



**REMZÎ DÎVÂNI
(İNCELEME-METİN)**

(Yüksek Lisans Tezi)

Bahadır KURT

Kütahya - 2017

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

REMZÎ DÎVÂNÎ
(İNCELEME-METİN)

Danışman:
Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ

Hazırlayan:
Bahadır KURT

Kütahya – 2017

Kabul ve Onay

Bahadır KURT'un hazırladığı “Remzî Dîvânı (İnceleme-Metin)” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2017

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ (Danışman)		
Doç. Dr. Ersen ERSOY		
Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TOP		

Doç. Dr. İsmail KÜÇÜKAKSOY
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Remzî Dîvânı (İnceleme-Metin)” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2017

Bahadır KURT



Özgeçmiş

28.05.1987 tarihinde Çorum'un Alaca ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve Ortaöğrenimini Alaca'da tamamladıktan sonra 2006 yılında Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırdı. 2010 yılında bölümden mezun oldu. 2011 yılında Erciyes Üniversitesinde pedagojik formasyon eğitimi aldı. 2012 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans programına kaydoldu. 2013 yılında Kütahya Belediyesi Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'nde çalışmaya başladı. Halen kütüphanedeki görevine devam etmektedir.



ÖZET

REMZÎ DÎVÂNİ (İNCELEME-METİN)

KURT, Bahadır

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ

Ocak, 2017, 345 sayfa

Çalışmamızda XVI. yüzyıl dîvân şâirlerinden olan Bursalı Remzî Çelebi'nin hayatı, sanatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilerek, *Dîvân*'ın çeviri yazısı ve incelenmesi yapılmıştır.

Bu çalışma bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın Giriş bölümünde şâirin yaşadığı dönem genel hatlarıyla ele alınmış ve edebiyatımızda “Remzî” mahlasını kullanan diğer şâirler hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde şâirin adı, mahlası, doğum yeri, doğum tarihi, memleketi, ailesi, eğitim hayatı ve hocası, mesleği, vefatı, kabri ve hayatıyla ilgili diğer bilgiler ele alınmıştır. Daha sonra edebî şahsiyeti ele alınarak şâirin dil ve üslûbu hakkında bilgi verilip onu etkileyen şâirler ve diğer şâirlerle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Ardından *Dîvân* hakkında bilgi verilip nüsha tanıtımı ve nüshanın imlâ özellikleri aktarılmıştır. İkinci bölümde ise; eserin şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yer almaktadır. Özellikle eserin en hacimli kısmını oluşturan gazelerde kullanılan vezinler, gazelleri oluşturan beyit ve mısra sayıları tablolar halinde gösterilmiştir. Diğer nazım şekilleri hakkında da detaylı şekilde bilgi verilmiştir. Eserin muhteva özellikleri içinde ise; din, tasavvuf, sosyal hayat, efsâneler ve rivayetler, şahsiyetler, tipler, milletler, ülkeler, şehirler, eserler, hayvanlar, bitkiler, kokular, âşık ve sevgili gibi konular değerlendirilmiştir. Ardından eserde kullanılan edebî sanatlar, atasözleri ve deyimler incelenmiştir. Üçüncü ve son bölümde metnin tesisinde dikkat edilen hususlar belirtilerek *Dîvân*'ın çeviri metni verilmiştir.

Yaptığımız bu çalışma ile hakkında bilimsel olarak müstakil bir çalışma bulunmayan Remzî'yi ve onun bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ını Türk edebiyatı tarihine kazandırmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: XVI. Yüzyıl, Remzî, Bursa, Dîvân Edebiyatı, Dîvân Edebiyatı Şâirleri

ABSTRACT

DÎVÂN OF REMZÎ (ANALYSES - TEXT)

KURT, Bahadır

M.A. Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Supervisor: Assoc. Prof. Mustafa GÜNEŞ

January, 2017, 345 pages

In our study Remzî Çelebi of Bursa who is one of the dîvân poets of XVI. century were made by giving information about the his life, art and literary personality, *Dîvân* 's translation and examination.

This study consists of one introduction section as well as three other sections. In the introduction section, the poet was given information about the time he lived. In our literature who use the “Remzî” nickname have been informed about other poets. In the first section, his poetry name, nickname, place of birth, date of birth, hometown, family, education life and teacher, profession, death, grave and other information about his life are discussed. Information about the poets language, style and its relation to poets and other poets influencing are evaluated. Then, information about *Dîvân* was given and its introduction of the copy and spelling of the manuscript were given. In the second section, the form and content of the work were examined. In particular, the most important parts of the study are rhythms, couplets and verse numbers illustrated by tables. Other verse forms were also given in detail. In the contents features of the study were examined topic like religions, mysticism, social life, legends and narratives, personalities, types, nations, countries, cities, artifacts, animals, plants, fragrances and lovers. In the study literary arts, proverbs and idioms used have been research. In the third and last section, the translation of the text *Dîvân* was given.

We aimed to make Remzî and the only known his *Dîvân*, which does not have a scientific independent study on this study we have done, to the history of Turkish Literature.

Key words: XVI. century, Remzî, Bursa, Divan Literature, Dîvan Literature Poets

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM REMZÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERİ

1.1. HAYATI.....	9
1.1.1. Adı ve Mahlası.....	9
1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi ve Memleketi	10
1.1.3. Ailesi.....	11
1.1.4. Eğitim Hayatı ve Hocası	13
1.1.5. Mesleği ve Bulunduğu Yerler.....	14
1.1.6. Son Yılları, Vefatı ve Kabri.....	16
1.1.7. Kişilik Özellikleri	16
1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	17
1.2.1. Dil ve Üslûp Özellikleri.....	17
1.2.1.1. Dil Özellikleri	17
1.2.1.2. Üslûp Özellikleri	21
1.2.1.2.1. Harfler ve Harf Oyunları.....	23
1.2.1.2.2. İhâm-ı Tenâsüb Sanatına Düşkünlüğü.....	23
1.2.2. Kaynaklara Göre Edebî Kişiliğiyle İlgili Değerlendirmeler.....	25
1.2.3. Şiiri Hakkındaki Düşünceleri	27
1.2.4. Etkilendiği Şâirler ve Diğer Şâirlerle İlişkisi.....	29
1.3. ESERİ.....	30
1.3.1. Eserin Nüsha Özellikleri.....	31
1.3.2. Eserin İmlâ Özellikleri.....	32

İKİNCİ BÖLÜM REMZÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	38
2.1.1. Nazım Şekilleri	38
2.1.1.1. Gazel.....	38
2.1.1.2. Kasîde	41

2.1.1.3. Murabba.....	42
2.1.2. Vezin.....	43
2.1.3. Kafiye ve Redif.....	45
2.1.3.1. Kafiye	45
2.1.3.2. Redif	47
2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	49
2.2.1. Din	49
2.2.1.1. Allah	49
2.2.1.2. Melekler.....	50
2.2.1.2.1. Cebrâil.....	51
2.2.1.2.2. Hûrî ve Gılman	52
2.2.1.2.3. Rıdvan.....	52
2.2.1.3. Dînî Kitaplar	53
2.2.1.4. Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar.....	53
2.2.1.4.1. Âyetler	53
2.2.1.4.2. Diğer Arapça İktibaslar.....	57
2.2.1.5. Peygamberler.....	59
2.2.1.5.1. Hz. Âdem.....	59
2.2.1.5.2. Hz. Nûh.....	60
2.2.1.5.3. Hz. İbrâhîm	61
2.2.1.5.4. Hz. İsmâil.....	61
2.2.1.5.5. Hz. Yakûb	62
2.2.1.5.6. Hz. Yûsuf.....	62
2.2.1.5.7. Hz. Eyyûb	64
2.2.1.5.8. Hz. Mûsâ.....	64
2.2.1.5.9. Hz. Süleymân.....	65
2.2.1.5.10. Hz. Îsâ	66
2.2.1.5.11. Hz. Muhammed (SAV).....	67
2.2.1.6. Dört Halife.....	69
2.2.1.7. On İki İmam	70
2.2.1.8. Kader ve Kaza	70
2.2.1.9. İbadet	71
2.2.1.9.1. Namaz	71
2.2.1.9.2. Hac	72
2.2.1.9.3. Oruç	73
2.2.1.9.4. Kurban	73
2.2.1.10. Âhiretle İlgili Mefhumlar	74
2.2.1.10.1. Kabir	74
2.2.1.10.2. Kıyâmet.....	74
2.2.1.10.3. Cennet ve Cehennem	75
2.2.1.10.4. Şefâat	76
2.2.1.11. Din İle İlgili Diğer Mefhumlar	77
2.2.1.11.1. Kadir ve Berat Geceleri	77
2.2.1.11.2. Bezm-i elest	77
2.2.1.11.3. Şeytân	78
2.2.2. Tasavvuf	78

2.2.3. Efsaneler ve Rivayetler	80
2.2.3.1. Âb-ı Hayât	80
2.2.3.2. Sedd-i İskender	81
2.2.3.3. Kafdağı - Ankâ (Murg-ı Kaf)	81
2.2.3.4. Hümâ	82
2.2.4. Mitolojik Hikâyeler ve Kahramanları	83
2.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn	83
2.2.4.2. Ferhâd / Hüsrev ile Şîrîn	84
2.2.4.3. Vâmık u Azrâ	85
2.2.4.4. Mahmûd ve Âyâz	86
2.2.5. Meşhur Şahsiyetler	86
2.2.5.1. Tarihî ve Dînî Şahsiyetler	86
2.2.5.1.1. Hızır	86
2.2.5.1.2. Lokmân	87
2.2.5.1.3. Hallâc-ı Mansûr	88
2.2.5.1.4. Hâtem-i Tay	88
2.2.5.1.5. Ebû Cehl	89
2.2.5.1.6. Yavuz Sultan Selim	89
2.2.5.2. Şâir Şahsiyetler	89
2.2.5.2.1. Hassân bin Sâbit	89
2.2.5.2.2. Lebîd b. Rebîa, İbnü'l- Fârız	90
2.2.5.2.3. Zahîr-i Fâryâbî, Hocenî Kemâl	90
2.2.5.2.4. Ferîdüddîn-i Attâr	91
2.2.5.2.5. Nûreddin Abdurrahman Câmî, Şeyh Sadî-i Şîrâzî	92
2.2.5.2.6. İmrü'l-Kays	92
2.2.5.3. Mitolojik Şahsiyetler	92
2.2.5.3.1. Cem (Cemşîd)	92
2.2.5.3.2. Dârâ	93
2.2.5.3.3. Ferîdûn	94
2.2.5.3.4. Nûşîrevân	94
2.2.5.3.5. İskender	94
2.2.5.3.6. Mânî	95
2.2.5.3.7. Leclâc	95
2.2.6. Millet İsimleri	96
2.2.6.1. Arap, Acem, Engürüs, Freng	96
2.2.6.2. Gürcü	96
2.2.6.3. Hindû	96
2.2.6.4. Tatar	97
2.2.7. Ülkeler ve Şehirler	97
2.2.7.1. Bursa	97
2.2.7.2. Çaç	97
2.2.7.3. Çîn	98
2.2.7.4. Erdebil	99
2.2.7.5. Frengistan	99
2.2.7.6. Hitâ	99
2.2.7.7. Hindistan	99
2.2.7.8. İstanbul (Sitanbul), Galata (Kalata), Edirne (Edrene)	100
2.2.7.9. Ken'ân	100

2.2.7.10. Mısır	100
2.2.7.11. Rûm	101
2.2.7.12. Şâm	101
2.2.8. Nehirler	101
2.2.9. Denizler	102
2.2.10. Dağlar	102
2.2.11. Hayvanlar	103
2.2.11.1. Âhû	103
2.2.11.2. At (Esb, Semend)	103
2.2.11.3. Bûlbûl (Andelib, Hezar)	104
2.2.11.4. Ejderha (Ejdeha)	105
2.2.11.5. Gurg (Kurt), Ganem (Koyun), Bebr (Kaplan), Peleng (Leopar) ..	105
2.2.11.6. Güvercin (Kebûter, Hamâm)	106
2.2.11.7. Mâhî (Balık)	106
2.2.11.8. Mâr (Yılan)	107
2.2.11.9. Meges (Sinek)	107
2.2.11.10. Mûr (Karıncı)	108
2.2.11.11. Neheng (Timsah)	108
2.2.11.12. Pervane	108
2.2.11.13. Seg (Köpek)	109
2.2.11.14. Şahbaz (Doğan), Küleng (Turna Kuşu)	109
2.2.11.15. Tezerv (Sülün)	110
2.2.11.16. Tûtî (Papağan)	110
2.2.11.17. Zâg (Karga), Zağan (Çaylak)	110
2.2.12. Nebatlar	111
2.2.12.1. Ağaçlar	111
2.2.12.1.1. Çenar	111
2.2.12.1.2. Kâfur	111
2.2.12.1.3. Nârven	112
2.2.12.1.4. Sanavber	112
2.2.12.1.5. Serv	112
2.2.12.1.6. Şimşâd	113
2.2.12.1.7. Tûbâ	113
2.2.12.2. Çiçekler	114
2.2.12.2.1. Benefşe (Menekşe)	114
2.2.12.2.2. Gül	115
2.2.12.2.3. Lâle	116
2.2.12.2.4. Nergis	117
2.2.12.2.5. Reyhân	118
2.2.12.2.6. Sûsen	119
2.2.12.2.7. Sünbül	119
2.2.12.2.8. Yâsemin (Semen)	119
2.2.12.2.9. Ergavân	120
2.2.12.2.10. Nilüfer	120
2.2.12.3. Meyveler	120
2.2.12.3.1. Elma	120
2.2.12.3.2. Fındık	121
2.2.12.3.3. Fıstık	121

2.2.12.3.4. Kiraz	121
2.2.12.3.5. Şeftali	121
2.2.12.3.6. Turunç	122
2.2.12.3.7. Üzüm	122
2.2.12.4. Diğer Nebatlar	122
2.2.12.4.1. Ney-şeker (Şeker Kamışı)	122
2.2.12.4.2. Çörek Otu	123
2.2.13. Sosyal Hayat	123
2.2.13.1. Oyunlar	123
2.2.13.1.1. Çevgân	123
2.2.13.1.2. Güreş	124
2.2.13.1.3. Ok Atma	124
2.2.13.1.4. Satranç	125
2.2.13.2. Giyim Kuşam	125
2.2.13.2.1. Kumaş Çeşitleri	126
2.2.13.2.1.1. Atlas	126
2.2.13.2.1.2. Kemhâ	126
2.2.13.2.1.3. Zerbeft	126
2.2.13.2.2. Giyecekler	127
2.2.13.2.2.1. Câme	127
2.2.13.2.2.2. Cübbe	127
2.2.13.2.2.3. Dâmen	127
2.2.13.2.2.4. Hil'at	128
2.2.13.2.2.5. Kabâ	128
2.2.13.2.2.6. Kefen	128
2.2.13.2.2.7. Kemer	129
2.2.13.2.2.8. Külâh	129
2.2.13.2.2.9. Pelâs	129
2.2.13.2.2.10. Pîrehen	129
2.2.13.2.2.11. Zünnâr	130
2.2.13.3. Yiyecekler ve İçecekler	130
2.2.13.3.1. Sofra	130
2.2.13.3.2. Yiyecekler	131
2.2.13.3.2.1. Büryan, Kebab	131
2.2.13.3.2.2. Yumurta	131
2.2.13.3.3. İçecekler	132
2.2.13.3.3.1. Şarap	132
2.2.13.3.3.2. Şerbet	132
2.2.13.3.3.3. Sûd	133
2.2.13.3.3.4. Zehir, Esrâr	133
2.2.13.3.4. Tatlılar	134
2.2.13.3.4.1. Şeker	134
2.2.13.3.4.2. Helva	135
2.2.13.3.4.3. Bal	135
2.2.13.3.4.4. Güllaç	135
2.2.13.4. Kokular	135
2.2.13.4.1. Anber	135
2.2.13.4.2. Gül suyu (Gülâb, Cüllâb)	136

2.2.13.4.3. Kâfur	137
2.2.13.4.4. Misk, Müşk, Nâfe	137
2.2.13.5. Mûsikî Aletleri.....	138
2.2.13.5.1. Çeng.....	138
2.2.13.5.2. Def	138
2.2.13.5.3. Erganûn.....	139
2.2.13.5.4. Kânûn, Rebab	139
2.2.13.5.5. Ney.....	139
2.2.13.5.6. Saz.....	140
2.2.13.5.7. Ud	140
2.2.13.6. Gelenekler, Adetler, İnanışlar, Toplumsal Alışkanlıklar.....	140
2.2.13.6.1. Delileri Zincire Vurmak	141
2.2.13.6.2. Papağanları Aynayla Konuşturmak	141
2.2.13.6.3. Yas Tutarken Kara Giyinmek	141
2.2.13.6.4. El Öpmek	141
2.2.13.6.5. Ölünün Arkasından Helva Vermek	141
2.2.13.6.6. Parmağına İp Bağlamak.....	141
2.2.13.6.7. Yılan Ayağı Görenlerin Zengin Olması	141
2.2.13.6.8. Oğlan Çocuğunun Umması.....	141
2.2.13.6.9. Hal-Hatır Sormak.....	142
2.2.13.6.10. Yağma Etmek	142
2.2.13.6.11. Tellal Gezdirmek	142
2.2.13.6.12. Göze Sürme Çekmek	142
2.2.13.6.13. Hayretten Parmak Isırmak	142
2.2.13.6.14. Güvercin Ayağına Halka Takmak	142
2.2.13.6.15. Yıldız Saymak	142
2.2.13.6.16. Hacı Karşılama	143
2.2.13.6.17. İşi Usta Üstüne Asmak	143
2.2.13.7. Kitap Adları	143
2.2.13.8. Tipler	143
2.2.13.8.1. Abdâl.....	143
2.2.13.8.2. Ârif.....	144
2.2.13.8.3. Deli, Dîvâne	144
2.2.13.8.4. Rind.....	145
2.2.13.8.5. Sûfî.....	145
2.2.13.8.6. Şeyh, Mürşid ve Pîr	146
2.2.13.8.7. Zâhid	147
2.2.14. Aşk Anlayışı	148
2.2.14.1. Âşık.....	148
2.2.14.1.1. Âşığın Ruhsal ve Fiziksel Özellikleri	149
2.2.14.1.2. Âşığın Gönü.....	153
2.2.14.2. Sevgili.....	155
2.2.14.2.1. Sevgilinin Güzellik Unsurları	155
2.2.14.2.1.1. Ağız	155
2.2.14.2.1.2. Bel	156
2.2.14.2.1.3. Ben	157
2.2.14.2.1.4. Boy	158
2.2.14.2.1.5. Çene.....	159

2.2.14.2.1.6. Diş	160
2.2.14.2.1.7. Dudak	160
2.2.14.2.1.8. Göz	161
2.2.14.2.1.9. Hat	162
2.2.14.2.1.10. Kaş.....	163
2.2.14.2.1.11. Kirpik	163
2.2.14.2.1.12. Saç	164
2.2.14.2.1.13. Yüz	165
2.2.14.3. Rakîp.....	166

2.3. EDEBÎ SANATLAR.....167

2.3.1. İstiâre	167
2.3.2. Teşbih	168
2.3.3. Teşhîs.....	169
2.3.4. Tezat	169
2.3.5. Hüsn-i Talil.....	170
2.3.6. Mübalağa	170
2.3.7. Tecâhül-i Arif	171
2.3.8. Telmih.....	171
2.3.9. Tenâsüb.....	172
2.3.10. Tekrîr	173
2.3.11. İktibas	173
2.3.12. Tevriye.....	173
2.3.13. Leff ü Neşr.....	174
2.3.14. Îrâd-ı Mesel (İrsâl-i Mesel).....	174
2.3.15. Cinâs	175
2.3.16. İştikak	175

2.4. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER176

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM METİN

3.1. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL.....184

3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....186

3.3. REMZÎ DÎVÂNİ TRANSKRİPSİYONLU ÇEVİRİSİ.....187

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME319

SÖZLÜK.....321

KAYNAKÇA337

DİZİN344

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 2.1: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Sayıları	38
Tablo 2.2: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Beyit ve Mısra Sayıları	38
Tablo 2.3: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Gazellerin Harflere Göre Dağılımı.....	39
Tablo 2.4: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Gazellerin Beyit Sayıları	40
Tablo 2.5: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Manzûmelerin Kalıpları	44
Tablo 2.6: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Atasözleri.....	177
Tablo 2.7: <i>Dîvân</i> 'da Bulunan Deyimler	178

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
C.	Cilt
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
G.	Gazel
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
K.	Kasîde
M.	Miladi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MN	Mecma‘u’n-Nezâ‘ir
P	Pervane Bey Mecmuası
R	Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de Kayıtlı MECMÛ’Â-İ EŞ’AR (VR.80b-160a)
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve diğerleri
YZ.	Yazma



TEZ METNİ

GİRİŞ

Türk edebiyatı tarihi içerisinde altı yüz yıllık birikime sahip klasik Türk edebiyatının yeri ve önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. XV. yüzyılda temelleri atılan klasik Türk edebiyatı XVI. yüzyılda Fuzûlî ve Bâkî gibi usta şâirlerin elinde mükemmelliğe ulaşmış, şekil ve muhteva açısından en olgun en güzel eserlerini vücuda getirmiştir. Dönemin siyasi gelişmeleri doğrultusunda klasik Türk edebiyatının en görkemli dönemi şüphesiz XVI. yüzyıl olmuştur.

XVI. yüzyılda klasik Türk edebiyatı sahasında zirve yapmış usta şâirlerin yetişmesi Remzî gibi birçok şâiri gölgede bırakmıştır. Bu yüzden Mustafa Remzî Çelebi bugüne kadar gereken değeri görememiş ve *Dîvân*'ının incelenememesinden dolayı da edebiyat dünyasında hak ettiği ilgiyi bulamamıştır.

Remzî Dîvânı na Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde rastlanmıştır. Eser incelediğinde ve hakkında detaylı bir araştırma yapıldığında Remzî'nin günümüzde tanınmamış, yetenekli bir şâir olduğu, *Dîvân*'ının bilinmediği fark edilmiştir. Ayrıca araştırmalarımız sonunda Mustafa Remzî ve *Dîvân*'ı hakkında müstakil olarak yazılan herhangi bir makale veya akademik çalışmaya da rastlanmamıştır. Bu sebeplerden şâir ve eserini Türk edebiyatı dünyasına kazandırmak gayretiyle şâirin tek nüsha olan *Dîvân*'ı tarafımızdan çalışılmaya başlanmıştır.

Amacımız; klasik bir dîvân şâiri olan Bursalı Remzî'nin tanınmasına ve edebiyat tarihimizdeki hak ettiği değeri görmesine vesile olmak ve şâirin edebî kişiliğini en iyi yansıtabilecek eseri olan *Dîvân*'ı ortaya çıkarmaktır.

Çalışmamız; “Remzî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eseri”, “*Dîvân*'ın Şekil ve Muhteva Özelliği” ve “*Dîvân* Metni” olmak üzere üç ana bölümden meydana gelmektedir. Ayrıca eserin sonuna sözlük ve indeks kısmı da ilave edilmiştir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Remzî'nin yaşadığı dönem hakkında genel bir bilgi verilmiş ve devamında Türk edebiyatında Remzî mahlasını kullanan diğer şâirler ele alınmıştır.

I. Bölümde Remzî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eseri alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir. Remzî'nin hayatını anlatırken elde ettiğimiz bilgiler; adı, mahlası, doğum yeri, doğum tarihi, memleketi, ailesi, eğitim hayatı ve hocası, mesleği, vefatı, kabri,

kişilik özellikleri başlıkları altında değerlendirilmiştir. Şâirin edebî hayatı anlatılırken; dil ve üslûbu ele alınıp îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğü hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra şâirliğiyle ilgili olarak kaynaklarda bulunan bilgi ve değerlendirmeler, şiir hakkında görüşleri, etkilendiği şâirler ve diğer şâirlerle ilişkisi gibi hususlar incelenmiştir. Ardından çalışma konumuzu teşkil eden ve şâirin bilinen tek eseri olan *Dîvân*'ı hakkında bilgi verilip eserin nüsha ve imlâ özellikleri ele alınmıştır.

II. Bölüm *Dîvân*'ın şekil ve muhteva yönünden incelendiği kısımdır. Eserin nazım şekilleri ve muhteva özelliklerinin verildiği bu bölümde Remzî'nin âşıkâne tarzda yazdığı gazelleri hakkında ve diğer nazım şekilleri hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra muhteva özelliklerinde din, tasavvuf, sosyal hayat, efsâneler ve rivayetler, meşhur şahsiyetler, milletler, tipler, ülkeler, şehirler, eserler, hayvanlar, nebatlar, kokular, dağlar, nehirler, denizler, âşık ve sevgili gibi konular değerlendirilmiştir. Ardından eserde kullanılan edebî sanatlar, atasözleri ve deyimler incelenmiştir.

III. Bölümde ise; metin tesisinde dikkat edilecek hususlar anlatılıp ardından *Dîvân* metni verilmiştir. Ayrıca *Dîvân*'daki manzûmelerin araştırmacılar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için sözlük ve dizin kısmı ilave edilmiştir.

Çalışma yaptığımız *Remzî Dîvânı*'nın tek nüsha olması, çalışmamızın güvenilirliği açısından önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için önemli şiir mecmuaları ve gazeliyatlar taranmış, gerekli karşılaştırmalar yapılarak bu kaynaklarda bulunup asıl nüshada bulunmayan şiirler ve beyitler ilgili kısımlara ilave edilmiştir.

Çalışmamız esnasındaki yardımlarından ötürü tez danışmanım Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ'e, metin tamiri hususunda ve diğer konularda bizden tecrübelerini esirgemeyip elinden gelen yardımı gösteren Doç. Dr. Ersen Ersoy'a, çalışmanın tashihi hususunda kıymetli vakitlerini harcayan Yrd. Doç. Dr. Yılmaz TOP'a, bu yolda her zaman destekçim olan aileme ve Mustafa Hakkı Yeşil Kütüphanesi'ndeki mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Remzî'nin Yaşadığı Devre Genel Bir Bakış

Selçuklu Devleti'nin yıkılışından sonra Anadolu'da başlayan siyasi bölünmelere ve uzun süre yaşanan kargaşalara XV. yüzyılda Osmanlılar tarafından son verilmiştir. Bu asırda Osmanlı Devleti yeni toprakların alınmasıyla genişlemiş, Fatih Sultan

Mehmed'in İstanbul'u fethetmesiyle de Trakya ve Anadolu'da siyasi birlik kurulmuştur.¹

XV. yüzyılda siyasi gücün artmasıyla birlikte devletin bütün müesseselerinde ayrıca kültürel hayatında değişim ve gelişmeler olmuştur. Türk edebiyatı da bu gelişmelere ayak uydurarak büyük bir ilerleme göstermiştir. Şiirin dili ve ahengi gittikçe daha zarif bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde Arap ve İran edebiyatından gelen kelime, terkip ve tabirler daha ustalıkla kullanılmış, asrın büyük şâirleri bu yabancı kelime ve terkipleri halkın kelime ve söyleyişleriyle beraber kullanmışlardır.² Bununla beraber dînî konuların dışında yazılan şiir, büyük ilerleme göstermiş olduğundan gazeller oldukça rağbet görmüştür. Ayrıca bu asırda hükümdara ve devlet büyüklerine kasîdeler takdim ederek bu yöneticilerden alaka, saygı ve himaye gören dîvân şâirlerinin sayısı bir hayli artmıştır.³

XVI. yüzyıl ise; Oğuz Türklerinin, bütün Türk tarihindeki en büyük hâkimiyet devresini yaşadıkları asırdır.⁴ Bu dönem bu siyâsî gücün yanında sanat, şiir ve ilim bakımından da en görkemli dönemdir. Osmanlı bu dönemde üç kıtaya yayılan bir İmparatorluk haline gelmiş; en büyük hükümdarlarını, devlet adamlarını ve en büyük sanatçıları bu devirde çıkarmıştır.⁵

Dîvân şiirinin halk ile teması ve halka doğru nüfuz etmesi Fuzûlî ve Bâkî gibi şâirlerin zamanına rastlamıştır.⁶ Bununla birlikte XVI. yüzyılda XV. yüzyıla nazaran daha yerli bir üslûba sahip Türk şiiri ortaya çıkmış, edebiyat üzerindeki İran etkisi azalmıştır. Artık Fuzûlî, Bâkî gibi dönemin şiire yön veren büyük şâirleri, kendi düşüncelerini, geleneklerini, atasözlerini, deyimlerini, kendi kültürel kimliklerini bu birikimle yoğurarak manzum ve mensur mükemmel eserler vermiştir. Bu dönemde Türk şiiri, aruzun kullanılışındaki ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellikle olgunluk

¹ Kurul, (1986), "XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış", *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi*, C. III, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul: s. 195.

² Nihad Sami Banarlı, (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 454.

³ Banarlı, a.g.e., ss. 438-439.

⁴ Nihad Sami Banarlı ve Hıfzı Tevfik Gönensay, (1943), *Başlangıçtan Tanzimat'a Kadar Türk Edebiyat Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul: s. 142.

⁵ Ahmet Kabaklı, (1994), *Türk Edebiyatı*, C. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 571.

⁶ Necdet Evliyâgil, (1958), *Edebiyatımızda Divan Şiiri*, Ajans Türk Matbaası, Ankara: s.30

dönemini yaşamıştır. Bu mükemmellik dîvân edebiyatını klasik bir edebiyat haline getirmiştir.⁷

XVI. yüzyılda kültürel hayat, Osmanlı Devleti'nin bütün büyük şehirlerinde gelişmeye başlamıştır. Başta İstanbul olmak üzere Edirne, Bursa, Konya, Kastamonu ve Bağdat gibi şehirler kültürel hayatın önde gelen merkezleridir.⁸ Bu kültür merkezlerinden biri olan Bursa'da dünyaya gelen Mustafa Remzî Çelebi, Türk edebiyatının en parlak çağını burada yaşamaya başlamıştır.

Mustafa Remzî Çelebi'nin yaşamı boyunca hakimiyetlerine tanıklık ettiği Osmanlı sultanları: II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selîm (1512-1520) ve Kanûnî Sultan Süleymân (1520-1566)dır. Bu üç büyük sultanın dönemlerine tanıklık eden Remzî'nin *Dîvân*'ı, bu dönemlerin kültürel ve sosyal hayatının izlerini taşıması açısından büyük önem arz etmektedir.

Türk Edebiyatında Remzî Mahlasını Kullanan Şâirler

Şâirlerin, şiirlerinde kullandıkları ada “mahlas” denilmektedir.⁹ Mahlasın şâir ve şiir çevresi için basit bir mesele olmadığı, onun hem şâir hem de şiir için bir kimlik özelliği taşıdığı, başkalarından ayırt edilme unsuru olduğu, şâirin tanınıp kendini göstermesinde en önemli rolü oynadığını söylemek mümkündür.¹⁰ Mahlasın anlamı, içeriği, seçimi, kullanılış amacı üzerine yapılan açıklamalarda gerekçe olarak gösterilen bazı hususlar şâirin mesleği, babasının mesleği, ses güzelliği, hattatlığı, ressamlığı, vücut özelliği, psikolojik hal ve vasıfları; dînî tasavvufi faaliyetleri, şâirin başından geçen ilginç olaylarla ilgili oluşan hal ve durumlara dayanmaktadır.¹¹

Türk edebiyatında İran tesiriyle başlayan ve dîvân şiirinin yaşadığı müddetçe devam eden bu gelenekte kimi zaman aynı mahlasın birden fazla şâir tarafından kullanıldığı da görülmüştür. Bu durum, bazı zamanlarda şiirlerin hangi şâire ait olduğu hususunda karışıklıklara da sebebiyet vermiştir.¹² Mahlas benzerliği veya ortaklığının, bazen tesadüfi olduğu bazen de tesadüfi bir durum olmadığı, bazı şâirlerin bunu kasten

⁷ *Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri*, a.g.m., s. 203.

⁸ Banarlı ve Gönensay, a.g.e., s. 145.

⁹ Ahmet Mermer ve Neslihan Koç Keskin, (2011), “Mahlas”, *Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 63.

¹⁰ Harun Tolasa, (2002), *Sehî, Lâtîfî ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 238.

¹¹ Tolasa, a.g.e., s. 234.

¹² Ömer Faruk Akün, (1994), “Divan Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 394-396.

yaptığı da bilinmektedir.¹³ Yukarıda verilen bilgiler ışığında mahlasın, şâirin karakteri ve psikolojisi hakkında bize bilgi veren önemli bir ipucu olduğu söylenebilir.¹⁴

Nitekim konumuz olan Bursalı Mustafa Çelebi'nin kendisine seçmiş olduğu Remzî mahlası da Türk edebiyatında birden fazla şâir tarafından kullanılmış ve zaman zaman söz konusu Remzî mahlaslı şiirlerin birbirine karışarak hangi şâire ait olduğu hususunda bazı şüphe ve tereddütler ortaya çıkmıştır. Mustafa İsen, “Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler” isimli makalesinde Remzî mahlasını kullanan yedi adet şâir tespit etmiştir.¹⁵ Yaptığımız araştırmalar çerçevesinde ise; konumuz olan şâir hariç Türk edebiyatında Remzî mahlaslı on dört şâir tespit edilmiştir.

1. Remzî (Pirî Mehmed Paşa): (ö.1532/33) Karaman'da dünyaya gelen Pirî Mehmet Paşa, Şeyh Cemaleddin Aksarayî'nin soyundandır. Babası ulemâdan Muhyiddin Mehmed Çelebi'dir. Ailesi Karaman'ın fethi ile Amasya'ya sürülmüş olduğundan tahsilini orada yapmıştır. Öğrenim gördükten sonra müderris, kadı, defterdar ve Yavuz Sultan Selim'e vezir olmuştur. Şiirlerinde bazen adını, bazen de Remzî mahlasını kullanmıştır, bir *Dîvânçe*'si olduğu söylenmekte ise de bu eseri ele geçmemiştir. Silivri'de yaptırdığı camiinin bahçesinde medfûndur.¹⁶

2. Remzî Abdülhâdî Efendi: (ö.1591/92) Kadı şâirlerden olan Abdülhâdî Efendi, Hacı Halife Abdürrahim Efendi'nin damadıdır.¹⁷

3. Remzî Mustafa Efendi: (ö.1688) Hayatı hakkında pek bilgi yoktur. Antakyalı olup Hacı Hasan Efendi'nin oğludur. İstanbul kadılığı yapmıştır. Kıbrıs Ayasofya camiinin hazîresinde medfûndur.¹⁸

4. Remzî Mehmed Efendi: XVII. yüzyıl dîvân şâirlerindendir. Hayatı Hakkında ayrıntılı malumat bulunmamakla beraber Sâlim Tezkiresi'nde belirtildiğine göre Şâir Rüşdî Ahmed Efendi'nin oğludur. Hafızlığı ile ün kazandığı bilinmektedir.¹⁹

¹³ Tolasa, a.g.e., s. 237.

¹⁴ Mustafa İsen, (1997), “Divan Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler”, *Ötelerden Bir Ses - Divan Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler*, Akçağ Yayınları, Ankara: s. 195.

¹⁵ İsen, a.g.m., s. 202.

¹⁶ Kurul, (1990), “Remzî”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. VII, Dergah Yayınları, İstanbul: ss. 309-310.

¹⁷ Mehmed Süreyya, (1996), *Sicill-i Osmanî*, C. IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul: s. 1374.

¹⁸ Resul Kaya, (2008), “Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî'si (İnceleme-Metin-İndeks sayfa 301-400)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir: s. 195.

¹⁹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

5. Remzî İsmail Efendi: (1641-1702) Dîvân şâiridir. Bakizâde Esad Efendi'nin oğludur. Medrese öğrenimi görüp farklı medreselerde müderrislik yapmıştır. Daha sonra Şam, Mekke ve İstanbul gibi merkezlerde kadılık görevinde bulunmuştur.²⁰ İstanbul'da doğmuştur. Eyüp'te medfûndur.²¹

6. Remzî Mehmed Efendi: (ö.1718) Kayserili âlim şâirlerdendir. *Künûzü'r-rumûz* adlı bir eseri ve mürettep *Dîvânçe*'si bulunmaktadır. Kayseri'de Seyyid Burhaneddin türbesi civarında medfûndur.²²

7. Remzî Osman Efendi: (ö.1724) Dîvân şâiridir, hayatı hakkında bilgi yoktur. Fatîm Tezkiresi'nde Tekirdağlı şâir Bezmî'nin biraderi olduğu yazmaktadır. Tezkire'de bir gazel örneği de bulunmaktadır.²³

8. Remzî Mehmed Efendi: (ö.1729) XVIII. yüzyıl dîvân şâirlerindendir. Karamanlıdır. Karaman'da bir süre tahsil gördükten sonra Bursa'da tahsilini tamamlayıp müderrislik görevinde bulunmuştur.²⁴

9. Remzî Muhammed Efendi: (1756-1812) Asıl adı Muhammed olan şâir Diyarbakır'da doğmuştur. Tahsilini tamamladıktan sonra devrin tanınmış şâirleri arasına katılan Remzî Muhammed'in mürettep *Dîvân*'ı bulunamamıştır; fakat çeşitli mecmualardaki manzûmeleri bir dîvân teşkil edecek çoğunluktadır. Bazı gazelleri bestelenmiştir. 1812 yılında Diyarbakır'da vefat eden şâir, Urfakapısı'nda medfûndur.²⁵

10. Remzî Ali Efendi: (ö.1838) Adana'da dünyaya gelen dîvân şâiri, memleketinde bir süre tahsil gördükten sonra İstanbul'a gitmiştir. Müderrislik, Haremeyn Müfettişliği ve Kudüs Kadılığı görevlerinde bulunmuştur.²⁶

11. Remzî Baba: (ö.1889) Tebrizlidir. Tahsil hayatına Tebriz'de başladıktan bir müddet sonra İstanbul'a gelmiştir. Belirli bir işi olmamakla birlikte dostlarının

²⁰ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

²¹ Kaya, a.g.t., ss. 195-196.

²² *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 309.

²³ Fatîm Dâvud, *Hâtîmetü'l-Eş'âr (Fatîm Tezkiresi)*, Ömer Çiftçi (Haz.) s.195,. <http://ekitap.kultur.turizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (03.11.2016),

²⁴ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Kaya, a.g.t., s. 197.

²⁵ Şevket Beysanoğlu, (1957), *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları I*, Şehir Matbaası, İstanbul: s. 267.

²⁶ Fatîm Dâvud, a.g.e., s. 196.

yardımıyla geçinen şâirin alkole düşkün olduğu, müstehcen ve mizahi bir üslûbasahip olduğu kaydedilmektedir.²⁷

12. Remzî Hasan Efendi: Vodina Müftüzâdelerinden ve Fatih müderrislerinden Hüseyin Efendi'nin oğludur. 1862'de Vodina'da doğmuştur. Vodina'da bir süre eğitim gördükten sonra İstanbul'a gelmiş, mecmualara şiirler yazmıştır. Balıkesir Muallim Mektebi'nde öğretmenlik yapmıştır. Gazetelere yazı yazmakla meşgul olan şâir, Kıbrıs'a, oradan da Londra'ya geçmişti. Hasan Efendi yazdığı yazılar yüzünden çeşitli vilayetlere sürgüne gönderilmiş ve I. Dünya Savaşı sonlarında vefat etmiştir.²⁸

13. Remzî (Seyyid Ahmed Akyürek): 1872 yılında Kayseri'de doğan Seyyid Ahmed Remzî Akyürek, Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi Süleyman Ataullah Efendi'nin oğludur. Öğrenimine Kayseri'de başlayan şâir, 1892 yılında İstanbul'a gelmiştir. Buradaki medreselerde Mesnevî dersleri vermiş. Konya, Kütahya, Halep gibi çeşitli bölgelerdeki Mevlevîhânelerde görev yapmıştır. Farsçadan tercümeler de yapan şâirin *Remzî-nâme* isimli önemli bir eseri bulunmaktadır.²⁹

14. Remzî (Manastırlı): XIX. yüzyıl Bektaşî saz şâirlerinden olan ve 1830'lu yıllarda şöhret bulan şâirin hayatı hakkında geniş bir malumat bulunmamaktadır. Manastır'da doğmuştur. Uzun yıllar Antalya'da kaldığı, bu şehir ve orada yaşayanlar hakkında şiirleri olduğu bilinmektedir; bunun yanında Antalyalı Mülâzım Rükûn ile birlikte koşmalar yazmıştır.³⁰

15. Remzî Yunus Efendi: (1859-1926) Harput'un ileri gelenlerinden olan şâir, medrese tahsili görmüş; başkâtiplik, müftülük ve hâkimlik görevlerinde bulunmuştur.³¹

²⁷ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, (2002), *Son Asır Türk Şairleri- (Kemâlû's-Şuarâ)*, İbrahim Baştuğ (Haz.), C. IV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara: ss. 1858-1868.

²⁸ İnal, a.g.e., C. IV, ss. 1868-1869.

²⁹ İnal, a.g.e., C. IV, ss. 1871-1872.

³⁰ Sadeddin Nüzhet Ergün, (1955), *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi On Yedinci Asırdan Beri Bektaşî- Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, Maarif Kitaphanesi, İstanbul: ss. 175-176.

³¹ *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. VII, s. 310.



BİRİNCİ BÖLÜM

REMZÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Adı ve Mahlası

Âşık Çelebi, Kınalızâde Hasan Çelebi, İsmail Belig, Şemseddin Sâmî, Mehmet Nâil Tuman, Mehmed Süreyya ve Haluk İpekten Remzî'nin isminin “Mustafa” olduğunu naklederken Gelibolulu Mustafa Âlî de ismini “Remzî Efendi” olarak kaydetmiştir.³²

Nev'î-zâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmiletü's-Şakâik* isimli eserinin İlmî maddesinde İlmî'nin babası olan Remzî'nin asıl adının “Abdülhâdî” olduğunu, şiirde “Remzî” mahlasını kullandığını kaydetmektedir.³³ Osman Nuri Peremeci de bu bilgileri aynen aktarmaktadır.³⁴ Sehî Bey, tezkîresinde Mevlânâ Remzî başlığı altında verilen şâirin adının “Muslihiddin” olduğunu belirtir.³⁵

Yukarıda belirtilen kaynaklarda (Nev'î-zâde Atâî, Sehî Bey ve Gelibolulu Âlî hariç) da belirtildiği üzere çalışma konumuz olan Remzî mahlaslı şâirin asıl adının “Mustafa” olduğu söylenebilir.

Remz kelimesi; işaret, gizli ve kapalı bir sûrette söyleme anlamına gelmektedir.³⁶ İşaret, işaretle anlatma, gizli, kapalı ve imâlî bir şekilde söyleme anlamına gelen remz (رمز) kelimesine nispet yâsının eklenmesiyle şâirimizin mahlası olan Remzî kelimesi elde edilmiştir.

³² Âşık Çelebi, (2010), *Meşâ'irü's-Şu'arâ: İnceleme - Metin*, Filiz Kılıç (Haz.), C. III, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul: s. 1381.; Kınalızâde Hasan Çelebi, (1989), *Tezkiretü's-Şuarâ*, İbrahim Kutluk (Haz.), C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara: s. 415.; Kadir Atlansoy, (1998), *Bursa Şairleri - Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri*, Asa Kitabevi, Bursa: s. 296.; Şemseddin Sâmî, (1891), *Kâmûsu'l-A'lâm*, C. III, Mihran Matbaası, İstanbul, s. 2299.; Kaya, a.g.t., s. 194.; Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Mustafa İsen, (1994), *Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, AKM Yayını, Ankara: s. 221.; Haluk İpekten vd., (1998), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara: s. 378.

³³ Nev'î-zâde Atâî, (H.1268), *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmiletü's-Şakâik*, Matbaa-ı Âmire, İstanbul: C. II, s. 414.

³⁴ Osman Nuri Peremeci, (1940), *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul: s. 233.

³⁵ Edirneli Sehî, (H.1325), *Tezkire-i Sehî*, Matbaa-ı Âmidî, İstanbul: s. 124. Ancak, *Tezkire*'de Remzî'nin 8. tabakada yani şiire yeni başlayanlar kısmında verilmesi ve tezkirenin sunulduğu tarih göz önüne getirildiğinde o tarihlerde Remzî'nin ellili yaşlarda olduğu tahmin edilebilmektedir. Ayrıca verilen mısra örneklerinin, inceleme yaptığımız *Remzî Dîvânı*'nda yer almaması, Remzî mahlaslı Muslihiddin adlı bu şâirin, çalışma konumuz olan Mustafa Çelebi ile aynı mahlası kullanan farklı bir şâir olma olasılığını akla getirmektedir. Bu nedenle bu bilgilere ihtiyatlı yaklaşmayı uygun gördük.

³⁶ Ferit Devellioğlu, (2007), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi, Ankara: s. 885.

Şâirin mahlasını vezin gereği “Remz” ve “Remzî” olarak kullandığı görülmektedir. Şâirin bu mahlası seçmesiyle ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanamamakla birlikte onun şu beytinin bu mahlası seçmesi konusunda bize fikir verebileceği söylenebilir:

Hic olur mı kim dehānuñ sırrı ağızından çıka
Rind olam ‘ârif geçem **Remzî** ola nāmum benüm

G.128/7

1.1.2. Doğum Yeri, Doğum Tarihi ve Memleketi

Remzî’nin doğum yeri hakkında Âşık Çelebi ve Edirneli Sehî “... *mevlidi Burusa’dur.*”³⁷ ifadesini kullanarak Remzî’nin Bursa’da doğduğunu açıkça ifade etmişlerdir.

Şâirle ilgili bilgi veren diğer kaynaklarda, şâirin doğum yeri söylenmeden *Burusalı*, *Bursalı* gibi genel ifadeler yer almaktadır.³⁸ Şâirin eserinde, memleketi olan Bursa’nın adı yalnızca bir beyitte geçmektedir:

Yakılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yakılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivānıdur

K.5/28

Şâirin doğum tarihi konusunda kaynaklarda net bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Âşık Çelebi, Remzî’nin ölüm tarihini verdikten sonra “... *fevt olup semend-i ‘ömri meydân-ı hudûd-ı seb‘îne irgürmişdür.*”³⁹ ifadelerini kullanarak şâirin doğum tarihini yaklaşıklık olarak bildirir. Bu bilgiler ışığında şâirin doğum tarihinin yaklaşıklık H. 884/ M. 1479-1480 olduğu söylenebilir.

³⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.; Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

³⁸ Riyâzî, *Riyâzuş-Şuarâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vrk. 55b.; Sâmi, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

³⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

1.1.3. Ailesi

Remzî'nin babasının ticaretle uğraşan zengin ve saygıdeğer bir tüccar olduğu Âşık Çelebi'de şu şekilde belirtilir:

“... *Erbâb-ı şervet ü yesâr ve kibâr-ı tüccârdan bir hâce-i büzürgvârûn oğlıdur...*”⁴⁰

Kınalızâde Hasan Çelebi de bu hususta, “... *ashâb-ı servet ü yesâr ve kibâr-ı tüccâr-ı nâmdârdan bir hâce-i büzürgvârûn oğlıdur.*”⁴¹ ifadesini kullanır. Diğer kaynaklarda da şâirin babası hakkındaki bilgiler benzer şekilde tekrarlanmıştır.⁴²

Kınalızâde, İlmî maddesinde; “... *merhûm Müeyyedzâde Hacı Efendi'nün hâherzâdesi babaları harf-i râda tercemeleri îrâd olınan Kâdî Remzî Çelebidür.*”⁴³ ifadesini kullanmıştır. Bu bilgilere dayanarak Remzî'nin annesi, dönemin velîlerinden Müeyyedzâde Hacı Efendi'nin kız kardeşidir diyebiliriz.

Kınalızâde'de verilen bilgiler ışığında; Remzî'nin, kendisi gibi şâir ve kadı olan “İlmî” mahlaslı, asıl adı Mehmed olan ve halk arasında “Remzîzâde” ismiyle tanınan bir oğlunun olduğu da anlaşılmaktadır.⁴⁴

Nev'î-zâde Atâî, Remzî'nin oğlu İlmî hakkında; “... *Mevlânâ Remzînûn ferzend-i dilbendi Remzîzâde 'İlmî Efendidür.*”⁴⁵ ifadelerine yer verir.

Âşık Çelebi de İlmî için “... *Remzî Çelebi-i merhumuñ oğlu Mehemmed Çelebidür.*”⁴⁶ şeklinde bilgi verir.

Remzî Mustafa Çelebi'nin evliliği hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamakla birlikte Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde “El-Mevlâ Mehemmed Remzîzâde İlmî” başlığında “... *Meşâyih-i 'izâmdan Müeyyedzâde Hacı Efendi duhter-i pâkîze-ahterinden vücûda gelmişdür...*”⁴⁷ ifadesini kullanmıştır.

⁴⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.

⁴¹ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

⁴² Atlansoy, a.g.e., s. 296.; İsen, a.g.e., s. 221.

⁴³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. II, s. 641.

⁴⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. II, ss. 640-641.

⁴⁵ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, s. 414.

⁴⁶ Âşık Çelebi, a.g.e. C. II, s. 1095.

⁴⁷ Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmet Zillî, (2011), *Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi*, Robert Dankoff vd. (Haz.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s. 179.

Bu bilgiden yola çıkarak Remzî'nin, Müeyyedzâde Hacı Efendi'nin kızı ile evlendiği ve İlmî mahlaslı şâirin bu evlilikten dünyaya geldiği söylenebilir.

Kaynaklarda, Remzî'nin Edirne Kadısı Tayyib Efendi ve kızı tarafından torunları hakkında da şu bilgiler verilir:

Ahdî, tezkiresinde Ehlî hakkında; "... *İstanbulîdür. Zamân ile Galata kâdîsı olan Remzî Çelebi'nün kızı oğludur.*"⁴⁸ şeklinde kayıt düşmüştür.

Âşık Çelebi ise; "... *kendü nebîre-i Kâzî Remzîdür ve hâher-zâde-i Monlâ 'İlmîdür.*"⁴⁹ ifadesini kullanmıştır. Âşık Çelebi'nin bu ifadelerinden, ismi Mehmed olan Ehlî mahlaslı şâirin, Remzî Çelebi'nin, kızı tarafından torunu ve İlmî mahlaslı şâirin de yeğeni olduğu anlaşılr.

Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi* isimli eserinde Ehlî'nin asıl adının Hekimzâde Mehmet Efendi olduğunu söyleyerek Enderûnî Abdurrahim Efendi'nin biraderi olduğunu ifade etmektedir.⁵⁰

Ayrıca Nev'î-zâde Atâî *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmîletü's-Şakâik* isimli eserinde, Ehlî'nin kardeşi olan Tayyibzâde 'Abdurrâhim Efendi hakkında bilgi vermektedir.⁵¹

Bu bilgiler doğrultusunda; *Şakâik*'in "El-Mevlâ 'Abdurrahim" maddesine bakıldığında, Tayyibzâde Abdurrahim'in, Ehlî ve Şeyhî Çelebi'nin kardeşi olduğu bilgisine ulaşmaktayız.⁵²

Kınalızâde, Şeyhî Çelebi hakkında; "... *Nâmı Mehmeddür. Tayyibzâde dimekle müte'ârifdür. Ehlî'nün birâder-i kihteridür.*"⁵³ ifadesini kullanırken, şâirin, fesâhat ve belâgat sahibi olduğunu; güzel, ahenkli ve güneş gibi aydınlık şiirler yazdığını dile getirmektedir.

⁴⁸ Bağdatlı Ahdî, (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Solmaz Süleyman (Haz.), AKM, Ankara: s. 216.

⁴⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. I, s. 403.

⁵⁰ Peremeci, a.g.e., s. 232.

⁵¹ Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, ss. 445-446.

⁵² Nev'î-zâde Atâî, a.g.e., C. II, s. 404.

⁵³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 533.

Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'âm*'da, Şeyhî Çelebi'nin Kınalızâde Hasan Çelebi'nin çağdaşı olduğunu ve Taşköprülüzâde'nin *Şakâik-i Nu'maniyye*'sine zeyl yazdığını belirtmiştir.⁵⁴

Dolayısıyla, yukarıda belirttiğimiz gibi Remzî Mustafa Çelebi'nin, kızı tarafından torunları Tayyibzâde Abdurrahim Efendi, Ehlî ve Şeyhî Çelebi'dir.

1.1.4. Eğitim Hayatı ve Hocası

Şâirin eğitim hayatı, şâir hakkında değerlendirme yapılırken üzerinde durulması gereken önemli hususların başında gelmektedir. Çünkü bir dîvân şâirinin, dîvân edebiyatı kaynaklarından tam manasıyla faydalanabilmesi için hiç şüphesiz ilim sahibi olması ve bu yolda çaba göstermesi gerekmektedir. Remzî'nin de böyle bir düşünceye sahip olduğunu, ilim yolunda kararlılıkla ilerlediğini ve başarıyı yakaladığını görmekteyiz.

Kaynaklar, Remzî'nin küçük yaşlarda ilim tahsiline başladığından genel ifadelerle bahseder. Bu hususta Âşık Çelebi, Remzî Mustafa Çelebi'nin daha çocukluk döneminde iken ilim edinme yoluna girdiğini, bilgi yolunda ilerleyerek kendini geliştirdiğini belâgat ve berâat ilminde kıymetli bir hoca olduğunu şu şekilde belirtir:

“... *Sinn-i temyîze bâliğ olaldan taḥşîl-i ‘ulûma sâlik oldı. Âḥir kendü daḥî bizâ‘at-ı şan‘ât-ı ‘ilm ü ma‘rifetde ḥusûsan ser-mâye-i belâgat u berâ‘atda bir ḥâce-i girân-mâye olup...*”⁵⁵

Bu bilgiler, benzer ifadelerle diğer kaynaklarda da tekrarlanmaktadır.⁵⁶ Kınalızâde, Remzî Mustafa Çelebi'nin ilim yolunda kıymetli bir âlim olduğunu ve bu yolda ilerlerken Seyyid ‘Alîzâde’den ders aldığını, medrese tahsilini bitirerek ondan mülâzım⁵⁷ olduğunu şu ifadelerle belirtir:

⁵⁴ Sâmî, a.g.e., C. IV, s. 2894.

⁵⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1381.

⁵⁶ Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.; Sâmî, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁵⁷ “Medrese tahsilini bitirip icazet alanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Mülazimlerin adları Ruznamçe-i divan-ı hümayun’a kaydolunurdu. Yedi seneden ibaret olan mülazimlik müddetini dolduranlar ‘rüüs’ imtihanına girerler, muvaffak olanlar “ibtida-i hariç rüusu” ile müderris tayin edilirlerdi. İmtihanda muvaffak olamayanlar ve imtihanında muvaffak olanlardan isteyenler kaza mesleğine geçip kadı olurlardı.” Mehmet Zeki Pakalın, (1946), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 612.

“... *Semt-i tahsîl-i ‘ulûma sâlik ve bâzâr-ı ‘ilm ü ma‘rifetde bizâ‘at-ı berâ‘at ve ser-mâye-i belâgat ve cevâhir-i zevâhir-i ma‘ârif ü nûkûd ve ecnâs-ı letâ‘ife mâlik olup şârih-i Şer‘atü’l-islâm olan merhûm Seyyid ‘Alîzâdeden mülâzım oldukdan sonra...*”⁵⁸

Remzî Mustafa Çelebi’nin hocası Yakub Efendi, ilim âleminde “Seyyid Alîzâde” olarak tanınmaktadır. Âlimler arasında meşhur bir eser olan *Şir‘atü’l-İslâm*’ın şârihidir. *Gülistân*’ı da Arapça şerh etmiştir. İmam Yafî’nin *Mir‘atü’l-Cinân* ve *İbretü’l-Yakazân* isimindeki büyük tarihini de kısaltmıştır. Hac vazifesini yerine getirdikten sonra dönüş yolunda 951/1524 yılında vefat etmiştir. Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*’nde Seyyid Alîzâde’nin mezarının Mihaliç’te bulunduğunu söylerken, İzzîzâde ise, Bursa’da Emir Sultan Camii hazîresinde medfûn olduğunu dile getirmektedir.⁵⁹

1.1.5. Mesleği ve Bulunduğu Yerler

Mustafa Remzî Çelebi, hocasından icâzet aldıktan sonra farklı bölgelerde görev almıştır. Bu görevleri arasında ilk sırayı müderrislik mesleğinin almış olduğu görülmektedir. Onun müderrislik yaptığına ilişkin bilgiye, Âşık Çelebi’nin *Meşâ‘irü’ş-Şu‘arâ*’sındaki şu ifadelerden ulaşmaktayız:

“*Şârih-i şer‘e Mevlânâ Seydî ‘Alî-zâdenüñ terciḥ u tafzîli ile vech-i imzâsıyla merdüm içinde mülâzemeti mu‘ayyen oldukdan soñra ba‘zı medârisde müderris olup...*”⁶⁰

Diğer kaynaklarda, müderrislik yaptığıyla ve ne kadar süre ile nerelerde bulunduğuyla ilgili herhangi bir kayıt mevcut değildir. Ancak kadılık görevinde bulunduğu konusunda tüm kaynaklar hemfikirdir.⁶¹

Âşık Çelebi, Remzî’nin kadılık görevi yaptığı hususunu “... *ba‘zı medârisde müderris olup âhir sevk-i kazâ ile kâzî oldukdan soñra...*”⁶² diye ifade ederken, Kınalızâde bu hususta “... *sonra mansıb-ı kazâya râzî olup Galata ve sâ‘ir-i mu‘zamât-ı kasabâta kâzî olmuş idi.*”⁶³ kaydını düşmüştür.

⁵⁸ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

⁵⁹ Bursalı Mehmed Tahir, (H.1333), *Osmanlı Müellifleri*, C. II, Matba-i Amire, İstanbul: s. 54.

⁶⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶¹ Kâtip Çelebi, (1971), *Keşf-el-Zunûn*, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul: s. 790.; Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.; Sâmi, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁶² Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶³ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

Osmanlı ilmiye teşkilatında kadılık ve müftülükle birlikte oluşan üç temel görevden biri olan müderrislik, medreselerde çeşitli dersler veren hocaları nitelemek üzere kullanılmıştır.⁶⁴ Müderrisliğin, şâirlerin meslek ve görevleri arasında olup kâtiplik ve kadılıktan sonra geldiğini, bu görevde bulunan bazı kişilerin ise daha sonra kadılığa ve daha yüksek mevkilere de atanmış olabileceğini unutmamak gerekir.⁶⁵ Nitekim Mustafa Remzî Çelebi de bu hususa örnek teşkil edecek bir şâirimizdir.

Âşık Çelebi'nin verdiği bilgiler ışığında, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Remzî'nin bir müddet müderrislik yaptığı, daha sonra kadılık mesleğine geçtiğini öğrenmekteyiz.⁶⁶

Osmanlıda kadı, İslam devletleri içinde özgün bir yeri olan adliye ve mülkiye görevlisidir ve ilmiye sınıfına mensuptur. Osmanlı kadıları geniş yetkilere sahiptir. Tahsil ve meslek hususunda ise, gelişmiş kurallar bütününe tâbidir. Kadılar; mülkî, beledî, malî, askerî ve adlî görevleri itibariyle ülkenin genel durumunu en iyi bilen kişilerdi. Ne yazık ki Osmanlı kadılarından günümüze kalan, onların görev yaptıkları yerlere dair şahsi hatıra, gözlem gibi malzemeler yok denecek kadar azdır.⁶⁷ Fakat kadılık görevinde bulunan şâirlerin eserlerinden; onların hayatları, görev yaptıkları yerler ve buna benzer durumlar hakkında bilgiler elde edebileceğimiz de göz ardı edilmemelidir.

Mustafa Remzî Çelebi'nin kaynaklarda geçen görev yerlerinin kısaca isimleri verilmiş, ayrıntıya girilmemiştir. Âşık Çelebi bu hususta "... *Gelibolu ve Ğalağa ve sâ'ir mu'azzamât-ı kaşabâta kâzî olduğdan sonra...*"⁶⁸ ifadesini kullanırken Sehî Bey, "*Gelibolu kâzîsı olmuş...*"⁶⁹ ifadesini kullanmıştır. Diğer kaynaklar da ise, Remzî'nin görev yerleri arasında Gelibolu'dan bahsedilmemekle beraber Galata, Mardin ve bazı büyük şehirlerde görev yaptığı ifade edilmektedir.⁷⁰

⁶⁴Mehmet İpşirli, (2006), "Osmanlılarda Müderris", *TDVİA*, C. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 468-470.

⁶⁵ Tolasa, a.g.e., ss. 102-105.

⁶⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶⁷ İlber Ortaylı, (2001), "Osmanlı Devlet'inde Kadı", *TDVİA*, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 69-73.

⁶⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁶⁹ Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

⁷⁰ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.; Sâmî, a.g.e., C. III, s. 2299.; İsen, a.g.e., s. 221.; Kaya, a.g.t., s. 194.

1.1.6. Son Yılları, Vefatı ve Kabri

Remzî'nin doğum tarihi açık olarak kaynaklarda belirtilmediğinden tam olarak kaç yıl yaşadığını söyleyememekteyiz. Ancak Âşık Çelebi'nin "... *fêvt olup semend-i 'ömri meydân-ı hudûd-ı seb'îne ırgürmüşdür.*"⁷¹ ifadesine dayanarak şâirimizin yetmişli yaşlarında vefat ettiğini söyleyebiliriz.

Kaynaklarda, Remzî'nin, son görev yeri olan Mardin Kadılığı esnasında H.954/ M.1547-1548'de Sivas'ta vefat ettiği söylenmektedir.⁷² Bu bilgilerden farklı olarak Nejat Göyünç'ün, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı* isimli eserinde, Remzî 'nin 955 yılında Mardin'de kadılık yaptığını ifade eden belge, şâirin vefatının H. 956 yılında olduğu görüşünü kuvvetlendirmektedir.⁷³ Kâtip Çelebi ve Riyâzî de bu bilgiyi destekler nitelikte Remzî'nin ölüm yılını H. 956/ M. 1549-1550 olarak belirtmiştir.⁷⁴

Mehmed Süreyya ve Mehmet Nâil Tuman ise şâirin ölüm yılını H. 954 veya H. 956 olarak belirtmiş; ayrıca Mehmet Nâil Tuman, şâirin kabrinin de Sivas'ta olduğunu ifade etmiştir.⁷⁵

1.1.7. Kişilik Özellikleri

Remzî'nin fiziksel ve ruhsal özellikleriyle ilgili en geniş bilgiyi Âşık Çelebi kayıt etmiştir. Âşık Çelebi, tezkiresinde Remzî'nin temiz, gösterişsiz, zayıf ve ince biri olduğunu; mizaç olarak ise kibar konuşan, samimi, kin tutmayan, derviş meşrebli, muradına erememiş bir âşık olarak dertli tabiatlı bir kimse olduğunu şu şekilde aktarır:

"... *za'îf ü naḥîf zarîf ü nazîf bî-tekellûf ü bî-dîl ve bî-gıışş u bî-gıll dervîş-revîş ve derd-mend-şîve vü nâ-mûrâd-meniş kimesne idi...*"⁷⁶

Âşık Çelebi, Mustafa Remzî Çelebi'nin mizâcını daha iyi anlatmak için;

⁷¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁷² Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.; Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.; Atlansoy, a.g.e., s. 296.; Şemseddin Sâmî, a.g.e., C.3., s. 2299.

⁷³ Nejat Göyünç, (1969), *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul: s. 48.

⁷⁴ Kâtip Çelebi, a.g.e., C. I, s. 790.; Riyâzî, *Riyâzuş-Şuarâ*, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vr. 55b.

⁷⁵ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.; Kaya, a.g.t., s. 194.

⁷⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

*“Ma‘lûm degüldür ki kimesne dilinden âzürde belki gül bile elinden pejmürde olmuş ola yâ pâýından mûr rencîde yâ sâye-i ğam-fersâniden meges remîde olmuş ola...”*⁷⁷

ifadelerini kullanarak Remzî'nin hayatı boyunca kimseyi incitmeyecek kadar naif bir karaktere sahip olduğunu dile getirir.

1.2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1.2.1. Dil ve Üslûp Özellikleri

1.2.1.1. Dil Özellikleri

Dîvân şiiri, ilk dönemlerde dil bakımından sade bir yapıya sahipken zamanla Arapça ve Farsça'nın etkisiyle ağır bir yapıya bürünmüştür. Böylelikle XVI. yüzyılda Osmanlı Türkçesi klasik bir yapıya girmiş, Eski Anadolu Türkçesi unsurlarından ayrılarak birçok Türkçe kelime yerine Arapça ve Farsça'dan deyimler, kelimeler ve uzun terkipler kullanılmaya başlanmıştır; dolayısıyla Türkçe yeni bir biçime kavuşmuştur. Bu gelişmeler neticesinde bu yüzyılın dili önceki yüzyıllardan daha süslü ve ağıdalı bir şekil almıştır. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan Osmanlıca dilinde Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olmasına karşın Türkçe cümle yapısı kendini belli etmeye başlamıştır. Böylece kelimeleri yabancı fakat söylenişi Türkçe olan yerli bir şiir dili ortaya çıkmıştır.⁷⁸

Remzî'nin dili döneminin dil estetiğine göre ne sadedir ne de çok fazla ağır ve ağıdalıdır. Yalnız eserin dîbâce kısmı ağır bir dille yazılmıştır. Bu kısımda fazlasıyla Arapça ve Farsça kelimeler, terkipler kullanılmış, sık sık *Kur'ân-ı Kerîm*'den âyetlere ve hadîs-i şeriflere yer verilmiştir. Ayrıca dîbâce bölümünden sonra bir Arapça bir de Farsça kasîde yer almaktadır.

Remzî üç dilin de inceliklerine vâkıf olmuş; Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden kafiye ve redifleri zorluk çekmeden şiirlerinde kullanmıştır. Şâir, âyetlerin ve hadîslerin haricinde Arapça atasözleri ve kalıplaşmış cümleleri de ustalıkla

⁷⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁷⁸ Haluk İpekten-Mustafa İsen, (1992), “XVI. yüzyıl Divan Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, C. III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara: s. 144.

kullanmıştır. Ayrıca Remzî, Türk dilini en iyi yansıtan atasözleri ve deyimlerin yanı sıra arkaik kelimelere de eserinde yer vermiştir. *Dîvân*'da bulunan bazı arkaik kelimeler şunlardır: *şimden gerü, al, öykünmek, bekidmek, çıkzinmek, iltmek, kanda, içre, göyünmek, olavuz, deseüz, kendözümüz, oñarıcı, özinsüz, onmazlık, öpül-kuçul, sımak, ivip, kalısar, korh* vb.

Remzî Dîvânı'nda, müstensih hatalarından hareke yanlışlıkları ve uyumsuzluklarının meydana getirdiği tutarsızlıktan dolayı eserde düzenli bir imla yapısı yoktur. Bunun yanında, şairin dil özellikleri çerçevesinde değerlendirebileceğimiz bazı durumlar aşağıda verilmiştir:

Şâir, *Dîvân*'da kimi sözcüklerde “k-h” ve “t-d” gibi harf değişimlerini birlikte kullanmıştır:

Gel beni öldürme *yoḥsa* başım açup Ḥazrete
Eylerin senden şikâyet rûz-ı maḥşer bilmiş ol

G.117/2

Dostum cevır-ile öldürmeye ‘uṣṣâkı iğen
Yoḥsa ölsün mi nic’etsün seni cân-ile seven

G.158/2

Ağlayup Ferhâd-vâr ol la‘l-i Şîrîn yâdına
Tag u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmaḵ gerek

G.112/4

Taglansa tañ mı âteş-i ruḥsârûñ ile dil
Kim yüreginde *dağ*ı var anuñ ki bâğı var

G.49/3

Eserde zaman zaman kelime sonlarında bulunan “k” harfinin “ğ”ye dönüştüğü durumlar görülmektedir:

Bālîn-i zer-nigāra baş egmez bu bendeler
Taş yaşdanup ḳapuñda ki *ṭopraḳ* döşendiler

G.43/5

Gül ile lâledür şanma yüzün ider gülistānı
Ḳara *ṭoprag* iken cûş itdi yiriñ ḳaynadı ḳanı

M.2/7

La' lüñi göstere mi baña bu çeşmim ter hîc
İde mi kimseye *adamlıg* o bed-gevher hîc

G.24/1

Eski Anadolu Türkçesi özelliği gösteren “kanı, kanda” gibi kelimeler de eserde yer almaktadır:

Her kime kim yāra ursañ tîğ-ı ğamla yāreler
Hey birāder şimdi kanı yār-ı hem-dem *kanı* dost

G.20/5

Baht-ı bî-dādımdan Allāh ağlaram her *kanda* kim
Bir sa' ādet ehlinüñ yanında maḥbûbın görem

G.139/3

Yılan kelimesi, Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımı olan “ılan” şeklinde de kullanılmıştır:

Ol pādîşāha oldı deyu sîm ü zer kemer
Gencîneler ḥasedden *ılanlar* kuşandılar

G.43/3

Devr-i zülf-i yārda ḥaṭ gören irer devlete
Kim *yılan* ayağı görse kişi **Remzî** bay olur

G.61/6

İstek kipinin I. çoğul eki olan “-vuz” eki kullanılmıştır:

Hele şimdi çekelüm derd-i belāñı güzelüm
Āhirü'l-emr ölürüz mi nice *olavuz* görelüm

G.130/1

Öldürür ger bırağır buse vir öldük *desevüz*
İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz

G.72/6

I. tekil şahıs eki olarak hem “-m” hem de “-n” harfleri birlikte verilmiştir:

Süreyin bārî yüzüm gözüm ayağūñ tozuna
Çünkü pā-būs-ı şerîfine şehā irmez elüm

G.130/2

Mihrim benüm ey meh-rû gün gibi hüveydâdur
Şehriñde degül ancak ben şöhre-i âfâkam

G.134/2

“-cileyin” benzetme ekinin kullanımı görülmektedir:

Gördiler yok helâki *bencileyin*
Vaḥdehu lâ-şerîkeleh didiler

G.60/4

XVI. yüzyılda kullanımı kesinlik kazanamamış “é (i/e)” sesi kullanımına örnekler bulunmaktadır:

Eylesem kendüm şarâb-ı la‘l-i nâbından su ‘âl
Virmez âh ol cân ṭabîbi bir ağız şâfi cevâb

G.13/6

Ṭatlu ṭatlu *yir* vişâlûñ balın illerûñ neçün
Acı acı nûş idem zehr-i belâñı döstüm

G.146/3

Ġamdan öldüm ben kûluna yok mı iḥsânûñ *didüm*
Döndi ol ‘îsî -nefes *didi* ölür misin ne var

G.34/5

Tâ kıyâmet kâmet-i sırrûñ hevâ-dârı olup
Yil gibi *yilem* yoluñda bu hevâdan geçmem

G.131/3

Eserde “gibi ve bigi” edatlarının her ikisinin kullanıldığı da görülmüştür:

Muttaşıl ‘âlemde yanımdan müfârık görmedüm
Yok ḥilâfım ğam *bigi* yâr-ı muvâfık görmedüm

G.137/1

Bu bâķî ‘ömri **Remz**inûñ senûñle olsun âḫir gel
Denî dünyâ *bigi* olma iñende bî-vefâ ‘ömrüm

G.144/7

Dîvân’da “özge, kendü, öz” gibi dönüşlülük zamirleri kullanılmıştır:

Bezm-i devrânı ser-â-ser ey güneş seyr eyledüm
Benden *özge* bu felek cāmında bir avâre yok

G.95/4

Uğraduk ‘ aşka dil ü dideye uyduk hayfa
Kendümüz yakduk oda göre düşüp kendözümüz

G.72/5

1.2.1.2. Üslûp Özellikleri

XVI. yüzyılda önemli kültür merkezlerinden biri olan Bursa⁷⁹’da dünyaya gelen Remzî, burada edindiği dil ve kültür birikimiyle medrese tahsilini tamamlamasını takip eden süre zarfında olgunlaştırdığı dil ve üslûbuyla kendine has bir çizgi oluşturmuştur. Manzûmelerini de bu üslûp çizgisi doğrultusunda vücûda getirmiştir.

Şâirin üslûbunun; yaşadığı döneme, bulunduğu çevreye göre şekillendiği bilinen bir husustur. Şâir, yetişme tarzı ile düşünce ve hayâl dünyasını kendine has kelimelerle, tabirlerle ifade ederek üslûbunu oluşturur. İşte bu üslûbu oluşturan unsurların başında gelen dîvân edebiyatı geleneği, Remzî’nin şiirlerinde önemli bir yer tutmuştur. Klasik edebiyatta sıkça yer alan Leylâ ile Mecnûn, Ferhâd ile Şîrîn gibi önemli halk hikâyelerinin kahramanları, diğer önemli şahıslar, mekânlar, dönemin sosyal hayatıyla ilgili gelenek-görenek, giyim-kuşam, yeme-içme, eğlence hayatı, sanat gibi pek çok unsur da şâirin üslûbunun şekillenmesinde rol oynamıştır.

Remzî, mutasavvıf bir şâir olmamakla beraber şiirlerinde din ve tasavvufla ilgili remizlere de yer vermiştir. Şâir, duygu ve düşüncelerini ifade ederken âyetlerden, hadîslerden ve peygamber kıssalarından telmih ve iktibas yoluyla istifade etmiştir. Şiirlerinde genel olarak sade sayılabilecek bir dil ile âşıkâne tarzda bir üslûbun hâkim olduğu görülmektedir. Arapça, Farsça ve Türkçenin kurallarına göre tamlamalar kullanarak yer yer zincirleme tamlamalar yapmıştır. Şiirlerinde aruz hataları oldukça fazladır. Ayrıca Remzî’nin manzûmelerinde sosyal hayatla ilgili unsurlar, atasözleri, deyimler ve arkaik kelimeler yer almaktadır.

Remzî, aşağıdaki beyitte tarzını ve üslûbunu herkesin beğeneceğini ifade etmektedir:

Murâdı **Remzî**nün vaşf-ı cemâl-i pür-kemâliñdür
Bu tarzı kim kabûl itmez ya bu üslûbı kim sevmez

G.74/7

⁷⁹ Rukiye Aslan, (2006), “16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara: s. 13.

Remzî’de üslûp özelliği olarak ele alabileceğimiz mürâca’a olarak bilinen karşılıklı konuşma biçimine örnek beyitler de bulunmaktadır. Remzî bu üslûbu herhangi bir gazelin tamamında kullanmasa da kimi beyitlerde bunu uyguladığı görülür:

Ğamdan öldüm ben kûluna yok mı ihsānuñ *didüm*
Döndi ol ‘îsî-nefes *didî* ölür misin ne var

G.34/5

Didüm ey bî-vefâ cāna nice cev̄ ü cefādur bu
Didî ‘aşk ehline andan cefā mıdur vefādır bu

G.173/1

Sā‘id-i sîmînüñ ey meh-pāre cānımdur *didüm*
Didî nāz idüp belî destümdedür cānuñ senüñ

G. 101/7

Şâirin “ey” manasındaki nidâsını “ay” olarak kullandığı da diğer bir önemli husustur.

Gerden-i hırşide *ay* şevküñ idüp niķāb
Mihr-i hüsnüñdür meh-i gerdün gerdān eyleyen

G.168/2

Eşk-i çeşmidür nücüm iki gözidür mihr ü māh
Ay kamer zārum işidüp āsumān ağlar baña

G.7/4

Şâir, şiirlerinde pekiştirmeler de kullanmıştır:

Remzî hevā-yı gülşen idüp n’eylesün k’anuñ
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

G.49/6

Şâirin soyut kavramları somutlaştırarak kullanmasına sıkça rastlanmaktadır. Örneğin aşağıdaki ilk beyitte gam kelimesi somut olan askere benzetilmiş, diğer beyitteki gam kelimesi ise kılıca benzetilerek somut bir hal almıştır:

Hāzır ol kaçmak da erlikdür ey cān-ı ‘azîz
Leşker-i gam tutdı dil milkin ser-ā-ser bilmiş ol

G.117/3

Benüm begüm begüm *tîğ-i gamıñ* zaḥm urmaya cāna
Yolunda öldüğüm hāşā ki ola bāküm helākımdan

G.157/4

1.2.1.2.1. Harfler ve Harf Oyunları

Remzî'nin üslûp özellikleri arasında harfler ve harf oyunları da yer almaktadır. Alfabe'deki harfler, dîvân şâirlerinin niyetlerini dile getirme ve amaçlarını görünür kılma konusunda onlara yardımcı olan objelerdendir.⁸⁰ Dîvân edebiyatında çeşitli şekilde yer alan Arap alfabesi harflerinin ve eski eserlerin tam manasıyla anlaşılması için harflerle alâkalı çeşitli hususların bilinmesi ve onların ayrı bir şekilde incelenmesi de elzem bir haldir.⁸¹ *Dîvân*'daki harflerle şâir, âşıkla sevgilinin çeşitli özellikleri arasında sık sık benzerlik ilişkisi kurmuş ve çeşitli tasavvurlara yer vermiştir.

Bu hususta sevgilinin saçını cim (ج) 'e, boyu elif (ل) 'e, kaşını nun (ن) 'a benzetilir. Şâir, aşağıdaki beyitte harfleri sırasıyla açıkça vererek cân kelimesini ortaya çıkarmıştır:

Ol zülfî *cîm* u kıddi *elif* kaşını *nûn* eger
Görünmese cüdâ olur elbette *cân* baña

G.4/2

Bazen de elif (ل) kirpik olarak, he (ه) göz, med (م) de kaş olarak karşımıza çıkmaktadır:

Âh ezelden sernüviştimdür elifler kirpigiüm
Hâ sevâdü'l- 'ayn olupdur meddedür kaşum benüm

G.141/2

Sevgilinin hicranıyla boyu lam harfine dönen âşık, elif boylu sevgiliye lam-elif olmayı teklif etmiş ve lâ (hayır) cevabını almıştır:

Qaddimi lâmi itdi hecrânuñ ol elif kıametlüye
Lâma vaşl olsa elif n'olaydı didüm lâ didi

G.211/3

1.2.1.2.2. İhâm-ı Tenâsüb Sanatına Düşkünlüğü

Remzî'nin dikkat çeken diğeri bir üslûp özelliği ise ihâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğüdür. Şâirin çoğu gazelinde bu sanata örnek bir kullanım görmek

⁸⁰ Dursun Ali Tökel, (2003), *Divan Şiirinde Harf Simgeçiliği*, Hece Yayınları, Ankara: s.25.

⁸¹ Âmil Çelebioğlu, (1998), "Harflere Dair", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yayınları, İstanbul: s. 599.

mümkündür. Tenâsüb sanatının başlıca bir türü olan îhâm-ı tenâsüb, türlü anlamları olan bir kelimenin kasedilmemiş anlamıyla beyit içindeki diğer kelime arasında anlam ilgisi kurmakla oluşur.

Aşağıdaki beyitte şâir, çektiği dertlerden dolayı döktüğü gözyaşlarının coşkusunu Nil ve Fırat nehirleriyle aynı görür. Şâir, göz manasında da gelen “ayn” kelimesiyle “hûn ve hûnfeşân” kelimeleri arasında îhâm-ı tenâsüb yapmıştır:

Eşk-i çeşmim cûşda Nîl u Fırâtuñ ‘aymdur
Bir bakımda hûn-ı zaḥm-ı hûn-feşânımdur benüm

G.123/4

Şâir, aşağıdaki beyitte “yanmaz mısın” kelimesinin dert yanmak anlamıyla “hâl” kelimesi arasında îhâm-ı tenâsüb yapmıştır:

Yok mı pervâsı yanup yakıldığıñdan **Remzîyâ**
Hâliñi ol şem‘e ya bir dâneveş *yanmaz mısın*

G.164/7

Aşağıdaki beyitte şâir, “sürmek” kelimesini fiil olarak kullanmıştır. Kelimenin süs aracı olan sürme manasına da gelmesinden ötürü göz arasında ilişki kurulmuştur:

Ḥaş altun olurdı işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayağın tozu turābın

G.163/2

Şâir, aşağıdaki beyitte “sormak” fiilini “emmek” manasına da gelecek şekilde kullanarak dudakla ilişkilendirmiştir:

Geldi **Remzî** *şormağa* la‘ lûñden ağzın terini
Fıkr-ile fetḥ olmadı hîc olmağa neylesün

G.167/5

Aşağıdaki beyitte şâir, kınamak, kötölemek anlamında kullandığı “ta‘n” kelimesini bağır kelimesiyle ilişkilendirerek bıçaklamak manasını da çağrıştıracak şekilde kullanım yapmıştır:

Hecr ilinden ney bigi dil nice nālān olmasun
Bezm-i ğamda deldi baġrın *ta‘n*-ı a‘dā neylesün

G.167/4

Şâir, ertesi gün manasında kullandığı “yârın” kelimesini sevgilisiyle de ilişkilendirmiştir:

Gelmedi ol meh bugün ferdāya şalmış va‘de[yi]
Yarını yād itdi ħayfā kıldı ħasret yârına

G.184/6

Remzî, aşağıdaki beyitte doymak anlamında kullandığı “kanmaz mısın” kelimesini aldanmak manasıyla da ilişkilendirmiştir:

Mey yerine ey ħabîbüñ mest ü ħūnî ğamzesi
Kana kana nûş idersin kana mı *kanmaz mısın*

G.164/4

Şâir, aşağıdaki beyitte keyif veren bir bitki adı olarak kullandığı “gubâr” kelimesini ayrıca sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri için “hat” kelimesiyle ilişkilendirmiştir:

Ölsem muĥabbet-i ħaṭ-ı sırriñla‘ âlemi
Ĥayrān iderdi bûy-ı giyāh-ı *ġubārımuñ*

G.102/3

Aşağıdaki beyitte de “dem” ve “kadeh” kelimeleri arasında îhâm-ı tenâsüb yapılmıştır:

Bu ne ĥikmetdür ıraġ eyledi biñ derd-i ğamı
Üç kadeĥ bir *dem* içinde dil-i ğam-nākimden

G.166/3

1.2.2. Kaynaklara Göre Edebî Kişiliğiyle İlgili Değerlendirmeler

Remzî hakkında geniş bilgi veren en eski kaynaklardan olan Âşık Çelebi’nin *Meşâ‘irü’ş- Şu‘arâ*’sında; Remzî’nin Arapça ilmiyle ilgilendiğini, Arapça kasîdeleri

okuyup inceleyerek onlara nazîreler yazacak kadar Arapçaya hâkim olduğunu şu ifadelerden öğreniyoruz:

“... *huşûşan fenn-i Arabiyyetde temâm mümâreseti olup zemânı muţâla‘a-i kütûbe maşrûfdur huşûşan kaşâ‘id-i Arabiyye tettebbu‘ idüp nazîre dimege meşgûl idi.*”⁸²

Daha sonra Âşık Çelebi, Remzî’nin talik hattını güzel yazdığını, gönül alan çekici gazeller yazdığını, gençliğinden beri nazma düşkün olduğunu ve şiir söylemekte olduğunu, ayrıca ömrünün sonuna dek nesirden uzak durduğunu, şiir okumada da hünerli olmadığını şu ifadeleriyle dile getirir:

“*Ta‘lîki hûb yazardı. Vasef-i dil-berde didüğü gazelleri dağı mahbûb yazardı... çün ‘unfuvân-ı şebâbdan ve ‘unvân-ı ‘ömr-i pür şitâbdan nazma mâ‘il ve şî‘re kâ‘il idi... âhîr-i ‘ömrlerine dek şî‘r ü inşâdan gürizleri ve inşâddan pür-hünerleri yoğ idi.*”⁸³

Kınalızâde Hasan Çelebi de Âşık Çelebi’nin ifadelerinin benzerlerini kullanarak Remzî’nin edebî kişiliği hakkında; Onun ilim tahsiliyle uğraştığını, marifet ilminde başarılı, belâgat sahibi olduğunu, Arapçaya iyi derecede hâkim fasih ve belîğ bir şâir olduğunu, gönül çekici kasîdeleri ve nazîrsiz şiirleriyle devrinin ehilleri arasında itibar görenlerden olduğunu şöyle ifade etmiştir:

“*Merhûm-ı merkûmun ekser-i fezâ‘il ü ‘ulûmda müşâreketi ve fenn-i şerîf-i ‘Arabiyyetde tamâm mahâreti var idi. Evkât-ı ferhunde-sâ‘ati tahsîl-i ma‘ârifet masrûf ve nazm-ı kasâ‘id-i dil-peziir ve eş‘âr-ı bî-nazîre tâmm meş‘ûf olmagla zemânesinde eş‘ârı iştihâr ve miyân-ı sıgâr u kibârda i‘tibâr bulmuşdur. Eşcâr-ı eş‘âr-ı belâgat-meftûrından reşehât-ı nikât muraşşah u maktûr ve agsân u efnân-ı kelîmâtından zemîn-i fesâhat ve gülîstân-ı belâgata şükûfe-i nezâket-müdâm mensûr olan şâ‘ir-i ma‘rûf u meşhûrdur.*”⁸⁴

Sehî Bey, Remzî’nin edebî kişiliği hakkında şiir kurallarına vâkıf olduğunu bedî‘ ve beyan üslûbunu iyi bildiğini; Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazdığını ifade eder. Ayrıca belâgat ilminde usta olduğunu ve her çeşit nazm yazmaya kâbil bir şâir olduğunu şu ifadelerle dile getirir:

⁸² Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁸³ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

⁸⁴ Kınalızâde Hasan Çelebi, a.g.e., C. I, s. 415.

“Fâzıl u kâmil çok fenne kûşîş itmiş kavâ'id-i şî'ri hûb ve üslûbu bedî' ü beyânı mergûb ihâte itmiş 'Arabî vü Parsî vü Türkî eş'ârı var her nazma kâdir ve fenn-i ma'ânîde mâhir...”⁸⁵

Diğer yandan Remzî'nin şiirlerine örnek olmak üzere Âşık Çelebi, tezkiresinde on sekiz; Kınalızâde, tezkiresinde yedi beyit nakletmiştir. Beyânî, tezkiresinde şâirin edebî kişiliği hakkında “... kasâ'id-i dil-pezirî ve eş'âr-ı bî-nazir ile zemânında müsellemler-i erbâb-ı ırfân olmuştur.” ifadelerini kullanarak şâirin dört beytini yazmıştır.⁸⁶

İsmail Belîğ, *Güldeste-i Riyâz-ı İrfân*'da bu hususta, “Mezbûruñ ekşer-i 'ulûmda müşâreketi ve fûnûn-ı 'Arabiyyede tamâm mahâreti olup evkât-ı ferhunde sâ'ati ma'ârifet maşrûf ve nazm u kâşâ'id u eş'âr-ı bî-nâzîre meşgûl idi...”⁸⁷ ifadelerini kullanarak bir beyit örneği vermiştir.

Konuyla ilgili son dönemde yazılan kaynaklardan Mehmed Süreyya'nın *Sicill-i Osmanî*'sinde, şâirin hayatı birkaç cümleyle anlatıldıktan sonra, şâirin edebî kişiliği hakkında: “Usta şâirdir.” denilmekle yetinilmiştir.⁸⁸ Mehmet Nâil Tuman ise *Tuhfe-i Nâilî*'de şâirin hayatını kısa bir şekilde anlatarak şâirliği hakkında bir değerlendirme yapmadan dört beytini vermiştir.⁸⁹

1.2.3. Şiiri Hakkındaki Düşünceleri

Remzî, şiirlerinin etkileyiciliğini, inceliğini ve dokunaklı oluşunu sûznâk, sûziş sıfatlarıyla ifade eder. Şâir, aşağıdaki beyitte sözlerinin, okuyanların içini yaktığını söyleyerek kendi dış görünüşünün de şiirleri kadar iç yakıcı ve üzüntü verici bir vaziyette olduğunu ifade eder:

Remzîyem görenüñ özi göyünür
Sözlerüm gibi sûznâk oldum

G.138/5

⁸⁵ Edirneli Sehî, a.g.e., s. 124.

⁸⁶ *Beyânî*, Tezkîrî'su'arâ, Aysun Sungurhan Eydurhan, (Haz.), s.72-73, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0..>, (21.08.2015).

⁸⁷ Atlansoy, a.g.e., ss. 296-297.

⁸⁸ Süreyya, a.g.e., C. IV, s. 1375.

⁸⁹ Kaya, a.g.t., ss. 194-195.

Remzî, şiiirlerinin ne kadar etkileyici olduğunu ifade ederken *Dîvân*'ındaki şiiirleri her okuyanın yanıp yakıldığını, bu yüzden dîvânın ateşlerde yanmasının gerektiğini söyler:

Sûzişinden her nefes yanar yakılır okuyan
Göreyin odlara yansın **Remzî** dîvânüñ senüñ

G.101/9

Şâir, ateş saçan kaleminin yazdığı varakların gönül yakıcı müsveddeler olduğunu ifade ederek şiiirlerinin yakıcılığını anımsatır:

Evrâk-ı **Remzî** sūz-ı dil eyler müsevvedât
Gelsin beyāna hāme-i āteş-feşān-ile

G.179/6

Remzî, aşağıdaki beyitte *Dîvân*'ını güzel bir dilbere benzeterek onun sayfalarındaki yazıları sevgilinin ayva tüylerine, noktaları da sevgilinin benine benzetmektedir:

Remzînüñ dîvānı bir hoş taze dil-berdür k'anuñ
Levh-i hüsünde huñuñı nokta huñı hāldur

G. 32/7

Remzî, kendi şiiirlerinin Peygamber Efendimiz'in şâiri olan Hassân'ın şiiirleri kadar güzel olduğu görüşündedir:

Remzî bilürüz vezn-i selîsde olupdur
Nazm-ı hüsñüñ midhātî Hāssāna berāber

G.37/7

Remzî, güzel bir biçimle yazdığı şiiirlerini okuyan herkesin şiiirlerini beğendiğini ve kendisini alkışladıklarını ifade eder:

Nazma bir vech-ile **Remzî** hüsñ-i şüret virdi kim
Gören eş'ârın okur tahsîn tahsîn üstine

G.187/5

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin inciler saçan dudağını tarif ederken sözlerinin cevher saçtığını, şiirlerinin ise dizili inci taneleri olduğu görüşündedir:

Remzî yârîñ vaşf-ı la' l-i dürr-feşânın eylerem
Nazmım gevher-bâr-ı şî' rim dürr-i meknündür benüm
G.127/5

Remzî, aşağıdaki beyitte, şiirlerini, değerli taşlar giyinmiş dilbere benzeterek onların şiirden anlamayan cahiller elinde kalmasından şikâyet etmektedir:

Nazm-ı **Remzî** bir muraşşa' -püş dil-berdür velî
Kurtarımaz yaqasın nâdân elinden el-gıyâş
G.22/5

Şâir, beyitlerini sevgilinin güzel hayâlî ile yazdığını, bu hayâlin eski gönül köşkünü taze bir binaya çevirdiğini söyler:

Hayâl-i hüsn-i yâr-ile kılup ebyâtıñı ma' mûr
Bu kaşr-ı köhnede **Remzî** el ur bir tâze bünyâda
G. 188/7

1.2.4. Etkilendiği Şâirler ve Diğer Şâirlerle İlişkisi

Remzî'nin, *Pervâne Bey Nazîre Mecmuası*'nda kırk üç adet, Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde ise otuz altı adet şiiri bulunmaktadır. Remzî bu nazîre mecmualarındaki zemin şiirleri bulunan şâirlerden etkilenecek onlara nazîreler yazmıştır.

Pervâne Bey Nazîre Mecmuası'nda Remzî'nin gazellerinin zeminini oluşturan şiirler; Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Celîlî, Hafî, Harîmî (Sultan Korkud), Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Kemâl-i Zerd, Muhibbî, Necâtî, Nizâmî, Revânî, Selîmî (Yavuz Sultan Selim), Şevkî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Vafî, Visâlî, Zâtî gibi şâirlere aittir.

Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde Remzî'nin gazellerinin zeminini oluşturan şiirler ise; 'Alî, Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Hafî, Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Hâşimî-i 'Acem, Nesîmî, Nizâmî, Kemâl-i Zerd, Kemal Paşa-zâde, Necâtî, Nesîmî,

Nihâlî, Nizâmî, Revânî, Sa'dî, Safî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Ulvî (Ahmed Paşa), Vasfî, Zâtî, Zülâlî gibi şâirlere aittir.

Remzî Çelebi'nin, kaynaklarda ulaşabildiğimiz kadarıyla, ilk şâirle teması medrese talebeliğine dayanmaktadır. Bu şâir, Bursa'da medrese arkadaşı olan *Gazavâtname-i Mihaloğu Ali Beğ* adlı mesneviyi yazan Sûzî Çelebi'dir. Âşık Çelebi bu medrese arkadaşlığını ve Sûzî'nin, tahsilini yarım bırakması hususunu eserinde anlatmaktadır.⁹⁰

Remzî Çelebi'nin ilişkili olduğu diğer bir şâir ise; Galata kadılığı zamanında Şânî isimli bir şâirledir. Âşık Çelebi, Şânî'nin onun terbiyesinden geçerek hizmetinde bulunduğunu şu şekilde belirtir:

“... merhum Remzî Çelebi'den iktibâs-ı eşi'ât-ı terbiyet ya'nî anuñ hıdmetinde envâ'-ı nümayişle kesb-i şafâ himmet itdi.”⁹¹

Remzî ile ilişkili olan diğer bir şâir ise, Remzî'nin Galata kadılığı yaptığı sırada mahkemesine kâtip olarak aldığı asıl adı Yahya olan ve halk arasında “Sütlü Pirinç” lakabıyla tanınan İlmî Yahya Efendi'dir. Remzî'nin yanından ayrıldıktan sonra içki ve afyon bağımlısı olan İlmî, donanmaya katılıp donanmadayken vefat etmiştir.⁹²

1.3. ESERİ

Remzî Mustafa Çelebi'nin, yaptığımız araştırmalar doğrultusunda bilinen tek eseri, çalışma yaptığımız *Dîvân*'ıdır. XVI. yüzyıl tezkirelerinde, şâirden ve onun şiirlerinden övgüyle söz edilmektedir. Ancak bu kaynaklarda *Dîvân*'ından veya başka bir eserinden bahsedilmemektedir. Remzî'nin yaşadığı devirde yazılan bu tezkirelerde *Dîvân*'ından bahsedilmemesi, onun muhtemelen hayatta iken *Dîvân*'ını toplayamadığını göstermektedir.

Araştırmalarımıza göre şâirin *Dîvân*'ından bahseden ilk önemli kaynak, XVII. yüzyılda Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınmış olan *Keşfü'z-Zünûn*'dur. Bu eserde Remzî'nin bir *Dîvân*'ı olduğu ve bu eserin Türkçe olduğu ifade edilmektedir.⁹³

⁹⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 1006-1007.

⁹¹ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1408.

⁹² Âşık Çelebi, a.g.e., C. II, s. 1097-1098.

⁹³ Kâtip Çelebi, a.g.e., C. I, s. 790.

Bu bilgilerden *Remzî Dîvânı*'nın XVII. yüzyılda tertip edildiği ya da ortaya çıktığı anlaşılabılır. Ancak daha sonra kaleme alınan *Kâmûsu'l-A'âm*, *Sicill-i Osmânî* ve *Tuhfe-i Nâilî* gibi önemli biyografik kaynaklarda *Remzî Dîvânı*'ndan bahsedilmemesi bu eserin daha sonra ortadan kaybolduğu ihtimalini düşündürmektedir. Şâir, şu beyitte *Dîvân*'ının varlığından bahsetmektedir:

Remzînün dîvânı bir hoş taze dil-berdür k'anuñ
Levh-i hüsninde huṭṭı nokṭa ḥaṭṭı ḥâldur

G. 32/7

1.3.1. Eserin Nüsha Özellikleri

Eser, yaptığımız araştırmalara göre tek nüshadan oluşmaktadır. Bu nüsha Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlıdır.

Eserin fiziki özellikleri; ebru süslemeli mukavva kapak, sırtı yeşil meşin, cedveller ve başlıklar siyah mürekkep 205x190-125x70 mm (Dış-İç) ölçülerinde, her sayfası 15 satırdan oluşan 65 varaklık nüsha, harekeli nesih yazı türüyle isim filigranlı kâğıt üzerine yazılmıştır.

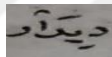
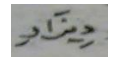
Remzî Dîvânı, “Dîvân-ı Şeyh Remzî” ser-levhası ile başlar. Başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Dîbâce başlığı nüshada yoktur; bu başlık tarafımızdan eklenmiştir. Şâir, dîbâceye besmele beytiyle başlayıp Allah'a hamd ve Peygamber Efendimiz'e övgüyle devam etmiştir. Şâir daha sonra şâirlik ve şiir hakkındaki görüşlerini dile getirerek dîbâcesine son vermiştir. Bu bölümden sonra bir Arapça bir Farsça olmak üzere beş kasîde bulunmaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyenmiş, iki yüz on iki gazel bulunmaktadır. Ayrıca Gazeliyât bölümünde müstensih hatasından dolayı iki murabba yer almaktadır.

Eserde herhangi bir kayıt ve mühür bulunmamaktadır. Yaptığımız çalışmalar, elimizdeki nüshasının eksik olduğunu göstermektedir. Nüshada 59b sayfasının sonunda 196. gazelin yalnızca matla beyiti yer alırken 60a sayfası, 197. gazelin makta beyitiyle başlamaktadır. Bu durum bize, bu sayfalar arasındaki bölümün eksik olduğunu göstermektedir. Ayrıca belli başlı şiir mecmualarının ve gazeliyâtların taranması neticesinde elde edilen gazellerden *Dîvân*'ın asıl nüshasında bulunmayan ve Remzî'ye

ait olduğuna kanaat getirdiğimiz gazeller, harf sıralarına göre dîvâna yerleştirilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki adet gazele ek olarak *Mecma'û'n-Nezâ'ir*'den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Nazîre Mecmuası*'ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr*'dan iki beyit metne dâhil edilmiştir. Yapılan bu eklemeler metinde dipnotlarla gösterilmiştir.

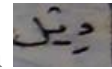
1.3.2. Eserin İmlâ Özellikleri

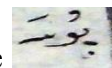
Eser bize göre müellif hattı değildir. Çünkü elimizdeki nüshada görülen harekelerdeki yanlışlıklar, kelime ve eklerin imlâlarındaki hatalar, terkip hataları, noktalı harfleri noktasız yazma gibi eksiklikler, bu nüshanın acemice yazılmış olduğunu göstermektedir. Bu bölümde, müstensihden kaynaklandığı düşünülen bu imla yanlışlıkları ifade edilmeye çalışılacaktır:

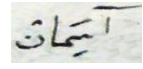
Müstensih, “dîdâr” kelimesini hem  hem de  şeklinde yazmaktadır. Bu yazımda nüshaya bağlı kalınmayıp kelimeler dîdâr şeklinde yazılmıştır:

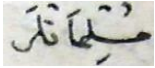
Zîkr-i firdevs itme şûfî ‘âşık-ı *dîdâr* olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı ḥabîb

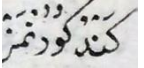
G.15/2

Şâir, gönül anlamına gelen “dil” kelimesini hem  şeklinde hem de  şeklinde yazılmıştır.

Kimi yerlerde be (ب) yerine pe (پ) pe(پ) yerine de b(ب) kullanımını görülmektedir. Örneğin “bûse” kelimesi pûse  şeklinde, “peydâ” kelimesi de  beydâ şeklinde yazmıştır.

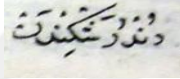
“Âsumân” kelimesi  şeklinde harekelenmiştir. Vezne göre âsumân veya âsmân şeklinde okunmuştur.

Gülistan  ve Müslüman  gibi harekelenmiş kelimeler vezin gereği gülsitân ve Müselmân şeklinde okunmuştur.

Bazen ü (و) harfi yazılmayıp harekeyle gösterilmiştir. Örneğin  kelimesindeki ü harfi harekeyle gösterilmiştir:

Ža‘ fı şu ĥaddedür ki cefāñ-ile **Remz**inüñ
Kendü görünmez oldu hemân bir figānı var

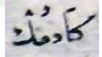
G.50/7

Bu hususta verilebilecek diğer bir örnek ise  kelimeleridir:

Cur‘ añı cām-ı felek gördi naşīb-i ĥāk olur
Döndü reşkinden didi yā leytenī küntü turāb

G.13/5

Bazen sesli harfle biten bağlaçlarla sonraki kelimeler birleşik yazılmıştır.

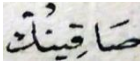
Örneğin “ki olam” kelimesi  şeklinde, “ki âdemüñ” kelimesi de  şeklinde yazılmıştır:

Qıl nazar āyineye billāhi inşāf eyle gör
Vechi var mı *k’olam* anuñ gibi şüretten cüdā

G.9/4

Dest-i düşmenden ilāhī şakla yārı *k’âdemüñ*
Qaşd ider imānına şeytān elinden el-ğıyāş

G.22/3

“Sāķī” kelimesinin  şeklinde de yazımı görülmüştür:

Bāde *sāķinüñ* al-ile şu gibi
Aķıdur ‘ālemi ayağına

G.199/5

Yanlış harekelendirme ve harf eksikliklerine örnek olarak “süvâr” kelimesini ele aldığımızda kelimenin  şeklinde yazılmış ve harekelenmiş olduğu görülür:

Süvār olsa kaçan ol şāh-ı ferruḥ
Sürer süm̄-i semendine kamer ruḥ

G.28/1

Diğer bir örnekte ise “ruḥuñ” kelimesi  şeklinde harekenmiştir:

Remzīye luṭf yüzün göstere mi zülf u *ruḥuñ*
Ey şanem mü'mine raḥm eyleye mi kâfir hîc

G.24/7

-idi, -imiş, -ise, ile gibi ekler ve bağlaçlar çoğunlukla kelimelerle birleşik yazılmıştır. Kelimelerle birleşik yazılan bu ekler ve bağlaçlar dîvân metninde (-) işaretiyle kelimeden ayrılmıştır.

Örneğin:

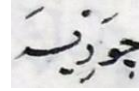


Zulf-ile kanım içdi ḥadengüñ nişānı var
Ey kaşları kemān henüz ağzında kaşnı var

dir-iseñ



cevr-ise



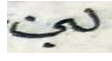
tolar-imiş



gibi

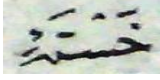
kelimelerle de bu örnekleri çoğaltabiliriz.

(ن) ve (ك) harfleriyle gösterilen iyelik eki yazımı farklılık göstermektedir.

Örneğin Leb kelimesine gelen iyelik ekleri kimi zaman  şeklinde kimi zaman da  olarak yazılmıştır. Dîvân metninde “lebüñ” şeklinde yazım birliği sağlanmıştır.

Başka bir örnekte saç kelimesine gelen iyelik ekleri hem  hem de  şeklinde yazılmıştır. Dîvân metninde “şaçuñ” şeklinde yazılarak yazım birliği sağlanmıştır.

Müstensih kimi yerlerde akuzatif ekini hemze (ة) ile göstermektedir.



Gece ben *haste/y/i* bekler başım ucunda тұrup
Şubha dek şem‘i tutar meş‘ ale-i āh baña

G.5/5

Kimi tamlamalarda harekeleme yanlışlığı görülmektedir.



Fitne-i āhir zemān bu haṭṭ-ı serkeşden çıkar
Ġāret-i imān u dīn ol *zūlf-i kāfirden* gelür

G.56/2

Noktalı harflerin eserde yer yer yanlış yazılmış olduğu görülmektedir. Bunlar; kimi zaman eserde ج ve چ harflerinin karıştırılması şeklindedir. Örneğin göç kelimesi “göc” şeklinde yazılmıştır:

Getür cām-ı meyi sākī geçer devr-i gül eglenmez
Müsāfir-ḥānedür gülşen *göc* eyler bülbül eglenmez

G.73/1

Kimi zaman ط ve ظ harfleri de karıştırılmıştır. Aşağıdaki beyitte buna örnek olacak durum söz konusudur. “ḥaṣ” kelimesi “ḥaṭ” şeklinde yazılmıştır:

Rumūz-ı la‘l-i dil-berden müdām esrār içür cāna
Nice göstermesün **Remzī** şarāb-ı dil-güşādan *ḥaṣ*

G.89/5

ج ve چ harfleri de çoğu zaman karıştırılmıştır ve birbirlerinin yerine kullanılmıştır. Örneğin “ḥaṇçer” kelimesini hem  şeklinde hem de  şeklinde kullanılmıştır.

Diğer bir örnek ise; neçe  nece  ve  nice şeklinde yazım ve harekelendirme yapıldığı görülmüştür.

ح ve خ harflerinin karıştırılmasına örnek olarak “ḥaṭ” kelimesinin yazımında müstensih çoğu yerde ḥaṭ  şeklinde kullanım yaparken

Bir muḥabbet-nāme yazdı ḥaṭṭ-ı reyḥānuñ señün
Kim gören olur muḥaḳḳaḳ zār u ḥayrānuñ senün

G.101/1

bazı yerlerde de  şeklinde kullanım yapmıştır:

Beyān eyler anı ḥaṭṭ-ı ‘izārıñ

Çü eşidür lebün tavziḥ

G.27/4





İKİNCİ BÖLÜM

REMZÎ DÎVÂNÎ'NİN ŞEKİL VE MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Remzî Dîvânı'nda yer alan nazım şekillerinin, dönemin edebiyat estetiğine göre az sayılabilecek bir çeşitliliğe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Tek dîvân nüshasından ve bazı önemli şiir mecmualarından yararlanarak tesis ettiğimiz dîvân metni “Dîvân-ı Şeyh Remzî” ser-levhasıyla başlar; başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Bu bölümden sonra bir Arapça bir Farsça olmak üzere beş kasîde bulunmaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyeleşmiş, iki yüz yirmi sekiz gazel bulunmaktadır. Ayrıca gazeliyât bölümündeki gazeller içinde müstensih hatasından dolayı iki murabba yer almaktadır.

Tablo 2.1: *Dîvân* 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Sayıları

Nazım Şekli	Manzûme sayısı			Toplam
	Türkçe	Arapça	Farsça	
Kasîde	3	1	1	5
Murabba	2	-	-	2
Gazel	228	-	-	228
Toplam	233	1	1	235

Tablo 2.2: *Dîvân* 'da Bulunan Nazım Şekillerinin Beyit ve Mısra Sayıları

Nazım şekli	Beyit sayısı	Mısra Sayısı
Kasîde	237	474
Murabba	48	96
Gazel	1385	2770
Toplam	1670	3340

2.1.1.1. Gazel

Dîvân'ın, en hacimli bölümünü gazeller oluşturmaktadır. *Dîvân*'da iki yüz yirmi sekiz adet gazel bulunmaktadır. Bunlardan 14. ve 210. gazeller mülemma gazel⁹⁴, diğeri ise Türkçedir.

Aşağıdaki beyitte şâir, mecliste okunan akıcı ve âhenkli gazellerini, duyan herkes tarafından beğendildiğini ifade eder:

⁹⁴ “Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinin ikisi veya üçüyle karışık olarak söylenmiş gazellere denir.” Haluk İpekten, (2010), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul: s. 18.

Meclisde **Remzîyâ** dün okundu ğazellerüñ
Luţf u selâset ancağ olur heb begendiler

G.43/7

Gazellerin oluşturduğu bölüm, “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığından sonra ¹ harfiyle yazılan gazeller ile başlar ve harf sırasına göre ² harfiyle son bulur. Bu bölümde eksik olan harf başlıkları tarafımızdan eklenmiştir ve dipnotlarda belirtilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki adet gazele ek olarak *Mecma‘u’n-Nezâ‘ir*’den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Nazîre Mecmuası*’ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de kayıtlı *Mecmû‘a-i Eş‘âr*’dan ise; iki beyit metne dâhil edilmiştir. Yapılan bu eklemeler metinde dipnotlarla gösterilmiştir.

Tablo 2.3: *Dîvân*’da Bulunan Gazellerin Harflere Göre Dağılımı

Harf	Gazel sayısı	Harf	Gazel sayısı
Elif	11	Sad	1
Be	5	Dad/Zad	1
Pe	-	Tı	1
Te	4	Zı	1
Se	2	Ayn	1
Cim	1	Gayn	2
Çim	1	Fe	1
Ha	3	Kaf	5
Hı	1	Kef	14
Dal	2	Lam	10
Zel	1	Mim	26
Rı	36	Nun	23
Zı	14	Vav	3
Sin	1	He	34
Şın	3	Ye	20

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere en fazla gazel ر ve ه harfleriyle yazılmışken ج, خ, ذ, س, ص, ض, ط, ظ, ع ve ف harfleriyle birer gazel yazılmıştır. Şâir, alfabenin bütün harfleriyle gazel örneği verdiği için *Remzî Dîvânı*’nın mürettep bir dîvân olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 2.4: *Dîvân* 'da Bulunan Gazellerin Beyit Sayıları

Beyit sayısı	Gazel Sayısı
1	-
2	-
3	1
4	-
5	103
6	18
7	97
8	3
9	5
10	-
11	1
Toplam	228

Tablodan da anlaşılacağı üzere eserde bulunan gazellerin yoğun olarak 5 ve 7'şer beyitlik olduğunu söylebiliriz.

Dîvân'da yer alan gazellerin hepsinde mahlas beyti kullanılmıştır. Bunun yanında 1, 5, 109, 130 ve 145. Gazellerin, mahlas beytinden sonra devam ettiği görülür. Bu tip gazeller müzeyyel gazel olarak adlandırılmaktadır.⁹⁵ Bu gazelerde şâir, mahlas beytinden sonra ilave olarak birer beyit eklemiştir.

Remzî'nin; *Pervane Beg Mecmuası*'nda kırk üç, Edirneli Nazmi'nin *Mecma'u'n-Nezâ'ir*'inde otuz altı gazeli bulunmaktadır. Dolayısıyla Remzî'nin, bu mecmualarda şiirlerine en fazla yer verilen şâirler arasında olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca bu durum, onun, döneminin nazîre şâirlerinden olduğunu da bize göstermektedir. Bu hususta bize kaynaklık eden Âşık Çelebi de eserinde Remzî hakkında, "... *nazîre dimege meşgul idi*."⁹⁶ ifadesini kullanmıştır.

Dîvân'daki şiirlerden yola çıkarak Remzî'nin, âşık tabiatlı bir şâir olduğunu söyleyebiliriz. Şâirin gazellerinde işlenen konular genel olarak aşk ve bu durumun

⁹⁵ İpekten, (2010), a.g.e., s. 18.

⁹⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., C. III, s. 1382.

âşığın ruhunda oluşturduğu derin duygulardır. Bunun yanında şâir; şiirlerinde dîvân edebiyatının temellerini teşkil eden dînî-tasavvufî motiflere, dönemin sosyal hayatına, atasözleri ve deyimler gibi unsurlara da yer vermiştir. Ayrıca tarih, mitoloji ve astronomi gibi konular da onun gazellerinde işlediği konular arasındadır.

2.1.1.2. Kasîde

Dîvân'da toplam 5 adet kasîde bulunmaktadır. Bunlardan birisi Arapça birisi Farsça, diğerleri ise Türkçedir.

I. Kasîde: Tevhid türünde başlıksız olarak Arapça yazılmıştır. 24 beyitten meydana gelmiştir. Matla beyiti:

Bismi ilâhu yebtedi'l-vaşf evvelâ
Men kâne bil-kemâli lehu'l faẓl u evvelâ

II. Kasîde: Naat türünde yazılmıştır. Farsça olarak kaleme alınan 26 beyitlik bu manzûme -est kafiyevidir. Aruzun *mef'ûlû fâ'ilâtû mefâ'ilû fâ'ilûn* kalıbıyla yazılmıştır. Peygamber Efendimiz'in çeşitli yönlerinin anlatıldığı eser,

Maḳşûd ez âferiden-i 'âlem Muḥammed est
Maṭlûb-i ḥaḳ zi âmeden-i Âdem Aḥmed est

beytiyle başlamaktadır. 23. beyit şâirin mahlas beyitidir.

III. Kasîde: *Medhiye-i Gül* başlıklı kaside, Sultan Selim'e yazılmış bir methiyedir. Kasîde aruzun *fâ'ilâtûn fâ'ilâtûn fâ'ilâtûn fâ'ilûn* kalıbıyla yazılmıştır. Matla beyiti:

Yine gösterdi cemâl-i yârdan âşâr gül
Gün gibi oldu seherden Maṭla' -ı Envâr gül

Kasîdede nesîb bölümünden sonra girizgâh yapıp methiye bölümüne geçilmiştir. Tegazzül bölümüne geçişi 24. beyitte şöyle dile getirir:

Vaşf-ı gülde bûlbûl-i dil didi bir rengin gâzel
Kim feraḥ kesb itdi gâyet ey şeker-güftâr gül

Remzî, 65 beyitlik kasîdenin 55. beyitinde mahlasını zikretmiştir. Kasîde fahriye ve duâ ile son bulmuştur.

IV. Kasîde: *Manzûme-i Ceng Der Medh-i Sulţân Selîm Hân* başlıklı kasîdede nesîb bölümü yoktur. Doğrudan methiye bölümüne geçilmiştir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 51 beyitten meydana gelen kasîde -eng kafiyevidir. Matla beyiti:

Yetişe Rûm-ı seherden şehir-yâr-ı şîr-i ceng
Kişver-i zeng üzre leşker çekdi şaldı çarha ceng

Şâir, fahriye bölümünün ardından 46. beyitte mahlasını zikredip duâ bölümü ile kasîdeye son vermiştir.

V. Kasîde: *Kasîde Der Medh-i Bahâriye* başlıklı kasîdede bahar mevsiminin tasviri yapılır. Aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 33. beyitten anlaşılaçağı üzre bu kasîde Sultan Selim zamanında yazılmıştır.

Süleymân-ı zamânı şehzâde kim Sulţân Selîmüñ bu
Gül-i nev bâde-i gülzâr-ı 'ömr-i câvîdânîdur

Şâir, 71 beyitten oluşan kasîdenin 66. beyitinde mahlası zikretmiştir. Duâ bölümüyle kasîde son bulmuştur.

2.1.1.3. Murabba

Remzî Dîvânı 'nda iki adet murabba bulunmaktadır. Birincisi, aşağıda ilk bendini verdiğimiz Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin murabbasına nazîre olarak yazılmıştır.

Reşha-i cām ile hāk-i dili nemnāk idelüm
Gerd-i gam kalmasun anda sulayup pāk idelüm
Gül ü mül sohbetini yâr ile bî-bāk idelüm
Mest-i lâ-ya'kıl olalum yakalar çāk idelüm
Beş bendden oluşan mütekerrir murabba

Türkçe kaleme alınmıştır. Şiir, aruzun *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* vezniyle yazılmıştır. Şiirde sâkî, mutrib, sevgili gibi konular coşkulu bir dille işlenmiştir.

İkincisi ise; *Bahâriye* başlığıyla aruzun *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. İlk bendi:

Biḥamdillāh bahār irdi yine 'işret zemānıdur
Zemīniñ naqş eyler her çiçek bir tāze Mānıdur
Gül eydür 'ış idüñ tırmaz bu faşlıñ tā zemānıdur
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik 'unfuvānıdur

Yedi bendden oluşan mütekerrir murabba Türkçedir. Şiirde bahar, sevgili gibi konular işlenmiştir.

Bu iki murabba da müstensih hatasından ötürü gazellerin bulunduğu bölümde yer almıştır. Metin tesisinde murabbalar gazellerden sonraki bölüme eklenmiştir.

2.1.2. Vezin

Dîvân'daki gazeller vezin yönünden incelendiğinde, büyük bir kısmının aruz veznine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Vezne uygun olmayanların da müstensih hatalarından kaynaklandığına kanaat getirerek elimizden geldiği kadarıyla bu hataları düzeltme yoluna gittik. Yapılan düzeltmeler ve uyarılar dipnotlarla metin üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 2.5: *Dîvân*'da Bulunan Manzûmelerin Kalıpları

Bahir	Aruz Kalıbı	Gazel Sayısı	Kasîde Sayısı	Murabba Sayısı
Remel	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	119	2	-
	fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün	18		1
	fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün	2	-	-
Hezec	mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün	15	1	1
	mef'ûlû mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün	16	-	-
	mef'ûlû mefâ'ilün mef'ûlû mefâ'ilün	1	-	-
	mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ûlün	5	-	-
Muzâri	mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün	32	1	-
	mef'ûlû fâ'ilâtün mef'ûlû fâ'ilâtün	2	-	-
Müctes	mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	7	-	-
Cedîd	fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün	12	-	-

Tabloda yer alan bilgilere bakıldığında şâir, aruzun 12 farklı kalıbıyla yazdığı şiirlerinde hezec, remel, muzâri, müctes ve cedîd bahirlerini kullanmıştır. Bu bahirler arasında en çok şiiri remel, hezec ve muzâri bahirleriyle yazmıştır.

Remzî, aruz vezni konusunda çok başarılı bir şâir değildir. Şiirlerinde kusur olarak görülmeyen ulama ve imâle sıkça karşımıza çıkarken vezin kusuru kabul edilen zihafa da sıklıkla rastlanmaktadır.

Zihaf, uzun okunması gereken ünlü harfin kısa okunması, yani kapalı hecenin açık heceye dönüştürülmesiyle oluşur. Bu, şiirlerin hem ahengini bozan hem de edebî değerini düşüren bir kusurdur. Örneğin; Farsça “sâkî” kelimesini ele aldığımızda ikinci hecenin aslen uzunken vezin gereği kısa okunması gerekmektedir. Aşağıdaki beyitlerde bu durumun örnekleri yer almaktadır:

Geçmeden devr-i 'îş u faşl-ı bahâr
Sâkîyâ mey getür ki fursatdur

G.48/5

Câna bağışlar şafâ virir ğınâlar hâtırâ
Sâkî-i sîmîn-beden destinde cām-ı zer-nigâr

G.34/4

Ellere nûş-ı şafâ şunar baña nîş-i cefâ
Bezm-i ğamda sâķî-i devrân elinden el-ġıyâş

G.22/2

Aşağıdaki beyitte de yukardaki terkiplerde yapılan zihafalara benzer bir durum vardır. Bu örnekleri çoğaltmak da mümkündür.

Şi' rüm eşitse Ley/î-i Mecnûn añup deye
Hâzâ beyân-ı fırķate beynî ve beynehâ

G.1/9

Hâl-i Ferhâdı bize dîvânelikdür söylemek
Ley/î-i Mecnûn iderken kışsa-i Şîrînimüz

G.80/3

Bazen vezin gereği; ünlü harf ile biten bir kelime ile ünlü ile başlayan bir kelime kaynaştırılarak ilk kelimenin sonundaki ünlü düşürülmüştür. Bu duruma örnek olan bazı beyitler şunlardır:

Kıl nazar âyîneye billâhi inşâf eyle gör
Vechi var mı *k'olam* anuñ gibi şüretten cüdâ

G.9/4

Dest-i düşmenden ilâhî şakla yârı *k'âdemüñ*
Kaşd ider imânına şeytân elinden el-ġıyâş

G.22/3

Remzî hevâ-yı gülşen idüp *n'eylesün k'anuñ*
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

G.49/6

2.1.3. Kafiye ve Redif

2.1.3.1. Kafiye

Kafiye, şâirin şiir konusunda yeteneğini ve gücünü gösteren bir ölçüdür. Bu yüzden güçlü şâirlerin, yeteneklerini göstermek için kafiyelerini, kullanılması zor olan kelimelerden seçmesi önemlidir. Bunun yanında dîvânlarda, alfabenin her harfine uygun

kafiyeli şiirler yazmak da şâirlerin kabiliyetini gösteren diğer bir önemli unsurdur.⁹⁷ *Remzî Dîvânı* da bu şekilde tertip edilmiş bir dîvândır.

Remzî Dîvânı'ndaki manzûmeler kafiye bakımından incelendiğinde, Remzî'nin bugünkü kafiye anlayışına göre bütün kafiyeleri rahatlıkla kullandığı görülmektedir. Remzî'nin kullandığı kafiyeler aşağıda tasnif edilerek gösterilmiştir.

Ünlü-ünsüz tek ses benzerliğinin oluşturduğu yarım kafiye: -l(73,122, 221), -r(151, 153, 219), -b(220).

Bir ünlü bir ünsüz ya da bir ünsüz bir ünlü ile oluşan tam kafiye: -em(6), -at(9, 10, 18, 48, 69, 86, 111, 136, 189, 202, 208, 209, 212), -at(88), -ar(19, 24, 28, 31, 103, 143), -ad(30, 159), -ağ(35, 36, 91, 126, 197, 199, 201, 214), -an(43, 148, 164), -eh(60), -il(71, 85), -aş(79, 83, 84, 141, 142), -en(45, 46, 99, 109, 110,114, 118, 158, 194, 215, 218), -em(47, 59, 154, 216), -er(56, 117, 119, 203), -ık(65, 137) -ul(165, 226), -el(130), -um(132, 133), -eg(140, 198), -aş(67, 195, 196), -ed(185), -ey(210), -ak(213), -ev(217)

Uzun ünlüden oluşan tam kafiye: -â(2, 3, 25, 29, 38, 42, 55, 64, 77, 89, 92, 94, 105, 106, 113, 131, 144, 146, 161, 167, 173, 174, 190, 211, 223), -û(11, 172, 200).

Bir uzun ünlü ile bir ünsüz, bir ünsüz ile bir uzun ünlünün oluşturduğu zengin kafiye: -hâ (1), -ân(4, 7, 8, 20, 22, 37, 39, 40, 41, 50, 51, 57, 63, 76, 98, 101, 104,123, 145, 152, 168, 178, 179, 186, 193, 204, 206, 224, 227, 228), -âh(5, 53, 170), -âh(26, 129) -âb(12, 13, 14, 16, 163, 175, 176, 191), -îb(15), -ât(17), -âr(21, 34, 75, 96, 102, 107, 108, 112, 121, 125, 149, 150, 162, 184, 192), -âc(23), -îh(27), -âl(32, 93), -âğ(49), -îm(52), -ûz(54), -ây(61), -âz(68, 116, 120, 169), -ûb(74, 139), -în(80, 100,177, 181), -âs(115, 82), -âd(97, 124, 171, 180), -ûn(127, 160, 183, 207), -âm(128, 155), -âk(81, 134), -âk(138, 157,166), -îz(135), -ûm(147), -ûd(182), -ûr(205), -â' (90)

Bir uzun ünlü ile birden fazla ünsüzden meydana gelen zengin kafiye: -âlib(33), -âne(58, 78, 187), -âre(95), -âde(188), -âkı(76), -ârız(87), -âle(225).

Diğer şekilde oluşan zengin kafiye: -urı(44), -end(70), -ste(66), -unc(156), -âhî (222)

Yukardaki tasniften çıkarılacağı üzere Remzî, *Dîvân*'ını oluştururken şiirlerinde daha çok tam ve zengin kafiyeyi tercih etmiştir.

⁹⁷ Akün, a.g.m., ss. 401-402.

Ayrıca Remzî pek çok şiirinde cinaslı kafiye kullanmıştır:

Derd-mendem la‘l-i nābuñ şerbeti *emdür baña*
Anı lutf it ey şabīb-i cān u dil *emdür baña*

G.6/1

Şanemā yār ola şandım saña ben *yār didüm*
Şanasın tığ-ı gamuñla yüregim *yar didüm*

G.143/1

Sāhir olmasa zülf-i ‘anber-*bū*
Āteş-i haddüñe düşer midi *bu*

G.172/1

Bir sözcüğün diğerinin içinde yer almasıyla oluşan tunç kafiye örneklerine *Dîvân*’da rastlanmaktadır:

Süvār olsa kaçan ol şāh-ı *ferruḥ*
Sürer sümm-i semendine kamer *ruḥ*

G.28/1

Remzî’nin şiirlerinde zaman zaman kafiye tekrarlarına rastlanmaktadır. Bu durum şâirin kafiye çok fazla önemsemediğini gösterebilir. Örneğin 5. gazelin birinci ve beşinci beyitlerinde “āh baña” kafiye yapıları tekrarlanmıştır. 26. gazelinde birinci ve yedinci beyitlerinde “ferruḥ” kafiye yapıları tekrarlanmıştır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

2.1.3.2. Redif

Redif, dîvân şiirinde kafiye yapısının tamamlayıcısı ve zenginleştiricisi olarak en sevilen ve en çok kullanılan kafiye tarzıdır. Dîvân şiirinin redifleri Arapça ve Farsça kelimelerden çok Türkçe kelimelerle kurulmuştur. Redifler manzûmelere birer kimlik kazandırırken aynı zamanda o manzûmenin ismi olarak da kullanılmıştır.⁹⁸

Eserdeki şiirlerin büyük çoğunluğunun redifle yazılmış olması *Dîvân*’ın önemli bir özelliğidir. Ayrıca *Dîvân*’da üç adet özel isimle kurulmuş redif bulunmaktadır. Bunlar “Hüseynüñ” redifli 106. gazel, “Aḥmedüñ” redifli 107. gazel ve “‘Alî” redifli 223. gazeldir.

⁹⁸ Akün, a.g.m., ss. 402-403.

Harf veya ek halindeki redifler: -dUr(32, 33, 48, 52, 54, 65, 66), -ıdur(35, 36, 57), -dIlAr(43), -tdİller(44), -UndUr(45), -dAdUr(46), -lar(53, 67), -idür(59), -sız(75, 76, 77), -UmUz(72), -imüz(69, 71, 80), -müz(78), -üñ(99, 100, 109, 111), -ımuñ(102), -üm(130, 136, 140), -am(134), -sam(148), -dan(150,171), -ImdAn(157,166), -ümden(159), -ın(163), -da(175, 176), -ına(184, 195, 196, 197, 199), -e(185, 208), -de(187), -inde(198), -sına(200), -ini(209, 217), -i(212, 215), -dı(213, 221), -ı(214, 228), -iñi(218, 220), -cigi(219), -yi(225)

Ek ve kelimelerden oluşan redifler: -dür bana(6), -dAn cüdâ(9), -dAn yaña(11) -ı dost(20), -yı kadeh(25), -yı meded meded (29), -a beraber(37), -ı gör(39), -ı var(49, 50), -ıñ mı var(51), -ya virür(55), -den gelür(56), -sidür kim bilür(58), -dur umar(63), -dan hoş gelür(64), -in yeñemez (70), -ı kim sevmez(74), -dİr henüz(81), -den ħalâş(86), -dan ħaz(89), -dan ırâğ(92), -e ħayf(93), -um yok(96), -ı yok(98), -uñ senüñ(101), -sı Hüseynüñ(106), -a gel(121), -ımdur benüm(123,125, 126), -um benüm(124), -dUr benüm(127), -Um benüm(128), -ımdan benüm(129), -dan geçmem(131), -ın görem(139), -um benüm(141, 142), -a yetişdüm(145), -ñı dōstum (146), -maz mısın(164), -dur bu(173), -a benefşe(201), -i ħammāmda(203), -lar-ile(206), -ler gibi(222)

Yalnızca kelimelerden oluşan redifler: -baña (4, 5), -ağlar bana (7), -olayın ben sana(8), -el virdi bana(10), -ey dost(19), -ile bahs(21), -elinden el gıyas(22), -hıc(24), -ruh(28), -leziz(31), -neyler(38), -tutar(47), -didiler(60), -olur(40, 41, 42, 61), -eglenmez(73), -ikimüz(79), -olmamış(85), -kimse yok(94), -yok(95), -ancak(97), -gerek(103,104), -perçemüñ(105), -Aĥmedüñ(107), -eyledüñ(108,110), -olmak gerek(112), -degül(113, 114), -gel(115, 120), -kıl(116), -bilmiş ol(117), -ol(118, 119), -ey şanem(135), -görmedüm(137), -oldum(138), -didüm(143), -ömrüm(144), -olam(147), -olaydum ben (149), -vañan (151), -olmasun(152), -olsun(153, 154, 155, 156), -maĥbūbdan(161), -eyleyen(162), -olmuşsın(165), -neylesün(167), -eyleyen(168), -eylesün(169), -eksikligin(170), -şimden girü(174), -ile(177, 178, 179, 190), -üstine(180, 181, 182, 207), -üstüme(183), -almağa(186), -ne fā'ide(189), -olmasa(191), -olsa(192), -her gece(193), -dün gece(194), -düş(202), -ola(204, 205), -didi(211), -beni(216), -Alī(223), -ol yüri(224), -gibi(226), -eglencesi(227)

Rediflerin tasnifine bakıldığında Remzî'nin yalnızca kelimelerden oluşan rediflerin yanında ek ve kelimelerden meydana gelen redifleri de sıklıkla tercih ettiğini söyleyebiliriz.

Remzî'nin kafiye ve redif alanındaki başarısı Türkçe, Arapça ve Farsça'ya hâkim olmasıyla açıklanabilir. Dolayısıyla şâir, Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça ve Farsça kelimelerden de kafiye ve redif oluşturmada oldukça başarılıdır:

Ȧolaşup kıara zülfün *ayağına*
Murğ-ı dil düşdi ğam *duzağına*

G.199/1

Ȧaṭṭ-ı nigāra müşk-i Ḥıṭā okumak *ḥaṭā*
Kim ḳadd-i yāre serv-i sehī derse *ḳad sehā*

G.1/3

Bunların yanında âyetlerle de kafiye ve redif örnekleri vermiştir:

Bize küyüñda n'îçün oldı *'itāb*
Ehl-i ḥāldür *fe-keyfe kâne 'ikāb*

G.14/1

2.2. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Din

İslâm dininin esasları, inanç şekilleri ve diğer konuları dîvân şiirini oluşturan kaynakların başında yer almaktadır. Şâirler yaşadıkları dönemin dînî hayat düzeyini ve sahip oldukları İslâmî bilgi birikimlerini göstermek maksadıyla şiirlerinde dînî motifleri çeşitli şekillerde kullanmışlardır. Remzî de çoğu dîvân şâiri gibi şiirlerinde bu motiflerden yararlanarak *Dîvân*'ını oluşturmuştur.

2.2.1.1. Allah

Âlemlerin rabbi olan Allah, yüceliğini bildiren isim ve sıfatlarıyla şâirler tarafından eserlerde çoğu kez zikredilmektedir. Allah, yüce yaratıcının özel ismi olup O'nun kemâl, celâl ve cemâl sıfatlarının anlamlarını kapsayıcıdır.⁹⁹ Allah ezeli ve ebedîdir. Âlem ise fânîdir. O birdir, tektir. Bütün varlıklar O'na muhtaçtır; fakat o hiçbir

⁹⁹İsmail Karagöz, (2010), "Allah", *Dînî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 23.

şeye muhtaç değildir. Çünkü her varlık O'nun iradesiyle yaratılmıştır. O doğurmamış ve doğrulmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir. İstedliğini anında var veya yok eder. Bunun için kün (ol) demesi yeterlidir. Doksan dokuz isminin her birinin muktezasını iradesinde toplamıştır. Rızıkları veren Allah, mahlûk ve fâni değil; ezeli ve ebedîdir. Peygamberler aracılığıyla insanlara emir ve yasaklarını bildirmiştir. *Kur'ân-ı Kerîm*, O'nun ezeli ve ebedî kelimidir.¹⁰⁰

Dîvân'da Allah, yüceliğini bildiren Yezdân, Lillâh, Hudâ, Hudâvend, İlâh-İlâhî, Hak, Rabb, Hayy, Kassâm-ı Ezel, Tanrı gibi isim ve sıfatlarıyla zikrolunmuştur.¹⁰¹

Remzî, ehl-i sünnet itikadına uygun bir şâirdir. *Dîvân*'da dîbâceden sonra başlıksız ve Arapça olarak yirmi dört beyitlik tevhîd türünde bir kasîde (K.1) yer almaktadır. Bu kasîdeden başka Allah'ı konu edinen müstakil bir şiir bulunmazken çeşitli beyitlerde Allah'ın isim ve sıfatları kullanılmıştır.

Remzîyâ ol cân şabîbinden saña yok fâ'ide
Derd-mend ol Allah-ile sen oñarıcı Hudâ

G.2/7

Remzî her şeyin en iyisini Allah'ın bileceğini şu beyitte ifade eder:

Bu iki ism ile buldı feth-i bâb
Küllü şey' Allāhu a'lem bi's-şavāb

(dîbâce)

2.2.1.2. Melekler

Melekler, insanlar tarafından görülmediği için onlar hakkındaki bilgimiz, Peygamberimiz'e vahiy yoluyla gelen bilgilerle sınırlıdır. Vahiy yoluyla geldikleri için imânın esaslarından biri de meleklerle îmândır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de meleklerin kanatlı olduğu, zaman zaman insan sûretine büründüğü de zikredilmiştir. Allah tarafından nûrdan yaratılan bu varlıklar sürekli olarak Allah'ın emirlerini yerine getirerek O'nu tesbih ederler. Cebrâil, Mikâil, İsrâfil, Azrâil gibi dört büyük melek ve bunlardan başka

¹⁰⁰A. Saim Kılavuz, (2007), "Allah", *İslam'a Giriş - Gençliğin İslam Bilgisi*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 41-44.; İskender Pala, (1989), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara: ss. 33-34.

¹⁰¹Allah ile ilgili bazı beyitler: k 3/37, g 1/2, g 2/7, g 5/1, g 5/6, g 39/2, g 52/3, g 64/1, g 71/5, g 86/1, g 92/3, g 108/3, g 131/4, g 133/2, g 135/6, g 136/3, g 139/3, 145/1, g 147/4, g 152/1, g 170/2, g 170/4, g 185/3, g. 205/7, g 209/1.

farklı isim ve görevleri olan birçok melek vardır.¹⁰² Remzî, şiirlerinde bu meleklerin bazılarının isimlerini zikretmiştir. Dîvân edebiyatında birçok yönleriyle zikrolunan melekler, en çok sevgiliye benzetilmişlerdir. Remzî de şiirlerinde melek kelimesini sevgilinin güzelliğini överken kullanmıştır:

Hoş insāniyyetin gördüm bugün merdüm-i cismüñ
Beni dîvāne kıldı bir melek yüzlü perîzāde

G.188/2

2.2.1.2.1. Cebrâil

Dîvân'da en çok ismi zikredilen melek Cebrâil aleyhisselâmdır. Dört büyük meleklerden olup Peygamberlere vahiy getirmekle görevlidir. Allah'ın vahiylerini Peygamberimiz'e ileten vahiy meleğinin insan sûretinde görüldüğü de olmuştur.¹⁰³

Dîvân'da Cibrîl, Rûhu'l-Emîn, Tair-i Kudsî, Tâvûs-ı Sidre isimleriyle de anılan Cebrâil aleyhisselâm cennet varlığı oluşu, kanatları vasıtasıyla uçuşu, Peygamber Efendimiz'i Mirâç'da Arş'a kadar götürmesi, Sidretü'l Müntehâ'da(Son uçtaki kiraz ağacı) ikamet etmesi, Hz. Meryem'i nefesiyle gebe bırakması, Hz. İsmâil'in yerine kurban edilmesi için gökten koç indirmesi olaylarıyla zikrolunur.

Aşağıdaki beyitte Cebrâil aleyhisselâmın Hz. Meryem'i nefesiyle gebe bırakması olayına telmih vardır:

Zülfüñüñ düşmez elinden bâde-i la' lüñ müdâm
Hey ne kâfirdür ki deyen 'İsî Meryem tutar

G.47/5

Şâir, dîbâcede Cebrâil aleyhisselâmın Rûhu'l-Emîn ismine yer vermiştir. Cebrâil aleyhisselâmın zikr olunduğu diğer bir beyit ise yine dîbâce kısmında bulunur:

Oldı Rûhu'l-Emîn ile hem-râz
Kıldılar nitekim hümâ-pervâz

(dîbâce)

¹⁰²Cağfer Karadaş, (2008), "Meleklerle İman", *İslam'a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 178-181.

¹⁰³Fikret Karaman, (2010), "Cebrâil", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 23.

Ṭā'ir-i Ḳudsīdūr emr-i zī-felāḥ
Ṭayra lāzımdur iki olmaḳ cenāḥ

(dībâce)

Şâir, şu beyitlerde sevgilinin boyunu yükseklik bakımından Cebrâil'in ikâmet ettiği yer olan Sidre-i Müntehâ ile ilişkilendirmiştir:

Sidre ḳaddüñ heveslerini gören
Didi ṭübâ lehum ve husnu bâb

G.14/2

Şan nihâl-i sidre üstünde[ki] bir ṭāvûsdur
Müntehâ ḳaddüñle ey serv-i dil-ârâ perçemûñ

G.105/4

2.2.1.2.2. Hûrî ve Gılman

Hûrî ve Gılman, *Remzî Dîvânı* 'nda geçen hizmetkâr meleklerdir. Cennet ehli ruhların isteklerini yerine getirecek olan nûrdan yaratılmış bu varlıklar güzellik ve saflığı temsil ederler.

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin bahçesini yeşil cennet bahçesine, bahçede bulunan goncaları da hûrîye benzetirken, gül ile laleyi de gılmana benzetmiştir:

Çemen gülzâr-ı cennetdür gül-ile lâle ğılmânı
Anuñ her gonce-i ḥüsni birer ḥûr u cinânıdur

K.5/11

2.2.1.2.3. Rıdvân

Dîvân 'da zikredilen diğer bir melek ise cennet kapılarının bekçisi olarak kabul edilen Rıdvân'dır:

Gayr-ı dil-berden geçem ger ḥûrî u Rızvân-ise
İki ' âlemde ḥabîbüm Muştafâdan geçmem

G.131/5

2.2.1.3. Dînî Kitaplar

Remzî Dîvânı'nda dînî kitaplardan yalnızca *Kur'ân-ı Kerîm*'in ismi dîbâce kısmında geçmektedir. Diğer bölümlerde ise; Kur'ân yerine kitap, mushaf, safha gibi kelimelerin kullanıldığı görülür. Bu kelimeler memdûhun yanağına, cemâline benzetilir:

Şudret cemâli muşhafına kaşın itdi naş
Ol levhe lâciverd-ile çekdi celâleyi

G.225/3

Şafha 'i hüsn-i yâra bak zâhid
Berü gel hey nazarsız işte kitâb

G.14/3

2.2.1.4. Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar

İktibas; bir şâirin, ifade etmek istediği düşüncüyü desteklemek, anlamı ve sözü süsleyip kuvvetlendirmek amacıyla genellikle âyet veya hadîsten alıntı yapması anlamına gelmektedir.¹⁰⁴ Remzî, *Dîvân*'ın birçok yerinde iktibas sanatından faydalanmıştır. Şâir, yaptığı iktibaslarda kimi zaman İslamiyetin temel kaynağı olan *Kur'ân-ı Kerîm* âyetlerini, hadîs veya atasözlerini aynen almış kimi zaman da bunların bir bölümünü kullanmıştır. Vezne uygunluk için bazen kelime eksiltmiş, bazen de kelimenin yapısını değiştirmiştir. Özellikle *Dîvân*'ın dîbâce kısmında sık sık âyet ve hadîs iktibasları yer almaktadır. Dîbâcede bulunan Arapça kısımlar, bu bölümde ayrıca ele alınmayıp metinde dipnotlarla açıklanmıştır.

Şâirin kadı olması hasebiyle çok sayıda âyet, hadîs ve Arapça atasözü iktibas etmesi, onun bilgi birikimini ve zamanının ilimlerine hâkim olduğunu göstermektedir. *Remzî Dîvânı*'nda tespit edebildiğimiz âyet, hadîs ve Arapça iktibasların bazıları aşağıdaki gibidir.

2.2.1.4.1. Âyetler

Beyne ve beynehâ: Rahman Sûresi 44. âyetin “Yetûfûne beynehâ ve beyne hamîmin ân.” “Onlar cehennem ateşiyle yüksek derecede kaynar su arasında dönüp

¹⁰⁴ Mermer ve Keskin, a.g.e., s. 45.

dolaşırlar.” bir kısmına iktibas eden Remzî, kelimelerin yerlerini de değiştirerek vezne uydurmuştur:

Şi‘rüm eşitse Leylî-i Mecnûn añup deye
Hâzâ beyân-ı firqate *beynî ve beynehâ*

G.1/9

Enbeteha nebâten hasenen: Âl-i İmrân Sûresi 37. âyet. “Allah onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi.” Bu alıntının yapıldığı âyetlerde Hz. Meryem’in doğumu, annesinin onu Mescid-i Aksâ’ya adaması anlatılmaktadır.¹⁰⁵ Şâir, bu beyitte sevgilinin dudağının üstündeki ayva tüylerinin bu âyeti yazdığını ifade eder:

Şekerüñ leblerüñ üstinde gören hattüñ okur
Enbetallâhü nebâten hasenâ âyetini

G.209/2

Fe-keyfe kâne ‘ikâb: Ra’d Sûresi 32. âyet ve Mumin Sûresi 5. âyet “(Bak işte) cezam nasıl oldu!” Bu iktibasın yapıldığı âyetle Peygamber Efendimiz teselli edilmektedir. “Senden önceki peygamberlerle de alay edildi. İnkâr edenlere bir süre mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Cezam nasılmış (gördüler)!”¹⁰⁶

Bize kûyuñda n’içün oldı ‘itâb
Ehl-i hâldür *fè-keyfe kâne ‘ikâb*

G.14/1

Fettekullâhe yâ ulîl-ebîsâr (elbâb): “O halde ey sağduyu ve basiret sahipleri Allah’tan korkun!” bu tamlama şekli *Kur’ân-ı Kerîm*’de birçok âyetle daha çok ibret kelimesinden sonra geçmektedir. Bu alıntının geçtiği âyetle, pis ile temiz ve helalin bir olmadığı, temiz olan şeyin pis olandan daha iyi olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷

Feth-i bâb ehl-i ‘aşk-ı Hâkdan olur
Fettekullâhe yâ ulîl el-bâb

G.14/7

¹⁰⁵ Mehmet Yılmaz, (2013), *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, Kesit Yayınları, İstanbul: ss. 179-180.

¹⁰⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 167.

¹⁰⁷ Yılmaz, a.g.e., s.s. 181-182.

Fethun karîbun: “Yakın bir fetih.” Bu başlığın alındığı sûre ve âyetlerde (Fetih, 48/1, 3, 27; Saff, 61/13) fetih aziz, karîb, mübîn sözleriyle nitelendirilmekte ve yardım edileceği vadedilmektedir. Bu fetih kimi *Kur’ân-ı Kerîm* yorumcularının görüşlerine göre Mekke’nin fethidir; çoğunluğunun görüşüne göre de Hudeybiye anlaşmasının habercisi olduğudur.¹⁰⁸

Görme **Remzî** feth-i bâb-ı kal‘a-i vaşlı ba‘îd
Kim haṭ-ı sürḥ-nârı yazdı âyet-i *fethun karîb*

G.15/7

İnnâ-fetaḥnâ - Nasrun minallâh: Remzî, memdûhunun kılıcında Fetih Sûresinin 1. âyetinin İnnâ-fetaḥnâ “Muhakkak ki biz apaçık bir fetih verdik.” yazılı olduğunu okunda ise Saff Sûresinin 13. âyetinin Nasrun minallâh “yardım Allah’tan” nakşedildiğini ifade etmektedir:

Sûre‘-i *innâ-fetaḥnâ* şûret-i tîğında haṭ
Nüşḥa‘-i *naşrun minallâh* âyeti nakş-ı ḥadeng

K.4/14

İnne ma‘a‘l ‘usri yusrân: İnşirâh Sûresi 6. âyet “Her güçlkle beraber elbette bir kolaylık vardır.”¹⁰⁹ Remzî, aşağıdaki beyitte bu âyetin bir kısmına iktibas ederek zorluğun kolaylıkla beraber olduğunu ifade eder:

Va‘deyi ferdâya şaldı geldi ol meh yârdan
Yârına kıldı *ma‘al ‘usri yusra* şoḥbetüñ

G.111/4

Len-terânî: A‘râf Sûresi 143. âyet “Beni asla göremezsin.”¹¹⁰ Bu âyette, Hz. Musa’nın Allah’la söyleşmesi sırasında O’nun cemâlini görmeyi istediği zaman Allah’ın “Beni asla göremezsin.” diye cevap vermesi anlatılmıştır:

Cemâl-i gül firâkıdur eden bûlbülleri ḥâmûş
Kelîmi deng ü lâl iden ḥiṭâb-ı *len terânî*dür

K.5/63

¹⁰⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 181.

¹⁰⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 298.

¹¹⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 452.

Seb‘a’l-mesânî: Hicr Sûresinin 87. âyetinde zikrolunur. “yedi tekrarlanan” anlamına gelen Seb‘a’l-mesânî, *Kur‘ân-ı Kerîm*’in özü olarak kabul edilen Fâtihâ Sûresinin diğer isimlerindendir.¹¹¹

Temâşâ kıl şehâ bir bir bu nazm-ı gülşen-ârâyı
Ol inşâ hâkkı kim ismi anuñ *Seb‘a’l-meşânî*dur

K.5/68

Tûbâ lehüm ve hüsnü me‘âbin: Ra’d Sûresi, 29. âyet “Ne mutlu onlara, güzel gelecek olanlarındır.” Tûbâ, *Kur‘ân-ı Kerîm*’de ne güzel, ne mutlu, ne hoş gibi anlamlara gelmektedir. İslamî inanişta Cennette Sidre’de bulunan ve bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır.¹¹² Remzî de şu beyitte, sevgilinin boyunu görenlerin bu âyeti hatırladığını ifade eder:

Sidre kıddüñ heveslerini gören
Didi *tûbâ lehüm ve hüsnü bâb*

G.14/2

Ve’s-şemsi: Şems Sûresi 1. âyet “Güneşe andolsun.”¹¹³ Remzî, bu âyetin, sevgilinin yüzünün güzelliği için bir duâ olduğunu söyleyerek sevgilinin güzelliği için bir teşbih unsuru olarak kullanmıştır:

Boynı tûmâr-ı du‘â-yı Nûrdur kim ruhları
Sûre-i ve’s-Şems yazmış şûret-i tûmârına

G.184/2

Yâ leytenî küntü turâb: Nebe Sûresi 40. âyet “Kâfir, keşke ben, (daha önce) toprak olsaydım (der)” Kıyâmet gününde karar verildiğinde kâfirlerin dünyada yaptıkları için pişman olup: “Keşke toprak olsaydım da bu günü görmeseydim!” diyeceği ifade edilmektedir.¹¹⁴

¹¹¹ Emine Yeniterzi, (1993), *Türk Edebiyatında Na‘tlar (Antoloji)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: s. 107.

¹¹² Yılmaz, a.g.e., s. 646.

¹¹³ Mehmet Yılmaz, (2008), *Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü*, C. II., Sütun Yayınları, İstanbul: s. 939.

¹¹⁴ Yılmaz, a.g.e., s. 397, 718.

Cur' añı cām-ı felek gördi naşib-i hāk olur
Döndi reşkinden didi *yā leytenī kūntü turāb*

G.13/5

Yâ müfettiḥü'l-ebvāb : “Ey kapıları açan Allah” Müfettiḥ fetheden, açan anlamına gelmektedir. “Müfettiḥü'l-ebvāb” kapıları açan anlamına gelir. Bu tamlamanın önüne yâ nidâ edatı getirilerek Allah’a yakarılır. “Allahümme yâ müfettiḥa'l-ebvābı iftah lena hayra'l-bābı”: “Ey kapıları açan Allah, bize en iyi kapıyı aç.” manasında Efendimiz’in bir duâsıdır. Remzî şu beytinde, kapıları açan Allah’a sık sık duâ etmesinin sebebinin dilbere kavuşma ümidinden olduğunu ifade eder:

Der-i ümmîd-i vaşl-ı dil-berde
Virdümüz *yā müfettiḥü'l-ebvāb*

G.14/5

2.2.1.4.2. Diğer Arapça İktibaslar

Küllü şey' Allāhu a'lem bi's-savāb: Aşağıdaki beyitte kullanılan Arapça söz, “Her şeyin doğrusunu en iyi Allah bilir.” manasına gelmektedir:

Bu iki ism ile buldı feth-i bāb
Küllü şey' Allāhu a'lem bi's-savāb

(dîbâce)

Âhirü'd-devâi el-keyyü: “Son çare, hastalıklı organı dağlamaktır.”¹¹⁵

Baḥa tağ-ı ecel ider dermān
Ey ṭabīb *āḥirü'd-devā el-key*

G.210/5

El-firāk ennehu eşeddü 'azāb: “Muhakkak ki en acı azap, ayrılık acısıdır.” Cehennem ehli, yârdan ayrılığın azabını bilse idi bu azabın cehennem azabından daha şiddetli olduğunu görürdü:

Görse nār ehli hecr-i yārı deye
El-firāk ennehu eşeddü 'azāb

G.14/6

¹¹⁵ Yılmaz, (2008), a.g.e., C. I, s. 24.

El-karz ü ahebbü's-sadakât led karz: “Karşılıksız vermek en güzel sadakadır.”
Ey sevgili! Ödünç olarak bir bûse ver ki ödünç ve karşılıksız vermek en güzel sadakadır:

Bir bûse ‘aṭā eyle ödünç olsun efendi
El-ḳarz ü ahebbü's-ṣadakât led ḳarız

G.87/7

El-Ma'dûmu leyse bi-şey'in: “Yok, bir şey değildir.”¹¹⁶ Manasına gelen cümlelerin bir kısmını alan şâir, sevgilinin dudağının zerre kadar olduğu hatta yok sayıldığı hususunu güçlendirmiştir:

Dehenüñ öpmege nedür bir cān
Biñ olursa yanımda *leyse bi-şey*

G.210/3

Küllü sırrın cāveze'l-isneyn şâ': “İki dudaktan çıkan her sır yayılır.”¹¹⁷ anlamına gelen Arapça bir atasözdür:

Rāzumı açmaz dehānuñ zerrece kılca bilün
Gerçi dirler *küllü sırrın cāveze'l-işneyni şā'*

G.90/3

Küllü 'ilmin leyse fi'l-kırtâsi zâ': “Kâğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.”¹¹⁸ manasına gelen Arapça atasözüdür:

Nesh olur mı şafḥa-ı dilden nuḳûş-ı 'ilm-i 'aşḳ
Kim demişler *küllü 'ilmin leyse fi'l-ḳırtâsi zâ'*

G.90/4

Lâ-hayra illâ fi'l-vasatı: “Hayır ancak ortadadır.”¹¹⁹

Ḥayr-ı naḳd-ı vaşl umup cānı miyānuñ şevḳine
Der-miyān itsem n'ola *lâ-ḥayra illâ fi'l-vasat*

G.88/3

¹¹⁶ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 597.

¹¹⁷ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 490.

¹¹⁸ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 490.

¹¹⁹ Yılmaz, *a.g.e.*, s. 407.

Vahdehû lâ-şerike lehû: “O (Allah) birdir, O’nun ortağı yoktur.”¹²⁰ Peygamber Efendimiz’in okunması gereken duâlarından:

Benim helak olmadığımı görünce onlar da benim gibi vahdehu lâ şerikeleh dediler.

Gördiler yok helâki bencileyin
Vahdehu lâ-şerikeleh didiler

G.60/4

2.2.1.5. Peygamberler

Farsça kökenli olan peygamber kelimesi, mana itibariyle “haberci” anlamına gelmektedir.¹²¹ Allah’tan haber getiren, Allah’ın emir ve yasaklarını insanlara haber veren peygamberler, Allah tarafından gönderilen vahiyleri insanlara aktarmak ve onların Hak yolunu bulmalarına yardımcı olmak için seçilmiş kişilerdir. İnsanlar, Allah’ın varlığını ve birliğini tek başlarına bulsalar bile, dünya imtihanından başarıyla geçebilmek için peygamberlere ihtiyaç duymuşlardır. Allah’a nasıl kulluk edileceğine, nasıl ibadet edileceğine, haram ve helalin ne olduğuna, ahiret hallerine, dünyada ve ahirette mutlu olmanın sırlarına peygamberler vasıtasıyla ulaşılmaktadır.¹²²

Remzî, *Dîvân*’ında îmânın temel esaslarından olan peygamberlerin isimlerine, kıssalarına ve bazı özelliklerine telmihlerde bulunarak şiirlerinin anlam zenginliğini artırmıştır. *Dîvân*’da adı geçen peygamberler: Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Yûsuf, Hz. Yakûb, Hz. Mûsâ, Hz. Süleymân, Hz. Îsâ, Hz. İbrâhîm, Hz. İsmâil, Hz. Eyyûb, Hz. Muhammed (s.a.v.) dir.

2.2.1.5.1. Hz. Âdem

Allah’ın yarattığı ilk insandır. *Kur’ân-ı Kerîm*’de birçok yerde zikrolunmuştur. İlk peygamber olan Âdem aleyhisselâm, “Ebu’l-beşer” sıfatı ve Allah’ın seçkin kulu (Safiyullah) sıfatıyla anılır. Allah, Âdem aleyhisselâmı topraktan yaratmış, daha sonra Havva validemizi onun eşi olarak yaratmıştır. Melekler Âdem aleyhisselâma secde etmiş, içlerinden Şeytân ise secde etmeyip Allah’a karşı gelmiştir. Lanetlenen Şeytân ilk

¹²⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 661.

¹²¹ Fikret Karaman, (2010), “Peygamber”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss. 539-540.

¹²² İbrahim Hatiboğlu, (2008), “Tarih Boyunca Din”, *İslam’a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: ss. 25-27.

olarak Âdem aleyhisselâm ve Havva validemizi kandırarak cennetten kovdurmıştır. Allah, tövbe ettikleri için Âdem aleyhisselâmı Hint taraflarına, Havva validemizi de Mekke civarında yeryüzüne indirmiştir. Hz. Âdemin, duâları sonucu Mekke'ye gitmesi vahyedilmiş ve Mekke civarında buluşup hayatlarını sürdürmüşler ve nesilleri çoğalıp yayılmıştır.¹²³

Dîvân'da çeşitli şekillerde ismi zikrolunur, daha çok ilk insan olduğu için insan anlamında kullanılmıştır.¹²⁴

Nesl-i Âdemde nazîrin kimseler görmüş degül
Ol perî-peyker 'aceb mi hüsne ma' rûr ola

G.205/6

Cânın âdemler helâk eyler egerçi fırkatüñ
Mürdeye cânlar bağışlardı kıyâmet vuşlatuñ

G.111/1

2.2.1.5.2. Hz. Nûh

Nûh aleyhisselâm, dinin tebliği konusunda azim ve sebat gösteren anlamına gelen ulû'l-azm peygamberlerin ilkidir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de 950 sene yaşadığı söylenmektedir. Kavminin Allah inancından dönüp puta tapmaları nedeniyle az sayıdaki inananlar dışındaki insanların tufanla helak edilmesi ve tufandan sonra yeni bir nesil yaratılmasından dolayı "İkinci Âdem" denildi.¹²⁵

Dîvân'da şâir, Hz. Nûh'u tufanla birlikte anar ve bu olaya telmihte bulunur. Şâir, sevgilinin Hızır gibi yetişmesi gerektiğini, yoksa gözyaşlarıyla tüm âlemin sular altında kalacağını söyleyerek tufan olayını hatırlatmaktadır:

Hızr-vâr iriş meded ey Nûh 'ömrüñ kûrusın
Gözlerüm yaşıyla 'âlem ğarķ-ı tûfân olmasun

G.152/5

¹²³ Hatiboğlu, a.g.m., s. 28.

¹²⁴ Hz. Âdem ile ilgili bazı beyitler: g 1/6, g 18/6, g 22/3, g 30/4, g 47/3, g 67/6, g 84/1, g 111/1, g 113/3, g 192/7, g 205/6, g 208/4, g 212/1.

¹²⁵ Hatiboğlu, a.g.m., s. 29.

2.2.1.5.3. Hz. İbrâhîm

Nûh aleyhisselâmın torunudur. Ulû'l-azm peygamberlerin ikincisidir. Doğum yerinin bugünkü Urfa şehri olduğu söylenir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de çok ah eden, Allah'a sığınan, çok şükreden, kanaat sahibi olarak adı çokça zikredilir. Dostluk ve cömertlik timsali olan Hz. İbrâhîm, Allah'ın dostu anlamına gelen "Halîlullâh" ismiyle de anılmıştır.¹²⁶ İnsanları puta tapmaktan uzaklaştırmaya çalışan ve bu konuda Bâbil hükümdarı Nemrut'la mücadele eden Hz. İbrâhîm'in Nemrut tarafından mancınıkla ateşe atılması ve ateşin bir gül bahçesine dönüşmesi hadîsesi şâirler tarafından sıkça kullanılmıştır.¹²⁷

Dîvân'da İbrâhîm aleyhisselâm ismen bulunmamaktadır. Aşağıdaki beyitte İbrâhîm aleyhisselâma, dost manasına gelen "Halîl" ismiyle ve ateşe atıldığı yerin gül bahçesine dönüşmesi olayıyla telmih yapılmıştır:

Yâr-ı şâdıkdur umaram künc-i ğamda **Remzî**ye
Sevķ ide vaşl-ı Halîle nârı gülzâr eylesin

G.162/7

2.2.1.5.4. Hz. İsmâîl

Hz. İbrâhîm'in ilk oğlu olup Filistin Şam bölgesinde doğmuştur.¹²⁸ *Kur'ân-ı Kerîm*'de birçok yerde adı geçmektedir. Rivayete göre Hz. İsmâîl, annesi Hacer'in kucağında Mekke'ye giderken Safa ve Merve tepelerinin arasında susuz kalır ve ağlamaya başlar; bu sırada topuk vuruşlarıyla mûcîzevî bir şekilde Zemzem suyu ortaya çıkar. Hz. İbrâhîm, çocuğu olduğu takdirde onu Allah'a kurban edeceğini söylemiştir. O gün geldiğinde, Hz. İsmâîl büyük bir teslimiyet göstererek babasından sözünü yerine getirmesini ister. Hz. İbrâhîm bıçağı birçok kez Hz. İsmâîl'in boynuna sürtsen de bıçak kesmez. Bu sırada Cebrâîl bir koç ile gelir ve kurban olarak İsmâîl'in yerine bu koçu kesmesini söyler. Bu hadiseden sonra Hz. İsmâîl, kurbanın ve teslimiyetin sembolü olmuştur.¹²⁹

Aşağıdaki beyitte Remzî, İsmâîl'in kurban edilmesi hadisesine telmih yapmıştır:

¹²⁶ Hatiboğlu, a.g.m., ss. 31-32.

¹²⁷ Pala, a.g.e., s. 247-249.

¹²⁸ Hatiboğlu, a.g.m., s. 33.

¹²⁹ Pala, a.g.e., s. 262.

Ey kemān-ebrū ider ġamzeñ dile pertāb-ı ter
Gönderür Cibrīlī İsmā‘ ile ħurbān almaġa

G.186/4

2.2.1.5.5. Hz. Yakûb

Hz. Yûsuf’un babasıdır. Lakabı “İsrail”dir. Babası İshak aleyhisselâmın ardından Filistin’in kuzeyi Ke’nan iline peygamber olarak gönderilmiştir. Kardeşlerinin Yûsuf’u kuyuya atmalarından sonra oğlunun hasretiyle “Beytü’l-ahzen” denilen kulübesinde yıllarca ağlamış, saçları ağarmış, beli bükülmüş ve gözleri kör olmuştur. Yıllar sonra Yûsuf aleyhisselâm kardeşi Bünyamin ile ona gömleğini göndemiş ve gömleği yüzüne süren Yakûb aleyhisselâmın gözleri açılmıştır.¹³⁰

Bunca demdür yârı gözler dîde giryāndur umar
Yûsuf-ı Mışrı şanāsın bir Ken‘ āndur umar

G.63/1

Yakûb Peygamber, *Dîvân*’da Yûsuf aleyhisselâm ile birlikte kullanılmıştır. Onun ayrılık acısıyla yıllarca ağlaması, onun yokluğunda gözlerinin kör oluşu, külbe-i fûrkat, beytü’l-ahzen gibi konularda söz konusu olmuştur:

Külbe-i fûrkatde zâr oldı işüm Ya‘ kûb-vār
Olalı sen Yûsuf-ı Mışr-ı melāḥatden cüdā

G.9/2

Ol meh-i Yûsuf-cemālûñ şehrin ey Ya‘ kûb-ı dil
Çün kılsın arzû var Mışra sulṭān ol yûri

G.224/6

Senûñ ḥüznüñle **Remzî** ḥüsn-i Yûsuf
Olupdur қаşr-ı Ya‘ kûba telmiḥ

G.27/7

2.2.1.5.6. Hz. Yûsuf

Hz. Yakûb’un oğlu olan Yûsuf aleyhisselâmın hayatı ve kıssası *Kur’ân-ı Kerîm*’de detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Babası, Yûsuf aleyhisselâmı diğer çocuklarından ayrı bir şefkat ve muhabbetle büyütmüş, ona gösterdiği şefkat muhabbet

¹³⁰ Pala, a.g.e., s. 520.

diğer kardeşleri arasında kıskançlığa sebep olmuş ve fitne doğurmuştur. Yûsuf aleyhisselâmın gördüğü rüya, ona peygamberlik verileceğinin ve onun büyük bir devlet yöneticisi olacağının habercisidir. Bir gün kardeşleri kıskançlık fitnesine yenik düşerek onu bir hile ile götürüp kuyuya atarlar. Gömleğini kana bulayıp babalarına Yûsuf'u kurt yedi diye yalan söylerler. Hz. Yakup bu olaya çok üzülse de anlatılanlara inanmaz ve sabretmeyi seçer. Yûsuf aleyhisselâmı bulunduğu kuyudan çıkaran kervan onu Mısır azizinin karısı Züleyha'ya köle olarak satmıştır. Züleyha, kölesi olan Yûsuf'a âşık olur. Yûsuf aleyhisselâm onun tekliflerini reddeder. Bundan dolayı ona iftira atılır; bu iftira Yûsuf aleyhisselâmın zindana atılmasına sebep olur. Mısır hükümdarının rüyasını doğru yorumlar ve zindandan çıkıp maliye bakanı olur. Yûsuf aleyhisselâmın kardeşleri Mısır'a zahire yardımı istemeye gelirler. Yûsuf aleyhisselâm kardeşlerini tanır ve onlara kendisini tanıtır. Yûsuf aleyhisselâmın üzüntüsüyle ağlamaktan gözleri görmeyen Yakûb aleyhisselâma gömleğini gönderir ve Yûsuf aleyhisselâmın gömleğini yüzüne süren Yakûb aleyhisselâmın gözleri açılır.¹³¹

Dîvân'da, yüzünün güzelliği, kuyuya atılması, Kenan ilinden olması, köle iken Mısır'a sultan olması yönünden yer almıştır.¹³²

Dîvân'da Hz Yûsuf'un isminin zikredildiği beyitlerde anlatılmak istenen genellikle sevgilinin Hz Yûsuf'un güzelliği gibi dillere destan bir güzelliğe sahip oluşudur. Şâir, şu beytinde sevgilisine, nasıl ki güzellerin şâhı olan Yûsuf'un güzelliği bâkî kalmadıysa onun da güzelliğinin geçip gideceğini söylemektedir:

Yûsuf ki şâh-ı hüsni idi gitdi zemân senûn
Her pâdişâhın ey yüzi gül bir zemânı var

G. 50/3

Hiz. Yûsuf'un kuyuya atılması hadisesine şu beyitte telmih yapılmaktadır:

Sen şeh-i Mısır-ı cemâle nice beñzer Yûsuf
Nice Yûsuf lar esir eyledi bu çâh-ı zeķen

G.158/5

Şâir, şu beyitte Yûsuf kadar güzel yüzlü olan bin tane güzelin ay yüzlü sevgiliyle mukayese edilemeyeceğini ifade etmektedir:

¹³¹ Agâh Sırrı Levend, (1941), *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Niğde Halkevi Neşriyatı, İstanbul: ss. 115-117.; Pala, a.g.e., ss. 525-526.

¹³² Hiz. Yusuf ile ilgili bazı beyitler: g 9/2, g 27/7, g 37/4, g 50/3, g 63/1, g 67/3, g 139/5, g 158/5, g 224/6.

Biñ Yūsuf-ı hūsn olsa terāzūlasa çeşmim
Gelmez birisin māh-ile mīzāna berāber

G.37/4

2.2.1.5.7. Hz. Eyyûb

Hz. İshak'ın oğlu İlyas aleyhisselâmın evlatlarındandır. Hz. Yûsuf ile aynı zaman peygamberidir. Çok zengin ve çok sayıda çocuğa sahip bir kişi iken malı mülkü elinden alınmış, evlatları teker teker ölmüş, kendisi de ağır bir hastalığa yakalanmıştır.¹³³ Sabrın sembolü olan Eyyûb aleyhisselâm, elinde kalanlara şükretmiş, başına gelen felaketlere sabredip yapabildiği kadarıyla ibadetlerini yapmıştır. Sabır sınavını kazanan Eyyûb aleyhisselâm, Allah'ın emriyle ayağını yere vurup ordan fışkıran suyla yıkanıp sağlığına kavuşmuştur. Yeniden mal mülk ve evlat sahibi olmuştur.¹³⁴

Şâir, aşağıdaki beyitte güzel yüzlü bir sevgiliye kul olduğundan beri çektiği dertlerin Hz. Eyyûb'un derdinden daha fazla ve Hz. Yakûb'un hüznünden daha büyük olduğunu ifade etmektedir:

Remzî ol Yūsuf-cemāle kûl olup kim dirdi kim
Derd-i Eyyûbun cihānuñ hüzn-i Ya' kûbın görem

G.139/5

2.2.1.5.8. Hz. Mûsâ

İsrailoğulları'ndan İmran'ın oğludur. Ulü'l-azm peygamberlerden olan Hz. Mûsâ'ya dört büyük kitaptan Tevrat indirilmiştir. Dönemin kâhinlerinin Firavun'a, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun büyüyünce başında bulunduğu devleti yıkacağını söylemesiyle Firavun, duyduklarından korkup İsrailoğullarından doğan tüm erkek çocukları öldürtmeye başlar. Tam bu sırada doğan Mûsâ aleyhisselâmı annesi bir sandığa koyup Nil nehrine bırakır. Firavunun karısı tarafından bulunup büyütülür. Mûsâ aleyhisselâm sarayda kaza sonucu bir Kıbtî'yi öldürür. Bunun üzerine Firavun'un şerrinden korkup Medyen'e kaçır. Orada Şuayb aleyhisselâma sığınır ve sekiz sene yanında çobanlık yapar. Buna karşılık Şuayb aleyhisselâmın kızıyla evlenir. Ailesiyle tekrar Mısır'a dönme kararı alır ve yola koyulur. Tur dağına geldiğinde Allah kendisiyle

¹³³ Hatiboğlu, a.g.m., s. 35.

¹³⁴ Pala, a.g.e., ss. 158-159.

söyleşir ve ona peygamberlik verir. Firavun’u hak dine davet eder. Firavun bu daveti geri çevirir; bunun üzerine Mısır’daki bütün İsrailoğullarını alarak Süveyş denizi kenarına gider. Peşlerinden gelen Firavun ve askerinden kurtulmak için asasını denize vuran Mûsâ aleyhisselâma deniz yarılarak yol açar. İsrailoğullarının peşinden denizde açılan yola giren Firavun, askerleri ile boğulur.¹³⁵

Edebiyatımızda birçok mûcîze ve kıssalarıyla çok kez kullanılmıştır. Allah ile konuşması dolayısıyla “Kelîmullah” ve “Sâhib-i Tûr” sıfatıyla bilinir. Bunlar dışında ejderha ve yılan olan asâsı, yed-i beyza’sı ve sihir gibi mûcîzeleriyle şiirlere konu olmuştur.¹³⁶ Aşağıdaki beyitte Mûsâ aleyhisselâmın asâsıyla denizi yarması mûcîzesine ve Firâvun’un askerlerinin boğulması olayına telmih vardır:

Leşker-i a‘ dâyı ğarķ eyler ecel deryâsına
Ħançeriñdür dut ki şâhum Mûsî-yi mu‘ ciz-nümâ

G.2/5

2.2.1.5.9. Hz. Süleymân

Davud aleyhisselâmın oğludur. Hz. Süleymân 12 yaşındayken babasının yerine tahta geçerek hükümdar olmuştur. Mescid-i Aksâ’nın inşâsına başlayıp yedi yılda tamamlamıştır. Kendisine verilen mûcîze sayesinde diğer canlıları anlamış, onlarla konuşmuş ve onlara hükmetmiştir.¹³⁷ Süleymân aleyhisselâm, tüm bunları, üzerinde “İsm-i A’zam” yazan mühürlü bir yüzüğü sayesinde yaparmış; cinler ve hayvanların yanı sıra rüzgâra da hükmedip tahtını rüzgâra taşıtmış.¹³⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de Seb’e Sûresinin 12. âyetinde: “Süleymân’ın emrine de, sabah esişi bir ay, akşam esişi de bir aylık yol olan rüzgârı verdik.” buyrulmuştur. *Dîvân*’da rüzgârın Süleymân aleyhisselâmın emrinde olduğuna ve tahtını rüzgâra taşıttığına şu şekilde telmih yapılmıştır:

Semendüñ zeyn-i zerrînin binüp zeyn eyleseñ gūyâ
Getürür taht-ı sîmîn-i Süleymânı şabâ ‘ömrüm

G.144/3

¹³⁵ Hatiboğlu, a.g.m., s. 37.

¹³⁶ Pala, a.g.e., ss. 363-365.; Levend, a.g.e., ss. 119-120.

¹³⁷ Hatiboğlu, a.g.m., s. 39.

¹³⁸ Pala, a.g.e., ss. 447-449.

Bir gün Hz. Süleymân yüzüğünü karısına bırakır; yüzüğü almak için fırsat kollayan bir dev, Süleymân Peygamber'in kılığına girerek yüzüğü karısından alır ve tahta geçer. Yüzüğü tekrar almak için Süleymân aleyhisselâmın çekmediği çile kalmamıştır.¹³⁹ Remzî bu olaya şöyle telmih eder:

Ol perînüñ devr-i la' lüñde ھاٲٲ bir dîvdür
Dîvle gūyā gelür mühr-i Süleymān almağa

G. 186/5

Şâir, aşağıdaki beyitlerde sevgilinin dudağını mühüre benzeterek Süleymân'ın mührüne telmihler yapmıştır:

Nuṭṭa gelseñ rām olup ağzuña bakar ins ü cān
Yoksa pinhān ey perî mühr-i Süleymāniñ mı var

G.51/6

Ḥaṭ-ı la' lüñ ḳo teşhîr ḳılıp ins ü cān itsün
Süleymān mühridür anda ḥaṭ-ı maḳlûbı kim sevmez

G.74/3

Hz. Süleymân'ın Hüdhdüd adındaki kuşu, uçsuz bucaksız çöllerde suyun yerini tespit edermiş. Bir gün su aramaya çıkan Hüdhdüd, Belkıs'ın bulunduğu Sebe vilayetine gitmiş ve Belkıs hakkında bilgi getirmiş. Sebe ülkesinin melîkesi Belkıs, tevhid inancını benimseyip Hz. Süleymân'la evlenmiştir.¹⁴⁰

2.2.1.5.10. Hz. Îsâ

Hz. Meryem vâlidemizin oğludur. İsrailoğulları'na gönderilen son peygamberdir. Mesîh olarak da anılır. Mucize eseri babasız doğmuş ve beşikte iken konuşmuştur. Hz. Meryem'e ruhundan üflenmesi sonucu doğduğu için kendisine "Rûhullâh" lakabı verilmiştir.¹⁴¹

Dört büyük kitaptan biri olan İncil, Hz. Îsâ'ya indirilmiştir. Hz. Îsâ'nın mucîzeleri, o çocuk yaştayken görülmeye başlamıştır. Nefesiyle hastaları iyileştirmiş, körlerin gözünü açmış ve ölüleri diriltmiştir. 30 yaşında peygamberlik verilince halkı doğru yola çağırıp hak dine davet etmiştir. Bu çağrılara yalnızca 12 kişi inanmıştır ki

¹³⁹ Levend, a.g.e. s. 121.

¹⁴⁰ Levend, a.g.e., ss. 122-123.

¹⁴¹ Hatiboğlu, a.g.m., s. 42.

bunlara “Havârîler” denmiştir. Yahudilerden bazıları Hz. İâ’yı ve havârîlerini öldürmeye karar verir. Onlara Hz. İâ’nın yerini havârîlerden biri söyler. Ancak Hz. İâ’yı şikâyet eden havârî Yahudilere İâ sûretinde görünür ve o havârîyi Hz. İâ sanıp çarmıha gererler. Allah’ın emriyle Hz. İâ, melekler tarafından dört kat göğe yükseltilmiştir. Kıyâmete kadar ömür verilen İâ’nın ahir zamanda Mesih olarak Şam’a inerek halkı İslam’a davet edecek olması kıyâmet alâmetlerinden birisidir.¹⁴²

Dîvân’da birçok şekilde Hz. İâ’nın yukarıdaki mûcîzelerine telmihler yapılmıştır.¹⁴³ Şâir, şu beytinde, sevgilinin hayat veren dudağından çıkan sözlerin İâ aleyhisselâmın cansız bedenleri canlandırdığı nefesinden daha kuvvetli olduğunu ifade eder:

Ne dem ki yâr ide muhyî lebün açup kelimât
İder bisât-ı kerâmetde neçe ‘İsî mât

G.17/1

Dîvân’da Cebrail aleyhisselâmın Hz. Meryem’e ruh üflemesine ve Hz. Meryem’in gebe kalması olayına telmih yapılmıştır:

Zülfüññ düşmez elinden bâde-i la‘ lüñ müdâm
Hey ne kâfirdür ki deyen ‘İsî-Meryem tutar

G.47/5

2.2.1.5.11. Hz. Muhammed (SAV)

Hz. Muhamed, Hz. İbrâhîm’in oğlu Hz. İsmâil’in soyundan gelmektedir. Kendisi, İsmâil aleyhisselâmın soyunun devamı olan iki büyük Arap kabilesinden Adnanîlere mensuptur.¹⁴⁴ Allah tarafından âlemlere rahmet olarak dünyaya gönderilen Hz. Muhammed Mustafa, İslam dininin peygamberidir. Miladî 571 yılının Nisan ayında, kamerî rebî’ül-evvel ayının on ikinci günü pazartesi gecesi dünyaya gelmiş ve o gece âlem nurla dolmuştur. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem’den beri devam eden peygamberlik nûru Hz. Muhammed’de sahibini bulmuş ve sona ermiştir.¹⁴⁵

Dîvân’da Hz. Muhammed; hayatı, peygamberliği, mûcîzeleri gibi konularla birçok beyitte zikrolunmuştur. Âlemlere rahmet olarak gönderilen, on sekiz bin âlemin

¹⁴² Pala, a.g.e., ss. 258-259.; Levend, a.g.e., s. 125.

¹⁴³ Hz. İâ ile ilgili bazı beyitler: g 34/5, g 106/4, g 145/4.

¹⁴⁴ İbrahim Hatiboğlu, (2008), “Hz. Muhammed ve İslamiyet’in Doğuşu”, *İslam’a Giriş - Temel Esaslar*, DİB Yayınları, İstanbul: s. 54.

¹⁴⁵ Pala, a.g.e., ss. 359-361.

Mustafâ'sı, son peygamber Hz. Muhammed *Dîvân*'da Muhammed, Mustafa, Ahmed-i Muhtâr, Resûl-i Hâk, Habîb gibi isimlerle adı en çok ismi geçen peygamberdir. *Dîvân*'ın 2. kasîdesi na't şeklinde yazılmış Farsça bir kasîdedir.

Şâir, aşağıdaki beyitte âlemin yaradılışının maksadının Hz. Muhammed olduğunu; Hakk'ın, Hz. Âdem'i yaratmadaki maksadının Hz. Ahmet olduğunu ifade etmektedir:

Mağşûd ez âferiden-i 'âlem Muhammed est
Maṭlûb-i ḥaḳ zi âmeden-i Âdem Aḥmed est

K.2/1

Bend-i 'aşkına cihân olmuş giriftâr Aḥmedüñ
Bendesidür her kimüñ şorsañ behey yâr Aḥmedüñ

şeklindeki matla ile başlayan beş beyitlik Aḥmedüñ redifli 107. gazelde O'ndan övgüyle bahsedilmektedir.

Remzî'nin peygamber sevgisini şu beyitten çıkarmak mümkün olacaktır:

Gayr-ı dil-berden geçem ger ḥūrî u Rıẓvân-ise
İki 'âlemde ḥabîbüm Muṣṭafâdan geçmem

G.131/5

Eserin dîbâce kısmında bulunan aşağıdaki 10 beyitte ise Peygamber Efendimiz'in Şakk-ı Kamer ve Mi'raç gib mücîzeleri de anılmaktadır:

Yüzi nûr-ile leyletü'l-mi' râc
Rûşenâ buldı gün gibi şeb ü âc

'Âlemüñ rûşen oldu yüzi gözi
Söyleyen nice söylemiş bu sözi

Ger yüzün ayağına sürdi kamer
İzi tozı yüzünde kodı eşer

Nûr idi ol nûra konar mı gubâr
Ayağında idi na' l-i pak-i gubâr

Oldı Rûḥu'l-Emîn ile hem-râz
Kıldılar nitekim hümâ-pervâz

‘Arşa çıktı Burāk-ı berķ-nūrı
Ayağı yer mi başdı kim kona geru

Müntehā seyri leyletū’l-Esrā
Sidre oldu hüv’el-lezī esrā

Himmeti anuñ ucmağ üzre idi
Nūr u zulmetler acmağ üzre idi

Gösterüp mu‘ciz ol Resūl-i Hāk
Oldı bir barmağıyla māh iki şaķ

İndi gökden kamer mehābetle
Ṭāif-i Ka‘be oldu kudret ile

Hacerü’l-esvede doķandı yüzi
Ola hāşā anuñ ayağı tozı

Şâir, aşağıdaki beyitte de Şakk-ı Kamer mûcîzesine telmihte bulunmaktadır:

Yārıñ ay alnına baķ ey münkir-i nūr-ı cemāl
Gör Muhammed mu‘cizātın mü’min ol iķrāra gel

G.121/5

2.2.1.6. Dört Halife

Hiz. Peygamber’in vefatından sonra Hiz. Ebû Bekir ile başlayan Hiz. Ali ile son bulan döneme “Hulefâ-yi Râşidîn Devri” adı verilmektedir. Sünnî İslâm dünyası, Hulefâ-yi Râşidîn Devri’nde Peygamber Efendimiz’in kurduğu devleti idare etmek için yönetimin başına geçen ilk dört sahabeye Dört Halife veya dört seçkin dost manasına gelen Çehâr yâr, Çehâr yâr-i Güzîn, Çihâr dost adını vermiş ve bu sahabeler dört sayısıylâ sınırlı tutmuştur. Bahsi geçen Dört Hâlife; Hiz. Ebû Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman ve Hiz. Ali’dir.¹⁴⁶

Remzî, *Dîvân*’ında Hiz. Ebû Bekir’in Hiz. Muhammed ile beraber hicret ederken mağarada beraber bulunması olayına yâr-ı gâr (mağara dostu) terkibiyle telmihte bulunmuştur:

¹⁴⁶ Mustafa Fayda, (1998), “Hulefâ-yi Râşidîn”, *TDVİA*, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 324-325.

Yār-ı gār olsa ğanemle gurg ü vahşiler ni‘ am
Merta‘-ı āhūlar oldı pīşe-i bebr ü peleng

K.4/34

Eserdeki,

Kirpigiñ tîr-i kazâ ebrûlarıñdur yâ ‘ Alî
‘ Āşık-ı mecrûhuñam gitmez dilimden yâ ‘ Alî

şeklindeki matla ile başlayan 223. gazel, bu Dört Halife’den Peygamber Efendimiz’in damadı Hz. Ali’ye doğrudan ya da dolaylı olarak işaret eden ve ondan övgüyle bahseden müstakil bir şiidir.

2.2.1.7. On İki İmam

Remzî, Hz. Muhammed’in torunları Hz. Ali’nin oğulları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilgili telmihler bulunan ve

Gülzâr-ı cināndur ruḥ-ı zîbâsı Ḥüseynüñ
Dünyâda olur ḥüsn ü temâşâsı Ḥüseynüñ

şeklindeki matla beytiyle başlayan 106 numaralı beş beyitlik Ḥüseynüñ redifli müstakil bir gazel kaleme almıştır. Bu gazelde Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan ile ilgili telmihler bulunmaktadır.

2.2.1.8. Kader ve Kaza

Kader, Allah’ın tüm kâinatta gerçekleşmiş veya gerçekleşecek şeyi ezelden bilmesi levh-i mahfûzunda takdir etmesi ve yazması, kazâ ise Allah’ın ezelde takdirinin vakti geldiğinde yerine gelmesidir. Remzî’nin, kaza ve kadere îmân ettiğini şu beytinden çıkarmak mümkündür:

Ol kadar şâh-ı kader qadr u kazâ-âver k’anuñ
Qadr-i pür-ferhengi yanında felek bî-qadd ü neng

K.4/16

Remzî şu beyitinde Allah’a teslim olduğunu, O’ndan gelen lütfu da kahrı da hoş karşıladığını ifade eder:

Luţf u  ahr ol dil-rub adan hoş gelür
Her ne kim gelse  ud adan hoş gelür

G.64/1

2.2.1.9. İbadet

Dünyada varoluşumuzun asıl sebebi olan ibadet, insanın Allah’a olan sevgi, saygı ve bağlılığının göstergesidir. Allah’a boyun eğmenin, O’na itaat etmenin ve kulluk vazifesinin son noktası olan ibadet, uygulama itibariyle; kalb  ve batın , bedenle yapılan, mal ve servetle yapılan ve hem mal hem de bedenle yapılan ibadetler olmak üzere 4 kısıma ayrılır.¹⁴⁷

2.2.1.9.1. Namaz

D v n’da namaz kelimesi isim olarak birçok yerde zikredilmiştir. Arapça karşılığı olan salat kelimesi eserin d b ce kısmında geçmektedir. Ayrıca mescid, secde, kıble, mihrab, seh  kavramlarıyla da dile getirilmiştir.¹⁴⁸

Remz , aşağıdaki beyitte k met kelimesini sevgilinin güzellik unsuru olan boyla ilişkilendirmiştir.    ir, sevgilinin boyunu görenlerin ona du lar ettiklerini, k met getirip namaza durduklarını ifade etmektedir:

Ol serv-i n za karşu var ey dil niy z k l
Va t oldu k met eylediler  ur nam z k l

G.116/1

Namazın unsurlarından biri olan seh v secdesi de beyitlerde kullanılmıştır:

Seh v idüp  y nmi  iken kıdd-i y ri gördiler
 ıldılar serv-i seh ler secde s h ler gibi

G.222/2

¹⁴⁷ İsmail Karagöz, (2010), “ badet”, *D n  Kavramlar S zlu  *, D B Yayınları, Ankara: s. 285.

¹⁴⁸ Namazla ilgili bazı beyitler: g 68/2, g 88/4, g 123/7, g 135/3, g 136/5, g 175/2.

2.2.1.9.2. Hac

Kelime olarak Allah’a yönelme, günahlardan arınma, zorlukları göğüsleme ve dinin özüyle temasa geçme manasına gelen Hac, terim olarak Mekke’de bulunan Ka’be’yi, belirli yerleri belirli bir zamanda usûlüne uygun olarak ziyaret etmek manasına gelir.¹⁴⁹ Beden ve mal ile yapılan ibadetlerden olan Hac, *Dîvân*’da isim olarak bir beyitte zikredilmekle birlikte Ka’be, Merve, Safa, umre, tavaf, sa’y kavramlarıyla dile getirilmiştir. Remzî hac’ı, klasik şiir anlayışına göre sevgilinin yurdunu tavaf etmek olarak ele alır.¹⁵⁰

Remzî, klasik şiir anlayışına uygun olarak insanın gönlünü, kutsallığından ve değerinden ötürü Allah’ın evi olan Kâbe olarak tahayyül etmektedir. Remzî şu beytinde, sevgilisine seslenerek harap olan gönlünü yaparsa Kâbe ziyaretinden kazanacağı sevap kadar sevap kazanacağını söylemektedir:

Bulmağ diler-iseñ şanemâ Ka’be şevâbın
Gel ben kuluñuñ yap bu yıkık göñl-i harâbın

G.163/1

Remzî, şu beyitte ise yukarıdaki beytin anlamıyla paralel çizgide sevgiliye seslenerek bir kez gönül evini ziyareti karşılığında Kâbe’yi bin kez tavaf etmiş kadar sevap kazanacağını söylemektedir:

Biñ tavâf-ı harem-i Ka’be şevâbın bula yâr
Ger ziyâret ide bir kerre bu göñlüm evini

G.217/2

Kâbe etrafında, sınırları belli olan, hacıların ihrama girdiği bölgede avlanmak ve bir canlıyı öldürmek haramdır. Şu beyitte bu durumu anımsatıp sevgilinin kapısını Kâbe olarak gören Remzî, gönül kuşunun avlanmamasını dilemektedir:

Dönsün yürüsün Ka’be kapuñı delü göñlüm
Şayd eylesün kimse hamâm-ı harem olsun

G.154/4

¹⁴⁹ İbrahim Paçacı, (2010), “Hac”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 210.

¹⁵⁰ Hac ile ilgili bazı beyitler: k 4/33, g 71/4, g 144/5, g 154/4, g 163/1, g 175/2, g 217/2, g 223/7.

Remzî, aşağıdaki beyitte hacı karşılama âdetinden de bahsetmektedir:

Hâcî karşılar gibi cān sa‘y idüp karşı çıkar
Her kaçan kim dil tavâf-ı kūy-ı dil-berden gelür

G.56/6

2.2.1.9.3. Oruç

Oruç, bedenle yapılan ibadetlerden olup nefsin terbiye edilmesi hususunda büyük öneme sahiptir. Eserde Farsça karşılığı olan rûze kelimesiyle tek bir beyitte kullanılmıştır:

Olmuşam rûzedâr-ı derd ü fakr ü fâka kim
Gündüz aç aḥşam ğıdâsı ğam şarâbıdur sereng

K.4/42

2.2.1.9.4. Kurban

Kelime manası yaklaşmak, Allah’a yaklaştırmaya vesile olan şey anlamına gelmektedir. Allah’ın rızâsını kazanmak maksadıyla belli vakitte belli cinsten hayvanların kesilmesini ifade eder.¹⁵¹ *Dîvân*’ın muhtelif beyitlerinde genel olarak kurban bayramı ve Hz. İsmâil’in kurban edilmesi olayına telmihlerde bulunulmuştur.

Remzî, şu beyitte sevgilinin hasretiyle çektiği acının kendisini öldürme derecesine geldiğini ve bayram gelmeden kurban kesmenin hiçbir mezhepte yeri olmadığını hatırlatarak sevgiliye ulaşmadan ölümünün de gerçekleşmemesi gerektiğini ifade etmektedir:

Ḥasret-i ḥüsnüñle neçün öldürür hecrüñ beni
Var mı bir mezhebde kim ‘îd irmeden ḳurbân ola

G.204/6

Remzî, sevgilinin yüzünü gördüğü anı bayram kabul ederek ancak yüzünü gördüğü zaman sevgilinin yolunda kurban olmayı dilemektedir:

Ḳıl ḳabul olsun fedâ cānum cemālüñ ‘îdına
Ḳur keman-ebrûlaruñ ḳurbân olayın ben saña

G.8/2

¹⁵¹ İbrahim Paçacı, (2010), “Kurban”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss. 388.

Aşağıdaki beyitte de Hz. İsmâil'in kurban edilmesi olayına telmihte bulunan Remzî, sevgilinin yan bakışlarının onu kurban edeceğini söylemektedir:

Ey kemân-ebrû ider ğamzeñ dile pertâb-ı ter
Gönderür Cibrîli İsmâ' ile ħurbân almağa

G.186/4

2.2.1.10. Âhiretle İlgili Mefhumlar

Kelime manası, son gün, sonra olan, gibi anlamlara gelen ahiret kavramıyla hem bu dünyanın sonu hem de ölümden sonra başlayan, ebedî olarak devam edecek hayat kastedilmektedir.¹⁵²

2.2.1.10.1. Kabir

İnsanın ölümden sonra sorguya çekildiği ilk yerin kabir olduğu bilinmektedir. Remzî, *Dîvân*'ında hem mezar hem de kabir tabirini kullandığı beyitlerde sevgiliye kavuşma arzusuyla kabire girdiğini ifade etmektedir.

Ölmeden mezara girmek deyimini hatırlatan şu beyitte Remzî, sevgilinin aşkının şehîdi olduğunu, bu aşkın sonucu olarak teninin ona mezar olduğunu ifade etmektedir:

Ben şehîd-i 'aşk-ı yârem ten mezârımdur benüm
Şem'-i türbem âhum u ğam türbedârımdur benüm

G.125/1

2.2.1.10.2. Kıyâmet

Bütün insanların dirilerek mahşerde toplanacağı gün olan kıyâmet, *Dîvân*'da çoğunlukla sevgilinin boyuyla ilişkilendirilerek kad, kâmet, kıyâm kelimeleriyle anlamsal yönden ilişkilendirilmiştir.¹⁵³

Şaçdum ol serv-ķâmet durdı yanımdan düri
Kopdı hey ğâfil kıyâmet dahı uyanmaz mısın

G.164/3

¹⁵² Fikret Karaman, (2010), "Ahiret", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: s. 13.

¹⁵³ Kıyâmetle ilgili bazı beyitler: g 48/2, g 111/1, g 136/3.

Remzî, şu beyitte sevgiliyi uyarak eğer kendisini öldürürse mahşer gününde ondan şikâyetçi olacağını söylemektedir:

Gel beni öldürme yoğsa başım açup Hâzrete
Eylerin senden şikâyet rûz-ı mahşer bilmiş ol

G.117/2

Şâir, sevgilinin kendisine merhamet etmemesi halinde kıyâmet gününde ondan şikâyetçi olacağını söylemektedir:

Rahm olmaz-ise başıma tâ rûz-ı kıyâmet
Kâlar elim ol serv-i gül-endâm eteginde

G.198/3

Kıyâmet gününde, gizli olan tüm definelerin ortaya çıkacağını söyleyen şâir, vuslata erdiği anın kendisinin kıyâmeti olacağını ve gözyaşlarının birer inci tanesi gibi saçılacağını söyler:

Kıyâma gelse ider eşk-i dür-nişârım hoş
Olar kıyâmet irişse defineler peydâ

G.3/3

2.2.1.10.3. Cennet ve Cehennem

Cennet ve cehennem *Dîvân*'da genellikle sevgiliyle birlikte ele alınmaktadır. Şâir, sevgilinin bulunduğu her yerin ona cennetten bir bahçe olduğunu, sevgilinin olmadığı yerin de cehennem olduğunu ifade etmektedir.¹⁵⁴

Şâir, şu beyitte hûrî gibi güzel yüzlü sevgilisinin mahallesini cennet bağına benzetmektedir:

Küyuñ ey hûrî-likâ güyâ ki cennet bāğıdur
Şevk-i la' lûñle yaşım âb-ı hayât ırmağıdur

G.36/1

Şâir, sevgilinin yanağının hasretiyle öldüğünde mahşer yerinin gül bahçesi, cennet bahçesinin de sevgilinin sînesi olmasını diler:

¹⁵⁴ Cennet ve Cehennemle ilgili bazı beyitler: g 6/2, g 31/1, g 31/4, g 36/1, g 55/6, g 100/5, g 121/3, g 151/3, g 152/2, g 155/3, g 157/5, g 163/5, g 180/4, g 188/1, g 205/5, g 212/5.

Eger **Remzî** ölürseñ hasret-i ruhsâr-ı yâr-ile
Ola tâ gülşen-i maḥşer bâğ-ı cennet senüñ sineñ

G.100/5

Remzî, şu beyitinde sofuya cenneti talep etmemesini; çünkü sevgiliye âşık olan gözlerin sevgilinin yurdu varken cennet bağını göremeyeceğini söyler:

Zıkr-i firdevs itme şûfî ‘âşık-ı dîdâr olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı ḥabîb

G.15/2

Yukarıdaki beyitle aynı anlama sahip olan şu beyitte de Remzî; dünya malına tamah eden bir tip olan zâhide, sevgilinin güzelliği dururken cennet bahçesinin güzelliklerinden bahsetmemesi gerektiğini, öyle ki sevgilinin yüzünün olmadığı bir cennetin cehennemden farksız olacağını söyler:

Hüsn-i dil-ber var iken zıkr itme cennet bâğını
Zâhidâ dîdârsız cennet cehennemdür baña

G.6/2

2.2.1.10.4. Şefâat

Şefâat, âhirette günahkâr müminlerin affedilmesi, günahı olmayanların daha yüksek derecelere erişmeleri için başta peygamberlerin ve Allah’ın izin verdiklerinin, Allah’a duâ ederek bu insanların günahlarının bağışlanmasını istemeleridir. Aşağıdaki beyitte şâir, şefâatlerin en büyüğünün verildiği Hz. Muhammed’in, maḥşer gününde ümmetine şefâat edeceğini beklemektedir:

Ola kim ide şefâ‘ at bir günahkâr ümmete
Kılmışız biñ şıdık-ile mihrini Muḥtâr Aḥmedüñ

G.107/2

Yine aşağıdaki beyitte, Peygamber Efendimiz’in şefâat ederek ümmetini cehennemde bırakmayacağı hususu işlenmiştir:

Kurtar ey ḥür-ı cinân hecr elinden bizi gel
Muştafâ âteş-i düzaḥda kırmaz ümmetini

G.209/3

2.2.1.11. Din İle İlgili Diğer Mefhumlar

2.2.1.11.1. Kadir ve Berat Geceleri

Berat gecesi, Peygamber Efendimiz'e peygamberliğin müjdelendiği Şaban ayının 15. gecesidir. Kadir Gecesi ise *Kur'ân-ı Kerîm*'in inmeye başladığı Ramazan ayının 27. gecesidir.

Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin saçını ve yanağını izleyen âşıkların gecelerinin Kadir ve Berat Gecesi kadar huzurlu, faziletli olduğunu, gündüzlerinin de nevrûz kadar değerli olduğunu ifade eder:

Zülf ü ruḥṣârın temâşâ eyleyen ‘ âşıklarun
Gecesi Ḳadr u Berât u gündüzi nev-rûzdur

G.54/2

2.2.1.11.2. Bezm-i elest

Ruhlar âleminde insanların yaratılışları esnasında Allah'la aralarında yapıldığı kabul edilen anlaşmada Allah'ın “Ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna ruhların “Evet sen bizim Rabbimizsin.” diye cevap vermeleri hadisesi bezm-i elest olarak bilinmektedir. *Dîvân*’da daha çok; en eski meclis olması, âşıkların sevgililerini ilk kez gördüğü ve aşk şarabını ilk kez içtiği meclis olması hususlarıyla zikrolunmuştur.¹⁵⁵

Şâir, ezel meclisinde sunulan hayat şarabından bir yudum içen âşığın o andan beri aklının başından gittiğini söylemektedir:

Ezel bezminde cāmıñdan meger bir cur‘a içmiş kim
Ebed Hıẓr-ı cihân mest-i şarâb-ı zindegânîdür

K.5/51

Remzî, en eski meclis olan bezm-i elest'te kendisinin kaderinin yazıldığını ve o günden beri figanla arkadaş olduğunu ifade etmektedir:

Bezm-i belâda **Remzî**yem añlandı neydüğüm
Andan berü ki hem-nefes oldu figân baña

G.4/7

¹⁵⁵ Bezm-i elest ile ilgili bazı beyitler: g 26/5, g 36/6, g 73/2.

2.2.1.11.3. Şeytân

Şeytân kelimesi şayt kelimesinden türetilmiş kabul edildiğinde yanmak ve helak olmak anlamlarına gelmektedir. İslam öncesi Arap telakkisinde insanüstü varlık anlamına gelmektedir. İblisin kuvvetine, faaliyetlerine verilen bir ad olarak bazen İblis yerine de kullanılır.¹⁵⁶ Cin tâifesinden olan İblis, ateşten yaratıldığı için topraktan yaratılan Âdem aleyhisselâm'a secde etmeyerek Allah'ın emrini inkâr etmiş. O'na âsi olmuş ve kıyâmete kadar lanetlenmiştir. Kıyâmete kadar insanları kötü yola sevk edecek ve onları doğru yoldan çıkarmak için uğraşacak olan Şeytân'ın amacı, insanları vesvese denilen telkinleriyle etkileyerek onların yanlış düşmelerini sağlamaktır. İlk olarak Âdem aleyhisselâm ile Havvâ'yı kandırarak cennetten kovdurmuş, daha sonra da yeryüzünün ilk fitnesi olarak Hâbil ile Kâbil'in arasını açmıştır. O günden sonra insanoğlunu azdırıp doğru yoldan çıkarmak için durmadan çalışmıştır.¹⁵⁷

Dîvân'ın dîbâce kısmında İblis olarak ismi zikredilmiştir. *Dîvân*'da daha çok, insanların îmânına kastetmesiyle ele alınır. Şâir, aşağıdaki beyitte Şeytân'ın ölüm döşeğindeki insana su gösterip bunun karşılığında îmânını istemesi gibi; sevgilinin kırmızı dudağının sunduğu meyın de âşığın canını almak karşılığında tadılacağını söyler:

Müddeî mey şunsa bûs-ı la' l-i cânân almağa
Gösterür şîşeyle şu şeytândur îmân almağa

G.186/1

2.2.2. Tasavvuf

Remzî, *Dîvân*'ını tasavvufî bir yapı üzerine kurmamıştır. Din adamı olması hasebiyle dînî-tasavvufî öğeler hakkında yeteri kadar bilgili olan şâir, bu öğeleri eserinde geleneksel dîvân şiirinin gerektirdiği ölçüde kullanmıştır. *Dîvân*'ın serlevhasında yer alan “Şeyh” ibaresi bize bir tarikat mensûbu olduğunu düşündürse de eserlerinde ve kaynaklarda böyle bir durumdan söz edilmemektedir.

Remzî'nin beyitlerinde meşhur mutasavvıflardan Hallac-ı Mansûr karşımıza çıkar. Şiirde ber-dâr edilmiş olarak anılan Mansûr, inancı uğruna öldürülerek gerçek âşığın sembolü olmuştur. Remzî, aşağıdaki beyitte, Mansûr'un bedeninin darağacında asılmasına sebep olan aşkın, kendi gönlünü de aşk gamına düşürdüğünü ifade etmiştir:

¹⁵⁶ Fikret Karaman, (2010), “Şeytan”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, Ankara: ss.619-620.

¹⁵⁷ Pala, a.g.e., s. 469.

Cānumı bend-i ğam-ı ‘aşka giriftār eylemiş
Cism-i Manşûrî beladârında ber-dâr eyleyen

G.162/2

Remzî, aşk yolunda Mansûr’u aslı, Ferhâd’ı da kardeşi kabul etmektedir:

Vâriş-i Manşûr u Ferhâdım [benem] dizdâr-ı ğam
Pîri aşlımdur biri süd biri ħardaşum benüm

G.141/6

Sevgilinin aşk dîvânında divâne yazılan âşık, dünya malından vazgeçip kalender meşrepli olmayı tercih etmektedir.

Dîvân-ı ‘aşk-ı yârda dîvâne yazılup
Defterden adını ħazı **Remzî** ħalender ol

G.119/7

Hakikatten haberdar olan, meselenin aslını bilen ve riyâdan uzak duran ârif, şu beyitte de görünenle oyalanmayı bırakıp görünenin arkasındaki yaratıcının görülmesini söylemektedir:

Seyr iderken ol nigâr-ı naħş-bendiñ naħşını
Didi bir ‘ârif ħo naħşı ħıl naẓar naħħâşına

G.195/4

Sûfî de yalnızca cennete kavuşmak arzusuyla ibadet eder ve hakikatten habersizdir; rişâkâr sûfî, âşığın daima karşısındadır. Şâir, sûfiye sevgilisiz cennetin bir anlamı olmayacağını, o kadar ki sevgilinin mahallesinin zaten cennetten bir köşe olduğunu ifade etmektedir.

Zıkr-i firdevs itme şûfî ‘âşık-ı dîdâr olan
Gözüne göstermez anı variken kūy-ı ħabîb

G.15/2

Dünya malını umursamayan, hakikate yakın olan, yalan ve riyâdan da uzak duran rind meşrepli şâir, selâseden aldığı keyiflerden birini zâhidin bin erbain çıkarsa dahi elde edemeyeceğini ifade eder:

Hālât olur gelāşe-i ġassāleden ki anuñ
Olmaz birisi zāhîde biñ erba' in-ile

G.177/2

2.2.3. Efsaneler ve Rivayetler

2.2.3.1. Âb-ı Hayât

Doğu kaynaklı bir rivayet olan âb-ı hayât, Zulamât denilen diyarda kaynağı bilinmeyen ölümsüzlük suyuna verilen isimdir.¹⁵⁸ Rivayete göre İskender, bu suyu bulmak için yanına Hızır'ı alıp ordusuyla Zulamât diyarına ilerlemiştir. Bu arada İlyas da onlarla berabermiş. Suyu bulduklarında, birbirlerine haber vermek üzere sözleşip ayrılmışlar. Hızır ile İlyas dinlenmek üzere bir pınar kenarına oturduklarında bu suyun Âb-ı hayat olduğunu anlamışlar ve kana kana içip ölümsüzlüğe ulaşmışlar. Bu sırada bir ilahî emir gelmiş, bu sudan İskender'e söz etmemeleri telkin edilmiştir.¹⁵⁹

Âb-ı hayât, *Dîvân*'da, genel olarak hayat verici bir özelliğe sahip olduğundan sevgilinin dudağından çıkan ve âşığa can bağışlayan söz olarak yer alır. *Dîvân*'da geçen âb-ı hayvân, çeşme-i hayvân, âb-ı Hızır gibi tamlamalar âb-ı hayat için kullanılmıştır.¹⁶⁰

Şâir, şu beyitte hûrî gibi güzel yüzlü sevgilisinin mahallesini cennet bağına benzetmiş; sevgilinin dudağıyla da âb-ı hayât arasında ilişki kurmuştur:

Küyuñ ey hûrî-liķā güyā ki cennet bāğıdur
Şevķ-i la' lûñle yaşıñ âb-ı hayât ırmağıdur

G.36/1

Şâir, aşağıdaki beyitte şarâb-ı zindegânî terkihiyle de âb-ı hayâtı kastetmektedir:

Ezel bezminde cāmıñdan meger bir cur'a içmiş kim
Ebed Hızır-ı cihân mest-i şarâb-ı zindegânîdür

K.5/51

¹⁵⁸ Ahmet Talat Onay, (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Cemal Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara: ss. 7-8.

¹⁵⁹ Pala, a.g.e., s. 15.

¹⁶⁰ Âb-ı hayât ile ilgili bazı beyitler: g 17/4, g 168/7, g 178/3, g 191/2, g 204/3, g 219/2.

2.2.3.2. Sedd-i İskender

Çinlilerin, Türklerin akınlarını durdurmak için yaptığı Çin Seddi'ni İskender'in, Ye'cûc ve Me'cûc adındaki kavmi zapt etmek maksadıyla yaptırdığı rivayet edilir. Edebiyata düşman tasvirlerinde İskender ile ilgi kurularak yansımıştır.¹⁶¹

Aşağıdaki beyitte şâir, sedd-i İskender'i anımsatarak Yecüc zulmüne benzettiği dertlerinden kurtulmak için İskender'den yardım istemektedir:

Pây-mâl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
Zulm-i Ye'cûc u ğam-ı hecrân elinden el-ğıyâş

G.22/4

2.2.3.3. Kafdağı - Ankâ (Murg-ı Kaf)

Dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkânsız olduğuna inanılan dağdır. Rivayetlere göre Yecüc ve Mecüc, Ankâ, cinler, perîler bu dağın arkasında yaşamaktadır. Kâinatı, yüksekliği ve ihtişamı sembolize ettiğinden şiirlerde Ankâ ile birlikte anılır.¹⁶² Kaf dağında veya Elburz dağında yaşadığı varsayılan bir kuş olan Ankâ'ya, renkli tüylü olduğundan “Si-reng” ismi üzerinde her hayvandan bir özellik bulunduğu için de “Si-murg” ismi de verilmiştir. Bulunduğu bölgedeki kuşları avlayıp birer birer alıp batıya götürdüğünden bölge halkı bu kuşa “gözden kaybolan” manasına gelen “Ankâ -yı muğrib” demiştir.¹⁶³

Aşağıdaki beyitte şâir, memdûhu överken ilminin Kaf dağı kadar yüce olduğunu ifade etmektedir:

Kâ'inât-ı cev berâber nice gelsün 'ilmiñe
Hic olur mı kûh-ı Qâf-ile bir ednâ dâne deng

K.4/26

Kendisini yüce Kaf dağının kuşu olarak gören şâir, kendisini onun eşliğinde görmektedir:

¹⁶¹ Levend, a.g.e., s. 100.; Onay, a.g.e., s. 222.

¹⁶² Pala, a.g.e., s. 273.

¹⁶³ Kübra Eskigün, (2006), “Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş: s. 10.

Taş eşiğindür yerüm ben murğ-ı Kâf-ı 'izzetem
Devletünde ey hümâ 'arş âşiyânımdur benüm

G.123/5

2.2.3.4. Hümâ

Devlet kuşu olarak anılan kuştur. Bu kuşun gayet yüksekten uçtuğu ve hiçbir zaman yere konmadığından ayaklarının olmadığı düşünülmektedir. Kemikle beslenen ve nerede yaşadığı hakkında çeşitli rivayetler bulunan bu kuş ile ilgili olarak halk arasında, uçtuğu sırada kanadının gölgesi kimin üzerine düşerse o kişinin padişah olacağı inancı bulunmaktadır.¹⁶⁴ Bu yönüyle Hümâ, bir devlet kuşu olarak görülmektedir. Genellikle Ankâ veya Simurg ile karıştırılmıştır. Edebiyatımızda refâh, mutluluk ve kudreti sembolize etmektedir.¹⁶⁵

Dîvân'da birçok beyitte geçen Hümâ, genelde âşıklarını devlete erdiren bir nazara sahip sevgiliyi sembolize eder.¹⁶⁶

Şâir, aşağıdaki beyitte Hümâ kuşunun gölgesinin, üzerine düşmesiyle saadete eriştiğini ifade etmektedir:

Kondı başıma zıll-ı hümâ devlete irdüm
Pâyine düşüp sāye-i pâyāna yetişdüm

G.145/2

Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin saçının perçemini Hümâ'nın kanadının gölgesine benzetmektedir:

Başıña lutf-ile konmuş pâdişâh etmiş seni
Sāye-i perr-i hümâdur tut a şāhā perçemüñ

G.105/2

¹⁶⁴ Eskigün, a.g.t. s. 21.

¹⁶⁵ Pala, a.g.e., s. 238.

¹⁶⁶ Hümâ ile ilgili bazı beyitler: k 4/7, g 91/2, g 105/2, g 120/4, g 123/5, g 197/4, g 207/5, g 215/3.

2.2.4. Mitolojik Hikâyeler ve Kahramanları

2.2.4.1. Leylâ ve Mecnûn

Arap halk hikâyesi kahramanları olan Leylâ ve Mecnûn'un gerçek kişilikler olduğu düşünülmektedir. İran ve Türk edebiyatlarında mesnevilere konu olmuştur. Hemen hemen bütün dîvân şâirleri Leylâ ve Mecnûn kelimeleri üzerine sanatlar yapmış, onların dillere destan olan aşkıyla kendi aşklarını kıyaslamışlardır. Hikâyenin erkek kahramanı Mecnûn'un asıl adı Kays'dır. Leylâ'ya kavuşamamanın verdiği üzüntüyle çöllere düşüp aklını yitirir. Şâirler genellikle, çektikleri acılar ve aşkının büyüklüğü ile ya kendilerini Mecnûn'a benzetir ya da kendi aşkları yanında Mecnûn'un aşkının sönük kaldığını dile getirir. Hikâyenin kadın kahramanı olan Leylâ, Kays'ın kabilesinden akrabası olan bir güzeldir ve Leylî olarak da anılır. Şiirde genellikle âşığa eziyet eden acımasız sevgiliyi temsil eder.¹⁶⁷

Şâir, Leylâ ve Mecnûn hikâyesine muhtelif beyitlerde telmihte bulunmuştur. Kimi yerlerde şâir, leyl kelimesinin gece anlamına gelmesinden dolayı bu kelimeyle sevgilinin saçının karalığı arasında benzetme ilişkisi kurmuştur.

Aşağıdaki beyitte şâir, kimi zaman Leylâ'nın saçının hasretiyle yanan Mecnûn'a kimi zaman da Şîrîn'in dudağının hasretiyle gama düşen Ferhâd'a döndüğünü söyler:

Zülf-i Leylî hasretinden geh döner Mecnûna dil
Geh leb-i Şîrîn añup Ferhâd ğam-ı fersây olur

G.61/2

Şâir, edebiyattaki hikâye kahramanlarının tasvirlerinin yapıldığını anımsatarak, nakkaş kendisiyle sevgilisini resmettiğinde onları görenlerin Leylâ ile Mecnûn zannedip aralarındaki farkı anlamayacaklarını ifade etmiştir:

Kimse fark eyle[ye]mez Leylî vü Mecnûndan eger
Yaza bir şafhaya taşvîr ide nakkâş ikimüz

G.79/3

¹⁶⁷ Pala, a.g.e., ss. 314-316.

Şâir, şu beyitte Leylâ'nın Mecnûn'un kâsesini kırdığı olaya telmih yapmıştır:

H'ân-ı vaşl umardı çıkdı kâse-i serden gönül
Gü[yi]yâ Mecnûn idi kim geldi Leylî aşına

G.195/3

2.2.4.2. Ferhâd / Hüsrev ile Şîrîn

Türk ve İran edebiyatlarında birçok mesneviye konu olan bu aşk hikâyesi, İran hükümdarının oğlu Hüsrev ile Ermen Melikesi Şîrîn'in aşklarını işler. Hikâyenin bir bölümü Türk edebiyatına Ferhâd ile Şîrîn hikâyesi olarak yansımıştır. Olaylar Ferhâd, Şîrîn ve Hüsrev etrafında gerçekleşir.¹⁶⁸

Şîrîn, *Dîvân*'da sevgiliyi temsil eder, sevgilinin güzellik unsurları arasında yer alır. Şîrîn kelimesinin şeker anlamına da gelmesi hasebiyle çoğunlukla sevgilinin dudağı ve sözleri için kullanılır:

Ferhâd gönül şan' at-ı ' aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şîrîn-dehen üstâdına rahmet

G.18/3

Âşıkların sembol kişilerinden olan Ferhâd, aşkına kavuşmak için Bîsütûn dağına delmesiyle ve aşk uğruna birçok derde katlanmasına rağmen vuslata erememesiyle şiirde kûh-ı gam, kûh-ı belâ ile birlikte kullanılır.¹⁶⁹

Aşağıdaki beyitte şâir, gönlünün Ferhâd gibi Bîsütun dağının tîşedârı olduğunu, aşk dağının gam yükünü çekebilmesi için sağlam bir sütun gibi olması gerektiğini ifade eder:

Tîşedâr-ı bî-sütünüñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı gam çek pây-dâr-ı kûh-ı ' aşk ol çün sütûn

G.160/2

¹⁶⁸ Pala, a.g.e., s. 242-244.; Onay, a.g.e., s. 167.

¹⁶⁹ Ferhat ile Şîrîn ile ilgili bazı beyitler: g 6/3, g 10/5, g 18/3, g 61/2, g 67/1, g 67/2, g 67/4, g 79/1, g 80/3, g 83/1, g 84/2, g 97/1, g 112/4, g 124/3, g 124/4, g 125/5, g 140/1, g 141/3, g 141/6, g 142/2, g 180/1, g 180/5, g 217/4.

Çoğu yerde kendisiyle Ferhâd'ı mukayese eden şâir, şu beyitte kendi aşk çilesinin Ferhâd'ın gamını aştığını, aşk taşının açtığı yaraların verdiği ızdırapları dindirmek için de beng içtiğini söyler:

Kışsa-i Şîrinim aşdı guşsa-i Ferhâddan
Kim ol urdı seng-i zaḥmı baña zaḥm içürdü beng
K.4/40

Şâir, aşağıdaki beyitte Ferhâd'ın Şîrîn'in dudağının arzusuyla döktüğü kanların yerde kalmayarak lale bahçesine dönüştüğünü ifade eder:

Ağlayup Ferhâd-vâr ol la' l-i Şîrîn yâdına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmak gerek
G.112/4

Hüsrev, şiirlerde genel olarak vuslata eren âşığı temsil eder. Ayrıca şâir, kelimenin padişah anlamını da kelime oyunları ile tevriyeli şekilde birçok beyitte kullanmıştır.¹⁷⁰ Şâir, aşağıdaki beyitte bu şekilde bir kullanım yapmıştır:

Gedâyı Hüsrev ider **Remziyâ** şu hâleti gör
Cihânda Cem gibi cām-ı cihân-nümâ-yı kadeḥ
G.25/7

2.2.4.3. Vâmık u Azrâ

Meşhur bir Arap halk hikâyesi kahramanlarıdır. Vâmık ile Azrâ'nın aralarında geçen olaylar, Türkler arasında diğer halk hikâyeleri gibi yayılmamış, edebiyatta gereken önemi görmemiştir.¹⁷¹

Şâir, aşağıdaki beyitte, edebiyatta âşıkların tasvirlerinin yapıldığını hatırlatarak sevgilisi ve kendi halini görenlerin onları Leylâ ve Mecnûn ya da Azrâ ile Vâmık zannettiklerini ifade eder:

¹⁷⁰ Hüsrev ile ilgili bazı beyitler: g 6/3, g 18/3, g 25/7, g 47/7, g 62/3, g 97/1, g 100/4, g 114/5, g 124/5, g 125/5, g 132/6, g 145/8, g 149/2, g 170/8, g 180/5.

¹⁷¹ Onay, a.g.e., ss. 429.

‘ İzār-ı yār-ile sanur görenler şüret-i hālüm
Muşavver Leylî vü Mecnûn ya ‘ Azrâ ile Vâmîk’ dur

G.65/6

2.2.4.4. Mahmûd ve Âyâz

Gazneli Mahmud’un gözde askerlerinden olan Ayaz, bilgisi, aklı ve sadakatiyle Sultan Mahmud’un itimadını kazanmıştır. Sultan Mahmud’un Ayaz’a duyduğu muhabbet Doğu edebiyatında mühim konulardan olmuştur. Mahmud-Ayaz isimli müstakil eserler dahi yazılmıştır. Ayaz ismi; Âyâs, Âyâz, Eyâs şeklinde de kullanılmıştır.¹⁷²

Remzî de şu beyitte sevgilisini Gazneli Mahmud’a kendisini de Ayaz’a benzetmiş ve bu kıssaya telmihte bulunmuştur:

Yâr-ile aḥvâliñi destân ideydiñ **Remzîyâ**
Nükte ḳorduñ ḳışṣa-ı Âyâs u Maḥmûd üstine

G.182/5

2.2.5. Meşhur Şahsiyetler

Remzî, dîvân edebiyatı geleneğine uygun olarak tarih boyunca isimleri zikrolunan, çeşitli yönleriyle tarih sahnesinde yer almış kişilere *Dîvân*’ında sıkça yer vermiştir. Şâir, bu şahısların yaşadığı olaylara sıkça telmihlerde bulunmuş ve bunlarla ilgili çeşitli benzetmeler yapmıştır.

2.2.5.1. Tarihî ve Dînî Şahsiyetler

2.2.5.1.1. Hızır

Ebedî hayata mazhar olan bir nebî olduğu rivayet edilmekle birlikte ölümsüzlük suyu olan âb-ı hayâtı içtiği ve bu suyu bulmak için İskender’e yardım ettiği bilinir. Halk inanışında geniş yer bulmuş olan Hızır, *Kur’ân-ı Kerîm*’de Mûsâ peygamber kıssasında yer almaktadır.¹⁷³

¹⁷² Onay, a.g.e., ss. 279-280.

¹⁷³ Pala, a.g.e., ss. 225-226.

Hızır, *Dîvân*'da zorda kalanlara yardımcı olması ve âb-ı hayâtı bulup ölümsüzlüğe kavuşması münasebetleriyle yer almıştır.¹⁷⁴ Aşağıdaki beyitte sevgiliyi Hızır'a benzeten şâir, sevgilinin kadehinden bir yudum içtiğinde bâkî olup yokluk meclisinde can bulduğunu ifade eder:

Piyâlesinden içen kimse cur' a-i bâkî
Bulur bu bezm-i fenâda çü Hızır-ı zinde hayât

G.17/4

Aşağıdaki beyitte şâir, âlemi yok eden gözyaşları denizinde boğulmak üzereyken Hızır gibi olan sevgilisinden meded ummaktadır:

Hızır-vâr iriş meded ey Nûh ' ömrün kurusun
Gözlerüm yaşıyla ' âlem ğarķ-ı tûfân olmasun

G.152/5

Şâir, bu beyitte sevgilinin dudağını âb-ı hayâta benzetirken dudağının üzerindeki tûyleri de bu su üzerinde yürüyen Hızır'a benzetmektedir:

Kanıma girmek haķ-ı la' lûñ revâ mıdur kim ol
Hızır ola hem âşinâ-yı çeşme-i hayvân ola

G.204/3

2.2.5.1.2. Lokmân

Lokman Hekim, halk inanışlarında farklı şekillerde karşımıza çıkan bir şahsiyettir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de ismi zikrolunduğundan, peygamber olduğuna ilişkin iddialar bulunmakla birlikte peygamber olmadığı görüşü kuvvetlidir.¹⁷⁵ İlmî eserlerde gerçek kimliği olan filozof kimliğiyle yer almasına mukabil; halkın gözünde efsânevi bir hekim özelliğiyle edebiyatımızda hâkim-filozof ve hekim olarak bahsi geçmiştir.¹⁷⁶ Hikmet ve hekimliğin pîri ve sembolü olan Lokman, *Kur'ân-ı Kerîm*'de oğluna öğütler veriş yönünden de yer almaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Hızır ile ilgili bazı beyitler: k 3/49, k 5/51, g 141/5, g 210/9, g 219/9

¹⁷⁵ Onay, a.g.e., s. 276.

¹⁷⁶ Ali Haydar Bayat, (2000), *Türk Kültüründe Lokman Hekim*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul: ss. 9-11.

¹⁷⁷ Pala, a.g.e., s.s. 316-317.

Şâir, şu beyitte sevgilinin âşığa şifa veren dudağından çıkan kıymetli sözlerin, Lokman'ın hikmetli sözlerinden daha üstün olduğunu ifade eder:

Gerçi Lokmāñ dem urur dāniş-i hikmetden [evet]
Cānı yokdur ki ide ol la' l-i dūrer-bār-ile baḥş

G.21/2

2.2.5.1.3. Hallâc-ı Mansûr

Asıl adı Hüseyin olan Hallâc-ı Mansûr, edebiyatta sıklıkla bahsi geçen ünlü bir mutasavvıftır. Abbasi halifesi Muktedir zamanında şeriata uymadığı gerekçesiyle ve fenafillaha ulaşip Ene'l-Hak (Ben Hakk'ım) dediği için 921 yılında fakihlerin fetvası ile idam edilmiştir.¹⁷⁸

Şiirde ber-dâr edilmiş olarak anılan Mansûr, inancı uğruna öldürülerek gerçek âşığın sembolü olmuş ve sevgilinin darağacı olan saçlarında aşk şehîdi olarak asılmıştır. Remzî, aşağıdaki beyitte, Mansûr'un bedeninin darağacında asılmasına sebep olan aşkın kendi gönlünü de aşk gamına düşürdüğünü ifade etmiştir:

Cānumı bend-i ğam-ı ' aşka giriftār eylemiş
Cism-i Manşûrî belâ dārında ber-dâr eyleyen

G.62/2

Aşağıdaki beyitte de şâir, kendisini aşk yolunda Mansûr'un ve Ferhâd'ın vârisi olarak görmektedir:

Vâriş-i Manşûr u Ferhâdım [benem] dizdâr-ı ğam
Pîri aşımdur biri sūd biri ḳardaşum benüm

G.141/6

2.2.5.1.4. Hâtem-i Tay

İbn Abdullah b. Sa'd'ın lakabıdır. Arapların Tay kabilesinden olup cömertliğiyle nam salmış ünlü Arap reisleri ve şâirleri arasında yer alır. Cömertliği darbimesel haline gelmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Onay, a.g.e., s. 283.

¹⁷⁹ Levend, a.g.e., s. 144.

Remzî, aşağıdaki beyitte bu ismi zikrederek, gevher saçan gözyaşlarının cömertlik konusunda Hatem'i katlayıp geçtiğini ifade eder:

Halka-i çeşm-i gevher-efşānum
İtdi tūmār cūd-ı Hātemî tayy

G.210/4

2.2.5.1.5. Ebû Cehl

Kureyş kabilesinin reislerinden olan Ebû Cehl, Peygamber Efendimiz'in en büyük düşmanları arasındadır. Bedr Savaşı'nda öldürülmüştür.¹⁸⁰ Aşağıdaki beyitte zâhidle ârif arasındaki kıyasta Ebû Cehl hakikatten habersiz olan zâhidi temsil ederken Peygamber Efendimiz ise hakikatten tümüyle haberdar olan ârifi temsil etmektedir:

Zâhidā 'ârife tolaşma bu cehl-ile yûri
Hiç Ebû Cehl ide mi Aḥmed-i Muḥtâr-ile baḥş

G.121/6

2.2.5.1.6. Yavuz Sultan Selîm

II. Bayezid'in oğludur. Osmanlı Devleti'nin şâir sultanlarındandır. Bu sebeptendir ki bilim ve sanat adamlarına karşı sonsuz saygı ve muhabbet duymuştur. Yavuz Sultan Selim'in şiirleri tasavvuf ağırlıklıdır Farsça bir dîvânı bulunmaktadır. Bunun yanında Türkçe şiirleri de mevcuttur. Şiirlerinde "Selîmî" mahlasını kullanmıştır.¹⁸¹

Dîvanda *Manẓūme-i Ceng Der Medḥ-i Sulṭān Selīm Hān* ve *Medhiye-i Gül* başlıklı kasîdeler Yavuz Sultan Selim için yazılmış methiyelerdir.

2.2.5.2. Şâir Şahsiyetler

2.2.5.2.1. Hassân bin Sâbit

Peygamber Efendimiz'in şâiri olarak ünlenmiştir. Müslümanlığı kabul eden şâir, Peygamber Efendimiz'i hicvetmeye kalkışanları hicivleriyle bastırarak Peygamberimiz'e methiyeler yazmıştır. Peygamber Efendimiz, şiirleriyle kâfirlere karşı

¹⁸⁰ Pala, a.g.e., ss. 146-147.

¹⁸¹ Rüştü Şardağ, (1982), *Şair Sultanlar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara: ss. 118-119.

İslâmı ve Müslümanları destekleyen Hassan bin Sâbit için mescide minber yaptırmış o da buradan müşriklerin hicivlerine karşılık vermiştir. Dîvân edebiyatı sanatçıları da methiyelerde ve na'atlarda Peygamber Efendimiz'e övgü yazarken kendilerini bu şâirin yerine koyup şiirlerini onun şiirleriyle kıyaslamışlardır.¹⁸²

Remzî, aşağıdaki beyitte, hatasız ve düzgün şiirlerinin övgüsünün Hassan'ın şiirleriyle beraber olduğu görüşündedir:

Remzî bilürüz vezn-i selîsde olupdur
Nazm-ı hüsniñ midhâti Hâssâna berâber

G.37/7

2.2.5.2.2. Lebîd b. Rebîa, İbnü'l- Fârız

Lebîd, ünlü Arap şâirlerindendir. Şiirleri altın harflerle Kâbe duvarına asılan Seb' a-i muallaka şâirleri arasındadır. Bu şâirler arasından Müslümanlığı kabul eden tek şâir olan Lebîd, genç yaşta, belâgatın meşhur olduğu bu dönemde büyük şâirler arasına girmeyi başarmıştır.¹⁸³

Fârız, Arap edebiyatında tasavvufî şiirin en güzel örneklerini veren şâirler arasındadır. İlahi aşkı beşeri aşk şeklinde tasavvur ederek şiirlerinde mecazlara, kinayelere geniş yer vermiştir. *Hamriyye* kasîdesinde şâir, şaraba tasavvufî bir kimlik vererek onu ilahi aşkın simgesi olarak işlemiştir.¹⁸⁴

Aşağıdaki beyitte Remzî, şâirliğini överken kendini bu iki ünlü şâirle mukayese etmektedir:

Vaşf-ı leb-i dil-berde hayâlâtına **Remzî**
Efkâr-ı Lebîd ırmeye farz itmeye Fârız

G.87/8

2.2.5.2.3. Zahîr-i Fâryâbî, Hocenî Kemâl

İranlı kasîde şâiri olan Zahîr-i Fâryâbî, özellikle şiirlerinde kendine has üslûbuyla yeni mazmunları kullanıp aşırı derecede mübalağaya yer vermesiyle

¹⁸² Pala, a.g.e., s. 216.

¹⁸³ Süleyman Tülüçü, (2003), "Lebîd b. Rebîa", *TDVİA*, C. XXVII., TDV Yayınları, İstanbul: ss. 121-122.

¹⁸⁴ Süleyman Uludağ, (2000), "İbnü'l- Fârız", *TDVİA*, C. XXI., TDV Yayınları, İstanbul: s. 42.

ünlenmiştir. H/6.-M/12. yüzyıl sonlarının ileri gelen büyük kasîdecilerinden ve gazelcilerindendir.¹⁸⁵

Hocend şehrinin önde gelen mürşid ve velilerinden olan Hocenî Kemal, Hâfız ile yakın dostluk kurmuştur. Şâir, padişahları methetmek için kasîde yazmamıştır; kendi haline uygun mukatta‘atları bulunmaktadır.¹⁸⁶

Aşağıdaki beyitte şâir, yine kendi şiirinin övgüsünü yaparken bu meşhur şâirlerle kendini mukayese eder:

Žamîriñ Remzî zâhirdür huzûrında Kemâl-ile
Zahîrûñ hüsrev-i ‘âlem-i cihānuñ nüktedānıdır

K.5/66

2.2.5.2.4. Ferîdüddîn-i Attâr

Nişabur’da doğan Ferîdüddîn-i Attâr gençlik yıllarında babasının şeyhlerinden Kutbüddin Haydar’ın meclislerinde bulunmuş, ondan aldığı feyzle dünya işlerinden elini eteğini çekmiş ve ibadetle meşgul olmaya gayret göstermiştir. Tasavvuf eserlerinin büyük bir kısmını inceleyip marifet ilminde kendini geliştirmesi, onun herkesin hürmetini kazanmasını ve tasavvuf edebiyatının en önemli kişisi konumuna gelmesini sağlamıştır. *Mantıku’t-Tayr* isimli meşhur eserin yazarıdır.¹⁸⁷ Mevlânâ’nın onun *Esrârname*’sini küçüklüğünden beri yanından ayırmadığı söylenir. Attâr unvanından, eczacılık veya tabiplik yaptığı da anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

Bahâr âlâtıdır ezhâr u gül bir ẖâcedür Aṯtâr
Hezârân külbe-i gülzâr o ‘Aṯtârûñ dükkânıdır

K.5/9

Şu beyitten, Attâr’ın meşhur eseri olan *Mantıku’t-Tayr*’ın okullarda okutulduğu sonucunu çıkarmak mümkündür:

¹⁸⁵ Mehmet Atalay, (2013), “Zahîr-i Fâryâbî”, *TDVİA*, C. XLIV., TDV Yayınları, İstanbul: ss. 87-88.

¹⁸⁶ Tahir Üzgör, (1990), *Türkçe Dîvân Dîbâceleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara: s. 556.

¹⁸⁷ Ömer Ferid Kam, (2003), *Divan Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı)*, Halil Çeltik (Haz), MEB Yayınları, Ankara: ss. 127-128.

¹⁸⁸ Helmut Ritter, (1979), “Ferîdüddîn Attâr”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 200.

Mu‘allim-hānedür gülşen okurlar Mantıku’t-Tayr
Bu mekteb-hānenün şıbyān u bülbül ders-h‘ānidur

K.5/7

2.2.5.2.5. Nûreddin Abdurrahman Câmî, Şeyh Sadî-i Şîrâzî

Horasanlı şâirlerden olan Câmî; Uzun Hasan ile oğlu Yakup Bey zamanında yaşamıştır. Fatih ve II. Bayezid ile dostluğu bulunan şâir, Nakşibendî tarikatına mensuptur. Meşhur *Bahâristân*’ın yazarı olan Câmî’nin Arapça ve Farsça kırkbeş adet eseri bulunmaktadır.¹⁸⁹

Atabek Sa’d Zengî zamanında dünyaya gelen Sadî-i Şîrâzî’nin lakabı Muslihiddin’dir. Abdülkâdir Geylânî’nin müridi olmuştur. *Gülistân* ve *Bostân* isimli meşhur mesnevileriyle ünlenmiştir.¹⁹⁰

Câmî, *Bahâristân* eseriyle, Sadî ise *Gülistân* isimli meşhur eseri ile zikrolunmuştur:

Olurlar lâleye nâzır ki açarlar gül evrākın
Bahâristān-ı Cāmî ol Sa‘dî-i Gülistānidur

K.5/8

2.2.5.2.6. İmrü’l-Kays

İslamiyetten önceki Arap edebiyatında en önemli şâirlerindendir. Seb‘a-i Muallaka şâirleri arasında bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz doğduğu vakit Yemane’de hükümdar olduğu rivayet edilmiştir.¹⁹¹

2.2.5.3. Mitolojik Şahsiyetler

2.2.5.3.1. Cem (Cemşîd)

Cem, İran’ın Pişdâdiyan sülalesinden gelen güçlü bir hükümdardır. Güzel yüzlü olmasından ötürü ışık ve nur anlamına gelen “Şîd” lakabını alarak “Cemşîd” adıyla da anılmıştır.¹⁹² Cem, birçok madeni keşfederek kendine, değerli taşlarla süslü bir

¹⁸⁹ Üzgör, a.g.e., s. 549.

¹⁹⁰ Üzgör, a.g.e., s. 561.

¹⁹¹ Üzgör, a.g.e., s. 554.

¹⁹² Nurettin Albayrak, (1993), “Cem”, *TDVİA*, C. VII, TDV Yayınları, İstanbul: ss. 279-280.

taht yaptırmıştır. Bunun yanında şarabı bulan Cem, olağanüstü özelliklere sahip kadehiyle meşhurdur.¹⁹³ *Dîvân*'da da daha çok “câm-ı Cem” adı verilen bu kadehi münasebetiyle zikrolunmuştur.¹⁹⁴

Aşağıdaki beyitte Remzî, memdûhu överken Cem'i kapısındaki kullara benzetmiştir:

Tutup cām elde tūrurken ayağın Cem gibi kullar
Deyem hâşâ ki ol devrûñ Cem-i dâr-ı nişânıdur

K.5/47

Cām içenlerde ayağın çeker olmaya Cemüñ
Oluruz anuñ-ile ancağ ayağdaş ikimüz

G. 79/4

2.2.5.3.2. Dârâ

İran hükümdarlarından olan Dârâ, Avrupa'da Pers imparatoru “Darius” olarak bilinmektedir. İhtişamın ve ululuğun sembolü olan bu büyük imparator, İskender'in oyunu sonucu zehirlenerek öldürülmüştür. Şehnâme'de onun, İskender'in kardeşi olduğu bilgisi bulunmaktadır. “Dâver-i dâverân-ı Dârâ-derbân” (Dârâ'nın kapıcısı olduğu sultanlar sultanı) deyiimi, memdûhları övmek için kullanılan bir söz haline gelmiştir.¹⁹⁵

Şâir, *Dîvân*'da der-bân kelimesiyle kimi zaman memdûhu överken kimi zaman da kendisini sevgilinin kapıcısı olarak tasavvur etmiştir. Aşağıdaki beyitte şâir, Dârâ'yı adaletli bir hükümdar olması hususuyla ele almıştır ve memdûhla aralarında benzetme ilişkisi kurmuştur:

Kaçup bu çarğ-ı zâlimden penâh olmağičün halka
Medâr-ı emn o Dârânuñ der-i dârü'l-emânıdur

K.5/37

¹⁹³ Selçuk Eraydın, (1977), “Cem”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/ Eserler/ Terimler*, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 33-34.

¹⁹⁴ Cem ile ilgili bazı beyitler: k.5/46, k.5/47, g.25/2, g.25/7, g.47/7, g.79/4, g.132/6, g.141/4, g.149/2,

¹⁹⁵ Pala, a.g.e., ss. 120-121.

2.2.5.3.3. Ferîdûn

Cemşid soyundan gelen Ferîdûn, Gave isimli bir demircinin Dahhâk'ı öldürmesinden sonra tahta geçmiştir. Lakabı Ferruh'tur; adaletiyle meşhur olmuştur ve şiire de bu yönüyle yansımıştır.¹⁹⁶

Pehlevân-âsâ ser-pehlû tıtdı çekdi şa' r
Yâ-Ferîdûn aldı gūyâ deste-çüb-ı kâr deng

K.4/6

2.2.5.3.4. Nûşirevân

İran'ın Sasâniyân sülalesinden gelen Nûşirevân, adaletiyle tanınan hükümdardır. İsmi Hüsrev, lakabı ise Âdil'dir. Büyük Padişah, padişahlar padişahı manasına gelen “Kisra” unvanı ilk defa bu hükümdara verilmiştir. Peygamber Efendimiz, bu hükümdarın son yıllarında dünyaya gelmiştir. Rivayete göre; sarayının Tâk-ı Kisrâ veya Eyvân-ı Kisrâ adını verdiği bölümüne büyük bir zincire bağlı bir çan taktırmış ve yardıma ihtiyaç duyanlar bu zinciri çekerek çanı çalıp onu haberdar etmiştir.¹⁹⁷

Nûşirevân, *Dîvân* 'da zikredildiği beyitlerin tamamında adaletiyle ele alınmıştır:

Mürüvvet cāmını ' adl üzre sürseñ sākî-i devrũñ
' Adâlet bezminũñ şeksiz bu gün Nûşinrevânıdur

K.5/55

Şun Nûşirevân devri durur sâgar-ı ' âdil
Sākî gözũñ aç sürme yārâna berâber

G.37/6

2.2.5.3.5. İskender

Tarihte adı geçen iki İskender bulunmaktadır. Asıl İskender, Zülkarneyn olarak bilinen budur. Büyük İskender olarak da anılır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de de ismi geçen İskender, hem peygamber hem de padişah olmuştur.¹⁹⁸ İskender, ordusuyla birlikte

¹⁹⁶ Levend, a.g.e., s. 147.; Pala, a.g.e., s. 169.

¹⁹⁷ Pala, a.g.e., ss. 393-394.

¹⁹⁸ Levend, a.g.e., s. 150.

Zulamât ülkesine ölümsüzlük suyunu aramak için gitmişse de âb-ı hayat ona değil veziri olan Hızır'a nasip olmuştur.¹⁹⁹

Remzî, şiirde İskender'i, Ye'cüc ve Me'cüc kavmi üzerine yaptığı sed ile ele almıştır:

Pây-mâl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
Zulm-i Ye'cüc u ğam-ı hecrân elinden el-ğıyâs

G. 22/4

2.2.5.3.6. Mânî

Çinli meşhur bir nakkaş ve ressam olan Mânî, İran hükümdarı Şâpur zamanında İran'da peygamberlik iddiasında bulunarak dinini yaymak istediye de bunu başaramayarak idam edilmiştir. Yaptığı resimleri Erjeng, Ertenk veya Ercenk ismini verdiği kitapta toplamıştır.²⁰⁰

Dîvân'da Mânî, nakkaş olarak yer aldığı beyitlerde sevgiliyi ve memdûhu övmek maksadıyla bir karşılaştırma ve benzetme unsuru olarak ele alınmıştır:

Kaşra bâğı zeyn ider mânende-i naqqâş-ı Çîn
Rûmî yapraklar-ile bağlar şemse-i ezkâr gül

K.3/3

Dir bâğ-ı dehre bir vech-ile şûret virdi kim
Saña kodi mâḥaşal ' âlemde Mânî-vâr gül

K.3/5

2.2.5.3.7. Leclâc

Leclâc, ustası Dahir b. Sısa'nın icat ettiği satranç oyununu İran'a getirip orda yayılmasını sağlayan kişidir. Kelime anlamı olarak engel ve kumarbaz manalarına da gelmektedir.²⁰¹ *Dîvân*'da tek bir beyitte satranç terimleriyle beraber kullanılmıştır.

Gerek Leclâc ol ey **Remzî** ider mât
Seni bir lu' b-ile ol şâh-ı ferruḥ

G.28/7

¹⁹⁹ Onay, a.g.e., ss. 221-222.

²⁰⁰ Levend, a.g.e. ss. 158-159.; Onay, a.g.e., s. 282.

²⁰¹ Pala, a.g.e., s. 311.

2.2.6. Millet İsimleri

2.2.6.1. Arap, Acem, Engürüs, Freng

Şâir, bir beyitte beraber zikrettiği Arap, Acem, Engürüs, Freng gibi kavimleri onlar hakkında bilgi vermek maksadıyla değil, memdûhunu överken yalnızca isim olarak zikretmiş ve bu milletlerin yaşadığı bölgeleri kastetmiştir. Şâir, Sultan Selim'in haşmetinden Acem ve Arapların perişan olduklarını, onu gören Macar ve Firenklerin ise heybetinden korkuya kapıldıklarını ifade etmektedir:

Haşmetüñdendür perîşân hâl-i ' Ācām ü ' Arab
Heybetüñdendür hirāsân Engürüs-ile Fireng

K.4/32

2.2.6.2. Gürcü

Gürcü, bir beyitte şâirin, gönlünü kaptırdığı güzelin milleti olarak karşımıza çıkmaktadır:

Yakılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yakılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivânıdur

K.5/28

2.2.6.3. Hindû

Dîvân'da ismi en çok zikredilen kavimdir. Şiirlerde genellikle siyah renk münasebetiyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, Hind kelimesiyle siyah rengin sahibi olan Keyvân yıldızı (Zühâl-Satürn) arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Zühâl, yedinci iklime sahip bir gezegendir ve bu iklim kuşağında siyah renkli insanların yaşadığına inanılmaktadır:

Şeh-i ḥāver-zemîn-iken güneş der-bân aña her gün
Emîr-i Hind-iken Keyvân her aḥşam pās-bânıdur

K.5/44

Şâir, sevgilinin yanağındaki benler ile Hindû-beçe arasında renk bakımından benzerlik ilişki kurmuştur:

Devr-i zülfünde ne Hindû-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhan döşenür berg-i semen

G.158/4

2.2.6.4. Tatar

Dîvân’da iki beyitte yer alan Tatar, güzel kokulu nâfe maddesinin elde edildiği bölge olarak ele alınmıştır:

Dâmen-i gülzâr için itdi ‘anber-şemîm
Her yakadan virdi bûy-ı nâfe-i Tâtâr gül

K.3/2

Sevdâya şalup nâfe-i Tâtârı dem-â-dem
Âvâre kılan turra-i ‘anber-şikenüñdür

G.45/2

2.2.7. Ülkeler ve Şehirler

2.2.7.1. Bursa

Remzî, Bursa’yı yalnızca bir beyitte zikretmiştir. Bursa gibi yanan gönlünün ateşini bir Gürcü güzelinin yaktığını söyleyen şâir, memleketi olan Bursa’nın zaman zaman yangınlara maruz kaldığını hatırlatmaktadır.

Yakılmış âteş-i zulm-i felekden Bursadur gönlüm
Yakılmış mihri Gürciden diyâr-ı Naḥcivânıdur

K.5/28

2.2.7.2. Çâç

Taşkent’in eski adı olan Çâç, en iyi yayları yapan ustaların memleketi olarak bilinmektedir.²⁰² Çâçî kemân veya kemân-ı Çâçî olarak bilinen bu yaylar bir beyitte zikrolunmuştur.

Ḳudretün deştinde bir Çâçî kemândur

Kim anuñçün gök müzehheb lâciverdî



K.4/27

²⁰² Mehmet Fatih Köksal, (2001), “Divan Şiirinde Okçuluk Terimleri’ne Ekler”, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 10, s. 238.

2.2.7.3. Çin

Çin, *Dîvân*'da bir ülke olarak kullanımının yanında çeşitli anlam ilişkileriyle önemli bir benzetme unsuru olarak ele alınmıştır.

Âhû-yı Çin terkibi, Çin'in âhûlarıyla ünlü bir ülke oluşuna dayanmaktadır. Göbeğinden misk kokusunun elde edildiği ceylanlara aşağıdaki beyitte gönderme âhû-yı Çin terkibiyle yapılmıştır. Şâir, sevgilinin kan dökmeye meyleden gözlerinin Çin âhûsunun bağırını deldiğini ve anber saçan saçlarının nâfeyi işe yaramaz kıldığını söylemektedir:

Bağrını âhû-yı Çiniñ deldi hûnî gözlerün
Nâfe[yi] âvâre kıldı ‘ anber-âsâ perçemün

G.105/5

Aşağıdaki beyitte de Çin, misk kokusunun elde edildiği ülkeler arasında olduğundan misk ile ilişkilendirilmiştir:

Hûnîn gözüm hayâl-i haţuñla bi-‘ aynihi
Vâlâ-yı sürhe döndi tolu misk-i Çin-ile

G.177/4

Dîvân edebiyatında Çin, resim sanatının merkezi olarak ele alınmaktadır. Meşhur Mânî'nin bir ressam olduğu ve kutsal kitabının güzel minyatürlerle süslü olması nedeniyle güzel yüz, genel olarak Çin ile beraber zikrolunmuştur. Bu yönüyle büt, sanem, büt-hâne, nakkâş gibi put ve resimle ilgili kelimelerle kullanılmaktadır.²⁰³

Haţına ol büt-i Çinün der-iseñ [ki] haţâ ey dil
Olur yüz qarası hâşıl şaķın ğâyet haţâdur bu

G.173/2

Kaşra bâğı zeyn ider mânende-i naķķâş-ı Çin
Rûmî yapraklar-ile bağlar şemse-i ezķâr gül

K.3/3

²⁰³ Emine Yeniterzi, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-*, Volume: 3, Issue: 15, s. 309.

2.2.7.4. Erdebil

Erdebil şehri şu anda İran'da Doğu Azerbaycan bölgesinde yer almaktadır.

Erdebil aşhâb-ı fil aşıldur anı kahr için
Tob tüfek gūyâ ebâbil oldu per-tâb itdi seng

K.4/19

2.2.7.5. Frengistan

Dîvân'daki yer isimlerinden olan Frengistan, özellikle güzelleri, putları ve kâfirleriyle meşhurdur. Ayrıca Müslüman olmayan ve fethedilecek yerleri tasvir etmek için kullanılmıştır.²⁰⁴

Devr-i hüsnünde gözün bu zülf-i müşk-efşân-ile
Rûm ili sultânıdır şâh-ı Firengistân-ile

G.178/1

2.2.7.6. Hıtâ

Hıtâ, Çin'de bir bölgenin ismidir. Hatâ kelimesi “yanlış” manasına geldiğinden, genel olarak tevriye ve îhâm-ı tenâsübe olanak sağlamıştır. Misk kokusu ile meşhur bir şehirdir.²⁰⁵

Dîvân'ın şu beytinde güzel kokuları münasebetiyle konu olmuştur:

Ḥatt-ı nigâra müşk-i Ḥıtâ okumak ḥatâ
Kim kıdd-i yâre serv-i sehî derse kıdd sehâ

G.1/3

2.2.7.7. Hindistan

Dîvân edebiyatında farklı anlam ve benzetme ilişkileriyle kullanılan Hindistan'a, yedinci gökte bulunan ve siyah renge sahip olan Zühal yıldızı hâkimdir. Bu yüzden bu iklim bölgesinde Hindistan'da yaşayan insanlar siyah tenlidir.²⁰⁶ *Dîvân*'da Hint, Hindû-beçe, Hindistan kelimeleri genel olarak siyah renk ilişkisiyle tezat ve benzetme unsuru olarak kullanılmıştır:

²⁰⁴ Pala, a.g.e., s. 173.

²⁰⁵ Yeniterzi, a.g.m., s. 313.

²⁰⁶ Yeniterzi, a.g.m., s. 315.

Benefşe gülşen-i halkuñ sarâyında perestâre
Kuluñdur sünbül ü hindî velî Hindüstânıdur

K.5/49

2.2.7.8. İstanbul (Sitanbul), Galata (Kalata), Edirne (Edrene)

Şâirin kaynaklarda geçen görev yerlerinden olan İstanbul, Galata ve Edirne aşağıdaki beyitte birlikte kullanılmıştır:

Ko zevk-i Sitanbûlî begüm gec Kâlatadan
Gel Edreneden nûş idelüm Gümri? şarâbın

G.163/3

2.2.7.9. Ken'ân

Hz. Yakub'un memleketi olan Ken'ân, Filistin ve Suriye sınırları içerisinde bir bölgedir. İsmi, Nûh Peygamber'in oğullarından veya torunlarından olan Ken'ân'dan almıştır.²⁰⁷ Şâir, bunca zamandır sevgilinin hasretiyle ağlayan gözlerinin Ken'ân ilinin Yusuf'u beklediği gibi sevgilisini gözlediğini ifade etmektedir:

Bunca demdür yârı gözler dide giryândur umar
Yûsuf-ı Mısrî şanâsın bir Ken'ândur umar

G.63/1

2.2.7.10. Mısır

Mısır, *Dîvân*'da kullanıldığı çoğu beyitte Hz. Yûsuf kıssasına telmih etmek ve güzellik kavramının benzetileni olarak kullanılmıştır. Hz. Yûsuf, Yûsuf-ı Mısrî tamlamasındaki gibi Mısır'a dayandırılmıştır.²⁰⁸ Aşağıdaki beyitte Yûsuf-ı Mısrî terkiğini kullanan şâir, Yûsuf yüzlü sevgiliden ayrılışından beri işinin ayrılık kulübesinde Yakup Peygamber gibi ağlamak olduğunu ifade eder:

Külbe-i fûrkatde zâr oldı işüm Ya' kûb-vâr
Olalı sen Yûsuf-ı Mısr-ı melâhatden cüdâ

G.9/2

²⁰⁷ Yeniterzi, a.g.m., s. 315.

²⁰⁸ Mısır ile ilgili bazı beyitler: k 4/3, g 63/1, g 158/5, g 224/6.

2.2.7.11. Rûm

Şâir, *Dîvân*'da geçen Rum kelimeleriyle Anadolu'yu kastetmektedir. Rum ilinde yaşayan insanlar beyaz ırktan ve güzel oldukları için şiirlerde çoğu zaman Habeş, Zenci ve Zengibâ ile karşılaştırılır ve tezat sanatı yapılır.²⁰⁹ Aşağıdaki beyitte memdûhu överken bu tezat sanatından da yararlanan şâir, Mısır'ın ve Şam'ın Sultan Selim tarafından alınması olayına telmih yapmaktadır:

Mısr u Şāmuñ kal' asın zengiler etmişken hîşār
Tahta geçdi Rûm ili sulţānı göçdi ehl-i zeng

K.4/3

2.2.7.12. Şâm

Şam, *Dîvân*'da iki beyitte geçmektedir. Aşağıdaki beyitte Mısır ile beraber kullanılan Şam, günümüzde Suriye bölgesini ifade etmek için kullanılmıştır. Şâir, Mısır'ın ve Şam'ın Sultan Selim tarafından alınması olayından bahsetmektedir:

Mısr u Şāmuñ kal' asın zengiler etmişken hîşār
Tahta geçdi Rûm ili sulţānı göçdi ehl-i zeng

K.4/3

Şâir, bu beyitte sevgilinin sabahleyin yüzünü Şam'ın meşhur olan gülsuyuyla yıkadığını ifade etmektedir:

Çın-seher tırdı yudı Şāmī gülāb ile yüzün
Cāme-ḥ'āb-ı seyr-i gülşenden olup bîdār gül

K.3/26

2.2.8. Nehirler

Dîvân'da ismi zikredilen nehirler Nil, Fırat ve Ceyhun'dur. Remzî, şu beyitte gözyaşlarının akışını mübalağa yaparak bu nehirlerle benzetmektedir. Aşağıdaki beyitte şâir, gözlerinden akan kanlı yaşların coşup taşmasını Nil ve Fırat'ın akışına benzetmektedir:

²⁰⁹ Pala, a.g.e., s. 413.

Eşk-i çeşmim cūşda Nîl u Fırātuñ ‘ aynıdur
Bir bakımda hūn-ı zaḥm-ı hūn-feşānımdur benüm

G.123/4

Yine Remzî, mübalağa sanatına başvurarak gözyaşlarını Ceyhun nehrinin akışına benzetmektedir:

Bir başumla n’eyleyem ‘ ummāna mānend-i ḥabāb
Çıkdı geldi gözlerümden iki Ceyhūn üstüme

G.183/2

2.2.9. Denizler

Genel manada kullanılan deniz (umman, bahr, derya)den farklı olarak *Dîvân*’da ismi zikredilen, Bahr-ı Muhit (Atlas Okyanusu)tir. Remzî, şu beyitte mübalağa sanatına başvurarak kendi gözyaşı denizinin yanında Atlas Okyanusu’nu bir damlaya benzetir:

Kendüyi baḥr-i muḥîṭ eşküme nisbet mi ider
Kaṭre hiç eyleye mi ḳulzüm-i zehḥār-ile baḥş

G.21/3

2.2.10. Dağlar

Dîvân’da genel anlamda kullanılan dağ ve kūh kelimelerinden farklı olarak ismi zikredilen dağlar; Kaf Dağı, Bîsütûn ve Merve-Safâ’dır. Bîsütûn dağı ile Ferhâd ve Şîrîn kıssasına telmih yapılmıştır:

Tîşedâr-ı bî-sütünüñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı ḡam çek pây-dâr-ı kūh-ı ‘ aşḳ ol çün sûtûn

G.160/2

Kutsal topraklarda bulunan Safa ve Merve tepeleri, aşağıdaki beyitte bir benzetme ögesi olarak değil de anlamı güçlendirmek ve zenginleştirmek için kullanılmıştır:

Ḥarîm-i Ka‘be-i kūyuñ ṭavāfı Merve ḥaḳḳıçün
Bağışlar ‘ âlemi ‘ umre virür cāna Şafâ ‘ ömrüm

G.144/5

Şâir, aşağıdaki beyitte Kaf dağını, memdûhu överken onun ilminin yüceliğini belirtmek için kullanmıştır:

Kâ'inât-ı cev berâber nice gelsün 'ilmiñe
Hic olur mı küh-ı Kâf-ile bir ednâ dâne deng

K.4/26

2.2.11. Hayvanlar

2.2.11.1. Âhû

Arapça karşılığı “gazal” olan geyik; ceylan veya karaca gibi isimleri de olan vahşi hayvanlar sınıfındandır. Vahşiliklerinden ve zor avlanabilir olmasından dolayı kinayeli olarak haşin dilbere; gözlerinin letafetinden dolayı güzel gözlülere; misk âhûsundan dolayı da güzel kokululara da âhû denilmektedir.²¹⁰ Âhû, *Dîvân*’da daha çok sevgilinin gözleri ve misk kokusu ile ilişkili olarak kullanılmıştır.²¹¹

Aşağıdaki beyitte şâirin gönlünün, âhû gözlü sevgili tarafından avlandığı ifade edilmektedir:

Gönlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre âh o gözleri âhû

G.172/2

Şu beyitte ise şâir, Çin âhûsunun göbeğindeki kandan misk yapılması hususunu işlemiştir:

Bağrını âhû-yı Çiniñ deldi hûnî gözlerûñ
Nâfe[yi] âvâre kıldı 'anber-âsâ perçemûñ

G.105/5

2.2.11.2. At (Esb, Semend)

Eskiden beri kültürümüzün bir parçası olan at, *Dîvân*’da esb, semend ve rahş isimleriyle birlikte yer almaktadır. At, memdûhun kuvvet ve kudretinin göstergesidir.

²¹⁰ Onay, a.g.e., s. 28.

²¹¹ Âhû ile ilgili bazı beyitler: g 11/2, g 61/1, g 105/5, g 128/3, g 172/2.

Beyitlerde genellikle sevgilinin nâzı ve güzelliğiyle ilgili benzetmelerde kullanılmıştır.²¹²

Şâir, şu beyitte; kalemini kıvrak ve çevik bir at olarak tasavvur ederek, yazdığı şiirlerin güzelliğinin, perî yüzlü sevgilinin güzellik atının şanını geçemeyeceğini ifade eder:

Rahş-ı hüsn-ile perî-ruhlar alâyına sürer
Şânım nazm-ı melâhatda semendin yeñemez

G.70/3

Şu beyitte şâir, atın nal izleriyle gökyüzünde hilâl şeklindeki ay arasında benzetme ilişkisi kurmuştur. Şâir, gökyüzündeki hilâli, sevgilinin atının nal izlerinin felek aynasındaki yansıması olarak tasavvur etmiştir:

Mâh-ı nev şanmañ bu mir'ât-ı felekde mün'akis
Şüret-i na' l-i semend-i şeh-süvârımdur benüm

G.125/2

Şâir, Hüsrev'in atı Şebdîz'in²¹³ yelesiyle sevgilinin saçı arasında benzerlik ilgisi kurmuştur:

Uydun hevâya ey ser-i Şebdîz-i zülf-i yâr
Kim didi saña bu yiler o kemâne var koşul

G.122/6

2.2.11.3. Bülbül (Andelib, Hezar)

Bülbül, klasik şiir anlayışında olduğu gibi *Dîvân*'da da en çok zikredilen kuş türüdür. *Dîvân*'da andelib ve hezâr olarak da zikrolunmuştur. Gül ile sevgili, bülbül ile de âşık temsil edilmektedir. Gül bahçelerinde sürekli ötüp duran bülbül, sevgilinin hasretiyle feryat figan eden âşığa benzetilir.²¹⁴ Şâir, şu beyitte, sevgiliden meded uman âşığın feryadını duyan bahar bülbülünün, ıslığını seyrelttiğini ifade eder:

²¹² At ile ilgili bazı beyitler: k 4/8, k 4/18, g 1/4, g 1/4, g 28/1, g 70/3, g 100/2, g 125/2, g 144/3, g 183/5, g 214/3.

²¹³ Onay, a.g.e., s. 168.

²¹⁴ Bülbül ile ilgili bazı beyitler: k 3/12, k 3/24, k 3/55, k 5/2, k 5/5, k 5/7, k 5/19, k 5/63, k 5/64, g 1/1, g 7/5, g 8/3, g 46/5, g 48/7, g 68/4, g 70/1, g 73/1, g 92/2, g 92/7, g 94/5, g 108/5, g 111/2, g 114/1, g 115/4, g 122/1, g 122/5, g 124/2, g 144/2, g 150/1, g 159/3, g 160/6, g 162/14, g 165/1, g 165/3, g 170/7, g 174/5, g 202/3, g 204/1, g 215/5, g 218/2, g 218/3, g 224/2, g 225/6, g 226/4.

Seyreldi çemen bülbülünün şıklığı degdi
 Âvâze-i feryâd u şadâ-yı mededümden

G.159/3

Şâir, şu beyitte anlamı zenginleştirmek maksadıyla bin ve bülbül anlamına gelen hezâr kelimesiyle tevriye yapmıştır:

Âferînler hezâr **Remzî**ye kim
 Bülbül-i gülşen-i belâgatdur

G.48/7

2.2.11.4. Ejderha (Ejdeha)

Batlamyus'un astronomi anlayışına göre felek dünyayı çevreleyen iç içe dokuz kubbeden meydana gelmiş ve yedi kat olarak tasavvur edilmiştir. Buna bağlı olarak yedi başlı, yedi başlı ejder gibi kelimelerde katların sayısı açıkça belli edilmiştir.²¹⁵ Ejder ve ezdeha şeklinde kullanılan kelime *Dîvân*'da feleğin yedi katlı düşünülmesi husunda kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitlerde felek yedi başlı zehirli bir ejderha olarak tasavvur edilmiştir:

Aldanma naķşına felegüñ zehr içer misin
 Bir âl-ile şaķın bu yedi başlu ejdehâ

G.1/5

Tiryāk-i meyle def' iderüz zehrüñi senüñ
 Sen tūalum felek yedi başlu bir ejder ol

G.119/6

2.2.11.5. Gurg (Kurt), Ganem (Koyun), Bebr (Kaplan), Peleng (Leopar)

Aşağıdaki beyitte, Hz. Yûsuf'un kuyuya atıldıktan sonra babalarına kurt tarafından öldürüldüğünün söylenmesi olayına telmih yapılmıştır:

²¹⁵ Cemal Kurnaz, (1995), "Felek, (Edebiyat)", *TDVİA*, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 306.

Külbe-i fûrkatde zâr olsam n' ola Ya' kûb-veş
Kapdı göñlüm Yûsufın gurg-i belâ kardaşlar

G.67/3

Aşağıdaki beyitte memdûhu öven şâir, onun döneminde koyunla kurt ceylanla kaplan ve leopar gibi yırtıcı hayvanların dost olduğunu ifade etmektedir:

Yâr-ı gâr olsa ğanemle gurg ü vaḥşîler ni' am
Merta' -ı âhûlar oldı pîşe-i bebr ü peleng

K.4/34

2.2.11.6. Güvercin (Kebûter, Hamâm)

Avlanacak bir kuş olarak anılan güvercin, *Dîvân*'da kebûter ve hamâm ismiyle geçmektedir. Şu beyitte şâir; Kâbe çevresinde hudutlarının belirlenmiş ve canlı bir varlığın avlanmasının yasak olduğu haremden bahsederek sevgilinin kapısını Kâbe olarak, gönlünü de Kâbe'nin kuşu olarak tasavvur eder:

Dönsün yürüsün Ka' be kapuñı delü göñlüm
Şayd eylesesün kimse ḥamâm-ı ḥarem olsun

G.154/4

Şâir; güvercinlerin ayağına takılan renkli halhalları anımsatarak sevgilinin saçını siyah güvercine, kanlı gözyaşlarını da o güvercinin ayağına takılan yakut renkli halhala benzetmiştir:

Bir siyâh-câme kebûterdür şaçuñ çeşmim aña
Ḥalka ḥalka olmuş kıızıl yâḳûtdan ḥalḥaldur

G.32/6

2.2.11.7. Mâhî (Balık)

Genelde şekli, rengi, su içinde yaşaması ve uyumaması gibi özellikleriyle konu edilen balık, *Dîvân*'da şekil benzerliği yönünden hilâl kaşa benzetilmiştir. Şâir, sevgilinin gün yüzünün güzellik denizindeki balıklar gibi hilâl kaşlarla arkadaş olduğunu ifade eder:

Gün yüzün hoş karın olmuş sol iki mäh-ı neve
Birbiriyle baħr-ı ħüsn içinde mähiler gibi

G.222/4

Her kılıc bir mār-ı mähî baħr-i ceyşinde velî
Cünbüş-i merdüm bir balıkdur birer ħünî neheng

K.4/17

2.2.11.8. Mâr (Yılan)

Dîvân şiiri geleneğine göre sevgilinin saçı hususunda bir benzetme unsuru olan yılan, aşağıdaki beyitte bu hususa uygun olarak karıncayla birlikte yer almıştır. Şâir, sevgilinin saçını, uzun ve kıvrımlı oluşu bakımından yılanın yüzündeki benleri de siyahlığı dolayısıyla karıncaya benzetmiştir:

Zülf ü ħaţ olmasa ħaţ-ı yârda olmaz ‘aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mār u mūr ola

G.205/5

Aşağıdaki beyitte felek, ejderha gibi yedi başlı zehirli bir yılan olarak tasavvur edilmiştir:

Döndi bir mārā yedi başlu diler zehr āħir
Ĥaberi yok felegün mey gibi tiryākimden

G.166/4

2.2.11.9. Meges (Sinek)

Siyah rengi ve şekere olan düşkünlüğü ile bilinen meges, *Dîvân*’da genel olarak sevgilinin dudağıyla birlikte zikrolunmuştur. Aşağıdaki beyitte şekerli yerlere sineklerin toplanması olayı anımsatılarak memdûhun şeker dudağının üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

Ben zehr içerem ‘aşk-ile karşımda şeker yir
Ĥāl-i meges-i la‘l-i şeker-ĥāsı Ĥüseynün

G.106/3

Yine bu beyitte de sevgilinin dudağı üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

‘ Aceb mi Hüsrevā zeyn olsa la‘ lûñ üzre beñler kim
Megesler cem‘ olur üstine lâbüd şehd-i Şirînûñ

G.100/4

2.2.11.10. Mûr(Karınca)

Dîvân’da siyah rengi ve küçüklüğü münasebetiyle sevgilinin yüzündeki ben olarak tasavvur edilen karıncayla şu beyitte Hz. Süleymân kıssasına telmih yapılmıştır:

Ya‘ ni ireli dergeh-i hâk-i cihāna
Bir mürçeyem taht-ı Süleymāna yetişdüm

G.145/9

Aşağıdaki beyitte sevgilinin saçı şekil itibariyle yılana, ayva tüyleri ise karıncaya benzetilmiştir:

Zülf ü haţ olmasa haţ-ı yārda olmaz ‘ aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mār u mūr ola

G.205/5

2.2.11.11. Neheng (Timsah)

Dîvân’da yer alan diğer bir hayvan olan neheng ile sevgilinin kaşları arasında şekil yönüyle bir benzetme ilişkisi kurulmuştur. Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin saçlarını şekil itibariyle dal harfine, kaşlarını da nun harfine benzetmiştir:

İki başlu bir neheng-i baħr-ı hüsñ ol zülf-i dāl
Bir birine baş koşmuş iki ebrū iki nūn

G.160/5

2.2.11.12. Pervane

Dîvân’da en fazla zikrolunan hayvanlardan biri olan Pervane; narin yapısı, ince ve nazik kanatları, şem’e olan düşkünlüğüyle ele alınmıştır.²¹⁶ *Dîvân*’da âşığı temsil eden pervane, sevgiliyi temsil eden şem’e âşıktır. Mum ışığı etrafında döne döne can veren pervane, sevgilinin yolunda aşk ateşiyle yanıp tutuşan âşık olarak tasavvur edilmiştir. Pervane, *Dîvân*’da genel olarak âşığın gönlü ve canı hususunda kullanılmıştır.

²¹⁶ Pervane ile ilgili bazı beyitler: g 42/3, g 58/2, g 94/3, g 111/2, g 133/4, g 142/3, g 164/6, g 167/1, g 168/3, g 206/3.

Şâir, aşağıdaki beyitte gönlünü, sevgilinin yolunda canını kurban etmeye hazır olan pervaneye benzetmektedir:

Saňa cān kırbān ider pervāne göñlüm kıl kıbūl
Ey hayāl-i ħüsn-i şem‘ in baňa mihmān eyleyen

G.168/3

Şâir, aşk yolunda pervaneyi bülbülden daha gayretli gördüğünü aşağıdaki beyitte ifade eder:

Yaķar eczāsın kül eyler bir nefes āh eylemez
Yokdur ey bülbül senüñ pervāne deñlü gayretüñ

G.111/2

2.2.11.13. Seg (Köpek)

Dîvân’da seg ve it olarak adı geçen köpek, daha çok sevgilinin mahallesinin köpeği olma arzusundaki âşıkla ilişkilendirilmiştir. Aşğıdaki beyitlerde kendisini sevgilinin köyünün köpeği olarak gören şâir, yerinin sevgilinin ayağının altı olduğunu söyler:

Ben seg-i kūy-ı ħabībem ħāk-i pāyidur yerim
Gör ne kıdrim var felek fark-ı yatağımdur benüm

G.126/3

Ne devlet-idi seg-i kūy-ı yār olaydum ben
Ya itleri ayağında ğubār olaydum ben

G.149/1

2.2.11.14. Şahbaz (Doğın), Küleng (Turna Kuşu)

Şahbaz, *Dîvân*’daki kasîdelere, avcı bir kuş olması ve süslü kanatlarıyla konu olmuştur:

Dut ki bir şeh-bāz-ı zerrīn-bāldur kim şayd içün
Māh aña sīmīn hümādur nesr-i t̤ā’irdür küleng

K.4/7

Nüh-felek bir yüksek uçar gök kebūterdür velī
Şāh-bāz-ı kadrūn etmişdür zebūn zīr-i çeng

K.4/23

2.2.11.15. Tezerv (Sülün)

Tezer, avlanacak bir kuş türü olması hasebiyle *Dîvân*’da yer almaktadır:

Şikār-gāh-ı muḥabbetlere kim umardı kim ol
Tezerv-i ḥoş-ḥarekāta şikār olaydum ben

G.149/3

2.2.11.16. Tûtî (Papağan)

Dîvân’da konuşmasından dolayı konu olan papağan; yeşil rengi, şekerle beslenmesi, konuşturulurken ayna kullanılması ve kafeste bulunuşu sebebiyle de âşığın ten hapishanesindeki gönlü ile ilişkilendirilmiştir. Şu beyitte, şekil yönünden dil ile çemen arasında kurulan benzerlik ilgisinde; papağanın konuşmasından dolayı çemen, yeşil renkli papağan olarak tasavvur edilir ve baharın müjdecisi olarak düşünülür:

Goncalarla la‘l-i leb bir sebz-i tûtîdür çemen
Luṭf-ile gūyā ki dir ‘îş egleñ irdi nev-bahār

G.34/3

Şâir, aşağıdaki beyitte, papağanların şekerle beslenip ayna arkasından konuşturulması hususuna değinmiştir:

Ḥüsnüne karşı leb-i kâdini ey dil medḥ idüp
Tûtî-i gūyā gibi mir’ata bak güftâra gel

G.121/6

2.2.11.17. Zâg (Karga), Zağan (Çaylak)

Dîvân’da rakîbi temsil eden hiciv hayvanlarından olan karga ve çaylak yalnızca aşağıdaki beyitte kullanılmıştır. Şâir, sevgiliye seslenerek kendisini rakîple bir tutmaması gerektiğini ifade ederken, rakîbi çirkin sesli karga ve çaylak kuşuna, kendisini de güzel nağmeler söyleyen bülbüle benzetir:

Remzîyi ağıyāra nisbet eyleme ey gül-‘ izzār
Bir midür zāğ u zağan murğ-ı laţîf-elhān-ile

G.178/6

2.2.12. Nebatlar

2.2.12.1. Ağaçlar

Dîvân’da ağaç kelimesine rastlanmazken Farşça karşılığı olan “dıraht” kelimesinin kullanıldığı görülmüştür. *Dîvân*’da zikredilen farklı ağaç çeşitleri, genellikle uzun boyları münasebetiyle sevgilinin boyu ile mukayese hususunda sıkça kullanılmıştır.

2.2.12.1.1. Çenar

Çınar ağacı *Dîvân*’da, boyunun uzunluğu münasebetiyle sevgilinin boyu ile ilgili karşılaştırma unsuru olarak ve ele benzeyen yapraklarıyla konu olmuştur. Şâir, bir beyitte, servi boylu sevgiliye özenen çınarın ona ulaşamayacağını düşünmektedir:

Gül den ‘ izzār u gonca-i terden dehānı yok
Ol serve öykünür mi çenāruñ ne cānı var

G.50/2

Aşağıdaki beyitte çınar yaprağı, büyüklüğü ve şekli yönünden ele benzetilmiştir:

Ŧur bezm-i bâğa var kim şaldı saña çenār el
Mey ayağ üzre geldi didi şurāhî kum kum

G.132/5

2.2.12.1.2. Kâfur

Soğuğa dayanıklı bir ağaç çeşidi olan kâfur, *Dîvân*’da çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Güzel kokulu, yarı şeffaf bir madde olan kâfur, aşağıdaki beyitte buhurdanlık üzerinde yakılan bir madde olarak kullanılmış ve sevgilinin saçının kokusuyla ilişkilendirilmiştir:

Kākül-i müşgîn ‘izāruñ çevresin kim devr ider
 ‘Anberîn-micmerde gūyā gösterür kâfūr-i nâb

G.16/3

Kâfurun, şeffaflık derecesinde bir beyazlığa sahip olmasından dolayı şâir, şu beyitte sevgilinin gümüşe benzeyen gerdaniyla kâfur arasında beyazlık ve parlaklık yönünden benzerlik kurar:

Pertev-i hüsnüñle cān bezmin açup pür-nūr ider
 Şem‘ -i kâfûre midür yārâb bu sîmîn gerdenuñ

G.99/2

2.2.12.1.3. Nârven

Sevgilinin boyuyla mukayese edilen ağaçlardan nârvenin diğer adı karaağaçtır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin yanağını yasemine, hayret veren uzunluktaki boyunu da narven ağacına benzetmektedir:

Revnaķ komayan gülde ruķ-ı yâsemen[üñ]dür
 Hayretde koyan servi ķad-i nârvenüñdür

G.45/1

2.2.12.1.4. Sanavber

Sanavber yani çam fıstığı ağacı, *Dîvân*’da boyunun uzunluğu münasebetiyle sevgilinin boyuyla mukayese unsuru olarak anılmaktadır. Şâir, şu beytinde, sevgilinin boyuna yetişen sanavber ağacının budanıp dallarının atlarla sürüklendiğini söyler:

Deg geldi diyü ķāmeti yāra şanavberiñ
 Kollarını budadılar ata süritdiler

G.44/2

2.2.12.1.5. Serv

Servi ağacı, *Dîvân*’da adı en çok zikrolunan ağaçtır. Serv-i nâz, serv-i hırâmân, serv-i sehî, serv-i hoş-reftâr, serv-i bülend, serv-i ser-âmed, serv-i revân, serv-i bâlâ, serv-i rânâ, serv-i ser-efrâz gibi vasıflarla hem sevgilinin boyu hem de sevgilinin

kendisi için kullanılmıştır.²¹⁷ Aşağıdaki beyitte “serv” kelimesini sevgiliyi kast edecek şekilde kullanan şâir, servin su kenarında yetişmesini anımsatarak serv gibi olan sevgilinin gönül çeken boyunu gören âşığın gönlünün su gibi ona aktığını ifade eder:

Dil-cû kadûne gülşen-i hüsn içre görelden
Alındı dil ey serv saña şu gibi ağıdı

G.213/5

Şâir, sevgilinin ayaklarına ulaşmak için su gibi yerlerde sürünerek adeta onu takip eden gölgesine dönmüştür:

Sürünsem şu gibi pâyince dönsem sâye-i serve
Turup biñ nâz-ile gezse ben olsam bir nigâr olsa

G.192/3

Aşağıdaki beyitte şâir, servi ağacının rüzgârda hafif hafif salınışı ile sevgilinin nazlı nazlı yürüyüşü arasında bir benzetme kurarak sevgilinin eteğinin anber kokuları saçtığını söylemektedir:

Nâz-ile reftâra gel serv-i hırâmân ol yüri
Dâmeniñden gül gibi tur ‘anber-efşân ol yüri

G.224/1

2.2.12.1.6. Şimşâd

Dîvân’da sevgilinin boyuyla mukayese edilme hususunda zikrolunan bir ağaç olan şimşâd, şimşir ağacının diğer ismidir:

‘Alâikden kesil şâd ol ıtarab bâğında şimşâd-ı ezel
Belâ bendinde[n] âzâd ol kûl ol bir serv-i âzâde

G.188/3

2.2.12.1.7. Tûbâ

Tûbâ, Kur’ân’da “ne güzel, ne mutlu, ne hoş” gibi anlamlara gelmektedir. İslamî inanışta, cennette Sidre’de bulunan ve bütün cenneti gölgeleyen ilahî bir

²¹⁷ Serv ile ilgili bazı beyitler: k 2/20, k 3/14, k 3/17, k 3/20, k 3/30, k 3/56, g 1/2, g 1/3, g 11/1, g 17/3, g 30/3, g 45/1, g 50/2, g 55/4, g 66/5, g 68/1, g 70/1, g 70/5, g 94/2, g 99/5, g 105/4, g 115/5, g 116/1, g 116/4, g 120/1, g 121/1, g 123/3, g 128/1, g 136/1, g 145/5, g 150/2, g 150/6, g 158/3, g 159/4, g 164/3, g 168/1, g 169/1, g 163/5, g 174/4, g 175/6, g 176/3, g 188/3, g 197/3, g 198/3, g 224/1.

ağaçtır.²¹⁸ Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin boyu mukayesesinde kullandığı “Tûbâ” ile tevriye yaparak sevgilinin boyunu görenlerin bu âyeti okuduklarını ifade eder:

Sidre kıddüñ heveslerini gören
Didi *tûbâ lehum ve husnu bâb*

G.14/2

2.2.12.2. Çiçekler

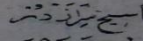
Dîvân’da isimleri zikredilen çiçekler; renkleri, şekilleri, kokuları ve baharın müjdecisi olmaları münasebetleriyle şiirlere konu olmuşlardır. *Dîvân*’da genel olarak ezhâr kelimesi kullanılırken yer yer çiçek ve şükûfe gibi kelimeler de kullanılmıştır.

2.2.12.2.1. Benefşe (Menekşe)

Bahar mevsiminin müjdeleyicilerinden olan benefşe *Dîvân*’da şekli, rengi ve kokusu yönünden ele alınmıştır.²¹⁹ Eserde,

Zeyn itdi ruḥuñ dâ’ire-i bâğa benefşe
İki gül-ile bağladı bir bâğa benefşe

matla beyiti ile başlayan benefşe redifli 201. numaralı müstakil bir gazel de bulunmaktadır. Şâir, menekşeyi, kısa boylu ve yapraklarının eğik olması sebebiyle aşağıdaki beyitte sevgilinin mahallesindeki bir dilenciye benzetir:

Gül gibi tutar elde şehā 
Küyuñda gedā şeklini tutmağa benefşe

G.201/2

Baharın ve çemenin en belirgin unsurlarından olan menekşe, bir beyitte renginin koyuluğu bakımından Hindû yavrusuna benzetilmiştir:

Hindû-beçe seyre çıkup ‘arş-ı çemende
Güyâ tıpınur geh şola geh şağa benefşe

G.201/3

²¹⁸ Yılmaz, a.g.e., s. 646.

²¹⁹ Benefşe ile ilgili bazı beyitler: k 3/46, k 3/62, k 5/49, g 199/3.

2.2.12.2.2. Gül

Klasik şiir anlayışında olduğu gibi *Remzî Dîvânı*'nda da en çok adı zikredilen çiçek, şüphesiz ki gül olmuştur. Bu durum onun, sevgiliyi temsil etmesinden ötürü farklı benzetmelere konu olmasıyla alakalıdır. *Dîvân*'da rengi, kokusu, boyu, dikenini ve yapraklarının şekli gibi özellikleriyle ele alınmıştır. Gülün boyu diğer çiçeklerden uzun olduğundan daima çiçeklerin şâhı olarak tasavvur edilmiştir. Gül; kırmızı rengiyle sevgilinin yüzü, yanağı ve dudaklarıyla alakalı benzetmelerde sıkça yer almıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin gül yüzünün görünmesiyle meclisin gül bahçesine döneceğini ifade etmektedir:

Gülşen olsun gül yüzünle bezmimiz
Ol bizimle bir nefes dem-sâz gel

G.120/2

Şu beyitte de şâir, gülün kırmızı renkli oluşu münasebetiyle sevgilinin kırmızı dudakları ile gül arasında benzetme yapmıştır:

Yine ey gonca-leb beñzer bugün nûş mı etmişsin
Güzellenmişsin ey âfet kızarmış gül gül olmuşsin

G.165/2

Sevgilinin ağzı, gülün açılmamış gonca hali olarak tasvir edilir ve kapalı olmasından dolayı içinde sırlar gizler. Açıldığı zaman tüm sır ifşâ olur. Sevgilinin gonca ağzı remz ile konuşur ve onu sadece âşık anlar:

La' lûñi şordum didiler ' ârız-ı dildârda
Dağı ol açılmaduk bir gonçe-i nev-restedür

G.66/4

Gülün en önemli özelliklerinden biri de dikenli bir yapıya sahip oluşudur. Gül ile birlikte olan diken, yaralayıcı ve kan dökücü özelliğiyle çeşitli tasavvurlara sebep olmuştur. Gül ile bülbül arasında diken, rakîbi temsil eder ve bu dikenlerle yani rakîplerle sevgili âşığa eziyet eder. Aşağıdaki beyitte sevgilinin devamlı yanında bulunan rakiple gül dalının üzerindeki diken arasında benzetme ilişkisi kuran şâir, dikensiz gül bulunmadığı gibi sevgilinin de ağyârsız kalmadığını ifade etmektedir:

Âh kim çıkmaz yaluñuz seyre yâr ağıyârsız
Gül gibi ol bî-vefâ bir gün şalınmaz hârsız

G.75/1

2.2.12.2.3. Lâle

Güliden sonra *Dîvân*'da adı en çok zikredilen çiçek lâledir. Lâle, şiirlere farklı farklı renkleri, kokusu ve şekli münasebetiyle konu olmuş, birçok benzetmede kullanılmıştır.²²⁰ Renginden dolayı sevgilinin yanağına benzetilen lâleyi şâir, aşağıdaki beyitte bu benzetme ilişkisiyle kullanmıştır:

Yüz çevirdi bād-ı âhumdan kaçup ol lâle-ruh
Dönderüp devlet yüzün ' aksi döndi rûzigâr

G.34/2

Lâlenin ortasındaki siyahlık, âşığın bağrında meydana gelen dağlanmış bir yara olarak tasavvur edilmiştir:

Bir gül için biñ has u hâruñ cefâsın çekmeden
Dağ-ı hecrân-ile bağrım lâle-veş hündür benüm

G.127/3

Şâir, aşağıdaki beyitte lâlenin ortasındaki siyahlıktan dolayı onu, sevgilinin yanağındaki bene benzetmiştir:

Tâb-ı mülden gül gül olmuş yerleri ruhsârıññ
Lâlelerdür güyâ beñler içinde dağıdur

G.36/5

Dîvân'da gelincik lâlesi olarak bilinen şakâyık da zikrolunmuştur. Aşağıdaki beyitte şâir; belâ bağında döktüğü gözyaşlarının kırmızılığının lâlenin rengiyle bir olduğunu, sevgilinin dudağının da şakâyık olduğunu ifade eder:

²²⁰ Lale ile ilgili bazı beyitler: k 3/16, k 3/20, k 5/8, k 5/11, k 5/15, k 5/20, g 7/3, g 30/3, g 36/2, g 36/2, g 36/5, g 46/4, g 65/4, g 67/1, g 81/4, g 101/2, g 112/4, g 127/3, g 157/2, g 160/6, g 166/1, g 198/1, g 213/4, g 222/1, g 225/1.

Habāb-i eşk-i gül-gūnum belā bāğında çeşmümle
Bu rengin lālenün ‘aynıdur ol la‘lîn şakāyıkdur

G.65/4

Aşağıdaki beyitte lale şekil yönüyle kadehe benzetilmiştir:

Sākī pür eyle sāğarı gördüñ mi lāleyi
Olduğičün tehī taşā çaldı piyāleyi

G.225/1

Âşıkların sevgililerine ulaşma arzusuyla kanlı gözyaşları döktükleri mekânlar ise birer lâleazar olarak tasvir edilmiştir. Şâir, aşağıdaki beyitte Ferhâd’ın, Şîrîn’in dudağının arzusuyla döktüğü kanların yerde kalmayarak lâle bahçesine dönüştüğünü ifade eder:

Ağlayup Ferhâd-vâr ol la‘l-i Şîrîn yādına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lâlezâr olmak gerek

G.112/4

Aşağıdaki beyitte şâir, laleyi çiçeklerin şâhı olan gülün bayraktârı olarak tasavvur etmiştir:

Kal‘a-i dil fethine çekdi şükûfe leşkerin
Lāleyi naşb itdi ezhâr içre sancâkdâr gül

K.3/28

2.2.12.2.4. Nergis

Dîvân’da şekil olarak göze benzemesi, ince yapılı sarı rengi ve uyku verici kokusuyla ele alınır. Şu beyitte, nergisin gül ile aralarındaki aşk ve sarı renkli olması münasebetiyle hükümdarların tacı anımsatılmıştır. Nergisi çemen mülkünün hükümdarı olarak tasavvur eden şâir, gülü de asker çiçeklerin seraskeri olarak görür:

Nergis oldukça çemen milkinde şâh-ı tâc-dâr
‘Asker-i ezhâr içinde hem sipehsâlâr gül

G.3/63

Şâir, şu beyitte nergisi sevgilinin gözüne, goncayı da sevgilinin ağzına benzetmiştir. Nergis, başının eğik olmasıyla gözü toprağa bakan hasta âşığa da benzetilmiştir:

Nergis ü gönçe gözüñ ağzuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür

G.66/1

Nergisin uyku verici özelliği de aşağıdaki beyitte işlenmiştir:

Göz acmaz gūşuna koymaz figānın bülbulüñ nergis
Yaşında bāde var çeşmi tolu ḥāb-ı girānıdur

K.5/19

2.2.12.2.5. Reyhân

Fesleğen çiçeğinin diğer adı olan reyhân, *Dîvân*'da daha çok güzel kokusu münasebetiyle ele alınmıştır. Öte yandan “reyhânî” bir hat çeşidi olduğundan sevgilinin ayva tüyleri olarak da işlenmiştir.²²¹ Yazı çeşidi olarak kullanılması bakımından şâir, şu beyitinde sevgilinin ayva tüylerinin bir muhabbetname yazdığını ve bunu görenlerin hayran kaldığını ifade eder. Ayrıca beyitte muhakkak ve reyhânî yazı çeşitlerinin birbirine tâbi halde yazıldığı da anımsatılır:

Bir muhabbet-nāme yazdı hatt-ı reyhānuñ señün
Kim gören olur muhakkaķ zār u hayrānuñ señün

G.101/1

Aşağıdaki beyitlerde şâir, reyhânı hem yazı çeşidi olarak hem de güzel kokular saçan ayva tüyleri olarak tasavvur etmiştir:

Sensin ol kim mu' ciz-i rengin-kelāmuñ yazsalar
Hat olur reyhāna müşgîn ruķ' a-i eş' ār gül

K.3/61

Harf atar yākūta la' lūñden hat-ı reyhānı gör
Nokta qor nesrine hāl-i hadd-ı müşk-efşānı gör

G. 39/1

²²¹ Reyhân ile ilgili bazı beyitler: k 3/20, k 3/56, k 3/61, g 157/3, g 158/4.

2.2.12.2.6. Sûsen

Sûsen çiçeği, *Dîvân*’da yer alan diğer bir çiçek türüdür. Aşağıdaki beyitte, uzun ve sivri yapraklarıyla kılıç arasında benzetme ilişkisi kurulmuştur. Gam kılıcıyla ölen âşık, cesedinden bu kılıcın çıkarılmamasını, mezarının toprağından yer yer sûsen olarak çıkmasını dilemektedir:

Ayrılmaya tîğ-ı ğam ölürsem cesedümden
Sûsen ola yer yer çıka hâk-i lahidümden

G.159/1

2.2.12.2.7. Sünbül

Dîvân’da şekli ve kokusu münasebetiyle sevgilinin saçına benzetilen bir çiçek türüdür.²²² Aşağıdaki beyitte, şekil itibariyle salkım halinde oluşuyla sevgilinin güzel kokulu saç arasında kıyaslama yapılmıştır:

Hûşe-i sünbül mi bu ya zülf-i ‘anber-bû mudur
Yoksa cân bâğında berg-i fitne-engîz ey şânem

G.135/5

Yine sevgilinin saçıyla sünbül arasında alaka kurulan şu beyitte şâir, sabâ rüzgârının sevgilinin saçının kokusunu âşığa ulaştırması hususunu anımsatmıştır:

Sâkin olmaz sünbülün uymuş şabâ tahrikine
Gülşen-i haddünde güyâ kim тұrur od üstine

G.182/3

2.2.12.2.8. Yâsemin (Semen)

Güzel kokusu ve renginin beyaz olması münasebetiyle *Dîvân*’da daha çok sevgilinin yüzü ve yanağıyla ilgili benzetmelerde yer almaktadır:

Revnaķ komayan gülde ruḥ-ı yâsemen[ün]dür
Ḥayretde koyan servi ḳad-i nârvenüñdür

G.45/1

²²² Sünbül ile ilgili bazı beyitler: k 3/20, k 3/46, k 5/21, k 5/49, g 16/1, g 38/1, g 44/4, g 60/1, g 102/2, g 135/5, g 158/4, g 168/5, g 180/4, g 182/3, g 191/5, g 199/4, g 126/3.

2.2.12.2.9. Ergavân

Yapraklarının kırmızı ve eflatun tonlarında olmasından dolayı *Dîvân*’da şarapla ilgili benzetmelerde kullanılmıştır. Şu beyitte cām-ı ergavân terkibiyle şarabı kasteden şâir, bahar zamanında şarap içip saz ve söz meclisinde ud ile erganun dinlemek gerektiğini ifade eder:

Bezm-i gül hengāmıdur nüş eyle cām-ı ergavân
Sâz u söz eyyāmıdur kıl gūş-ı ‘ūd u erganūn

G.160/3

2.2.12.2.10. Nilüfer

Suda açan ve suda yaşayan bir çiçek olması münasebetiyle tek bir beyitte yer almıştır:

Sürūr-ı erganūn-ile el ur şol cāma kim sākī
Anuñ ‘aksiyle nîlüfer dem-ā-dem ergavānıdur

K.5/16

2.2.12.3. Meyveler

Dîvân’da birçok hususta olduğu gibi meyveler üzerinden de çeşitli benzetmeler yapılmıştır. Meyveler; şekilleri, renkleri, kokuları ve tatlarıyla bu benzetmelere konu olmuştur.

2.2.12.3.1. Elma

Rengi, şekli ve kokusu bakımından dîvâna konu olan elma, sîb ve tuffah olarak da kullanılmıştır. Şeklinden dolayı daha çok sevgilinin çenesiyle birlikte anılan elma, renginden dolayı sevgilinin yanağı olarak da işlenmiştir:

Hâl_ol şanem-i lāle-‘izāruñ eñeginde
Gūyā ki siyeh-dānedür alma göbeğinde

G.198/1

Aşağıdaki beyitte, çene ile elma arasında şekil yönünden bir benzerlik kurulmuştur. Şâir, sevgilinin çenesi varken elmaya rağbet edilmediğini, bu yüzden elmaların alıcı bulamayarak çürüdüğünü söyler:

Sîbi çoğ ögdiler zeķanıñ variken velî
Almadı kimse manķıra şöñun çürirdiler

G.44/3

2.2.12.3.2. Fındık

Şekli ve küçüklüğü ile *Dîvân*’da konu olan fındığın şu beyitte ok talimi için nişangâh olarak kullanıldığı ifade edilir:

Ėamzeñ ki dikdi göñlümi cāy-ı nişānede
Gūyā oķ atdı fındığa ta‘līm-ķānede

G.187/1

2.2.12.3.3. Fıstık

Dîvân’da adı zikrolunan diğerk bir meyve de fıstıktır. Fıstık, memdûhun ve sevgilinin beli ile ilişkilendirilmiştir:

Sen ol şāh-ı mu‘azzamsın ki bu dergāh-ı ‘ālīnūñ
Felek sulţān-ı der-bānıdur piste miyānıdur

K.5/48

2.2.12.3.4. Kiraz

Rengi ve şekli bakımından dîvāna konu olan kiraz bir beyitte kullanılmış ve sevgilinin dudağına benzetilmiştir:

Ėabğabuñ üzre zenaĥdānuñ turunc üstinde sîb
Leblerüñ sîb üzre zeyn olmuş iki la‘lîn kirās

G.82/3

2.2.12.3.5. Şeftali

Şeftali, *Dîvân*’da sevgilinin dudağına benzetilmiştir. Şâir, şu beyitte sevgilinin dudağını sulu bir meyve olan şeftali olarak görmekte ve ondan bir buse ummaktadır:

Ŧıfl-ı dil ağzın şulandırdı lebüñ şeftālisi
Şun kerem ķıl yazıĥ imrendirdüñ oĥlandur umar

G.63/3

Şâir, sevgilinin kendisine lutfetmesini, bunun göstergesi olarak da güzellik bağından kendisine bir şeftali vermesini dilemektedir:

Ben fakîre bostân-ı bâğ-ı hüsnüñden şehâ
N'ola bir şeftalü virseñ görsem ihsânüñ senüñ

G.101/6

2.2.12.3.6. Turunc

Turunc, *Dîvân*'da şekil ve renk bakımından ele alındığı şu beyitte ay ve güneşe benzetilmiştir:

Dün ü gün bezmimizde mihr-ile mäh
Sîbe dönsün bu ol turunc olsun

G.156/2

2.2.12.3.7. Üzüm

Koruk haliyle *Dîvân*'da konu olan üzüm, bir atasözü içinde kullanılmıştır:

Mîve-i şîrinin itdi 'îşimüñ zehr inîzâr
Gerçi eydürler ki şabr-ile koruk helvâ olur

G.42/2

2.2.12.4. Diğer Nebatlar

2.2.12.4.1. Ney-şeker (Şeker Kamışı)

Aşağıdaki beyitte sevgilinin dudağı ile şeker kamışı arasında benzetme ilişkisi kurulmuştur. Şâir, sevgilisinin şeker kamışına benzeyen dudağını vasfederken kaleminin baştanbaşa bu letâfetle tatlandığını söyler:

Vasf-ı lebüñe **Remzî** şurū' eylesem n'ola
Mânend-i ney-şeker kalemüm ser-be-ser lezîz

G.31/5

2.2.12.4.2. Çörek Otu

Çörek otu, *Dîvân*’da şekil ve renk bakımından sevgilinin yüzündeki ben olarak tasavvur edilir:

Beyâz-ı çehre-i zîbâsı şafha-i beyzâ
Sevâd-ı şâne-i ğarrâsı hâbbetü’s-sevdâ

G.3/1

2.2.13. Sosyal Hayat

Dîvân edebiyatı ürünleri, yüzyıllar boyunca içinde yaşadığı toplumdan etkilenerek köklü bir kültür geleneğinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu kültürle yetişen şâirler, kültürel hayatla alakalı pek çok unsuru (gelenek-görenek, giyim-kuşam, yeme-içme, eğlence hayatı, sanat gibi) ve bunların yanında bu oluşuma katkı sağlayan durumları şiirlerine yansıtmışlardır. Remzî de *Dîvân*’ında yaşadığı dönemin sosyal hayatının izlerini ister istemez bizimle paylaşmıştır.

2.2.13.1. Oyunlar

Remzî, *Dîvân*’ında zaman zaman eski eğlence hayatında önemli bir yere sahip olan çevgân, satranç, güreş, ok atma gibi oyunlara da yer vermiştir.

2.2.13.1.1. Çevgân

Çevgân oyunu, bir meydanda ata binilerek eldeki ucu eğri sopa ve gûy adı verilen topla oynanır. *Dîvân*’da bu oyunun anımsatıldığı beyitlerde âşığın başı top, sevgilinin saçı da eğriliğinden dolayı çevgâna benzetilmiştir. Şâir, şu beyitte sevgilinin saçını çevgana, âşığın başını da guya benzetmiştir:

‘Arşa-i kûy-ı vefâda başımı ٲob itmege
Elde tutar ‘anberin çevgânı gûyâ perçemüñ

G.105/3

Şâir, sevgilinin saçına ulaşmak için başının çevgân topu olmasını dilemektedir:

Yâr eşiginde degerdi göklere ٲopum eger
Zülf-i çevgânında bir gün başımın ٲopın görem

G.139/4

2.2.13.1.2. Güreş

Dîvân'da, eski zamanlardan beri kültürümüzde önemli bir yere sahip olan ata sporumuz güreş de yer almaktadır.²²³ Şâir, şu beyitte, yapılan güreş müsabakasından Mecnûn'u kaçırarak aşk meydanının tek pehlivanı olduğunu ifade etmektedir:

Başup Mecnûn gibi dîvāneyi kaçırdı meydāndan
Bu **Remzî** ' arşa-i ' aşkuñ özinsüz pehlevānidur

G.57/5

2.2.13.1.3. Ok Atma

Eski kültürümüzde ve edebiyatımızda önemli bir yere sahip olan geleneksel okçuluk, usta-çırak ilişkisiyle öğretilmiş ve önemli kemankeşler yetiştirmiştir. Ülkemizin birçok şehrinde bulunan okmeydanı, tozkoparan gibi bölgeler, geçmiş zamanlarda ok atma müsabakalarının yapıldığı yerlerdir.²²⁴ Şu beyitte, ok talimhanesinde çok küçük bir nesne olan fındığın nişangâh yapıldığını çıkarabiliriz:

Ğamzeñ ki dikdi göñlümi cāy-ı nişānede
Güyā ok atdı fındığa ta' līm-ḥānede

G.187/1

Ok atarken, kadeh olarak da kullanılan kabağı nişangâh yapma olayı da aşağıdaki beyitte anımsatılmıştır:

Ey kemān-ebrū nişān yerine tîr-i āhuma
Gün felek meydānına her gün dîker zerrîn kabağ

G.91/4

Aşağıdaki beyitten yola çıkarak yayların kirişlerinin al ibrişimden yapıldığını söylemek mümkün olabilir:

Pehlevānum kanlu yaşumla çemende kâmetüm
Al ebrîşim kirişlü bir kemānımdur benüm

G.123/2

²²³ Güreş ile ilgili bazı beyitler: k 4/6, g 125/5, g 160/1.

²²⁴ Pala, a.g.e., s. 395.

2.2.13.1.4. Satranç

Eski eğlence hayatında önemli bir yere sahip olan oyunlardan biri olan satranç ve ilgili terimleri beyitlerde sıkça zikredilmektedir. *Dîvân*'da 28. gazel, muhtelif olarak satranç ve terimleriyle örülü bir gazeldir.

Bulur aşk içre hüsnuñ i' tibârı
Olur satranc içinde mu' teber ruḥ

G.28/4

Aşağıdaki beyitte şâir, kendisi satranç oyununun mûcidi kabul edilen Leclac kadar satrancı bilse bile sevgilinin bir oyun ile kendisini mat edeceğini ifade eder:

Gerek Leclâc ol ey **Remzî** ider mât
Seni bir lu' b-ile ol şâh-ı ferruḥ

G.28/7

Naṭ' -ı felek terkihiyle felek bir satranç tahtasına benzetilmiş ve meh, encüm gibi terimlerle bir gökyüzü tasvir edilmiştir:

Naṭ' -ı felekde ruḥları bir lu' b-ile ol mehüñ
Mât itdi şâh encümi dördünci ḥānede

G187/2

Birer satranç terimi olan şah ve mat aşağıdaki beyitte tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır:

İder dördünci evde mihri şah-mât
Kaçan naṭ' -ı melâḥatda sürer ruḥ

G.28/2

2.2.13.2. Giyim Kuşam

Dîvân şiirinde ismi zikrolunan kıyafetler ve kumaş çeşitleri; bahsi geçen renkleriyle, şekilleriyle, kullanım amaçlarıyla, anlamlarıyla kısacası maddi ve manevi çeşitli yönleriyle şiire konu edilmiştir.²²⁵ Bu hususa uygun olarak, dönemin toplumsal hayatı hakkında bilgi veren kıyafetler, takılar vs. Remzî tarafından şiirlerde

²²⁵ Nihat Öztoprak, "Divan Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, İstanbul: ss. 103-104.

kullanılmıştır. Remzî; kıyafetlerin isimlerini, renklerini, şekillerini, kumaş çeşitlerini şiirlerinde daha çok bir benzetme unsuru olarak kullanmıştır.

2.2.13.2.1. Kumaş Çeşitleri

2.2.13.2.1.1. Atlas

Atlas, ince ipekten elde edilen pek meşhur ama pek değerli olmayan bir kumaş türüdür.²²⁶ Şâir, beyitte kırmızı atlasla gözlerinin kanlı yaşları arasında renk yönünden bir benzetme yapmıştır. Ayrıca bu beyitle, padişahın çadırlarının kırmızı atlastan yapıldığı bilgisine ulaşabiliriz:

Sırr-ı ‘uşşâkuñ ki ben hâkûñ habâb-ı eşki âh
Al atlasdan kırar çetr-i hümâyûn üstüme

G.183/3

2.2.13.2.1.2. Kemhâ

Kemhâ, bir çeşit ipekli kumaş, tüysüz kadife kumaşa verilen isimdir.²²⁷ Aşağıdaki beyitten yola çıkarak o dönemde sipahilerin kıyafetlerinin yeşil kemhadan yapıldığını söylemek mümkündür:

Yeşil kemhâ geyer gülbün sipâhî dil-beridür kim
Anuñ gülü çîn-be-çîn olmuş şanasın taylasânıdur

K.5/22

2.2.13.2.1.3. Zerbeft

Altın tellerle dokunan kıymetli, pahalı ve ağır İran kumaşına verilen isimdir.²²⁸

Seyre çıkısa âsumânı câme-yi zerbeft-ile
Devr ider şâh-ı felek güyâ ki bâğ-ı sebze-reng

K.4/21

²²⁶ Nureddin Rüşdü Büngül, (1939), *Eski Eserler Ansiklopedisi*, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul: s. 20.

²²⁷ Pakalın, a.g.e., C. II. s. 241.

²²⁸ Büngül, a.g.e., s. 260.

2.2.13.2.2. Giyecekler

2.2.13.2.2.1. Câme

Dîvân'da kelime olarak geçtiği yerlerde genel olarak elbise manasında kullanılmaktadır.²²⁹ Şu beyitte, renkli ve parlak elbiseler giyen sevgilinin yürürken cennet tâvûsuna benzediği ifade edilir:

Cilveler kılduñ geyüp gül gibi rengin câmeler
Döndüñ ey serv-i hırâmānum cinān tāvûsına

G.200/4

2.2.13.2.2.2. Cübbe

Dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş kişilerin giyeceklerinden olan cübbe, *Dîvân*'da bu yönüyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte şâir, şehitlerin kefen giymediğini hatırlatarak kendini aşk şehidi sayar ve üzerindeki cübbeyi yırtıp atmayı ister:

Cübbe-i vaşfı eger 'âşık iseñ çāk idesin
Ki şehid olana **Remzî** geydürülmez kefen

G.158/7

2.2.13.2.2.3. Dâmen

Dîvân'da genelde iffeti ve temizliği sembolize eder. Sevgilinin eteğine yapışan âşık, ne olursa olsun bu eteği bırakmak istemez. Şâir, şu beyitte gönlünün, yakasını hicran eline kaptırdığını, bu yüzden ümid eteğini sıkı sıkı tuttuğunu söyler:

Gerçi kim virdi yaqasın dest-i hecrāna gönül
Dâmen-i ümmîd-i lutfi lâ-cerem muhkem tutar

G.47/6

Şu beyitte de âşığın gözleri, sevgilinin yollarına saçılan incilerle dolu bir etek olarak tasavvur edilir:

²²⁹ Câme ile ilgili bazı beyitler: k 3/6, k 3/25, k 3/26, k 3/42, k 4/21, k 4/30, g 137/2, g 165/2, g 196/3, g 200/4.

Aradan çıksun ayağına kuru boş gelmesün
Dürlü gevherlerle ol gözlerle pür-dâmen degül

G.114/3

Sevgilinin eteğinin değdiği toprağa ulaşmak âşık için bir lütuftur; şu beyitte âşığın toprakla bir olma arzusu, sevgilinin lutfeden eteğinin kendisine dokunmasını istemesindendir:

Toprağa dāmān irişür ‘ām olur luṭf u kerem
N’ola ben ḥāke şehā doḡınsa luṭfuñ dāmeni

G.215/6

2.2.13.2.2.4. Hil’at

Değerli bir giysi olan hil’at, yüksek makamdaki devlet adamlarının giydiği süslü bir giysidir. Şu beyitte şâir, sevgilisinin güzel hil’atler ile süslü bir güzel olduğunu ve onun uzun ve düzgün boyuna ne giyse yakışacağını söyler:

Ḥil’at-i ḥüsn-ile bir zībā güzelsin gün gibi
Key yaraşur geydügüñ sen serv-i mevzün üstine

G.207/3

2.2.13.2.2.5. Kabâ

Vücudun üst kısmına giyilen kabâ, kıymetli bir giyecektir. Dünya nimetlerinden elini eteğini çekenlerin giyeceklerinden olan kabâ, insanın maddi varlığı için de kullanılmıştır. Kabâ ile âşığın yaralı bedeni arasında da benzetme ilişkisi kurulur.

Şâir, şu beytinde üzerine elbise olarak neşe kabâsının yerine gam palasının daha çok yakışacağını düşünür:

Remzî düşmez saña ḳabâ-yı neşât
Yaraşur ğam pelâsı egñüñe gey

G.210/11

2.2.13.2.2.6. Kefen

Kefen, *Dîvân*’da “câme-i kabr” olarak da kullanılmıştır. Şâir, aşağıdaki beyitte aşk şehîdi olduğunun delili olarak gömleğinden kefen yapılmasını istemektedir:

Şâhid olmağa şehîd-i ğam-ı ‘aşk olduğuma
Câme-i kıbr ideler pîrehen-i çâkimden

G.166/2

2.2.13.2.2.7. Kemer

Şâir, aşağıdaki beyitte, tılsımlı hazinelerin yılanlar tarafından korunduğu hususunu anımsatarak memdûhun altından ve gümüşten kemerini kıskanan hazinelerin, hasetlerinden yılanlar kuşandıklarını ifade eder:

Ol pâdişâha oldı deyu sîm ü zer kemer
Gencîneler hâsedden ılanlar kuşandılar

G.43/3

2.2.13.2.2.8. Külâh

Başâ giyilen bir başlık cinsi olan külâh, *Dîvân*’da yer alan giyeceklerdendir.

Ol mâhı felek gideyorur gördi şehirden
Yırtıp yaqasın mihr külâhın yere çaldı

G.221/2

2.2.13.2.2.9. Pelâs

Pelâs, Türk edebiyatında eski püskü kıyafet anlamına gelen ‘pelaspâre’ tamlamasıyla bilinmektedir.²³⁰ Farsça çul, aba, keçe anlamlarına gelen pelâs, keçeden yapılmış abâya benzer bir kıyafettir. *Dîvân*’da kabâ gibi, değerli giysinin tezâtı olarak değersiz bir kıyafet olmasıyla geçer:

Remzî düşmez saña kabâ-yı neşât
Yaraşur ğam pelâsı egñüñe gey

G.210/11

2.2.13.2.2.10. Pîrehen

Vücudun üst kısmına giyilen giyeceklerden olan pîrehen, genel olarak sevgiliyle âşık arasındaki engellerden biri olarak tasavvur edilmiştir. Aşağıdaki beyitlerde âşığın sevgiliye kavuşmasına engel olan pîrehen, sevgilinin tenine değdiği için âşık tarafından kıskanılır:

²³⁰ Öztoprak, a.g.m., s. 113.

Hasedimden ele girse çıkarırdum cânın
Cismiñi rūhı gibi şaklayıcağ pîrehenüñ

G.109/4

Şâir, pîreheni, sevgilinin tenine temas edip onu sardığı için vuslat olarak görür ve kıskanılan gömleği yırtıp onun canını çıkarmayı arzular:

Yârı şarar pes diyü cânın çıkarırdum eger
Remzîyâ girse [elüme] dil-berüñ pîrâheni

G.215/7

2.2.13.2.2.11. Zünnâr

Papazların bellerine bağladıkları siyah renkli uzun örme kuşaktır. Zünnar, sevgilinin saçına benzemesi hususunda ele alınmıştır:

Da‘ vî-i îmân ider şâdık degüldür ben 
Ey şanem bel bağlamayan zülfüñüñ zünnârına

G.184/5

2.2.13.3. Yiyecekler ve İçecekler

2.2.13.3.1. Sofra

Şâir, sevgilinin vuslatını, derdini bir sofraya olarak görür ve kendini bu sofraya ulaşamayan, o sofradan nasiplenemeyen bir dilenci olarak tasavvur eder:

H’ân-ı vaşlından naşîbim yok deyu incinme var
Ki gedâ ni‘ met bilür derdini şeker it dârına

G.184/4

Bu beyitte şâir, Leylâ’nın yemek dağıtırken Mecnûn’un kâsesini devirmesi hâdisesini anımsatarak kendi durumunu Mecnun’un durumuna benzetmiştir:

H’ân-ı vaşl umardı çıkdı kâse-i serden gönül
Gü[yi]yâ Mecnûn idi kim geldi Leylî aşına

G.195/3

2.2.13.3.2. Yiyecekler

Dîvân'da kullanılan yemek isimleri çeşitli benzetmeler ve mecazlarla zikrolunmaktadır. *Dîvân*'da geçen aş ve gıda kelimeleri genel olarak yemek manasında kullanılırken, daha çok büryan ve kebab âşığının gönlüyle ilişkili olarak kullanılmıştır.

2.2.13.3.2.1. Büryan, Kebab

Dîvân'da etten yapılan ve doğrudan doğruya ateşle pişirilen büryan ve kebab yemekleriyle âşığının bağrının aşk ateşiyle yanıp tutuşması arasında bir benzerlik kurulur. Âşığının bağı, aşk ateşiyle yanan kebab olarak tasavvur edilmiştir. Şu beyitte şâir; bahar mevsiminde sevgilinin güzelliğinin arzusıyla gönlünün inlediğine, bu arzuyla yanan aşk ateşinden binlerce bülbülün bağrının biryan olduğuna işaret eder:

Bezm-i gülde şevk-i hüsnünden ki dil nālân ola
Bağrı süzişden hezārân bülbülün biryân ola

G.204/1

Aşağıdaki beyitte bülbül, aşk ateşiyle yanıp kül olmuş bir halde tasavvur edilmiştir:

Sen ey bülbül kebāb-ı âteş-i ‘aşka gül olmuşsın
Bu yana yana hey miskîn nedür hālîñ kül olmuşsın

G.165/1

2.2.13.3.2.2. Yumurta

Aşağıdaki beyitte meclisi şeker kamışlığına, şarabı da kırmızı bir papağana benzeten şâir, kadehi bu papağanın yuvası, şarap üstündeki kabarcıkları da onun yumurtasına benzetmektedir:

Şekkeristândur bu meclis al tûtîdur şarāb
Âşiyândur tût ki şāğar beyzādur gūyā hābāb

G.13/1

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzünün yumurta kadar beyaz olduğunu ifade eder:

Beyāz-ı çehre-i zībāsı şafha-i beyzā
Sevād-ı şāne-i ġarrāsı ħabbetü's-sevdā

G.3/1

2.2.13.3.3. İçecekler

2.2.13.3.3.1. Şarap

Dîvân'da adı en fazla zikrolunan içecek şaraptır. Çoğu beyitte kadehle beraber anılır. Şarâb-ı ergavân, şarâb-ı la'l, şarâb-ı âl, mey-i ergavân, mey-i ayag, mey-i nâb, bâde-i hamrâ, bâde-i gülgûn gibi terkipler saf şarap için kullanılırken mey-i hoş-güvâr, şarabın özelliğinden söz eder. Ayrıca *Dîvân*'da kullanılan kadeh, farklı şekillerde karşımıza çıksa bile kadehle asıl anlatılmak istenen şaraptır.²³¹ Şarap, zevk ve safa vermesinin yanında âşığa can bağışlayan bir içecek olarak da zikredilmiştir:

Ey dil şarâb-ı zaĥm-ı şafâ-baĥş-ı tîġ-ı yâr
Cânlar bağışlar âdeme zevk ü şafâ degül

G.113/3

Aşağıdaki murabba mısralarında ise; şâir, aşk ehli insanlara şarap içmenin yasak olmadığını, yasak olduğu zaman ise âşığın gamdan kederden öleceğini ifade eder:

Mey-i maĥbûba 'âdetdür bu demlerde yasaġ olmaz
Şarâb içmezse 'aşk ehli ölür ġamdan yasâġ olmaz
Düşün sâķî ayaġına meyi elden komaġ olmaz
Bahâr eyyâmı gül devri yigitlik 'unfuvânıdur

M.2/5

2.2.13.3.3.2. Şerbet

Şerbet, *Dîvân*'da şaraptan sonra en fazla adı geçen içecektir. Tadı ve lezzetiyle beyitlere konu olan şerbet, sevgilinin dudağıyla yakından ilişkilidir.²³² Aşağıdaki beyitte şâir; sevgilinin dudağının şerbetinin âşığın derdinin ilacı olduğunu, sevgilinin lütfedip ona bu şerbetten tattırmasını dilemektedir:

²³¹ Şarapla ilgili bazı beyitler: k 4/42, k 5/15, k 5/31, k 5/51, g 7/3, g 13/1, g 13/2, g 13/6, g 24/5, g 25/4, g 32/1, g 41/6, g 58/3, g 59/4, g 73/1, g 73/2, g 74/5, g 80/1, g 83/5, g 89/5, g 91/1, g 104/3, g 113/3, g 132/5, g 132/6, g 141/1, g 142/1, g 149/5, g 149/6, g 163/3, g 169/4, g 175/1, g 176/4, g 191/1, g 209/6, g 213/2, g 225/2,

²³² Şerbet ile ilgili bazı beyitler: g 4/3, g 6/1, g 163/4, g 91/1, g 148/5, g 164/2, g 209/5.

Ey cān ṭabībī ṣerbet-i la‘ lūñden emi ver
Öldürme ḥasteyem kerem it vir amān baña

G.4/3

Aşağıdaki beyitte ise tabipten derdine devâ isteyen şâir, tabipten, aşk derdine düşenlere şerbetin fayda sağlamayacağı cevabını alır:

Vardum ṭabībe derdüm için ṣerbet isteyü
Bimāre-yi ‘ aşka didi ṣerbet ne fā’ide

G.189/5

2.2.13.3.3. Sūd

Dîvân’da yer alan içeceklerden biri olan süt, sütkardeşliği hususuyla ve şu beyitteki atasözüyle konu edilmiştir. Şâir, ağlamayan bebeğe süt verilmeyeceğinin unutulmaması gerektiğini söylerken insanın gözyaşı akıtmadıkça bu dünyada mutlu olamayacağını ifade eder:

Güldürmez âdemi dehr akıtmayınca göz yaş
Oğlana sūd virilmez ağlamayınca kırdas

G.84/1

2.2.13.3.4. Zehir, Esrâr

Öldürücü madde olarak *Dîvân*’da yer alan zehir, tabipler tarafından çaresi bulunamamış ayrılık, gam ve ölüm gibi hususlarda ele alınır:

Cām-i zehr-ālūd içerssem yār elinden nūş olur
Zehre döner kıand-i şîrîn ol şeker-güftârsız

G.75/5

Keyif maddesi olan esrâr ise; sevgilinin dudağı ile birlikte anılarak kelimenin diğer anlamıyla tevriyeli şekilde kullanılmıştır:

Şun lebûñ cāmını kıl lâ-ya‘ kıl-ı esrâr-ı ‘ aşk
Remzîyem geh mest geh ḥayrân olayın ben saña

G.8/7

Rumûz-ı la' l-i dil-berden müdâm esrâr içür cāna
Nice göstermesün **Remzî** şarâb-ı dil-güşâdan hâz

G.89/5

Sevgiliye seslenen şâir; rakîplerin sevgilinin vuslat balını tatlı tatlı yerken kendisinin ise; sevgilinin bela zehrini acı acı içtiğini söyler:

Tatlu tatlu yir vişâlûñ balın illerûñ neçün
Acı acı nûş idem zehr-i belâñı döstüm

G.146/3

2.2.13.3.4. Tatlılar

2.2.13.3.4.1. Şeker

Dîvân'da tatlılar arasında şeker (kand, nebat) helva ve bal yer almaktadır. Sevgilinin dudağının şekere benzetilmesi, şekerin *Dîvân*'da en çok bahsedilen yiyecek olmasını sağlamıştır. Söz de dudakla yakın ilişkisinden ötürü şeker olarak ele alınmıştır. Sevgilinin dudağı daima şeker saçan tatlı sözler söylemektedir:

Hey ben öldüm bu ğam u fûrkat nedür cānā didüm
Nâz-ile âh ol şeker-leb geldi didi derd ağı

G.214/4

Şîrîn, kelime olarak şeker manasına gelmektedir. Ferhat ile Şîrîn hikâyesinin telmihinde geçen şeker, Şîrîn ile birlikte kullanılmıştır:

Leb-i Şîrîn-i şeker-bāruñu emsem a begüm
Ne yazuk ger döne Ferhād emegine emegüm

G.140/1

Şâir, aşağıdaki beyitte papağanların şekerle beslenip ayna arkasından konuşturulması hususunu işlemiştir:

Hüsnüne karşı leb-i kândini ey dil medh idüp
Tûṭî-i gūyā gibi mir'ata bak güftāra gel

G.121/6

2.2.13.3.4.2. Helva

Tatlı ve lezzetli bir yiyecek olmasıyla dîvâna konu olan helva, sevgilinin ağzına benzetilirken aşağıdaki beyitte ölülerin arkasından helva dağıtmak âdetiyle zikrolunmuştur:

Öldüğüme acı mazdum hecr-i la‘l-i yâr ile
Remzîyâ helvâ-yı düşmen yense kâhiler gibi

G.222/5

Helva şu atasözünün içerisinde de geçmektedir:

Mîve-i şîrînin itdi ‘îşimüñ zehr intizâr
Gerçi eydürler ki şabr-ile xoruk helvâ olur

G.42/2

2.2.13.3.4.3. Bal

Dîvân’da “şehd” kelimesiyle de zikrolunan bal, diğer tatlı çeşitleri gibi sevgilinin dudağıyla birlikte kullanılmıştır:

Dil-figâr itse ne dirdi_ol çeşm-i hûn-rîz ey şanem
Emdür aña şehd-i la‘l-i şîhhat-âmîz ey şanem

G.135/1

2.2.13.3.4.4. Güllaç

Yufkadan yapılan bir tatlı çeşidi olan güllaç da şu beyitte, sevgilinin dudağıyla ilişkilendirilen diğer bir tatlı çeşididir:

Leblerüñ ańılsa dilden maħv olur yād-ı nebāt
Ey şeker-leb yufka işdür la‘lüne nisbet gül-âc

G.23/3

2.2.13.4. Kokular

2.2.13.4.1. Anber

Anber, dişli balinalardan amber balığı da denilen İspirmeçet balinasının bağırsaklarında oluşan sindirim artığından meydana gelen maddedir. Hayvanın

dışkısıyla atılan, koku ve değerli süs eşyaları yapımında kullanılan bu siyah madde, hayvanın yediği mürekkep balığından gelmektedir.²³³ *Dîvân*'da sevgilinin saçı, ayva tüyü ve beni ile birlikte anılan anber, genel olarak sevgilinin saçının kokusu olarak tasavvur edilmiştir.²³⁴ Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilinin yanağındaki benlerin anber kokulu olduğunu ifade etmektedir:

Berg-i gülde müşg uvağıdır şanur iden nazar
Ruhlarında zeyn olan bu hâl-i ‘anber-bârına

G.184/3

Aşağıdaki beyitten yola çıkarak anber kokusunun attar dükkânında satıldığı anlaşılmaktadır:

Remzî eş‘ârın dilerseñ kıl müşerrefhânesin
‘Anber almak ister-iseñ külbe-i ‘attâra gel

G.121/7

Yazının güzel kokması için mürekkebin amberle karıştırıldığı hatt-ı anber-âmîz terkihiyle anımsatılır:

Leblerüñ devrinde hatt-ı ‘anber-âmîzüñ senüñ
Müşk ile tahrîr olunmuş dil-berâ dil bâğıdır

G.36/3

2.2.13.4.2. Gül suyu (Gülâb, Cüllâb)

Dîvân'da ismi zikredilen diğer bir koku ise gül suyudur. Aşağıdaki beyitte şâir, hamamda terleyen sevgilinin terinin gülsuyu gibi koktuğunu ve tüm hamamı bu kokunun sardığını ifade eder:

Şahn-ı hammâmı tutar büy-ı gülâb u ‘anberîn
Derlese yârîñ ten-i nâzik-teri hammâmı

G.203/2

²³³ Sargon Erdem, (1991), “Amber”, *TDVİA*, C. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 7.

²³⁴ Anber ile ilgili beyitler: g 16/3, g 36/3, g 45/2, g 100/2, g 105/3, g 105/5, g 121/7, g 135/5, g 172/1, g 173/4, g 184/3, g 203/2, g 223/4, g 223/5, g 224/1.

Şâir, Şam'ın meşhur gülsuyunu da şu beyitinde zikretmiştir:

Çin-seher tırdı yudı Şāmī gülāb ile yüzün
Cāme-ḥ'āb-ı seyr-i gülşenden olup bīdār gül

K.3/26

2.2.13.4.3. Kâfur

Kâfur ağacından çıkarılan şeffaf ve kokulu bir maddedir. Aşağıdaki beyitte buhurdanlık üzerinde yakılan bir koku olarak kullanılmış ve sevgilinin saçının kokusuna benzetilmiştir:

Kākül-i müşgīn 'izāruñ çevresin kim devr ider
'Anberīn-micmerde gūyā gösterür kâfūr-i nāb

G.16/3

2.2.13.4.4. Misk, Müşk, Nâfe

Çin, Hıtâ, Hutēn âhûlarının göbeğinde oluşan bir nevi urdur. Hayvanın hareketleri ve etrafa sürtünmesiyle düşen, misk kokusunun hammaddesi olarak düşünülen bu maddeye nâfe denir. Nâfenin terbiye edilmesiyle güzel bir koku olan misk meydana gelir.²³⁵ Şâir, bu olayı şu beyitte güzel bir şekilde işlemiştir. Şâir, sevgilinin kan dökmeye meyleden gözlerinin Çin âhûsunun bağırını deldiğini ve anber saçan saçlarının nâfeyi işe yaramaz kıldığını söyler:

Bağırını āhū-yı Çīniñ deldi ḥūnī gözlerüñ
Nāfe[yi] āvāre kıldı 'anber-āsā perçemüñ

G.105/5

Dîvân'da nâfe, misk, müşk şeklinde geçen bu güzel kokulu maddeler, elde edildikleri Çin, Hıtâ ve Tatar gibi bölge isimleriyle birlikte anılır:

Ḥūnīn gözüm ḥayāl-i ḥaṭuñla bi-'aynihi
Vālā-yı sürḥe döndi ṭolu misk-i Çīn-ile

G.177/4

Sevdāya şalup nāfe-i Tātārī dem-ā-dem
Āvāre kılan ṭurra-i 'anber-şikenüñdür

G.45/2

²³⁵ Pala, a.g.e., ss. 352-353.

Sevgilinin yanakları, ayva tüyleri, benleri daima misk kokmaktadır. Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin yanağını süsleyen anber kokulu benleri görenlerin, onları gül yapraklarındaki müşk tanelerine benzettiklerini ifade etmektedir:

Berg-i gülde müşg uvağıdur şanur iden nazar
Ruhlarında zeyn olan bu hâl-i ‘ anber-bârına

G.184/3

2.2.13.5. Mûsikî Aletleri

Dîvân edebiyatı şâirleri, eserlerinde birçok sanat dalına dair terimleri sıkça kullanmışlardır. Bu sanat dallarının ve eğlence meclislerinin vazgeçilmezi olan mûsikî, *Dîvân*’da ney, nağme, çeng gibi terimlerle çeşitli şekilde konu edilmiştir.

2.2.13.5.1. Çeng

Harpa benzeyen ve kavisli bir ağaca takılmış, bağırsaktan yapılmış yirmi üç telden meydana gelen bir çalgıdır.²³⁶ Çeng, eğlence meclislerinin vazgeçilmezlerinden olan telli çalgıların başında gelir:

Pây-dâr itsün vücûduñ âfitâbın Lâ-yezâl
Gâh seyrân eyle geh kıl nûş-ı cām u gûş-ı çeng

K.4/49

2.2.13.5.2. Def

Çenber şeklindeki bir kasnağa derinin gerilmesiyle yapılan def, *Dîvân*’da geçtiği tek beyitte, klasik kullanımından farklı olarak âşığın sînesine benzetilmiştir. Kendisini gam meclisinde tahayyül eden şâir, inlemelerini mutribe, sînesini bu iniltilere eşlik eden def’e, derdini de sohbet arkadaşına benzetir:

Bezm-i gamda nâle muṭrib sîne def derdüm nedim
Gözlerüm yaşı şarâb ü bağrumı kıldum kebâb

G.16/4

²³⁶ Abdülbâki Gölpınarlı, (1977), *Tasavvuf’tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul: s. 78.

2.2.13.5.3. Erganûn

Bir nevi org olan erganûn, bahar mevsiminin gelmesiyle meclislerde dinlenen mûsikî aletlerindendir. Beyitlerde ergavân şarabıyla birlikte anılmaktadır. Şu beyitte şâir, bahar mevsiminin gelişiyle erganûn dinlemek ve gül yüzlü güzellerle ergavân şarabı içmek gerektiğini söyler:

İrdiñ bahāra gūş-ı [def ü] erganûn idüp
Gül yüzlülerle nūş-ı mey-i ergavân gerek

G.104/3

Sürür-ı erganûn-ile el ur şol cāma kim sākī
Anuñ ‘aksiyle nīlūfer dem-ā-dem ergavānīdur

K.5/16

2.2.13.5.4. Kânûn, Rebab

Saz heyetleri arasında değerli bir yere sahip olan kânûn, büyük bir tahta üzerindeki küçük çivilere gerilen tellerle oluşturulan ve kucakta iki el ile çalınan eski bir mûsikî aletidir.²³⁷ Türklerin en eski mûsikî aletlerinden olan rebab ise; keman benzeri, küçük kutulu olup bu kutunun üzerine deri geçirilmesiyle oluşan yaylı ve kıymetli bir müzik aletidir.²³⁸ Tek bir beyitte geçen bu iki sazdan rebabın, iniltiyi andıran bir sese sahip olduğu ifade edilmektedir:

Bezm-i ‘ahdüñde döşer kânûn feryād-ı rebāb

Devr-i ‘adliñde kıılır bir pāre efgānı



K.4/35

2.2.13.5.5. Ney

Kamıştan yapılan nefesli bir çalgı olan ney, *Dîvân*’da daha çok âşığı temsil eder. Aşağıdaki beyitte şâir; ney’in yüzeyinin kızgın demirle delinmesi hususunu anımsatarak, sevgilinin içki meclisinde kendisine bir anlık arkadaş olması karşılığında, bağı delinen ney gibi figan edeceğini söyler:

²³⁷ Büngül, a.g.e., s. 127.

²³⁸ Büngül, a.g.e., s. 190.

Bezm-i meyde bir nefes sen yâr-ı dem-sâz ol baña
Ney gibi sînem delüp nâlân olayın ben saña

G.8/4

Şâir, bu beyitte, kendisini neye benzetererek her nefeste dertli neyin yanık sesi gibi inlediğini, fakat sevgilinin bunu umursamayıp başkalarıyla sohbet ettiğini hatırlatır:

Ney gibi her nefes ben idem nâle derd-ile
Gayrılar-ile yâr ide şohbet ne fâ'ide

G.189/6

2.2.13.5.6. Saz

Dîvân'da müzik aletlerinin genel adı olarak kullanılan saz, şâir tarafından derd ve gamın çaresi olarak görülmektedir:

Nüş-ı mey kıl güş-ı saz it ey esîr-i derd u gam
Sâzdur hey çâresiz miskîn bu derde çâre-sâz

G.68/6

Ey dil esîr-i derd-i gama çâre sâzdur
Gül yüzlülerle nüş-ı mey ü güş-ı sâz kıl

G.116/2

2.2.13.5.7. Ud

Telli çalgılardan olan ud, *Dîvân*'da bir beyitte erganûn ile birlikte kullanılarak eğlence meclisinde yerini aldığı ifade edilmiştir:

Bezm-i gül hengâmıdır nüş eyle cām-ı ergavân
Sâz u söz eyyâmıdır kıl güş-ı 'ūd u erganûn

G.160/3

2.2.13.6. Gelenekler, Adetler, İnanışlar, Toplumsal Alışkanlıklar

Dîvân'da; yazıldığı dönemin adetleri, gelenekleri, inanışları, toplumsal alışkanlıkları da yer almaktadır. Bir kısmı bugün bile geçerli olan bu toplumsal durumlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

2.2.13.6.1. Delileri Zincire Vurmak

Qıldı seni dīvāne be **Remzî** ögdi ol yār
Tā boynıñña zencîr-i ser-i zülfini taqdı

G.213/7

2.2.13.6.2. Papağanları Aynayla Konuşturmak

Hüsnüne karşı leb-i kândini ey dil medh idüp
Tūṭî-i gūyā gibi mir'ata baq güftāra gel

G.121/6

2.2.13.6.3. Yas Tutarken Kara Giyinmek

Çeşm-i bīmāruñ añup öldürdüğini gamzeñüñ
Kara geymiş acudığından begüm mâtem tutar

G.47/2

2.2.13.6.4. El Öpmek

Pāy-māl-i fūrkat iken fırsat el virdi bana
Dest-būs-ı yāra irdüm devlet el virdi baña

G.10/1

2.2.13.6.5. Ölünün Arkasından Helva Vermek

Öldüğüme acı mazdum hecr-i la' l-i yār ile
Remzî yā helvā-yı düşmen yense kâhîler gibi

G.222/5

2.2.13.6.6. Parmağına İp Bağlamak

Neydüğüm bezmünde yād itsün unutmasun diyü
Yir yir iplik bağladum cānānenüñ barmağına

G.197/2

2.2.13.6.7. Yılan Ayağı Görenlerin Zengin Olması

Devr-i zülf-i yārda haṭ gören irer devlete
Kim yılan ayağı görse kişi **Remzî** bay olur

G.61/6

2.2.13.6.8. Oğlan Çocuğunun Umması

Tıfl-ı dil ağzın şulandırdı lebüñ şeftālisi
Şun kerem kı l yazığ imrendirdüñ oğlandur umar

G.63/3

2.2.13.6.9. Hal-Hatır Sormak

Sormaz oldu hālüm ol meh bir neçe gündür benüm
Görmez oldum gün yüzün ğamdan günüm dündür benüm
G.127/1

2.2.13.6.10. Yağma Etmek

Ṭolaşan kakülüne gönlünü yağmaya virür
Çeşm-i mestüne uyan başını ğavġaya virür
G.55/1

2.2.13.6.11. Tellal Gezdirmek

Mihr-i bāzārında ol māhuñ metā^c -ı ‘aqlumı
Gezdürüp dallāleyi delyāla virmişdür ħarāc
G.23/6

2.2.13.6.12. Göze Sürme Çekmek

Ağlamakdan görmez oldu ey gözüm girdi didüm
Didi **Remzî** sürme idüñ ħāk-i rāhımdan benüm
G.129/5
Ḥaş altun olurdu işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayağın tozu turābın
G.163/2

2.2.13.6.13. Hayretten Parmak Isırmak

Ey kemān-ebrū görinen yārımuñ ağzındağı
Oķ degül ağzında ħalmış ħayretinden barmağı
G.214/1

2.2.13.6.14. Güvercin Ayağına Halka Takmak

Bir siyāh-cāme kebūterdür şaçuñ çeşmim aña
Ḥalka halka olmuş kızıl yāķūtdan ħalĥaldur
G.32/6

2.2.13.6.15. Yıldız Saymak

Uyĥusın bağladı beñzer zülf-i siĥr-engiz-i yār
Uyumaz yıldız şayar bu çeşm-i giryān her gece
G.193/2

2.2.13.6.16. Hacı Karşulamak

Hâcî karşılar gibi cān sa‘y idüp karşı çıkar
Her kaçan kim dil tavāf-ı kūy-ı dil-berden gelür

G.56/6

2.2.13.6.17. İşi Usta Üstüne Asmak

Hüsrevā Remzî uşandırır n’ola Ferhād kim
Şimdi mi şākird olan iş aşdı üstād üstine

G.180/5

2.2.13.7. Kitap Adları

Remzî, *Dîvân*’ında döneminin toplumsal hayatında yer edinen ve yaygın olarak okunan eserlere de değinmiştir. *Dîvân*’da; *Bahâristân*, *Gülistân* ve *Bostân* gibi kitapların ismi diğer kitaplara nazaran daha çok zikredilmiştir. Remzî, zikrettiği kitapları, genel olarak sahipleriyle ilgili bilgi vermek için değil de metin anlamını zenginleştirmek ve güzelleştirmek maksadıyla kullanmıştır.

Dîvân’da doğrudan veya dolaylı olarak işaret edilen kitap isimleri ve yazarları şunlardır: Şeyh Sadî-i Şirâzî’nin meşhur eserleri *Bostân* ve *Gülistân* (k 3/53, k 3/54, k 5/8, k 5/36) Nûreddin Abdurrahman Câmî’nin meşhur eseri olan *Bahâristân* (k 5/8, k 5/35, k5/36) Hüsrev-i Dihlevî’nin manzum eseri olan *Matla‘-ı Envâr* (k 3/1), meşhur İran şâiri Nizâmî’nin eseri *Mahzenü’l-Esrâr* (k 3/10) ve Ferîdüddîn-i Attâr’ın meşhur eseri *Mantiku’t-Tayr* (k 5/7)

2.2.13.8. Tipler

Remzî Dîvânı’nda, yazıldığı devrin sosyal hayatında karşımıza çıkabilecek çeşitli insan tipleri bulunmaktadır. Tip bakımından çeşitlilik gösteren *Dîvân*’da, bu tiplerin özelliklerine çeşitli şekilde göndermeler yapılmıştır.

2.2.13.8.1. Abdâl

Kendisini Allah’a adanmış olan abdâl, kalender bir hayat süren bir nevi dervıştır. Bu dervişlerin; kafalarını, sakallarını, bıyıklarını ve kaşlarını kesip toplu halde seyahat ettikleri, nefislerini terbiye etmek için dilencilik yaptıkları, elde ettikleri

malzemeleri uğradıkları tekkelere hediye olarak bıraktıkları bilinmektedir.²³⁹ *Dîvân*’da abdâlların zaman zaman çıplak gezmelerine, sînelerinde yaralar açmalarına, vücutlarındaki tüm kılları kazımlarına değinilmiştir. Şu beyitlerde; aşkın esiri olan abdâlin, nefsinin terbiye etmek için başını kabak yapıp yalın ayaklı dolaşmasına işaret edilmektedir:

Pâdişâhum şol esîr-i ‘aşk olan abdâla bak
Baş açuk serderlik idüp seyr iden sultânı gör

G.39/3

Şoyunur bir yalın ayak baş açuk abdâl olur
Seyr ide varanlar ol sînemizi hâmmâmnda

G.203/5

2.2.13.8.2. Ârif

Ârif; tanıyan sezen, anlayan anlamına gelmektedir.²⁴⁰ İrfan sahibi bir tip olan ârif; hakikattan haberdar olan, meselenin aslını bilen ve riyâdan uzak duran kimsedir. Kalp gözü açık olan ârif; zâhid ve sûfînin aksine Allah’a sevap kazanmak için ibadet etmez, yalnızca O’nun emirlerini yerine getirmek için çalışır. Ârifin yeri daima meyhanedir ve aşî şaraptır. Öyle ki ârifler için şarap dökmek kan dökmekle bir tutulur:

Hâke şalup cur‘ânı n’içün dökersin kanımı
Ma‘nîde ‘ârifler anı bir tutarlar kan-ile

G.178/5

Remzî, ârifin karşısında bulunan zâhidi uyararak bu cehâleti ile ârife bulaşmaması gerektiğini söyler ve cehâlet konusunda onu Ebû Cehl’e benzetir:

Zâhidâ ‘ârife tolaşma bu cehl-ile yûri
Hiç Ebû Cehl ide mi Aḥmed-i Muḥtâr-ile baḥş

G.21/6

2.2.13.8.3. Deli, Dîvâne

Eskiden beri toluumsal hayatın önemli bir parçası olan deliler, Remzî’nin *Dîvân*’ında da sıkça zikrolunmuş ve farklı tasavvurlarda kullanılmıştır. Genellikle

²³⁹ Pala, a.g.e., s. 14.

²⁴⁰ Gölpınarlı, a.g.e., s. 25.

âşıkların kendinden geçme halleri, delilerin kendini bilmez halleriyle kıyaslanmıştır. Aşağıdaki beyitte, eskiden zincire vurulan deliler gibi şâir de dîvâne olup sevgilinin saçlarıyla zincire vurulmuş olarak karşımıza çıkmaktadır:

Kıldı seni dîvâne be **Remzî** öğdi ol yâr
Tâ boynıña zencîr-i ser-i zülfini tağdı

G.213/7

2.2.13.8.4. Rind

Rind, dîvân şiirinde örnek olan kâmil kişiyi karşılamaktadır. Dünya malını umursamayan; üzüntüyü, neşeyi, iyiyi ve kötüyü hoş gören kimsedir. Hikmete ve hakikate yakın olan rind, yalan ve riyâdan da uzak durur.²⁴¹ Daima meyhanede bulunup şarap içtiği için *Dîvân*'da daha çok bu yönüyle ele alınmıştır. Aşağıdaki beyitte; mest olan rindin feryadı, seher vakti gül bahçesindeki bülbülün ötüşüne benzetilmiştir:

Görüp mestâne feryādum didi ol gülşen-i zîbâ
Yine rindâne içmişsin seherden bülbül olmuşsin

G.165/3

2.2.13.8.5. Sûfî

Zâhid ile birlikte anılan sûfî; ham ruhlu, dinin özünden haberdar olmayan, şekilci ve katıdır.²⁴² Yalnızca cennete kavuşmak arzusuyla ibadet eden, hakikatten habersiz, riyâkâr tiptir. Şâir, sûfîye sürekli olarak sevgilisiz cennetin bir anlamı olmayacağını, o kadar ki sevgilinin mahallesinin zaten cennetten bir köşe olduğunu söylemektedir:

Zîkr-i firdevs itme şûfî ‘âşık-ı dîdâr olan
Gözüne göstermez anı variken kûy-ı hâbîb

G.15/2

Şarap içmeyip eğlence meclislerine katılmaması bir yana, âşığı bunlardan vazgeçirmek için nasihat eden sûfîye Remzî; şu beyitte, zamanın nasihat etme zamanı

²⁴¹ Gülay Durmaz, (2005/1), “Divan Şiirinde Rind”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 6, Sayı 8, s. 58.

²⁴² Süleyman Uludağ, (1991), *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet yayınları, İstanbul: s. 436

olmadığını, eğlence meclisinde şarap içip müzik dinleyerek sohbet etme vakti olduğunu söyler:

Sāķide gözüm nağme-i muṭribde kulağum
Şoḥbet demidür şūfî degül vaķt-i naşîḥat

G.18/5

Remzî, sūfîlerin bir şeyhe bağlanarak doğru yolu aradıklarına şu beyitte değinir. Sūfîye, Hak yolunda bir şeyhin peşinden gitmemesi gerektiğini, şeyhin önce kendini kurtarmasını söyler:

Şūfî şaķın ol şeyhe ṭayanma reh-i Ḥaķda
Tek kendü ḥaķından gelebilsün ol er olsun

G.153/4

Şâir, aşağıdaki beyitte de sūfîlerin riyākâr olduklarını ifade etmektedir:

Şūfîler zūlfüñ görüp ṭavķ-ı riyādan geydiler
Oldılar ser-ḥalķa-i tevḥîd ilāḥîler gibi

G.222/3

2.2.13.8.6. Şeyh, Mürşid ve Pîr

Arapçada ihtiyar anlamına gelen şeyh; bir zümrenin, ulusun, kabilenin reîsi, önderi gibi anlamları da karşılamaktadır. Tasavvufî bir terim olarak ise tarikatlarda derviş yetiştirmeye icâzetli olan kişiye verilen isimdir.²⁴³ Remzî de aşk yolunda kendisine yol gösterecek olan şeyh ve üstâdını Mecnûn ile Ferhâd olarak görmektedir:

Ben nice Mecnûn-ile Ferhâdı teslîm itmeyem
Kim biri şeyḥim ‘azîzim biri üstâdum benüm

G.124/4

Remzî, şu beyitinde de aşk mürşidinin ona el verip yardım ettiğini ve kendisinin bu sayede isteğine ulaştığını ifade eder:

²⁴³ Gölpınarlı, a.g.e., s. 317.

Dest-gîr oldı irişdürdi beni maṭlûbıma
Mürşîd-i ‘aşk itdi ḥayli himmet el virdi baña

G.10/2

Remzî, mürşîd anlamında kullanılan diğerk bir terim olan pîr-i mey-fürûş tabirini de kullanır ve onun kendisinin mürîdi olduğunu söyler:

Mürîd olduksa pîr-i mey-fürûşa
‘Aceb mi ol yigitlik ‘âlemidür

G.59/4

Şâir, aşk mürşîdinin bakışıyla gönlünün şevke geldiğini söyler; onu isteklendiren bu mürşîdin eteğini bırakmama arzusundadır:

Seni terğîb ider ey dil gözle mürşîd-i ‘aşk
Eteğini kıoma elden güzel irşâd ancak

G.97/3

2.2.13.8.7. Zâhid

Zâhid, dînin özünden habersiz, sadece gözünün gördüğüyle yetinen dar görüşlü bir tiptir. Yalnızca kendisi için ibadet eden, riyâkâr, hakikatten habersiz, hoşgörüsüz, gönül ehli olmayan, sert tabiatlı bir yapıya sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı daima rind tarafından alay konusu olmuştur.²⁴⁴

Zâhidin güzellerle ilgilenmeyip yalnızca cennete gitme arzusuyla ibadet etmesi bakımından Remzî, sevgili olmadan cennet bahçelerinin adını anmadığını, cennetin adeta onun için bir cehennem olacağını söyler:

Ḥüsn-i dil-ber var iken zıkr itme cennet bâğını
Zâhidâ dîdârsız cennet cehennemdür baña

G.6/2

Dünyaya değer vermeyen, güzel sevmeyen ve âşığı gül mevsiminde şarap içtiği için ayıplayan zâhîde, şâir cevap olarak gül mevsiminde şarap içip güzel sevmenin ayıp olmadığını, bu mevsimde mey içip sevgiliyle sohbet etmeyi herkesin seveceğini söyler:

²⁴⁴ Durmaz, a.g.m. s. 58.

Şarāb içmek güzel sevmek gül eyyāmında ‘ ayb olmaz
 Bir bu ‘ âlemde ey zâhid mey ü maḥbûbı kim sevmez
 G.74/5

Şâir, hakikatten habersiz olan ve ona bakmayı bilmeyen zâhide seslenerek onun, görmesi gerekenleri sevgilinin güzel yüzüne baktığında anlayacağını söyler:

Şafha ’-i ḥüsn-i yâra baḡ zâhid
 Berü gel hey nazarsız işte kitâb
 G.14/3

2.2.14. Aşk Anlayışı

2.2.14.1. Âşık

Dîvân şiiri geleneğinde aşk, şâir tarafından dışında kalınmaz bir haldir. Mutlaka benimsenmesi ve dile getirilmesi gereken bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dîvân şâirliği ilk başta, âşıklık kimliğini kabullenip bu rolün hakkını vermekten geçmektedir. Bundan dolayıdır ki şâir, bu duyguyu şiirlerinde derin bir şekilde işleyip kendisini âşık olarak göstermelidir. Şâir, şiirlerinde hayatın farklı yönlerine, sosyal meselelerine farklı duygu ve düşüncelere değinmeyebilir; fakat şiirlerinde âşık olarak görünmeden, aşka kendi macerası olarak değinmeden geçemez. Şâir, gerçek hayatında aşk deryâsına dalmamış olsa dahi, dîvân edebiyatı kapısını araladığı vakit, aşk ve onun getirdiği halleri anlatmak peşinden devamlı koşacağı bir sevgili edinmek zorundadır.²⁴⁵

Remzî’nin şiirleri söyleyiş ve içerik bakımından değerlendirildiğinde, bu şiirlerin âşıkâne bir üslûpla yazıldığı söylenebilir. Bundan dolayıdır ki şâir, şiirlerinin büyük bir çoğunluğunu, sevgiliye duyulan aşk ve âşıklık halinin ortaya çıkardığı hasret, ayrılık acısı, üzüntü gibi duygularla yazmıştır.

Klasik Doğu-İslâm edebiyatlarındaki yaygın görüşe göre, sevgililerini ilk kez bezm-i eleste gören âşıklar, onları görür görmez âşık olmuş ve bu aşk o günden beri devam etmiştir. Elest gününde sevgiliye sâdık kalacaklarına yemin eden âşıklar, aşk

²⁴⁵ Akün, a.g.m., ss. 414.

şarabının kendilerine ta o gün içirildiğini söylemektedir.²⁴⁶ Remzî de aşk şarabını o gün içen âşıklardan olduğunu

Remzîyâ bezm-i ezelde baña bir mey şundı ‘aşk
Mestüm ol demdür bu demdür kim degül keyfiyyeti
G.212/7

Diyerek aşkın kendisine ilk meclis olan bezm-i ezelde verildiğini ifade etmektedir. Şâir, şu beytinde âşıklık konusunda kendini, âşıkların pîri sayılan Mecnûn’dan bile üstün tutmaktadır. Remzî, kendisinin aşk hastası olduğunu, kendisinin hicran dağı olduğunu, buna karşı Mecnûn’un sadece dağları ve çölleri gezdiğini söyler:

Ben marîz-i ‘aşkım ey Mecnûn ne derdiñ var senüñ
Tağ u şahrâ seyr idersin dağ-ı hecrânıñ mı var
G.51/5

Remzî, âşıklık yolunda Ferhâd’a dahi üstâd olduğunu ifade ederek aşk sanatının ona el verdiğini ve aşk yolunda dünya sanatçısı olduğunu söylemektedir:

‘Aşk işinde **Remzî**yem Ferhâda üstâd olmuşam
Pîşekâr-ı ‘âlem oldum şan‘at el virdi baña
G.10/5

Şâir, sevgiliden, aşk defterine kendi adını tam olarak yazmasa bile hiç olmazsa kaleminin ucuyla nokta kadar bir iz bırakmasını diler:

Adımı tek defter-i ‘aşkıñda bir **Remzî**le yaz
Râziyam ol haţ ucunda nokta-i mevsüm olam
G.147/7

2.2.14.1.1. Âşığın Ruhsal ve Fiziksel Özellikleri

Âşık daima âh edip inler. *Dîvân*’da âşığın en belirgin özellikleri arasında, sevgilinin ayrılık acısıyla âh edip inlemesi bulunmaktadır. Âşığın âhının yakıcı olduğunu, bu yakıcı ateşin feleklere kadar ulaştığını ve tüm feleği yaktığını şu beyitte görmek mümkündür:

²⁴⁶ İskender Pala, (1992), “Bezm-i Elest (Edebiyat)”, *TDVİA*, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: ss. 108.

Yansa her gece felekler tañ mı âhımdan benüm
Ayırırlar her gün ol gün yüzlü mâhımdan benüm

G.129/1

Şu beyitte de şâir, âh oklarının bir türlü yerini bulmadığından yakınır:

Tir-i âhum irmedi bir kez nişāna âh kim
Gözledüm çok sînesini dostum çok düşmenüñ

G.99/4

Şâir, sevgilinin aşkının verdiği acıyla aşk ateşine düşen âşığın duman saçan âhlarını görenlerin dahi dayanamayıp ağladıklarını ifade eder:

Âteş-i ‘ aşkuñla yansam âh-ı dūd-engizümü
Gördüğünce dide-i halk-ı cihān ağlar baña

G.7/2

Yine şu beyitte âh, âşığın yanan gönlünden çıkan dumanı anımsatır. Şâir, sevgilinin saçının hayâliyle yanan gönlünden çıkan âhları, buhurdanlıktan çıkan güzel kokulu tütsüye benzettir:

Süz-ı dilden fikr-i zülfiñle gelen âh-ı derün
Dūd-ı müşk-āsâdır gūyā ki micmerden gelür

G.56/5

Âşık kendini âşk şehîdi olarak görür. Halk arasında önemli ve değerli görülen kişilerin mezarlarına türbe inşâ edilmesi bilinen bir olaydır ki Remzî de şu beytinde kendisini âşk şehîdine benzetererek teninin ona mezar olduğunu, âhların, türbesinin ışıkları, gamın ise türbedârı olduğunu ifade eder:

Ben şehîd-i ‘ aşk-ı yāram ten mezārımdur benüm
Şem‘ -i türbem âhum u gam türbedārımdur benüm

G.125/1

Şâir, âşk şehîdi olduğuna inanmaları için gömleğinden kefen yapılmasını istemektedir:

Şāhid olmağa şehīd-i ğam-ı ‘aşk olduğuma
Cāme-i qabr ideler pīrehen-i çākimden

G.166/2

Âşık daima bî-çâredir. *Dîvân*’da âşığın belirgin özelliklerinden diğeri de çaresiz oluşudur. Şu beyitte Remzî, sevgilinin belâ dârındaki zavallı gönlünün hasta olduğunu ve derdinin çaresinin sevgilinin kendisi olduğunu söylemektedir:

Ey dil-i zārım belâ dârında bīmār eyleyen
Sensin ol bî-çārenüñ derdine tīmār eyleyen

G.162/1

Âşık, sevgilinin mahallesinin inleyen dolabıdır. Eskiden sular kuyulardan atların çektiği dolaplarla çıkarılmış, bu esnada bu düzeneğin gıcirtısı iniltiyi andıracak şekilde uzaklardan duyulmuş. Remzî de kendini sevgilinin aşkıdan ağlayan, inleyen, gözyaşı dökten bir âşık olarak tasavvur ederek kendisiyle dolap arasında bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Aşağıdaki beyitte şâir, sürekli akan gözyaşlarının sevgilinin mahallesinde bir ırmağa döndüğünü söyleyerek kendini bu dolapla özdeşleştirmektedir:

Remzîyā dülāb-ı çerhüñ dökdüğü seyl-āb-ı eşk
Gülşen-i küyında döndi yaşımuñ ırmağına

G.197/5

Âşık daima gamlıdır. *Dîvân*’da âşığın özelliklerinden birisi de sevgiliye ulaşma arzusuyla sürekli gam çekmesidir. Gam yükünün altında kalan âşık daima dertli, kederli ve hüznüldür. Gam çekmek, âşığın bu yolda ne kadar hırslı olduğunun göstergesidir. Öyle ki şâir, şu beyitte dünyada ve ahirette sevgilinin hayâlinden başka bir varlığının olmadığını söyleyerek sevgilinin gamından başka bu dünyada bir sıkıntısının olmadığını dile getirir:

Hayāl-i yārdan özge iki ‘ālemde varum yok
Gamından ğayrı bir dahı bütün dünyāda bārum yok

G.96/1

Remzî, bu gam ve derdin ilacının ise gül yüzlü güzellerle ergavân şarabı içmek olduğunu söylemektedir:

Remzî ‘ilâc-ı derd u ğamı bilmiş olasin
Gül yüzlülerle nûş-ı mey-i ergavân olur

G.41/6

Aşk yolundan hiçbir zaman dönmeyen âşık, sevgilinin aşkından deli dîvâne olmuştur. *Dîvân*’da dîvâne olarak ele alınan âşık, sevgilinin zincire benzeyen saçlarıyla bağlanmış olarak tasavvur edilir. Şâir, kendisine yüz vermeyen perî yüzlü sevgilinin aşkından dîvâne olmuş ve sevgilinin mahallesinde dolanıp durmuştur:

Ol mâh-ı perî-rû baña yüz virmedi bir gün
Dîvâne olup kûyunu yıllarle töländüm

G.133/5

Şâir, şu beyitinde ise, Mecnûn öldükten sonra âşıklık defterine baş dîvâne olarak kendisinin yazıldığını ifade eder:

Mecnûnuñ ecel **Remzî** çün defterini dürdi
Dîvâne yazıldım ben ser-defter-i ‘uşşâkam

G.134/5

Âşık, sevgilinin kulu, kölesidir. *Dîvân*’da sultan (sevgili) - kul (âşık) tezatları sıkça işlenmiştir. Âşık, daima sultana ulaşmayı arzulayan bir bende olarak tasavvur edilmektedir. Şu beyitte şâir, sevgilinin kulu olduğunu, onun da kendisine kızıp onu azarladığını ifade etmektedir:

Ben bendesine hışm u ‘itâb eyler oldı yâr
Hep böyle mi olur ki bu begler efendiler

G.43/4

Âşık, aşkın dilencisidir. Âşık; sevgilinin mahallesinde kapı kapı dolaşan, sevgiliden daima vuslat dilenen yoksul bir gedâdır:

Makşûduñ ise başı açuk beglik eylemek
Yalın ayak gedâ-yı ser-i kûy-ı dil-ber ol

G.119/2

Âşığın boyu, dert ve üzüntüden iki büklüm olarak tasavvur edilmiştir. Sevgilinin aşkının derdiyle ağlayan âşığın gözyaşı sel olup akarken, eğrilen, iki büklüm olan boyu ise taşkın sulara karşı koyamayan köprüler gibi yıkılmaya yüz tutmuştur:

Hamīde kāmetim çökse n’ola seylāb-ı eşkümden
Ki taşkın şular üstünde harāb olur [pul] eglenmez

G.73/4

Şâir, şu beyitte mum gibi yandığının delili olarak yakıcı âhlarını gösterirken, dert çektiğinin ispatı olarak da iki büklüm olan boyunun dal harfine dönmesini göstermiştir:

Şem⁶ gibi yandığuma sūz-ı āhumdur delīl
Derd-mendem derdüme kadd-i hamīdem dāldur

G.32/4

Şâir, boyunun, sevgilinin gamından çöpe döndüğünü, bu yüzden adım atmaya bile gücünün kuvvetinin kalmadığı söylemektedir:

Ey yüzi gülşen gamından kāmeti dönmüş çüpe
Servüñ aşla adımın atmağa yokdur tākati

G.212/3

Sevgilinin kapısındaki halkalar gibi, âşığın boyu da hilâl şeklindeki kapı tokmağına dönmüştür:

Kapısında kaldum ol kaşı hilālūñ halka-vār
Kāmētüm döndi hilāle tāk olupdur tākātüm

G.136/4

2.2.14.1.2. Âşığın Gönü

Gönül; aşkın şekillendiği, aşkın beraberinde getirdiği tüm hallerin gerçekleştiği yerdir. Âşığın gönü bu sebeptendir ki *Dîvân*’da çeşitli benzetmelerle ele alınmıştır. Mesela âşığın gönü, bir kuşa benzetildiğinde; sevgilinin benleri gönül kuşunu cezbeden yemler, saçı ise o kuşu yakalayacak ağıdır:

Dāne-i ḥālîñ görüp göñlüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyāhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Şu beyitte de âşığın gönlü, belâ denizinde kıyıya ulaşma arzusuyla rüzgâr bekleyen bir sandala benzetilmiştir:

Belâ bahrında âhumdan göñül fülki meded balsa
Kenâr-ı vuşlata irsem muvâfık rûzigâr olsa

G.192/5

Gönülü ev olarak tasavvur eden şâir, şu beytinde; sönmeye yüz tutmuş aşk ateşinin gönül evini dumanla karartmasını engellemek için sevgiliden, ateşli kılıcıyla sînesinde pencereler açmasını istemektedir:

Dûd-ı dilden **Remz**inüñ qararmasun göñli evi
Sînesine âteşin tîguñla bir kaç revzen aç

G.23/7

Gönül teşne olarak ele alındığında Remzî, sevgilinin gam yağmurunun oklarıyla susuz gönlünün hayat bulduğunu ifade eder:

Tîr-bārân-ı gamıñdan teşne dil bulur hayât
Âb-ı hayvân yağdurur güyâ ki bir müjân-ile

G.178/3

Âşığın gönlü, harap olmuş virâneler gibidir. Remzî şu beytinde, sevgilinin rûhunun şehri olan gönlünün gam tarafından harap edilmemesini dilemektedir:

Ey gam ḥarâba virme bu ma' mûre-i dili
Kim şehridür hayâl-i ruḥ-ı şehir-yârımuñ

G.102/4

Âşığın gönlü, sevgilinin inci dişlerine ulaşmak için belâ denizine dalan bir dalgıçtır:

Gördi olamaz ol dūr-i nâ-yāba mülākî
Ġavvâş-ı dil-efgâr belâ bahrına taldı

G.221/6

2.2.14.2. Sevgili

Sevgili, dîvân şiirinde idealize edilmiş olan bir tiptir ve hiçbir dîvân şâiri şiirlerinde sevgiliden bahsederken bu idealize tipin dışına çıkmaz. Dîvân şiirinde sevgilinin en can alıcı tarafları uzun boyu, gözleri ve saçıdır. Şâirler bu uzuvlara anlamlar yükleyerek ve mazmunlar yaratarak sevgiliyi daha etkili bir şekilde anlatmaya çalışırlar.²⁴⁷ Sevgili, âşığa acı ve ızdırab vererek onun canına kasdederek. Âşığa yâr olmaz, asla ele geçmez. Gönül sarayının sultanı olan sevgili, cefânın timsâlidir. Zenginliğe ve şöhrete düşkün olan sevgili, eğlence âlemlerinin vazgeçilmez bir parçasıdır.²⁴⁸

Dîvân'da sevgili; cân, cânân, yâr, dost, mahbûb, sanem, büt, şâh, hüsrev, sultan, mâh, perî, mutrîb gibi isimlere benzetilerek çeşitli tasavvurlara konu olmuştur. Sevgili sultan olduğunda âşık onun kulu, kölesi olur. Mum olduğunda, onun ateşinde can veren pervâne olur. Yûsuf olur güzelliğiyle nam salar; Îsâ olur nefesiyle can verir. Ay olur cemâli parlar, göz kamaştırır; güneş olur, güzelliğiyle yakar kavurur.

Remzî, sevgilinin özelliklerini anlatmak için kelimelerin yetersiz kalacağını, onun vasıflarından binde birinin bile bir dil ile anlatılamayacağını şu beyitte ifade etmektedir:

Ger biñ dilim ola diyemez biñde birini
Kâbil mi vaşfuñ idebilem bir zebân-ile

G.179/5

Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin ağzından çıkan kötü sözlerin bile kendisi için yapılan duâlardan daha kıymetli olduğunu söyler:

Sen du' âlar eyledükce **Remzî**ye
Sögdigi yâruñ du' âdan hoş gelür

G.64/6

2.2.14.2.1. Sevgilinin Güzellik Unsurları

2.2.14.2.1.1. Ağız

Dîvân'da dehen olarak da zikrolunmuştur. Sevgilinin ağzı, dudakla bütünlük gösteren, âşığı büyüleyen diğer bir unsurdur. Öyle ki şâir, sevgilinin konuşmaya

²⁴⁷ Akün, ss. 415- 416.

²⁴⁸ Pala, a.g.e., s. 438.

başladığında, sanki Süleymân'ın mührüne sahipmiş gibi tüm ins ü cînin ona boyun eğip onu dinlemeye başladığını ifade eder:

Nuṭka gelseñ rām olup ağzuña bakar ins ü cān
Yoḡsa pinhān ey perī mühr-i Süleymānıñ mı var

G.51/6

Dudak, ağızdan ayrı düşünülduğünde ağzın görünmeyen kısmı anımsatılarak onun gayb, esrâr, sır özelliği ele alınır. Bu hususta şâir, sevgilinin ağzını gizemli ve bilinmezliklerle dolu oluşu yönünden sırra; kapalı oluşu yönünden de henüz açılmamış bir goncaya benzetir:

Gel ağız bir idelüm **Remzîyâ** ey gonca-dehen
Kimseye itmeyelüm sırrımuñı fâş ikimüz

G.79/5

Sevgilinin ağzı, şeker gibi sözlerin çıktığı yer olması bakımından şîrîn kelimesiyle birlikte kullanılmıştır. Bazı beyitlerde şîrîn kelimesinin anlamsal zenginliğinden yararlanılarak Ferhat ve Şîrîn hikâyesine telmihte bulunulur:

Ferhâdı gönül şan' at-ı aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şîrîn-dehen üstâdına rahmet

G.18/3

2.2.14.2.1.2. Bel

Dîvân'da bel ve miyân kelimelerinin ikisi de kullanılmıştır. Remzî, beli klasik şiir anlayışına uygun olarak şekil itibariyle kıla benzetmiş ve onu kıl kadar ince olarak hayâl etmiştir. Bu bağlamda, bu inceliği anlatmak için kıl anlamına gelen mûy kelimesiyle de beraber kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte, Ehl-i sünnettın el-Ma' dümü leyse bi-şey' in (Yok, bir şey değildir.)²⁴⁹ şeklindeki yaygın ma' düm (yokluk) tanımına gönderme yapılarak sevgilinin dudağı ve beli yok denecek şekilde tasavvur edilmiştir:

Deheni zerreye göre ma' düm
Mûya nisbet miyânı *leyse bi-şey*

G.210/3

²⁴⁹ Yılmaz, (2008), *a.g.e.*, C. II, s. 597

Yukarıdaki beyitle aynı doğrultuda olan şu beyitte de sevgilinin beli ve dudağı, görünmeyecek kadar ince ve küçük olarak işlenmiştir:

Remzî leb ü miyânın görmüş degül göz ammā
Âh ol göz-ile ol kaç âh ol göz-ile ol kaç

G.84/5

2.2.14.2.1.3. Ben

Dîvân'da siyah rengi ve şekli yönünden konu edinilen ben, daha çok “hâl” kelimesiyle yer almıştır. Sevgilinin yüzü üzerinde bulunan güzellik unsurudur. Bu yönüyle sevgilinin yüzü kitap olarak düşünüldüğünde benler, o kitabın sayfalarındaki noktalar haline gelmiştir:

Harf atar yâkûta la‘ lûnden haţ-ı reyhânı gör
Noқта қор nesrine hâl-i hadd-i müşk-efşânı gör

G.39/1

Hâl, genellikle yanak ve dudakta tasavvur edilmiştir. Dudak üzerinde bulunan benler, sevgilinin şeker saçan dudağının etrafına karınca ve sineklerin toplanmasını anımsatır. Şu beyitte de sevgilinin dudağının üzerindeki benler sineğe benzetilmiştir:

Ben zehr içerem ‘aşk-ile karşımda şeker yir
Hâl-i meges-i la‘ l-i şeker-hâsı Hüseynüñ

G.106/3

Şâir, aşağıdaki beyitte ben’i dâne olarak tasavvur etmiştir. Âşığın gönlü bir kuşa benzetildiğinde; sevgilinin benleri gönül kuşunu cezbeden yemler, saçı ise o kuşu yakalayacak ağıdır:

Dâne-i hâlîñ görüp göñlüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyâhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Şâir, ben’i siyah renginden dolayı Hintli bir çocuğa benzetir:

Devr-i zülfünde ne Hindû-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhân döşenür berg-i semen

G.158/4

Sevgilinin benleri, devamlı etrafa âşığı mest eden anber kokusu saçır:

Berg-i gülde müşg uvağıdur şanur iden nazar
Ruğlarında zeyn olan bu hâl-i ‘ anber-bârına

G.184/3

2.2.14.2.1.4. Boy

Dîvân’da sevgilinin boyundan kad, kâmet, endâm gibi kelimelerle bahsedilmiştir. Sevgilinin boyu daima düzgün ve uzun şekille tasavvur edilir. Bu sebeple, uzunluğu ve düzgünlüğüyle sevgilinin boyuna en uygun benzetme unsurlarından biri servi ağacıdır. Sevgilinin boyu servi ağacını andırır.

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgilisini naz bahçesinin servisi olarak değerlendirirken artık ondan, kendisine acı çektirmekten vazgeçmesini istemektedir:

Gel berü ey serv-i bâğ-ı nâz gel
Cânuma cevri eylemekden vâz gel

G.120/1

Sevgili, servi ağacı gibi salınır ve âşığı kendinden geçirir. Sevgili, nazikçe salınmasından dolayı gül-endâm olarak anılır; bunun yanında serv-i nâz, serv-i hoş-reftâr, serv-i sehî gibi tamlamalarla da kullanılır:

Tur şalın nâz-ile ey serv-i gül-endâmum benüm
Sâye-şekl bağlasun yetiñce endâmum benüm

G.128/1

Bazen de sevgilinin boyu Sidre’ye ve Tûbâ’ya benzetilir. Sevgilinin boyu, cennet ağacı Tûbâ kadar değerlidir. Sidre de ağaca teşbih edilen, cennetteki sidre-i müntehâ makamıdır:

Şan nihâl-i sidre üstünde[ki] bir tāvüsdur
Müntehâ kıddüñle ey serv-i dil-ārâ perçemün

G.105/4

Şâir, aşağıdaki beytinde, sevgilinin sidreye kadar ulaşan boyunu görenlerin, *tûbâ lehum ve husnu* âyetini hatırladıklarını ifade eder:

Sidre kıddüñ heveslerini gören
Didi *tûbâ lehum ve husnu bâb*

G.14/2

Sevgilinin boyunu yükseklik bakımından sanavbere benzeten şâir, şu beytinde, sevgilinin boyuna yetişen sanavber ağacının budanarak dallarının atlarla sürüklendiğini ifade etmektedir:

Deg geldi diyü kâmeti yâra şanavberiñ
Kollarını budadılar ata sürütdiler

G.44/2

2.2.14.2.1.5. Çene

Dîvân'da gabgab, zeneh, zenehdân, zekân olarak da zikrolunan çene, şekil yönünden zindan ve kuyuya benzetilmiştir. Şâir, bu benzerliği çene çukuruyla sağlamıştır:

Düşmese çâh-ı zenehdânıña cânlar bî-ğad
Cân-ile pür mi olurdu leb-i çâh-ı zeķenüñ

G.109/5

Şâir, şu beyitte, sevgilinin çene çukurunun nice âşıkları esir ettiğini söylerken Hz. Yûsuf'un kuyuya atılması olayına telmihte bulunur:

Sen şeh-i Mısr-ı cemâle nice beñzer Yûsuf
Nice Yûsuf'lar esir eyledi bu çâh-ı zeķen

G.158/5

Çenenin elmayla münasebetinin kurulması şekil yönünden olmuştur. Şâir, şu beyitte, sevgilinin çenesini görenlerin elmaya rağbet göstermediğini bu yüzden elmaların çürüdüğünü söylemektedir:

Sîbi çoğ öğdiler zeķanıñ variken velî
Almadı kimse manķıra şoñun çürıtdiler

G.44/3

2.2.14.2.1.6. Diş

Dîvân'da dişler genellikle inciye benzetilmiştir. Dişin Farsça karşılığı olan dendân kelimesini de kullanan Remzî, sevgilinin dişlerinin yanında diğer kıymetli inci taneleri ve cevherlerin hiçbir kıymetinin olmadığını şu beyitle ifade eder:

Dendâneñe meylüm var igen dürr-i şemînüñ
Yok kıymeti yanımda gerekse güher olsun

G.153/3

Âşığın dalgıç olan gönlü, sevgilinin inci dişlerini gördükten sonra o inciyi denizin dibinden çıkarmak için belâ bahrına dalar:

Gördi olamaz ol dür-i nâyāba mülākî
Ġavvāş-ı dil-efġār belā bahrına taldı

G.221/6

2.2.14.2.1.7. Dudak

Dîvân'da en fazla bahsi geçen güzellik unsurlarından biri olan dudak; leb, la'l, gibi kelimelerle de zikrolunmuştur. Sevgilinin dudakları daima şeker saçar, tatlı sözler söyler. Ağzından çıkan sözler ile âşığın başını döndürüp onu mest ettiği için şarapla ilişkilendirilmiştir:

Eylesem kendüm şarāb-ı la' l-i nābından su 'āl
Virmez āh ol cān t̡abībi bir aġız şāfi cevāb

G.13/6

Dudak için la' l ve şarap arasındaki ilişki kırmızı renk bakımından kurulur. Şâir, şu beytinde, sevgilinin ağzının değdiği kadehten şarap içenlerin gönüllerinin ferahlayıp canlarının arttığını ifade eder:

Olalı cām-ı leb-i la' lüñ āşinā-yı kadeh
Virür hayāt içene āb-ı cān-fezā-yı kadeh

G.25/1

Sevgilinin dudağı, âşığa sonsuz yaşam veren âb-ı hayât suyu gibidir:

Kūyuñ ey hūrī-likā gūyā ki cennet bāğıdur
Şevķ-i la' lūñle yaşım āb-ı hayāt ırmağıdur

G.36/1

Canın bedenden çıkmasındaki son nokta olarak düşünölen dudak, bu yönüyle âşığa can veren İsâ-nefes gibidir:

Ėamdan öldüm ben kıluna yok mı ihsānuñ didüm
Döndi ol 'İsî-nefes didi ölür misin ne var

G.34/5

2.2.14.2.1.8. Göz

Dîvân'da çeşm, gamze, dîde gibi kelimelerle en çok kullanılan güzellik unsurudur. Sevgili, âşığa revâ gördüğü tüm eziyeti gözleri aracılığıyla yapar. Onun gözleri, âşığı tesiri altına alan bir büyücüdür:

Çeşm-i sihr-engîzinüñ meftūnı olduñ göz göre
Kim didi ey dil saña kim var o dil-cūdan yana

G.11/3

Sevgilinin süzgün bakışları; âşığı yaralayan, âşığın gönlünü yağmalayan, âşığın evini viran eden bir haramîdir. Şâir, şu beyitte; gönöl evinin şâhı olan sevgilisinin gözlerinin, âşığın kalbini viran eylemeye kastettiğinden bahseder:

Gözlerüñ kaçd eylemiş göñlüm evin vîrān ide
Ol hayālūñ tahtıdur kılma anı şāhum hārāb

G.16/2

Sevgilinin kan dökücü gözleri âşığın sînesini deler geçer:

Mey yerine ey habîbüñ mest ü hūnî gamzesi
Kana kana nūş idersin kana mı kanmaz mısın

G.164/4

Remzî'ye göre sevgilinin âhû gözleri âşığı avlayan bir tuzaktır:

Gönlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre âh o gözleri âhû

G.172/2

2.2.14.2.1.9. Hat

Sevgilinin yüzünde çıkan sakal, bıyık olarak düşünülen ayva tüyleri daha çok “hat” kelimesiyle kullanılmıştır. Hat’ın ortaya çıkması, sevgilinin yanağının berraklığına ve pürüzsüzlüğüne gölge düşüreceği için gençliğin sevgiliyi terk etmeye başladığının göstergesidir.²⁵⁰ Bu durum âşıkları hüznendirir ve onlara, sevgiliye olan aşklarının azalacağını düşündürür. Remzî bu durumu farklı bir şekilde dile getirerek ayva tüyleri çıktı diye sevgiliden yüz çevirmeyeceğini; çünkü sevginin âşıkların kıymetini bildiğini söylemektedir:

Haṭṭı geldi diyü **Remzî** yüz çevirme yârdan
‘Âşıkunñ qâdrin bilür sevmek gerek çaḡ çağıdur

G.36/7

Hat kelimesinin yazı anlamına da gelmesinden dolayı, sevgilinin ayva tüyleri yazı ve nokta olarak da düşünülmüştür. Bu durumda sevgilinin yüzünü kitap, sayfa ve mushaf olarak düşünen şâir, *Dîvân*’ının güzel bir dilber olduğunu söyleyerek onun sayfalarındaki yazıları, sevgilinin ayva tüyelerine; noktaları da sevgilinin benlerine benzetir:

Remzînün dîvânı bir hoş tâze dil-berdür k’anuñ
Levḥ-i ḥüsninde ḥuṭṭı nokṭa ḥaṭṭı ḥâldur

G. 32/7

Sevgilinin saçı sünbüle benzetildiğinde hatları da reyhâna benzetilir. Ayrıca hat, bir yazı çeşidi olan reyhânî ile de ilişkilendirilmiştir:

Ḳanda buldı gonca-la‘l ü lâle-ḥadd ü serv-ḳad
Ḥaṭṭı reyhân zülfü sünbül ṭurresi ṭarrâr gül

K.3/20

²⁵⁰ Pala, a.g.e., ss. 216-217.

Sevgilinin hatları, etrafına daima misk kokusu saçar. Bu yüzdendir ki miski ile ünlü Çin, Hıtâ ve Tatar gibi ülkelerle birlikte de zikrolunur:

Haţına ol büt-i Çînüñ der-iseñ [ki] haţâ ey dil
Olur yüz kıarası hâşıl şaķın ğâyet haţâdur bu

G.173/2

2.2.14.2.1.10. Kaş

Kaş, beyitlerde Farsça karşılığı olan ebrû ile de sıkça kullanılmıştır. Şâir, kaş ile gözden ayrı düşünölemeyen kirpiklerle birlikte yüzdeki diğér unsurlar arasında farklı benzetmeler yapmıştır. Sevgilinin kaşları, eğri ve kavisli oluşundan dolayı kimi zaman hilâle benzetilmiştir:

Kaşınuñ her kûşesinden burc-ı kıavs ednâ iken
Ol mehûñ kim beñzedür kıavs-i hilâl ebrûsına

G.200/3

Yine şekil itibariyle yay'a benzetilen kaş, beyitlerde çoğú zaman kemân-ebrû şeklinde yer alır:

Ey kemân-ebrû görinen yârimuñ ağızındağı
Ok degöl ağızında kıalmış hayretinden barmağı

G.213/1

Özellikle sevgilinin gözü, öldürücü bir silah olarak düşünöldüğünde, sevgilinin yay gibi kurulmuş kaşlarıyla âşığın sînesini yaralayan oklar atılmaktadır:

Ey kemân-ebrû nişāngāh-ı belāda āh kim
Tîr-i āh atılmış ok kıaddim kıurulmuş yāy olur

G.61/5

2.2.14.2.1.11. Kirpik

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan kirpik, beyitlerde güzellik unsurundan ziyade sevgilinin silahları olan tîg, tîr, hûnî, müje, müjgân gibi unsurlarla birlikte kullanılmıştır:

Dostum karşı çıkup rûhum revân olur kaçan
Cân evim teşrîfe gelse tîğ-ı müjgânun senün

G.101/4

Kirpiğin en fazla benzetildiği unsur, sevgilinin gözlerinden çıkan ve âşığın bağrını delen oklardır. Gözler bu okları, yay olarak düşünülen kaşlar vasıtasıyla fırlatır:

Tir-i müjgânından özge ey kemân-ebrû ‘ilâc
Râst gelmez tab‘uma kaç‘â kabûl itmez mizâc

G.23/1

Şâir, aşağıdaki beyitte sevgiliyi hekime benzeterek kirpiklerini de sînesini yaralayan hekim bıçağı neştere benzetmektedir:

Müjeñ neşterleri kanıma girdi
Helâk itdün beni hây ibn-i cerrâh

G.26/3

2.2.14.2.1.12. Saç

Saç; *Dîvân*’da zülf, mûy, gîsû, perçem, turra, kâkül gibi kelimelerle gözden sonra en çok kullanılan güzellik unsurudur. Sevgilinin saç *Dîvân*’da zincir, çevgân, mâr, kemend, cim, belâ gibi benzetme unsurlarıyla birlikte kullanılmıştır. Sevgilinin saç, âşığın aklını başından alır, âşığı bir zincir gibi kendisine bağlar:

Kıldı seni dîvâne be **Remzî** öğdi ol yâr
Tâ boynına zencîr-i ser-i zülfini tağdı

G.213/7

Sevgilinin misk ve anberden daha güzel kokan saçının kokusunu saba rüzgârı âşığa ulaştırır ve onu mest eder:

Getürdi bû-yı zülfünden eşerlerün ki hâz itdüm
Murâdım buyidi aldum seher bād-ı şabâdan hâz

G.89/2

Daima siyah renge sahip olan saç, âşığı avlayan tuzaktır. Şâir, şu beyitte, sevgilinin saçının dağınıklığını hatırlatarak onu, gönül kuşlarını avlayan bir ağa benzetmektedir:

Dāne-i ḥālîñ görüp gön̄lüm nice şayd olmasun
Halka-i zülf-i siyāhuñ murğ-ı diller ağıdur

G.35/6

Aşağıdaki iki beyitte, sevgilinin sihirli saçlarıyla uyku bağlama büyüü yapılması hususu işlenmiştir. Uykusu bağlanan âşık uyuyamaz ve gece gündüz sevgiliyi düşünerek perişan olur:

Uyḡusın bağladı beñzer zülf-i siḥr-engīz-i yār
Uyumaz yıldız şayar bu çeşm-i giryān her gece

G.193/2

Bağladı gön̄l ḥābını gīsūleri ‘ıkdı
Şūrīde kılp miskīni sevdāya bıraḡdı

G.213/1

Aşağıda matla beyti verilen gazelde şâir, perçemün redifli müstakil bir gazel yazarak sevgilinin saçının vasıflarını dile getirmiştir:

Şaldı cān boynuna cānā bend-i sevdā perçemüñ
Kıldı Leylī-veş dil-i Mecnūnı şeydā perçemüñ

G.105/1

2.2.14.2.1.13. Yüz

Sevgilinin güzelliğinin çoğunu yüzünde bulunan unsurlar oluşturduğundan sevgilinin yüzü ve özellikleri *Dîvân*'da önemli bir yer tutar. Sevgilinin yüzünü ifade etmek için dîdâr, tal‘at, rû, rûy, vech, çehre gibi kelimeler de kullanılmıştır. Sevgilinin yüzü aydınlık ve parlaktır; çoğu zaman geceyi aydınlatan aya ya da gündüzü aydınlatan ve ısıtan güneşe benzetilmiştir:

Gele ey yüzi güneş diñlenelüm şem‘ gibi
Neçe bir meclis-i ğamda yanalım yaḡılalum

G. 130/4

Sevgilinin yüzünün güzelliği Hz. Yûsuf'un yüzüne, meleklerin perîlerin yüzüne benzetilerek çoğu benzetmede yüzün parlaklığı ön planda tutulmuştur:

Hoş insāniyyetin gördüm bugün merdüm-i cismüñ
Beni dīvāne kıldı bir melek yüzlü perî-zāde

G.188/2

Yüz güneşe benzetildiğinde, âşığın gözyaşları yıldıza benzetilmiştir:

Şunmağıñdan encüm ey māh zerrece
Mihr-i vefādur ol baña cev̄ ü cefā degül

G.113/2

Şâir; sevgilinin güneşten daha parlak olan yüzünü görünce yıldızların kaybolduğunu, kendisi için güneşin doğduğunu ve gözyaşlarının dindiğini ifade eder:

Gün yüzüñ gördükce eyler encüm-i eşküm gurūb
Mihri mi ‘ālemde kim dir gün gibi rüşen degül

G.114/2

2.2.14.3. Rakîp

Rakîp, âşık ve sevgili arasında âşığa ortak olan ve onunla yarışan kişidir. Âşığa sevgili kadar eziyet eden rakîp, âşığa göre kendisinden başka herkestir ve kötü olan kimselerdir. Rakîp, âşığa devamlı yanlış haber getirdiği için eğrilikle suçlanır ve bu yüzden kaşa benzetilir. Rakîp, sevgilinin etrafından uzaklaşmadığı için âşığın ona yaklaşmasına müsaade etmez. Âşıkla sıkı münasebet içinde olan rakîp, kıskanç ve dedikoducudur. Âşık ile devamlı mücadele halindedir.²⁵¹

Rakîp, klasik şiirdeki durumu gibi *Dîvân*’da da hep olumsuz bir tip olarak yer almaktadır. Örneğin şu beyitte Remzî, sevgilisine kendisini rakîple bir tutmaması gerektiğini söylerken; rakîbi çirkin sesli kargayla çaylak kuşuna kendisini de güzel nağmeler söyleyen bülbüle benzetir ve bülbülle karganın bir olmadığını ifade eder:

Remzîyi ağıyāra nisbet eyleme ey gül-‘izār
Bir midür zāğ u zağan murg-ı laţif-elhān-ile

G.178/6

²⁵¹ Pala, a.g.e., ss. 21-22, 408.

Rakîbin en önemli özelliği, sevgilinin devamlı yakınında olması ve daima onunla zaman geçirmesidir. Şu beyitte âşık, sabahlara kadar ağyâr ile sohbette olan sevgilinin aylardır kendine görünmediğinden yakınmaktadır:

Şubha dek eyler gece şöhetlerin ağyâr-ile
Bir gör ol meh yanıma seyr ide gelmez ay olur

G.61/3

Yine şu beyitte sevgilinin yanında bulunan rakîp, sevgiliye ulaşamayan âşığın haliyle eğlenmektedir. Sevgiliden uzak kalan gönlünde sabrın kalmadığını ve ağlamaya başladığını söyleyen şâir, bu durumunu gören ağyârın kendisine güldüğünü söyler:

Demidür ağla gözüm gıtdü dil-i şabr u karâr
N'idem ağyâra gülünc oldum ahibbâdan ırâğ

G.92/4

2.3. EDEBÎ SANATLAR

Şâirler; şiirlerinin kalitesini artırmak, anlamı ve söyleyişi çeşitlendirmek ve kabiliyetlerini göstermek için edebî sanatların gücünden yararlanmışlardır. Her şâir gibi Remzî de şiirlerinin kalitesini ve etkisini artırmak, anlamını ve söyleyişini zenginleştirmek amacıyla çeşitli söz sanatlarından yararlanmıştır. Remzî'nin îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğü şâirin üslûbu kısmında işlenmiştir. Bunun dışındaki edebî sanatlar genellikle diğer şâirlerin kullandığı gibi bilinen tarzlarda kullanılmıştır.

2.3.1. İstiâre

Sözlük anlamı, birinden bir şeyi ödünç almak, olan istiâre, bir kelimeye, aralarındaki benzerlik ilişkisi dolayısıyla temel anlamının dışında yeni bir anlam kazandırmaktır.²⁵² Remzî, bu sanatı kullanarak şiirlerine sembolik bir anlatım katmıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte şâir, sevgiliden “tabîb-i cân” (ruh hekimi) olarak bahsetmektedir. Fakat sevgilinin tabiplikle bir alakası olmadığı bilinmektedir. Remzî, sevgilinin dudağının şerbetinin kendi derdinin devâsı olduğunu ifade ederek tabip kelimesini sevgili manasına gelecek şekilde kullanmıştır:

²⁵² M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Bilimevi, İstanbul: 2010, s. 118.

Derd-mendem la‘l-i nābuñ şerbeti emdür baña
Anı lutf it ey şabīb-i cān u dil emdür baña

G.6/1

Aşağıdaki beyitte de şâir, “serv” kelimesini sevgiliyi kast edecek şekilde kullanmıştır. Şâir, servin su kenarında bulunmasını da anımsatarak serv gibi olan, sevgilinin gönül çeken boyunu görünce adeta bir su gibi ona ulaşmaya çalışmaktadır:

Şu bigi yol bulsam ol serviñ kad-i dil-cūsına
Devlet el virse irişsem [uğrayup] pā-būsına

G.200/1

2.3.2. Teşbih

Aralarında bir veya birden fazla özellikte benzerlik ilişkisi bulunan iki şeyden birinin diğerine benzetilmesiyle oluşan söz sanatıdır.²⁵³ Benzetme üzerine kurulu diyebileceğimiz dîvân edebiyatında, teşbih sanatı sıkça kullanılmıştır. Remzî de bu söz sanatından son derece istifade ederek şiirlerine anlamsal ve biçimsel bir zenginlik katmıştır.

Bilindiği üzere dîvân edebiyatında teşbih sanatının en yaygın kullanımlarından biri, gül ile bülbül mazmunudur. Sevgili güle, âşık da bülbüle benzetilmiştir. Remzî de aşağıdaki beyitlerde görüldüğü üzere bu benzetmelerden yararlanarak kendini, sevgilinin gül bahçesini andıran yüzünü görmek için feryad eden bir bülbüle benzeter:

Bir yüzi gülzār içün bülbül gibi feryād işim
Her has u hâşāk ucundan lāleveş bağrımda hûn

G.160/6

Ben hezār efgān idüp bülbül gibi zār olayın
Şāh-ı gül gibi şalın [sen] şād u handān ol yüri

G.224/2

Remzî şu beyitte sevgilinin saçını cim harfine; boyunu elif harfine ve kaşını da nun harfine benzeterek sevgilinin güzelliğini ifade etmeye çalışmıştır:

²⁵³ Saraç, a.g.e., s. 129.

Ol zülfi cîm u kaddi elif kaşı nûn eger
Görünmese cüdâ olur elbette cân baña

G.4/2

Aşağıdaki beyitte şâir, sevgilinin ağzını küçüklüğünden dolayı zerreye ve kıl ucuna benzetmektedir:

Râzumı açmaz dehānuñ zerrece kılca bilüñ
Gerçi dirler küllü sırrın cāveze'l-işneyni şāc

G.90/3

2.3.3. Teşhîs

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklara insana ait özellikler yükleyerek oluşturulan söz sanatıdır.²⁵⁴ Şâir, aşağıdaki beyitte; âşığın kanlı gözyaşını gören ergavân kadehinin âşığa acıyarak ağlamaya başladığını ifade ederken acıma duygusu ve ağlama gibi insana ait iki özelliği kadehe yüklemiştir:

Ağlasam şevküñle çeşm-i lāle-veş pür-hûn olur
Acıyup cām-ı şarāb-ı ergavān ağlar baña

G.7/3

2.3.4. Tezat

Anlam bakımından aralarında zıtlık bulunan kelimelerin birlikte kullanımından ortaya çıkan söz sanatıdır.²⁵⁵ Şâir, aşağıdaki beyitte, bu sanata örnek olarak gösterebileceğimiz var ve yok kelimeleri arasında zıtlık ilişkisini kurmuştur:

Dil ü cān naḳdi ḥarc olsa yoluñda çok kuşûrum var
Begüm dünyā serāyında saña lāyık nişārum yok

G.96/3

Remzî şu beyitin ilk mısrasında yer alan “derde düşmek” ve “dârü’ş-şifâ” (hastahane) kelimeleriyle ikinci mısradaki dert ve derman kelimelerini birlikte kullanarak tezat sanatını kullanmıştır:

²⁵⁴ Saraç, a.g.e., s. 121.

²⁵⁵ Saraç, a.g.e., s. 163.

Derde düşdüm irmedüm dārũ’ş-şifā-yı vuşlata
Derde dermān bulmadum ben mübtelā maĥbūbdan

G.161/4

2.3.5. Hüsn-i Talil

Bir olaya, duruma ve ifadeye, güzellik katacak şekilde kendi sebebi dışında bir sebep gösteren edebî sanattır. Gerçekleşen olayın ya da durumun; akla ve bilime dayalı bir açıklaması yerine, içinde bulunulan rûh halinin etkisiyle hayâle dayalı izahıdır.²⁵⁶ Bu söz sanatının kullanıldığı yerlerde olay, bilimsel olarak açıklanmak yerine hayâlî unsurlarla örülü bir nedenle açıklanır.

Remzî, şu beyitte; sürahilerin, ağızlarından su akıtmasının sebebini güzel bir sebebe bağlayarak gül yüzlü sevgilinin şarap rengi dudağına imrenen sürahilerin ağzının suyunun aktığını ifade eder:

Mey-gün lebüñe imrenüp ey sākî-i gül-ruĥ
Meclisde şurāĥilerũñ ağzı şuyı aĥdı

G.213/2

Aşağıdaki beyitte de şâir, dilinin mürekkep olmasının sebebini gönlünün yakıcı sözlerini dilinin tekrarlayıp durmasına bağlar:

Takrîr ider-iken sūzumı şerĥ-i derūnum
Sūzıyla zebānın ĥalemũñ ĥapĥara yakdı

G.213/6

2.3.6. Mübalaĥa

Mübalaĥa bir vasfın, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta mümkün olamayacak dereceye çıkarılarak ifade edilmesidir.²⁵⁷ Tebliĥ, iĥrak ve gulûv gibi çeşitleri olan mübalaĥa sanatı; şâir tarafından kasîdelerde memdûh övülürken; gazellerde âşığın çektiĥi dertler sıkıntılar söz konusu edilirken sıkça kullanılan sanatlardan biri olmuştur.

²⁵⁶ Saraç, a.g.e., s. 231.

²⁵⁷ Saraç, a.g.e., s. 219.

Şâir, aşağıdaki beyitte; aşk ateşiyle mum gibi yandığının delili olarak yakıcı âhlarını gösterirken, sevgilinin derdinden iki büklüm olduğunu öyle ki vücudunun dal harfine benzediğini ifade eder:

Şem‘ gibi yandığuma sūz-ı āhumdur delīl
Derd-mendem derdüme kıdd-i hamīdem dāldur

G.32/4

Aşağıdaki beyitte şâir, çektiği dertlerden dolayı döktüğü gözyaşlarını Nil ve Fırat nehirleriyle aynı kabul eder:

Eşk-i çeşmim cūşda Nīl u Fırātuñ ‘ aynıdur
Bir bakımda hūn-ı zaḥm-ı hūn-feşānımdur benüm

G.123/4

Mübalağa sanatının gulüv derecesine bir örnek olabilecek şu beyitte şâir, gözyaşlarını ummana benzetirken denizleri bir damlaya benzetmektedir:

Katre-i eşkümce olmaz tās-ı pūr-hūn-ı felek
Hic ḥabāb olur mı hem-ser lücce-yi ‘ummān-ile

G.178/4

2.3.7. Tecâhül-i Arif

Manzum ya da mensur metinde bilinen bir hususun, hayâl ve nükteye bağlı olarak bilinmiyormuşçasına ifade olunmasıdır.²⁵⁸ Kısaca bilip de bilmemezlikten gelme sanatı da denir. Şâir, aşağıda matla ve makta beyitleri verilen 51. gazelde bütünüyle bu sanatı kullanmıştır. Şâir, aşağıdaki beyitte, sevgilinin başkalarıyla ilgilendiğini bildiği halde bilmemezlikten gelmektedir:

Gelmez olduñ **Remziye** peymāne-i ‘ ahdī şıduñ
Yoksa ‘ ömrüm gayrılarla ‘ ahd-i peymānıñ mı var

G.51/7

2.3.8. Telmih

Sözlük anlamı bir şeye göz ucuyla bakmak anlamına gelen telmih; bir kıssaya, efsâneyle, tarihî bir olaya veya bir âyete, hadîse, meşhur darb-ı mesellere, inanışlara

²⁵⁸ Saraç, a.g.e., s. 227.

çeşitli yönlerden işaret eden söz sanatıdır.²⁵⁹ Telmih edilecek olay doğrudan söylenmez; o olayın bazı sözcüklerle anımsatılması düşünülür. Remzî; *Dîvân*'ında âyetlere, hadîslere, peygamber kıssalarına, mesnevi kahramanlarına, atasözlerine yaptığı telmihlerle şiirlerini anlamsal yönden zenginleştirmiştir.

Aşağıdaki beyitte İsâ aleyhisselâmın mûcîzesi olan nefesiyle ölüleri diriltmesi olayına telmih yapılmıştır. Şâir, sevgilinin hayat veren dudağından çıkan sözlerin İsâ aleyhisselâmın nefesini mat ettiğini belirtmektedir:

Ne dem ki yâr ide muhyî lebün açup kelimât
İder bisât-ı kerâmetde neçe 'îsî mât

G.17/1

Remzî, Ferhâd ve Şîrîn hikâyesinin hatırlatıldığı aşağıdaki beyitte kullandığı kelimelerle Ferhâd'ın Şîrîn'e kavuşmak için Bîsütûn dağına delme olayına telmihte bulunmaktadır:

Tîşedâr-ı bî-sütûnuñ pîşesidür ey gönül
Bâr-ı gam çek pây-dâr-ı küh-ı 'aşk ol çün sûtûn

G.160/2

2.3.9. Tenâsüb

Anlamsal olarak aralarında ilişki bulunan birden fazla kelimenin bir arada kullanılmasıyla oluşan söz sanatıdır.²⁶⁰ Bu sanata verilecek en klasik örnek, aşağıdaki beyitte bulunan gül, bülbül, gülsitân gibi birbiriyle anlamsal ilişki içerisinde bulunan kelimelerdir:

Sen leîâfet gülsitânında gül-i handânum ol
Bülbül-i bâğ-ı laîf-elhân olayın ben saña

G.8/3

Diğer bir örnekte ise şâir; mâh, pertev, mihr ve âlem-tâb gibi kelimelerle gökyüzü ile ilgili terimleri bir arada kullanarak tenasüb sanatından yararlanmışır:

²⁵⁹ Saraç, a.g.e., s. 282.

²⁶⁰ Saraç, a.g.e., s. 160.

Yere göge şıgımaz ey mäh olduğıçün zerrece
Pertev ü nür-ı ruñından mihr-i ‘âlem-tâbda

G.175/4

2.3.10. Tekrîr

Bir ibarede kelimelerin, aynı anlama gelecek şekilde ifadenin tekrarlanmasıyla oluşan sanattır.²⁶¹ Şâir, aşağıdaki beyitte “dost” kelimesini beş defa tekrar ederek tekrîr sanatını uygulamıştır:

Dostlık hâkkin kor añmaz dostın hey dostlar
Kendüsine dost şanur degme bir nādān-ı dost

G.20/3

Aşağıdaki beyitlerde “geh .. geh” ve “hem ... hem” bağlaçları tekrar edilmiştir:

Hindü-beçe seyre çıkup ‘arş-ı çemende
Güyâ tapınur geh şola geh şağa benefşe

G.201/3

Çok içirme gam meyin bed-mest idersin **Remzî**
Hem seni rüsvây ider hem kendüsi rüsvâ olur

G.42/6

2.3.11. İktibas

Manzum yahut mensur eserlerde bir âyet veya hadîsin tamamının ya da bazı kelimelerinin alıntılanmasıyla yapılan söz sanatıdır.²⁶² *Dîvân*’da geçen iktibaslar “Âyet, Hadîs ve Arapça İktibaslar” başlığında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Âl-i İmrân Sûresi 37. âyete iktibas yapılan şu beyitte şâir, sevgilinin dudağının üstündeki ayva tüylerinin bu âyeti yazdığını söyler:

Şekerüñ leblerüñ üstinde gören hâttuñ okur
Enbetallâhü nebâten hasenâ âyetini

G.209/2

2.3.12. Tevriye

Tevriye; manzum ve mensur metinlerde, yakın ve uzak anlamı bulunan bir kelimenin akla ilk gelen yakın anlamının değil de uzak anlamının kastedilmesiyle

²⁶¹ Saraç, a.g.e., s. 196.

²⁶² Saraç, a.g.e., s. 274.

yapılan söz sanatıdır.²⁶³ Aşağıdaki beyitte yürüme organımız olan “ayak”, kadeh anlamına gelmesi münasebetiyle bu sanata örnektir:

Yürit ayağı didüñ istedigümüz bulduk
İçirdi sâkî elümüze virdi hürmetimüz

G.69/4

Gubâr kelimesi, toz anlamının yanında çokluğu ve renginden dolayı sevgilinin ayva tüyleri için de kullanılır. Bu benzetmeye sebep olan diğer bir durum da eskiden afyon bitkisine gubâr denmesidir.²⁶⁴

Ölsem muhabbet-i haţ-ı sırrıñla‘ âlemi
Hayrân iderdi bûy-ı giyâh-ı gubârimuñ

G.102/3

2.3.13. Leff ü Neşr

Kelime olarak düreme, toplama ve yayma manasına gelmektedir. Birden daha fazla kelimenin veya durumun verilmesinden sonra bunlarla ilgili olan kelimelerin sıralanmasıyla oluşan söz sanatıdır.²⁶⁵

Aşağıdaki beyitte şâir, birinci mısra da “nergis ile gonca”ya karşılık olarak ikinci mısra da bu kelimelerin hemen altında “göz ve ağız” kelimelerini kullanmıştır:

Nergis ü gonçe gözüñ ağızuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür

G.66/1

2.3.14. Îrâd-ı Mesel (İrsâl-i Mesel)

Bir fikri, düşünceyi ispat etmek maksadıyla bir atasözünü veya hikmetli bir sözü kanıt olarak gösterme sanatıdır.²⁶⁶ Şâir, sözüne güç katmak amacıyla bazı beyitlerde atasözü ya da özlü sözlerden fazlasıyla istifade etmiş; bunların bazılarını doğrudan vermiş, bazılarına ise telmihte bulunmuştur. Bunların tamamı “Atasözleri ve

²⁶³ Saraç, a.g.e., s. 207.

²⁶⁴ Pala, a.g.e., s. 187.

²⁶⁵ Saraç, a.g.e., s. 179.

²⁶⁶ Saraç, a.g.e., s. 277.

Deyimler” başlığı altında verilmiştir. Remzî, günümüzde “At binenin, kılıç kuşananındır.” şeklinde ifade edilen atasözünü aşağıdaki beytinde şöyle kullanır:

Bin nāz-ile hüsni atına bel bağla cefāya
Zirā ki kılıç kuşananuñ at binenüñdür

G.45/6

Arapça mesellere de beyitlerinde yer veren şâir, “Kâğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.” manasındaki Arap meselini kullanmıştır:

Nesh olur mı şafha-ı dilden nuķūş-ı ‘ilm-i ‘aşk
Kim demişler küllü ‘ilmin leyse fi’l-kırṭāsi zā‘

G.90/4

2.3.15. Cinaz

Cinasın kelime anlamı, iki veya daha fazla şeyin birbirine benzemesidir. Bir metinde, anlamları farklı kelimelerin yazılış ve söyleyiş benzerliği olan cinas²⁶⁷, şâir tarafından kullanılan söz sanatları arasındadır.

Remzî, aşağıda verilen örnek beyitlerde yarmak fiili ve sevgili manasındaki “yâr” kelimelerinin benzer söyleyişlerinden faydalananarak, diğer beyitte de emmek fiili ve ilaç manasındaki “em” kelimelerinin benzer söyleyişlerinden yararlanarak cinas yapmıştır:

Şanemā yâr ola şandım saña ben *yâr didüm*
Şanasın tîğ-ı gamuñla yüregim *yar didüm*

G.143/1

Derd-mendem la‘l-i nābuñ şerbeti *emdür baña*
Anı lutf it ey ṭabīb-i cān u dil *emdür baña*

G.6/1

2.3.16. İştikak

Bir kök ile o kökten türeyen bir veya daha fazla kelimenin aynı anda kullanılmasıyla oluşan söz sanatıdır.²⁶⁸ Aşağıda verilen beyitlerdeki italik kelimeler bu söz sanatına örnek teşkil etmektedir:

²⁶⁷ Saraç, a.g.e., s. 245.

²⁶⁸ Saraç, a.g.e., s. 254.

Az u çok neyse dilā hoş gör dehrūñ
Hic *ḥasūda ḥased* itme hele la‘ net bir hīc

G.24/6

Şem‘ gibi yandığuma sūz-ı āhumdur delīl
Dermendem derdüme ḳadd-i ḥamīdem dāldur

G.32/4

2.4. ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Atasözleri ve deyimler, hiç şüphesiz bir toplumun dilinin söz varlığını oluşturan ve o dilin canlılığını sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Atasözleri ve deyimler, ait oldukları toplumun uzun yıllar boyunca yaşadıkları olaylar sonucunda ortaya çıktığından, toplumun kültürünü en iyi şekilde yansıtmıştır. Dîvân şâirleri de halk dilinde mevcut olan, asırlardan beri tekrarlanarak süregelen atasözleri ve deyimlerden fazlasıyla istifade etmiş, bunlardan bazılarını doğrudan vermiş, bazılarını ise telmihlerle işlemişlerdir.²⁶⁹

Remzî Dîvânı, deyim ve atasözü bakımından oldukça zengindir. Bu deyim ve atasözlerinin bir kısmı doğrudan, bir kısmı ise farklı şekillerde günümüze ulaşmıştır. Atasözü ve deyimlerin sıkça kullanılması, şiirlerin anlamsal çeşitliliğini ve *Dîvân*’ın toplumsal hayatın izlerini yansıtmaları bakımından değerini artırmıştır. Bu hususlara göre *Dîvân*’da tespit edebildiğimiz atasözleri ve deyimler şunlardır:

²⁶⁹ Levend, a.g.e., ss. 174-176.

Tablo 2.6: *Dîvân* 'da Bulunan Atasözleri

Atasözleri	Beyit Numarası	Örnek beyitler
At binenin kılıç kuşananın.	G.45/6	Bin nâz-ile hüsni atına bel bağla cefâyâ Zîrâ ki kılıç kuşananuñ at binenüñdür
Ateş olan yerde duman olur.	G.41/2	Aşâr-ı ‘aşk olan kişide eksük olmaz âh Rüşendür âteş olduğı yerde duḡāñ olur
Bal belasız olmaz.	G.77/2	Cefâña şabr ider cān ey şeker-leb Bilür ḡandaysa bal olmaz belāsız
Elçiye zeval olmaz.	G.130/7	Olmaz ey şāh-ı felek zerrece elçiye zevāl Umaram olmaya ḡışmuña muḡārın ḡazelüm
Gözden uzak olan gönülden de uzak olur.	G.91/3	Fırḡate düşdüm ‘aceb mi gelmez olsam ḡöñlüñe Kim olur ḡözden ıraḡ olan kişi dilden ıraḡ
Her kimin bağı var, yüreginde dağı var.	G.49/3	Taglansa tañ mı âteş-i ruḡsāruñ ile dil Kim yüreginde dağı var anuñ ki bāḡı var
İttifak ile kişi âlem tutar.	G.47/1	Mihnet-i ‘aşkıñla cān milkin ser-ā-ser ḡam tutar Ḥoş demişler ittifāḡ-ile kişi ‘âlem tutar
Suç öldüründe deḡil, ölenedir.	G.45/4	Öldürme severem diyeni kırma ḡünāhın Dirler ki şüc öldürenüñ olmaz ölenüñdür
Kaçmak da yiḡitliktendir.	G.117/3	Hāzır ol kaçmak da erlikdür ey cān-ı ‘azîz Leşker-i ḡam tutdı dil milkin ser-ā-ser bilmiş ol
Muhabbet iki baştan olur.	G.18/4	Seng-i ser-i kūyuñla be-ḡāyet başumuz ḡoş Dirler iki başdan olur ey dost muḡabbet
Sabırla koruk helva olur.	G.42/2	Mîve-i şîrînin itdi ‘işimüñ zehr inṡîzār Gerçi eydürler ki şabr-ile ḡoruk ḡelvā olur

Tablo 2.7: *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Deyimler	Beyit Numarası	Örnek beyitler
Duyduk duymadık dememek	G.117/5	Sevme Remzî bî-vefâ dil-ber haţâdur key şaşın Şoñra bildüm bilmedüm dime birâder bilmiş ol
Şeytân azabda gerek.	G.176/5	Yandı yakıldı nâr-ı fırâkuñ añup hasûd Didüm ki yaraşur n'ola şeytân 'azâbda
Yüreği ağzına gelmek.	G.221/1	Gördüm ki yola kâfile-i yâr yöneldi Kopdı çeres-âsâ yüregüm ağzıma geldi
Âh etmek /Feryad etmek	G.2/4	Karşu feryâd eyleyüp âh itdigümçün hey begüm Hışm idersiñ ben kuluña n'eyledüm n'itdüm saña
Kan ağlamak	G.7/1	Zahm-ı sinem acıyup derd-ile kan ağlar baña Rağm idüp güyâ bu çeşm-i hün-feşân ağlar baña
Elif çekmek	G.50/2	Dağlar koyup elifler çekdükce sineme Derd-i dilden eylerem gögsüm geçürüp âhlar
Hatır yıkmak	G.12/1	İncinürsin hâtırım yıkdı diyü nâz u 'itâb Ey gönül hüzñ ü nedâmetden n'olur ba' del-harâb
Yanmak yakılmak- kebaba dönmek	G.13/7	Kan akar yaşı teni pür-yâre yanar yakılır Meclis-i dil-dârda Remzî saña döndi kebâb
Aşk ateşiyle yanmak	G.7/2	Âteş-i 'aşkuñla yansam âh-ı dūd-engizümi Gördüğünce dide-i halk-ı cihân ağlar baña
Göz hakkı	G.20/2	Sâk-ı sîmininde yârıñ kaldı çok haqq-ı nâzar Haqqını örter fakîrûñ göz göre dâmân-ı dost
El virmek	G.10/2	Dest-gîr oldı irişdürdi beni maţlûbıma Mürşid-i 'aşk itdi hayli himmet el virdi baña
Dil uzatmak	G.20/6	Kaçdığıçün nâvek-i tîğ ile bağrın hün idüp Câna her dem dil uzadır sineden bî-gâne dost
Dil ağız vermemek	G.66/1	Nergis ü gönçe gözüñ ağzuñ-ile dem-bestedür Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Ayak dolamak	G.24/5	Baňa ayak tolar-imiş içeyin kanını hoş Elüme girmeye mi cām-ı mey-i aḥmer hîc
Baştan çıkarmak	G.29/2	Başdan çıkar gönlümi ... Zülfüñle hem-dem itme şabâyı meded meded
Taşı yastık yapmak	G.43/5	Bālîn-i zer-nigāra baş egmez bu bendeler Taş yaşdanup kapuñda ki toprak döşendiler
Kan kurutmak	G.44/4	Sünbüllerüñe öyküneli nāfe miskinüñ İller ‘ itāb u tağla kanını kurutdılar
Yere göge sığmamak	G.45/3	Gün yüzüne öykündüğüne germ olup ey meh Şıgmaz yere göge şanasın ‘ âlem anuñdur
Ele vermek	G.69/4	Yürüt ayağı didüñ istedigümüz bulduk İçirdi sākî elümüze virdi hürmetimiz
Ele ayak almak	G.69/5	Ža‘îf-i derd ü ğam olduk ele ayağ alalum Getürelüm yine bāzūya Remzî kuvvetimiz
Gözü değmek	G.72/3	Kanı ol dem ki güzerān olmaz idi Görmez olduk ayağıñ tozunı degdi gözümüz
Yıldızı barışmak	G.72/4	Müşterî geçdüm idi gözyaşın idüp dem-i nağd İvme anuñla barışmaz dir-imiş yıldızımız
Sözü iki etmemek	G.72/6	Öldürür ger bırağır büse vir öldük deseüz İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz
Gözüne gelmemek	G.99/5	Remzîyā karşı gelüp şalınmasa ol serv-kaç Çöpce gelmez ‘ aynıma serv-i bülendi gülşenün
Can vermek	G.108/1	Ey ṭabīb-i dil ne öldür[düñ] ne tīmār eyledüñ Ölmege cān virür ol dem şöyle bīmār eyledüñ
Elden bırakmak	G.115/3	Yellerle hecr yeli yaķasında kosañ beni Dil dāmen-i muḥabbetüñ elden kıamaz gel
Göbeği kesilmek	G.140/5	Hāy miskīn kesil ol zülf-i siyehden deseler Virmiş nāfe kıoñ anuñla kesildi göbegüm

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Başına devlet kuşu konmak	G.145/2	Ƙondı başıma zıll-ı hümâ devlete irdüm Pâyine düşüp sāye-i pâyâna yetişdüm
Başı göge ermek	G.146/3	Başım göge irdi yer idindüm der-i yârı Şan burc-ı şerefde meh-i tâbâna yetişdüm
Boyun eğmemek	G.145/5	Egmezdi boyun toğrusı gördüm yüzün ol gün Bir gül bitirür serv-i hırâmâna yetişdüm
Efgâr dağıtmak	G.145/7	Efkârı tağıtdum yine derdüm gam-ı yârı Ağyârı Ƙodum şoĥbet-i yârâna yetişdüm
Baş koşmak	G.145/6	Dil cām ile baş koşdı geçüp bir dem içinde Götürdüm ayağı ser-i meydâna yetişdüm
El yumak	G.146/6	Cüy-ı seyrinden cihānuñ el yuyupdur gözlerüm Dest-âlüd-ile Ƙılmaz merĥabâñı dostum
Azap vermek	G.147/2	Yok günāhum cevri-ile yakdñ beni sevmez deyu Bunca hey zālīm ‘azāb etmek neden ma‘şum olam
Gurbete düşmek	G.151/5	‘Ālem-i fırkatde Remzî arzûlar Ƙapıñı Ġurbete düşen kişi elbette yād eyler vaţan
Ağız birliğı etmek	G.79/5	Gel ağız bir idelüm Remzîyâ ey ĝonca-dehen Kimseye itmeyelüm sırrımızı fâş ikimiz
Ayak basmak	G.159/2	Büs-ı lebün almağa ayak başdı piyâle Girse elüme Ƙanın içerdüm ĥasedümden
El ucuyla görmek	G.161/1	‘İş idüp iller sürer zevĥ ü şafâ maĥbûbdan Gördüm bir el ucuyla merĥabâ maĥbûbdan
Derde derman istemek	G.162/3	Derde olsun mübtelâdur derde dermân isteyen Hece düşsün arzû-yı vuşlat-ı yâr eyleyen
Hızır gibi yetişmek	G.152/5	Ĥızır-vâr iriş meded ey Nüh ‘ömrün ĥurusın Gözlerüm yaşıyla ‘âlem ĝarĥ-ı tûfân olmasun
Yüz karası olmak	G.173/2	Ĥatına ol büt-i Ĉinün der-iseñ [ki] ĥatâ ey dil Olur yüz Ƙarası ĥaşıl şaĥın ĝâyet ĥatâdur bu

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Yere göge sığmamak	G.175/4	Yere göge sığmaz ey mâh olduğün zerrece Pertev ü nûr-ı ruḥından mihr-i ‘âlem-tâbda
Cana kast etmek	G.34/1	Ger disem ol dem baña bir büse vir ey şehr-yâr Cânuma kaşd eyleyüp dişler leb-i la‘ lûñi yâr
Aklını almak	G.68/2	Naş-ı hüsnüñ ‘aqlımız almış unuttuk secdeyi Kalmışuz mescid temâşasında fevt olmuş namâz
Dert üstüne taş taşımak	G.180/1	Dest-i ğam seng-i belâ şalduķca ferhâd üstine Daşıdı daş derd-mendiñ ğaldı feryâd üstine
İşi usta üstüne asmak	G.180/5	Hüsrevâ Remzî uşandırır n’ola Ferhâd kim Şimdi mi şâkird olan iş aşdı üstâd üstine
Eteğini bırakmamak	G.99/3	Seni terġib ider ey dil gözle mürşid-i ‘aşk Eteğini ħoma elden güzel irşâd ancak
Yalan dünya	G.94/4	Bâr-ı ğam çekmekden öldüm bu yalancı dünyede Bir şadâķat gösterür derde dirîġa kimse yok
Ahd etmek	G.190/3	‘Ahd eyledüm ki itmeyem artuķ mu‘ âhede Ey ġonca-leb senüñ gibi bir bî-vefâ-ile
Ağzının suyu akmak	G.213/2	Mey-gün lebüne imrenüp ey sâķî-i gül-ruḥ Meclisde şurâķilerün ağzı şuyı aķdı
Başına kakmak	G.213/4	Ol lâle-ruḥuñ ħaddine sehv-ile uzansın Beñzetdüġini murġ-ı ħemen başına ħaķdı
Atlayıp gelmek	G.216/5	Remzîyâ atlar gelürse hâlûme tañ mı ki yâr Şâd ider aġyârı ħılmaz bir nefes ħurrem beni
Yüzü ak alnı açık olmak	G.65/2	Bizümle ey efendi bir gice aḥşamla luṭf eyle Meh-i şubḥ-i sa‘ âdetsin yüzün aġ alnuñ açıķdur
Tarumar etmek	G.80/5	Yinse Remzî biz ħara perħemlû kâfirleri Târumâr itdi ħarâr u ‘aql u şabr u dînimüz
Gözü gönlü aydınlanmak	G.110/1	Mihriñle ġöñlümüz ġözümüz rüşen eyledün Zibâ ruḥuñla menzîlimüz ġülşen eyledün

Tablo 2.7: (devam) *Dîvân* 'da Bulunan Deyimler

Yel gibi yelmek	G.131/3	Tā kıyāmet kāmēt-i sırruñ hevā-dārı olup Yıl gibi yilem yoluñda bu hevādan geçmem
Allaha ısmarlamak	G.147/4	Yola girdim ‘aşk-ile Allāha ısmarlañ beni Kim bilür hālüm nic’olur şağ m’olam şayru m’olam



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

3.1. METNİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

1. Elimizdeki metnin tesisi sürecinde müstensihden kaynaklanan hatalardan dolayı metin üzerinde yapılan düzeltmeler, vezne göre okuma gayreti ve metin tamiri yapılması, bazı kelimelerin yazılışlarında farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Bu farklılıkların ortadan kaldırmak için kelimelerin ve eklerin orijinal yazılışları dikkate alınmış ve yazım birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

2. Dîvân metni oluşturulurken bilinen tek nüsha olan Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlı nüsha temel alınmıştır. Bunun yanında çeşitli şiir mecmualarında tespit edilen manzûmeler ilgili kısımlara eklenmiş ve dipnotlarla gösterilmiştir. Asıl nüshada bulunan iki yüz on iki gazele ek olarak *Mecma'û'n-Nezâ'ir*'den iki beyit ve üç gazel, *Pervane Bey Mecmuası*'ndan on dört beyit ve on üç gazel, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr*'dan ise iki beyit metne dâhil edilmiştir.

3. Metin tesis edilirken çeşitli mecmualardan elde edilen şiirler ve beyitler metne dâhil edilmiştir. Hem mecmualarda bulunan hem de elimizdeki nüshada bulunan şiirlerdeki farklar ilgili kısımlarda dipnotlarla gösterilmiştir. Metin tesisinde faydalanan mecmualar ve kısaltmaları şöyledir: **MN** *Mecma'û'n-Nezâ'ir*, **P** *Pervane Bey Mecmuası*, **R** Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de kayıtlı *Mecmû'a-i Eş'âr* (VR.80b-160a)

4. Metinde yer alan tüm manzûmeler ve bu manzûmelerin beyitleri numaralandırılmıştır. Ayrıca manzûmelerin hangi varakta bulunduğu köşeli ayraç içinde [1a] örneğindeki gibi gösterilmiştir.

5. Dîvân nüshasında belirli sebeplerden dolayı okunamayan kısımlar uygun şekilde okunmaya çalışılarak köşeli ayraç [] içerisinde verilmiştir. Uygun okuma yapılamayan yerler araştırmacıların önerisini alabilmek için metinden kesilip ilgili kısma yapıştırılmıştır.

6. Arapça ve Farsça kasîdelerin tercümeleri dipnot ile gösterilmiştir.

7. Metindeki bütün manzûmelerin başına vezinler ve bu vezinlerin bahirleri eklenmiştir.

8. Arapça ve Farsça kelimelerde geçen uzun vokaller â,î,û harfleri ile gösterilmiştir.

9. Metinde geçen âyetler italik olarak yazılmıştır. Âyetlerin Kur’ân-ı Kerîm’de geçen yerleri dipnotta belirtilmiş ve Türkçe anlamları verilmiştir. Hadîsler ve diğer Arapça kısımlar için de aynı işlem yapılmıştır.

10. Metinde vezin gereği hece düşmesinin gerçekleştiği durumlarda düşen ünlünün yerine ayraç (') kullanılmıştır.

11. Metinde “ب” ile yazılan zarf fiil ekleri “-Up” şeklinde yazılmıştır.

12. Metnin tesisinde Prof. Dr. İsmail Ünver’in “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” isimli çalışmasına uygun bir yol izlenmeye çalışılmıştır.²⁷⁰



²⁷⁰ İsmail Ünver, (1993), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C. XI, Sayı I, İstanbul: s. 51-89.

3.2. TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	a, ā, e	ص	Ş ş
ب	B b	ض	Ḍ ḍ/ Ṣ ṣ
پ	P p	ط	Ṭ ṭ
ت	T t	ظ	Ẓ ẓ
ث	Ṣ ṣ	ع	‘
ج	C c	غ	Ġ ġ
چ	Ç ç	ف	F f
ح	Ḥ ḥ	ق	Ḳ ḳ
خ	Ḥ ḥ	ك/ك/ك	K k / G g/ Ņ ñ
د	D d	ل	L l
ذ	Ẓ ẓ	م	M m
ر	R r	ن	N n
ز	Z z	و	V v, o,ō ö, u,ū, ü
ژ	J j	ه	H h, a,e
س	S s	ی	Y y, ı, ī,î, ï
ش	Ş ş	أ ء	’

3.3. REMZÎ DÎVÂNİ TRANSKRİPSİYONLU ÇEVİRİSİ

[1b]

Dîvân-ı Şeyh Remzî
Bis'mi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm²⁷¹

Dîbâce *
fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün
Remel - . - - / - . - - / - . -
Bi'smihî sübhânehû celle ve 'alâ
Ellezî ref'e's-semâvâtî'l- 'ulâ²⁷²

Fâtihü'l-ğayb anuñ-ile oldı rûh
*Lâ-cerem*²⁷³ oldur maķâlîd-i fütûh

Feth olur anuñla mecmû' -ı tılısm
İsm-i a' zamdur bilâ-rayb işbu ism

On toķuz ģarfî bu ism-i a' zamuñ
Vaşfin eyler on sekiz biñ ' âlemüñ

Oldı ser-cümle mefâtiĥ-i rumûz
Her birinden feth olur biñ biñ künûz

Dâl olupdur nokĥa-i bâ vaĥdete
Bâ' iş olmışdur bu vaĥdet keşrete

*Emr-i zîbâl*²⁷⁴ oldı murğ-ı zü'l-cenâh
Olmadı pervâza şehpersüz [necâh]

Ulu zatlırsuz ser-âğâz eylemek
Bî-per u bâl olsa pervâz eylemek

Ṭâyir-i ķudsîdür emr-i zî-felâh
Ṭayre lâzımdur iki olmak cenâh

Ya' ni kim efzûn olup pîrâyesi
Ola ģamd Lillâh anuñ hem-sâyesi

²⁷¹ "Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla."

* Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

²⁷² "Gökleri yükseltti." *Kur'an*, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 2

²⁷³ "Şüphe yok, şüphesiz ki." *Kur'an*, 11. Hûd Sûresi, Âyet 22; *Kur'an*, 16. Nahl Sûresi, Âyet 23, 62, 109; *Kur'an*, 40. Mu'min Sûresi, Âyet 43

²⁷⁴ "Küllü emrin zîbâlin lem yebde fihi bî-bismi'llâhi fe-hüve ebter" / "Besmelesiz başlayan bütün işler sonuçsuzdur." Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e. s.79.

[2a] Bu iki ism-ile buldı feth-i bāb
*Küllü şey'in Allāhu a'lem bi's-şavāb*²⁷⁵

Evvel bahār-ı bāğ-ı bidāyet ki benefşe-zār-ı nām-ı Hudā-yı hıdāyet-fezāy ile nümāyış-i ārāyış üzre olan ebvāb-ı hāzāyin bilā-rayb miftāhı ve ‘*indehū mefātihul-gayb*²⁷⁶ ile t̤ahşil-i küşayış eyleyüp hātır-ı ‘ātır-ı gülistān-ı hāqāyık-ı bostān-ı deqāyık ezhār-ı maqāl-i bī-miṣāl ile *küllü cānib-i min evvelihī ilā āhīrihī*²⁷⁷ bedāyi‘-i şanāyi‘-i ma‘ārif ve leṭāyif-i ḡarāyib ü ‘avārif birle bu ism-i a‘zam-ı hümayūn-fālūn nefehātü’l-ḡuds-i rāyika ve fütühāt-ı ins-i lāyikasın berekātında gül ve şakāyık-ı hāqāyık ve lāle-i nu‘māñ-ı deqāyık ile māl-ā-māl olup bir vech-ile zeyn ola ki cennet kapuları gibi açılıp mışrā‘-ı ayn bir gülşen-i zibā zuhūra gele kim *mā semi‘athū uzun ve lā ra’ethūl ‘aynū*²⁷⁸ sübüt fevḡ-ı cinān olup zāhir cevābında mücellā şükūfeler kimi şükūfte kimi nā-şükūfte geleler beyāna şıgmaz iken bī-ḥisāb iken vāfir lef ü neşr-i müretteb hep müheddeb hep nūzehheb mücellā mücellā bir zerre-i beyzā-yı muṭarā-yı feridedür ki görmüş degül āferide leṭāfetde ve nezāfetde nedide ve neşenide ve her şahāif [2b] pür leṭāif-i verd-i ṭaride envā‘-i ma‘ārif-i kirdigārī yazılıp her varak bir ceridedür ki yārān-ı hūş yārāna mahfi ve pūşide degül

Gül-i zibā-yı her ravza çerāğ-ı beyt-i ma‘mūrāt²⁷⁹
 Beşadgüne ḡayāl ü nāzūkī nūr u ‘alā nūrāt²⁸⁰

peymen bereket bismillah nesmāt-ı ḡuds-i mu‘azzamun ve nefehāt-ı ins-i mükerrrem biriyle bu gülistān-ı şerif ve bu bostān-ı laṭif bir vech-ile ārāste ve bir üslūb-ile pīrāste olmak müyesser ve muḡadder olaki muḡadderāt-ı efkār ebkār-ı mānende muḡayyabāt-ı ezhār-ı serā-perde gülşen-i hātırdan geliben semen-büy-ı ‘ātır key-i rüşen olup hezār bülbül-i beyān-ı maqāl ve hezārān-ı hezārda bostān hātır-ı ‘ātırını ve tūṭi-i nātıka hümayūn-ḡal gülşen-i gül-i emr-i zī-bālda sākin u fāriḡü’l-bāl iken nuṭka gelüp *bi-emr-i Ḥālīḡ zī’l-mülk ü ve’l-kemāl*²⁸¹ nağme-i serā-yı gülistān-maqāl ve perde-güşā-yı hoş-edā-yı bostān-ı ḡayāl olup e’r-Raḡman *ḡalaḡal-insāne ‘allemehū’l-beyān*²⁸²

²⁷⁵ “Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Allah’tır.”

²⁷⁶ “Gaybın anahtarları O’nun yanındadır.” *Kur’an*, 6. En’ām Sûresi, Âyet 59

²⁷⁷ “Baştan sona kadar tüm taraflar.”

²⁷⁸ “Hiçbir kulağın duymadığı ve gözün görmediği.”

²⁷⁹ “vel beyti’l mamûrî” “Mamur eve Andolsun!” *Kur’an*, 52. Tur Sûresi, Âyet 4

²⁸⁰ “Nur üstüne nur.” *Kur’an*, 24. Nur Sûresi, Âyet 35

²⁸¹ “Mülk sahibi ve kemal olan yaratıcının emriyle.”

²⁸² “İnsanı O yarattı. O’na beyanı öğretti.” *Kur’an*, 55. Rahman Sûresi, Âyet 2-3

işâretinüñ sıyt-ı sadâları ve *inne mine'l-beyân*²⁸³ hikmet haberî beşâretlerinüñ hüsni edâları ki ve bî-gâh-ı dil-âgâhuñ gûş u hûşune vuşûl buldukda bu ma'rifet-i 'ulyâ-yı 'ilm-i şerîf-i ilâhî ve bu ni'met-i uzmâyî nuṭṭa-ı laṭîf-i nâ-misâli [3a] güherlerinüñ ḳadr ü ḳıymeti ve luṭf u kerâmeti *bi-ḳadari'l-vus' ve'l-imkân-ı sâmi'a*²⁸⁴ cân-ile iz'ân idüp *ve le-ḳad ḫalakne'l-insâne fî aḥseni taḳvîm*²⁸⁵ işâreti iḥsânunuñ efkârını ve beşâret *inne rabbîr-raḥîm ve-dûd*²⁸⁶ âyeti ezkârını 'an şamîmü'l-ḳalb evrâd-ı revân idinmişdür ni' mel-*virdu'l-mevrûd*²⁸⁷

Ḳudret degül mi aḥsen-i ḫulḳ ola ḫâkiş
Hikmet degül mi nuṭṭa gele murğ-ı gil siriş

Pes ḥamd ve sipâs-ı bî-ḥad ol vâhid-i ḳayyûm-ı ḫaḳîḳinüñ ḫaḳḳında aḫaḳ ve şükr-i bî-ḳıyâs ve bî-'add ol râzıḳ-ı Rabbü'l-'âlemîn içündür ki mün'im-i bî-men'-i ḳâdir-i muṭlaḳdur âlâyiş-i alâ ḳudret ve perveriş-i nu'mân-ı hikmeti ile âfitâb-ı nefsi-nefis-i insânî taḫte'l-sarây ḫazîz 'adem-i zûlmâniden ḫurûc idüp fevḳal-'ulâda ḫayr-ı vüçüd maṭla'-i nûrânî burûcuna 'urûc eylemişdür ol Vâcibü'l-vüçüd fâizü'l-cüduñ cümle biḫâr-ı 'aṭâya ve faḫlahu feyz ü mezâyâsındandır zâviye-i şadr-ı sine-i pâk a'nî püte-i ten-i ḫâkide cân-ı şerîf-i şadr-nişîn cism-i laṭîf ki *ve le-ḳad ḫalakna'l-insâne*²⁸⁸ *min sülâletin min tîr*²⁸⁹ olupdur *Fe tebârekallahu aḥsenü'l-ḫâlikiyr*²⁹⁰ ol pâdişâh-ı 'âlempenâh baḫşendeniñ emri ile kuvvet-i ḳût-ı rûḫ u [3b] istikâza nebâtî baḫşişlerinüñ fâ'idesi ve ḫ'an-ı ni'met-i ifâzına ḫayât-ı cûşişlerinüñ mâ'idesi birine mertebe-i melekât-ı mülkiyye idüp 'aḳl-ı bi'l-fi'l 'ale't-taḫşîl ziynet-i şemere-i feyz-i bu bostân-ı ilâhî ve ḫil'at-ı şükûfe-i şûr-ı ḳudsîyye-i âgâhî taḫşîl idüp *bi'avni'l-lâhi'l-meliki'l-'ilm*²⁹¹ evc-i burc-ı şeref *ve le-ḳad ḫalaknel-insâne fî aḥseni taḳvîm*²⁹² de kevkeb-i ṭâlî'ini lâmi' görüp ol ḳâdir-i bî-çünüñ ḳudret-i şâmile ṭûtî-i nâṭıḳası faşîḫi'l-lisân ve bülbül-i hezâr ve bostân-ı 'âḳla şaḫîḫü'l-beyânun her biri elşine-i nâṭıḳasunuñ eşnâf-ı na'ât-ı fâ'ıḳası dürlü dürlü cevâhir ü zevâhir elbette vüçüd u taḫşîn ile tezyîn olmuş

²⁸³ “İnne mine'ş-şî'ri li-hikmeten, İnne mine'l-beyâni li-sihren.” “Şiirin bazıları vardır ki hikmetin kendisidir, beyanın öylesi vardır ki sihrin kendisidir.” Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e., s. 333.

²⁸⁴ “Geniş imkânların olduğu müddetçe.”

²⁸⁵ “Biz, gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık.” *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

²⁸⁶ “Muhakkak ki benim Rabbim rahmet nuru gönderendir, sevendir.” *Kur'an*, 11. Hud Sûresi, Âyet 90

²⁸⁷ *Kur'an*, 11. Hûd Sûresi, Âyet 98

²⁸⁸ *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

²⁸⁹ *Kur'an*, 32. Secde Sûresi, Âyet 7

²⁹⁰ “Suret yapanların en güzeli olan Allah'ın şanı ne yücedir.” *Kur'an*, 11. Müminun Sûresi, Âyet 14

²⁹¹ “İlmin sahibi olan Allah'ın izniyle.”

²⁹² “Biz, gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık.” *Kur'an*, 95. Tin Sûresi, Âyet 4

görüp biyedihi'l-ḥayr inneke 'alā külli şey'in ḳadīr ve bi'l-icābete cedīr²⁹³ diyüp tāreten bi'l-lisān ve tāreten bi'l-cinān emākin-i besāṭin-i tefekkürde mütemekkin ve mesākin-i şekkeristān-ı şükr ü sitāyişde sākin eylemişdür *ṣalāt ü salāt ve esnāf-ı teslīmāt ber-rūḥ-ı muṭahhar-ı merḳad-i münevverān server-i şefī'-i rüz-ı mahşer-bād bi'l-āl ve'l-evlād ve aṣḥābi'l-kirām ve aḥbābi'l-izām siyyemā e'r-rāşidīn el-reşidīn Rıdvānullāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in eṭ-ṭayyibīne't-tāhirīn*²⁹⁴

Naẓm

fe' ilātūn / mefā' ilūn / fe' ilūn

cedīd - . - - / . - . - / . . -

[4a]

Yüzi nūr-ile leyletü'l-mi' rāc
Rüşenā buldı gün gibi şeb ü āc

'Ālemüñ rüşen oldı yüzi gözi
Söyleyen nice söylemiş bu sözi

Ger yüzün ayağına sürdi ḳamer
İzi tozı yüzünde ḳodı eşer

Nūr idi ol nūra ḳonar mı ğubār
Ayağında idi na'l-i pāk-i ğubār

Oldı Rūḥu'l-Emīn ile hem-rāz
Ḳıldılar nitekim hümā-pervāz

'Arşa çıkdı Burāk-ı berḳ-nūrı
Ayağı yer mi başdı kim ḳona geri

Müntehā seyri leyletü'l-Esrā
Sidre oldı hüv'el-lezī esrā

Himmeti anuñ ucmağ üzre idi
Nūr u ḳulmetler acmağ üzre idi

Gösterüp mu'ciz ol Resūl-i Ḥāḳ
Oldı bir barmağıyla māh iki şaḳ

İndi gökden ḳamer mehābetle
Ṭā'if-i Ka'be oldı ḳudret ile

Ḥacerü'l-esvede doḳandı yüzi
Ola ḥāşā anuñ ayağı tozı

²⁹³ "Zira, Sen herşeye kâdirsın ve icābete de layıksın."

²⁹⁴ "Ruhu temiz olan teslim olmuş sınıflara, nurlu kabirlere, mahşer gününde ailesine ve evladlarına şefaatt sahibi olanların güzel ve temiz olan ashabından ve akrabalarının hepsinden Allah razı olsun."

Efdal-i mu‘ cizât ekmel-i beyyinât âyât-ı Kur‘ân-ı mübîn ve âyât-ı furkân-ı metîn olup server-i kâ‘inâtıñ ‘aleyhi efdalü’s-salavât ser-çeşme-i serî‘ül-benân lisân-ı bedî‘al-beyânından mişâl âb u hayât [4b] kelimât-ı tayyibât ve âyât-ı hikmet-i Bârî kudret ile cārî oldukda fuşahâ-yı ‘arabü’l-‘urebâ haşayî Baḥḥadan ekser olup ve bülegâ-yı min tahtü’l-baḥrı bâ‘i remmâl ve senâdan okur iken ihşâen ve ‘adeden çok lâf u güzâf oldu kimesne cevâba kâdir olmadı ebeden bu sevdâ-yı hâim ile neçe ehl-i hevâ-yı bed-fercâm ve ‘âciz rüsvâ-yı bed-nâm yevmen ve leylen tavîlen ol ‘avâm-ı ve havâm *kel-en‘âmi bel hum adallu sebilen*²⁹⁵ dâire-yi ‘aql-ı hıreddeden çıkup sipâhân-ı biḥâr-ı eş‘âr-ı bî-feşâhat ve seyyâhân-ı bevâdî efgâr-ı pür-feşâhat olup rîḥ-‘âşîf hevâ-yı fışk-ı fesâd ve seyl-râ‘ib-i dalâl ve unf ve ‘inâd ile istiğrâk-ı ğark-ı ‘itâb ve ihtirâk-ı âteş-i ‘ataş-‘ıķâbe istihkâk ile sâhil-i selâmetden dūr ve menâzilü’l-fethden mehcūr olanlar ḥaḳḳında nâzil olmışdur âyet-i kerîmü’ş-şu‘arâü *yettebiuhümül ğavun elem tere ennehüm fî külli vadin yehîmün*²⁹⁶ feamma anlaruñ ‘alâ şerîḥeti’l-muvâfıķatî Bādî şartıye-i muvâfıķa *illellezîne âmenû ve amilu’s-sâlihât*²⁹⁷ birle menâzil-i maḳşûda ve sevâhil-i ma‘hûdeye [5a] vâşıl olup derecât-ı *felehum ecrun ğayr u memnûnin*²⁹⁸ ḥâşıl olmaḳ üzere necât bulmuş ola sultâni’l-‘ârifin Şeyḥ ‘Abdurrahman el-Câmî kaddesallâhu sırrahuş-şâmi bi-sırrahim esnâlar ve müsteşnâlardur *Allahümmec‘alnâ min zümratı ‘ibâdike’s-sâlihîne’l-mü‘minîne’l-müşliḥîn*²⁹⁹

İki nev‘ oldı mâḥaşal şu‘arâ
Eşkıyâ ve ba‘zı ve ba‘zısı sü‘edâ

Zemm olan ḥişşe‘-i mu‘ayyenedür
Mevzi‘inde ḳamu mübeyyenedür

Şu‘arâ‘-i sa‘d anlardur ki mü‘min ve muvaḥḥid olup ‘ale’t-taḫşîl-i ‘ulûm-ı ‘Arabiyye ve fûnûn-ı edebiyye-yi ba‘de’t-taḫşîl terkîb-i neşr-i müsecca‘ ve tertîb-i nazm-ı muraşşa‘a kâdir olup genc-i fetâ‘at ve gûşe-yi ferâġatde şafâ-ḥâṭır ile taḫşîl-i genc-i ġinâ-yı vâfir yazup nefehât-ı rumûz-ı ilâhî kudretine zâkir ve fütûḥât-ı künûz-ı ğayb ni‘metine şâkir olup sa‘îleri meşķūr ve kendüleri maġfūr olup istiġnâ-yı fehvâ

²⁹⁵ “Onlar yalnızca hayvanlar gibidirler belki yolca daha sapıktırlar.” *Kur‘an*, 95. Furkan Sûresi, Âyet 44

²⁹⁶ “Şairlere ise haddi aşan azgınlara uyarlar.” – “Görmez misin ki onlar, her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar.” *Kur‘an*, 26. Şuara Sûresi, Âyet 224-225

²⁹⁷ “Ancak iman edip iyi amelde bulunanlar hariç.” *Kur‘an*, 18. Şuara Sûresi, Âyet 227

²⁹⁸ “İşte onlar için kesintisiz mükâfat vardır.” *Kur‘an*, 6. Tîn Sûresi, Âyet 6

²⁹⁹ “Allahım! Bizi ıslah edici mü‘min ve salih kullarının zümresinden eyle.”

*lillāhu künūzūn mefātihuhā elsinetüş-şu‘arā*³⁰⁰ beşâretiyle sürür olalar şu‘arā-i zevi’l-
 ‘urādan olup fisk-ı fesād u hamr-ı ‘inād ile ‘aķılları zā’ıl ve mest-i lā-ya‘ķıl u hayrān-ı
 üftān u hizān ebrū-yı ‘izzeti [5b] hāke nezellet ile yeksān idüp bi-emri aķşevü’l-turāb fī
 vücūhū’l-meddāhin ‘alā vücūhu menābih es-sāiline ma’mūr ve mecāb olup gezüp beyt-i
 ma’mūr nazm-ı tarab u yebāb idüp imtilā-yı ķubh-i ķabīh fıkı-i ķabīhe mübtelā olup
 haberi *le en yemtelie cevfun ehadikūm kayhan hayrun min en yemtelie-i şı‘ren*³⁰¹
 rivāyetinūn ma’nāsı şaķīh ile bu maķūle şı‘ir ķabīh olup kelām-ı faşīh *izākāne el-şı‘r u*
*ġāliben ‘alā lisāni’l-insān hattā yaşuddehu ‘an zıkrillāhi*³⁰² *vel-‘ilm vel-Ḳur’ānil*
*metīn*³⁰³ *ve mā allemnāhüş-şı‘re ve mā yenbāġī lehū in hüve illā zıkrun ve Ḳur’ānun*
*mübīn*³⁰⁴ āyetünün nefyi şarīhi ile *‘alāmetühū şı‘r-i menfihi hūdūdu ‘an zıkrillāhi menfi*
ve menhā olup şı‘r-i ķabīh-i menķūz ve şā‘ir-i maġdūb ve mebgūz ola ne‘ūzubillahi
*min şerrin*³⁰⁵ ve emşāl-i şu‘arā’-i ehli’t-telbīs ellezi [eş-şı‘rū] *mizmārūn min mezāmīri*
*iblis*³⁰⁶ allahümme ebeden nā bi-Rūḥu’l-Ḳudūs ve şerreffe ķulu benā bi-rūḥu’l-ins-i bi-
 muktezā-yı ķavl-i şaķīh Resulü faşīh *hüve kelāmūn fe-ḥasenühū ḥasenūn ve ķabīhühū*
*ķabīhūn*³⁰⁷

Nazm

Ṭabī‘-i mevzūn idi sözi murūn
 Şı‘r olmadı gerçi kim me’zūn

Zihni mizān-ı nazma mā’ıl idi
 Gerçi kaşıd degüldi ķābil idi

³⁰⁰ “Lillāhi künūzun tahte’l-arşı mefātihuhā el-sinetüş-şu‘arā” / “Arşın altında Allah’ın hazineleri vardır, onların anahtarları da şairlerin dilleridir.” Hadīs-i Şerīf.; Üzgör, a.g.e., s. 143.

³⁰¹ “Sizden birinin karnını irinle doldurması, şiirle doldurmasından daha hayırlıdır.” Hadīs-i Şerīf.; Üzgör, a.g.e., s. 157.

³⁰² “Sizi Allah’ı zikretmekten alıkoyar.” *Kur’an*, 5. Mâide Sûresi, Âyet 91

³⁰³ “İnsanın şiir yazıp okuması onu çoġu kez Allah’ı zikretmekten, ilim yapmaktan ve *Kur’an* öğrenmekten alıkoyar.”

³⁰⁴ “Ve biz O’na şiir öğretmedik. Ve (bu)O’na yakışmaz. O (O’na indirilen), sadece zikir ve apaķık *Kur’an*’dır. *Kur’an*, 36. Yâsin Sûresi, Âyet 69

³⁰⁵ “Bunun alameti Allah’ın zikriyle bir tutulan şiirden, yasaklanmış ve men edilmiş şiirden, kötü ve bozulmuş şiirden, doğru ve hak dini tanıyamamış, rahmetten mahrum kalmış şâirden bu ve bunun gibi şairlerin şerrinden Allah bizleri korusun.”

³⁰⁶ “Şiir, şeytanın araç olarak kullandığı çalgılardandır.” Hadīs-i Şerīf.; Üzgör, a.g.e., s. 157.

³⁰⁷ “Şiir de bir sözdür, iyisi iyi kötüsü kötüdür.” Hadīs-i Şerīf.; Üzgör, a.g.e., s. 143.

[6a] *Kemā vaḳa‘ fī ba‘zī ġazvatehu mine’l-kelimāt-ı tayyibāt-ı vallāhu levlā Allāh māehtedeynā velā taṣaddaḳnā velā ṣalleynā fe enzelen sekīnetehu ‘aleynā*³⁰⁸ ve *sebbite’l-aḳdām*^{309,310} ve cümle-i güftār-ı derd bād u güher-nişārındandır ki

Ene’n-nebiyyü lā kezib
Ene’bn ü ‘ Abdil-Muṭṭalib³¹¹

ḳabl-i nüzülü’l-Ḳur’āni’l-mecīd İmrü’l-Kaysdan şudür u emşāl heza el-ebyāt vāḳa‘ olup a‘nī bihi’l-ṭalebü’l-insān fış-şayfī eş-şitā fe izācā eş-şitā enkerahu ve hüve lā yerda biḥālī vāhidin *ḳutile’l-insānu mā ekferahu*³¹² febā‘de nuzül el-āyete ḥazreti mine’ş-şu‘arā diyüp ve ba‘zī rivāyetde *ve enne mine’l-beyāni’l li-ḥikmetihi*³¹³ buyurduğı leṭāfet-i şu‘arā delīl-i rüşen-i ṭāhir ve zāhir ve kerāmet-i şā‘ire şāhid ve bāhirdur

Ez maḳāmāt-ı bülend-i evliyā
Evvelā şī‘rest ü āḥır kīm[i]yā³¹⁴

çünkü bu vech-ile nazmıñ iştihārı ve nāzımınıñ kemāl-i i‘tibārı olsa şākir-i māhirüñ sözi ma‘ḳül özi maḳbül ve bu maḳüle nazma ḳuvvet ü ḳudret dīvān naḥset ve zūd fiṭrat bi-ḥikmet-i ḥazret-i kātibi’n-nūn *vel-ḳalemi ve mā yeṣturūn*³¹⁵ şahāif-i ḥāṭırda leṭāif-i cevāhir-i zevāhir [6b] taḥrīr ve taḳrīr olunmuşdur *fe lā-cürmin berekāt-ı enīfehu*³¹⁶ sābika ve şeref-i ḥarekāt-ı ḳuvvet-i nāṭıḳa ve bu vāsıta-i vāsıta miskiyyetül-fevehāt ve ‘anberiyetil-nefehāt ki tercümān Ḥazret-i Rahman *‘alleme’l-insān*³¹⁷ a‘nī *bihi’l-kalem*³¹⁸ cerrī el-lisān serī‘ al-beyān bedī‘ül-beyān der leṭāif-i naḳāif-i el-fāz-ı mütenāsib ve mütedānī ‘azīzdür her silk-i cevāhir-i zevāhir-i mevzūn *ke emşālil lū’lūil-meknūni*³¹⁹ kelimāt-ı tayyibāt ile ārāste ve pīrāste ola

³⁰⁸ *Kur’an*, 48. Fetih Sûresi, Âyet 18

³⁰⁹ *Kur’an*, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 147

³¹⁰ “Kelîmât-ı tayyibeden bazı gazvelerinde vaki olduğı üzere Allah olmasaydı bizler hidayete eremez, tasadduk edemez, namaz kılamazdık. Bunun için Allah bizim üzerimize sekinet indirdi ve ayakları sabit kıldı.”

³¹¹ “Ben kendisinde yalan bulunmayan peygamberim. Ben Abdülmuttalib’in oğluyum.” Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e., s. 291.

³¹² “Kahrolası insan! O ne kadar çok nankördür.” *Kur’an*, 80. Abese Sûresi, Âyet 17

³¹³ “İnne mine’ş-şîri li-hikmeten, İnne mine’l-beyāni li-sihren.” “Şiirin bazıları vardır ki hikmetin kendisidir, beyanın öylesi vardır ki sihrin kendisidir.” Hadîs-i Şerîf.; Üzgör, a.g.e., s. 333.

³¹⁴ “Evliyanın yüce makamlarından ilki şiir, sonuncusu kimyadır.” Mevlânâ

³¹⁵ “Nun. Kaleme ve satır satır yazdıklarına andolsun.” *Kur’an*, 68. Kalem Sûresi, Âyet 1

³¹⁶ “Onun ağzından kötülük çıkmaz.”

³¹⁷ “İnsana öğretti.” *Kur’an*, 96. Alak Sûresi, Âyet 5

³¹⁸ “Kalem ile” *Kur’an*, 96. Alak Sûresi, Âyet 4

³¹⁹ “Sanki saklanmış inci tanesi gibi” *Kur’an*, 56. Vâkıa Sûresi, Âyet 23

Şā' irirā mī tevān kerdēn ki başed sāḥirī
Sāḥirī kerdēn buved ki o rā nekerde Sāmīrī³²⁰

şümül-i kerem-i ilāhiden su'āl ve 'umūm-ı nī'ām nā-mütenāhiden memūldür ki erbāb-ı ma'rifet ve dāniş ve aşḥāb-ı basiret ü biniş ḥuzūrlarında bu mektüb-ı muḥabbet-üslūb maṭbū' ve makbūl olup vāḳi' olan ḥabṭ ve ḥaṭāsı sehv kıılma maḥmūl ola

Kasîdeler

1.

- 1 باسم الا له يبتدي الوصف اولاً
من كان بالكمال له الفضل اولاً³²¹
- 2 ما ينشد النشيد و ما يقصد القصيد
الا بوصف ذات كريم مؤولاً³²²
- 3 ينساق بالبسامه قصوى المرام من
في بدا ما ارتجاه ازاكان تسملاً³²³
- 4 يبدء به الا موروي فتح به السرور
يمنح به الحسن طراف كيف لا³²⁴
- [7a] 5 علم لزات من علم الترف في الصدور
واسم لمن تبارك مولى و مؤنلاً³²⁵
- 6 سبحان من تفسر و بالجود والجلال
سبحان من توحد بالعز والعلال³²⁶
- 7 سبحان من تقدم واستاثر البقا
عماعده بالقدم والعلال على³²⁷
- 8 والغير قد تاخر بالضعف والحدوث
عن داته القوي وجودامكلاً³²⁸
- 9 انشا بمنطق العربى غير ذى عوج
منظما من جماو كلا مامسجلاً³²⁹

³²⁰ “Şâirlere sihirbaz denebilir. Sihirbazlık da Sâmirî'nin yapmadığı şeyi yapmaktır.”

³²¹ Vasfetmeye ilk olarak faziletli ve kemale sahip olan Allah'ın adıyla başlanır.

³²² Kerim olan Mevla'nın vasfından başkasını şâir okumaz, kaside söyleyen söylemez.

³²³ Senin adınla umduğunu elde edenler besametle sürüklenir en yüce arzulara.

³²⁴ İşler onunla başlar, mutluluk onunla açılır. Nasıl olmasın ki iyilikler bolca onunla verilir.

³²⁵ Kalplerdeki sırrı bilen zatını bilmek, mübarek ve yüce olan Mevla'nın adıyladır.

³²⁶ Cömertlik ve azametle açılmada odur Sübhan. İzzet ve ululukta tek olan odur Sübhan.

³²⁷ Kendisinden başka beka ve yücelikte her şeyi geçerek kadîm ve bâkî olan odur Sübhan.

³²⁸ Diğer her şey, zayıf ve sonradan var oldukları için O'nun güçlü zatından ve cömert mülkünden geride kalmıştır.

³²⁹ Arap lisanı ile eğri büğrü olmadan, derin anlamlı nazımlarla reddedilemeyen kelama sahip Kur'an'ı inşâ etti.

- 10 اعلى ذري مدارج حدالبلاغه
قدانزل الكتاب اليكم مفصلا³³⁰
- 11 سيروامع المسرة من عذب الى عذب
في روضت السوربجلا سراوجلا³³¹
- 12 بالحرلا يعذب من كان شاربا
منشريه المرشح عذبا و سلسلا³³²
- 13 سقيالمن سقاه يقصدالحوجه
وعيالمن رعاه بصدق اذاتلا³³³
- 14 انزل بنا موائد نعماك ربنا
في البداء والمعاد معاداعلى الولا³³⁴
- 15 بغطانك العميم وقرانك القديم
ورسولك الكريم به ذاقدارسلا³³⁵
- 16 هذاالذى بقدرتك السرمديه
قالالحديث كنت نبيا و مرسللا³³⁶
- 17 احسن كلامنا بكمال الفصاحته
يفضيه فيض جودك اذكان منزلا³³⁷
- 18 اشرف قلوبنا بهدا يا هداك يا
من كان وصفه لمن العقل مغزلا³³⁸
- 19 كل يتسبه الله تعالى الهنا
جدواه فى تصويره اذاتاملا³³⁹
- [7b] 20 سبحان من تحير فى وصف ذاته
وصاف عقل بلغه الحداكمللا³⁴⁰

³³⁰ Belagat sınırında basamakların en üstünde olan kitabı muhakkak ki size detaylıca indirdi.

³³¹ Sevinçle bir tattan diğerine yürünen sur bahçesinde sırrı parladı ve tecelli etti.

³³² Bir deniz ki ondan içene azap olmaz; içmeyen, azapla zincirlenir.

³³³ O, ihtiyaç sahiplerine ve kendisine sıdk ile kulak verenlere gözeterek bir su sundu.

³³⁴ Ey Rabbimiz! Başta ve sonda bizlere rahmetinin nimet sofralarını indir.

³³⁵ Senin kapsayan örtün ve kadim olan Kuran'ın, kerîm Resûlün ile gönderildi

³³⁶ İşte bu senin ebedi kudretinledir. Hadiste "Sen Mürsel Peygambersin." buyrulmuştur.

³³⁷ Fesahatın kemaliyle kelimamızı güzel eyle. Ondan, cömertliğinin nuru aksın indiğinde

³³⁸ Ey akıl sahiplerinin övdüğü Allah'ım! kalplerimize hidayetle hidayet eyle.

³³⁹ İlahımız olan Yüce Allah'ımızın tüm sıfatları, düşünülüp çabalanınca tasavvur edilebilir.

³⁴⁰ Zatını vasfetme hususunda en kemale ulaşmış akılların bile şaşıtığı Sübhan

- 21 قطعاً ناطق ناطقت لا ينطق به
لا يحتمله عاقلة قد تمحلاً³⁴¹
- 22 ننتم البناد ولوكان عجزنا
فى حمده و شكر مزاياه اجمالاً³⁴²
- 23 سراء داوموه ولا تقطاعوا كذا
ضراء بادروه ولا تقظوا الا³⁴³
- 24 تكللنا عليه بكل المنى معذ
واليه لا ينال سوى من توكلاً³⁴⁴

2.

meḥ'ülü / fā'ilātü / meḥ'ilü / fā'ilün
muḥārī' - - . / - . . . / . - . . / - . .

- 1 Maḥsūd ez āferiden-i 'ālem Muḥammed est
Maḥlūb-i ḥaḥ zi āmeden-i Ādem Aḥmed est³⁴⁵
- 2 Tā bende būd Pertev-i envār-i Muṣṭafa
'Ālem neyāferide ve Ādem neyāmedest³⁴⁶
- 3 Ne nivişte būd naḥş-ı kalem rūznâme rā
Ber levḥ-i kā'inât ne erḳām şeb zedest³⁴⁷
- 4 Hest ez vurūd nuş-i maşūn hatt-i deftereş
Dīvān-ı dīn an şeh-i 'ādil Muḥammed est³⁴⁸
- 5 Erkān-ı dīn ve ḳā'ide-i şer'ī muḥkemeş
Müstahḳemu'l-bānī ve ḳaşr-ı muşeyyed est³⁴⁹
- 6 Emsā ve zi'l-me'āric ve aneḡ Ḥudā rā
Nezdīkter Muḥammed ve Cibrīl eb'ad est³⁵⁰
- 7 Hem efser-i muraşşa' levlāk ber sereş
Hem der bereş kabāce-i'l-ūd- Aḥmed est³⁵¹

³⁴¹ Zatını anlatanların takatinin kesildiği, hiçbir akıl sahibinin tahammül edip yüklenemediği

³⁴² En güzel meziyetlerine hamd ile şükür etmekte aciz olsak da yine de yapmaya çalışırız.

³⁴³ Darlıkta sarılın asla ümit kesmeyin. Bollukta bu yolda dönmeden devam edin.

³⁴⁴ Tüm kudretimizle ona tevekkül ettik. Elimizden tevekkülden başkası da zaten gelmez.

³⁴⁵ Âlemin yaradılışının maksadı Muhammed'dir. Hakkın, Âdem'in gelişindeki (yaratmasındaki) arzusu Ahmet'tir.

³⁴⁶ Mustafa'nın nurunun ışığı henüz yanmamışken, âlem yaratılmamış ve insanlar (dünyaya) gelmemiştir.

³⁴⁷ Nakkaş, kitabı yazmamıştı kâinat levhasında...

³⁴⁸ Onun defterinin satırlarında korunmuş bir kitap vardır. Dinin divanı, o adil şeyh Muhammed'dir

³⁴⁹ Dinin temel kurallarının muhkem hukuku sağlam binalar ve kalıcı saraylardır.

³⁵⁰ Miraçların sahibi, dün ve bugün Allah'a daha yakın Muhammed ve Cebrâil'e daha uzaktır.

³⁵¹ Hem Levlāk'ın süslü tacı başında hem de üstünde dönüş elbisesi olan Muhammed'dir

- 8 Mūsī bedīn kelām-ı kelīm-i Hudā nebūd
‘İsī ezīn qabāyī izāfet mücerred est³⁵²
- 9 Seyr-i menāzil-i ān meh-i kāmīl temām kerd
Yek sâ‘at-i şebāne be zūdī ne mümted est³⁵³
- 8a 10 ‘İsī be maqşadeş neresed der raşad henüz
Bā müddet-i medīd ke ender mucāhid est³⁵⁴
- 11 V’ender rehā-yi ümmet-i ‘āşī be kūşeş est
Ender ḥalās-i nefis-i ḥud işān muḳayyed est³⁵⁵
- 12 Ez dest-i kes taşarruf-i mulkeş neyâmed ū
Tā rûz-i ḥaşr Māliku’l-emlāk ve deh yed est³⁵⁶
- 13 Ū pādīşāh-i ‘ālem-i ıtlāk ve sermed est
Der milket-i risālet bāḳī-i müebbet est³⁵⁷
- 14 Tāeş rā qarār būd ustuvār bād
Şer‘-i Muḥammedī ki esāseş mueyyed est³⁵⁸
- 15 Āşār-i ū ḥişār-i ḥaşīn ez ‘adū-yı dīn
Āyāt-i Naşş-ı kâtı‘ ve sīf-i mihenned est³⁵⁹
- 16 Der şān-ı ū ‘umūm-i risālet ‘ale’l ḥuşuş
Be naḳzı ḥüccet-i ḥuşemā men‘i movrud est³⁶⁰
- 17 U rast şark u ğarb u velā-yi livā-yi ū
Şāmil-i bā-beyz est nemaḥşuş-i esved est³⁶¹
- 18 Hengām-i nevbahār ‘adālet nişānde būd
Tûbā leh ki sidretü’l gülzār-i Mehmed est³⁶²
- 19 Āşār-i şāh-i dīn ki be işār-i şāh-i dīn
Ba‘zı şihāḥ ba‘zı ḥemān ba‘zı müsned est³⁶³

³⁵² Musa, bu kelam olmaksızın Allah'ın kelamı değildi. İsa da bu elbiseden mücerreddir.

³⁵³ O ayın menzillerinin seyri tamamlandı. Uzun bir zamanda değil gecenin bir saatinde hızlıca.

³⁵⁴ İsa gözlemde henüz çabasına ulaşamamış. Uzun zamandır mücahededir.

³⁵⁵ Ve âsî ümmetin kurtuluşu için çabalamaktadır. Kendi nefsinin kurtuluşunda onlar mukayyedirler.

³⁵⁶ Onun mülkünün tasarrufu Haşr gününe kadar kimsenin eline geçmemiştir.

³⁵⁷ O her daim Âlem-i Hakkin padişahıdır. Risalet saltanatında baki ve müebbetir.

³⁵⁸ O'nun ta'ı sağlam ve kalıcı olmasıydı temeli sağlam olan Muhammed'in yoludur.

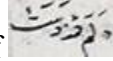
³⁵⁹ Onun tesiri, dinin düşmanları karşısında sağlam bir kaledir. Kesin Nass'ın âyetleri ve Hint kılıcıdır.

³⁶⁰ O'nun makamında risalet görevi özeldir. Düşmanların delillerinin eksikliği mevzuya engeldir.

³⁶¹ Doğu, batı ve onun bayrağının muhabbeti yolunda beyazdır, siyah değildir.

³⁶² Yenibahar adaleti davet ettiği o zamanda gülbahçesinin ağacı olan hoş kokulu Tûbâ, Muhammed'dir.

³⁶³ Dinin sultanının eserleri şahitlerin isarıdır. Bunların bir kısmı siyah, bir kısmı heman, bir kısmı müsneddir.

- 20 Ey serv-i ser-firāz-i gülistān-i merḥamet
Nenihend neşīb dāmen-i luṭf  ³⁶⁴
- 21 Dāmen mekeş zi dest ved be kīne merān
Ġayr ez deret merā nemelāz u nema^ʿ bed est³⁶⁵
- 22 Ber ravza-i muṭahhar-i ū bād sad durūd
Ki u ba^ʿ abīr u misk-i beheştī muḳarremed est³⁶⁶
- 23 Remzī ki bende rā buved ez^ʿ ayn^ʿ avn-i şāh
Rūz-ı beḳā beḥuldi şefā^ʿ at-i muḥalled est³⁶⁷
- [8b] 24 Ber rūḥ-ı pāk-ı ḥ^ʿace selām u Ḥudā-yı bād
Tābām rā āb-ı ravza-yı cennet murād est³⁶⁸
- 25 Ber  hezārān durūd bād
Aşḫāb-ı zāhirī ki her yek mūmced est³⁶⁹
- 26 Yā Rabbi şefi^ʿ bende-kon u rā ki in şeref
Bālā-ter-i mā rabbi ve aḳşā-yı maḳsad est³⁷⁰

3.

Medḥiye-i Gül

fāʿ ilātūn/ fāʿ ilātūn/ fāʿ ilātūn/ fāʿ lūn (fāʿ ilūn)

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yine gösterdi cemāl-i yārdan āşār gül
Gün gibi oldu şehirden Maṭla^ʿ -ı Envār gül
- 2 Dāmen-i gülzār için itdi^ʿ anber-şemīm
Her yaḳadan virdi bŷy-ı nāfe-i Tātār gül
- 3 Kaşra bāḡı zeyn ider mānende-i naḳḳāş-ı Çin
Rūmī yapraklar-ile bağlar şemse-i ezḳār gül
- 4 Olduḡıçün aḥsenü'l-eşḳāl şekl-i müstedir
Levh-i gülzāra ḳalem urmadı bī-pergār gül

³⁶⁴ Ey merhamet padişahının yüce servisi, lütuf eteğinin ucunu bırakma.

³⁶⁵ Elini eteğinden çekme ve hiç kimseye kin besleme! Senin kapından başka benim için ne mabed var ne de sığınak var.

³⁶⁶ Onun tertemiz ravzasına yüzlerce selam olsun ki o, cennetin misk ve amberiyle bezenmiştir.

³⁶⁷ Remzî, kullara o şâhın yardımıyla beraber kıyamet günü ebedi bir şefaât olacaktır.

³⁶⁸ Hocanın temiz ruhuna Tanrı'nın selamı olsun. Cennet bahçesinin suyu kulların muradıdır.

³⁶⁹ Onun ashabına binlerce aferin olsun; onların herbiri yüce kişilerdir.

³⁷⁰ Ey sahibim! Sen kuluna şefaât et! Bu şeref en nihayi dileğimdir.

- 5 Deyr-i bâğ-ı dehre bir vech-ile şüret virdi kim
Sikke kodı mâ-ḥaṣal ‘ âlemde Mânî-vâr gül
- 6 Bir münakkaş câme geymiş tâze dil-berdür nihâl
Kırmuzu altun benekler yer yer ey dildâr gül
- 7 Bâğ-ı dehriñ gonca’-i sîmînlerin şayd etmege
Ağzıyla nâzikâne gösterür dînâr gül
- 8 Şâh-ı şüh üstünde gonca zînet-ile şalınur
Şahn-ı gülşende düm-i tâvus cennet-vâr gül
- 9 Deste-çüb almış ele ta’ mîr-i gülzâr itmege
Turur ezhâr-ı çemen üzre olup mi’ mâr gül
- [9a] 10 Gonca bir tıfl-ı sebağ-ḥ’ândur k’önünde gūyiyâ
Gülsitândur yâ kitâb-ı Maḥzenü’l-Esrâr gül
- 11 Göz açup ḥüsn-i temâşâ eyler ezhâr-ı çemen
Oldı bu vech-ile manzûr *ulü’l-ebşâr*³⁷¹ gül
- 12 Rûy-ı yârı aındı ḥüsnîyât okur cân bülbülü
Gördi kim töldi ser-â-ser cânib-i gülzâr gül
- 13 Gerçi gülzâr-ı letâfetde hezârân gül biter
Olmaz ammâ tâze mânend-i cemâl-i yâr gül
- 14 Beñzedürdüm serve ḳaddüñ olsa hoş-reftâr serv
Tâze gülşen dirdüm olsaydı şeker-güftâr gül
- 15 Bir eşer ‘ aşkuñ hevâsından nesîm-i nev-bahâr
Bir varağ bâğ-ı cemâliñden hezârân bâr gül
- 16 Dökdi ḥüsnüñ leşkeri ḥayli bahâruñ ḳanını
Ḥûn-ı gülşendür degül bu lâle vü gülnâr gül
- 17 Ḳadd ü ḥaddün ‘ âleme yeter şaḳınsun kes düşer
Bitmesün serv-i sehî açılmasun zinhâr gül
- 18 Hîc olur mıydı mu’ ârîz ‘ ârîz-ı zîbâñ-ile
Olmasaydı bî-ḥayâ bir şâhid-i bâzâr gül
- 19 ‘ Arşa-i gülşende da’ vâyı musavvât eyleyüp
Ṭotalım kim beñzedirmiş ḥaddüñe ruḥsâr gül
- 20 Ḳanda buldı gonca-la’ l ü lâle-ḥadd ü serv-ḳad
Ḥaṭṭı reyḥân zülfü sünbül ṭurresi ṭarrâr gül

³⁷¹ “(Ey) akıl ve görüş sahipleri (ibret alın)” *Kur’an*, 59. Haşr Sûresi, Âyet 2

- 21 Geliben gülşende görsün gül yüzüñ gülsün yüzi
Gül gibi gül gül yüzine ey yüzi gülzâr gül
- 22 Tutamaz elden düşürüp bâda virür bâdeyi
Tut ki olmuş mübtelâ-yı kûçe-i hammâr gül
- 23 Merhem-ile penbe iğzâr eylemiş rahm eyleyüp
Tâze dağı yârasına sînemüñ ey yâr gül
- 24 Vaşf-ı gülde bülbül-i dil didi bir rengin ğazel
Kim ferağ kesb itdi ğâyet ey şeker-ğüftâr gül
- [9b] 25 Geydi rengin cāmelerle tâc-ı gevher-bâr gül
Milk-i gülzâr içre oldı server-i ezhâr gül
- 26 Çın-seher tırdı yudı Şâmî gülâb ile yüzün
Câme-ẖâb-ı seyr-i gülşenden olup bîdâr gül
- 27 Kırmızı yâķūtdan revzenler açup her seher
Gülşene tāk-ı zebercetden ider iftâr gül
- 28 Kal‘ a-i dil fethine çekdi şükûfe leşkerin
Lâleyi naşb itdi ezhâr içre sancâķdâr gül
- 29 Dallar kıavs anda hâr u has çatılmış harbeler
Gonca peykân şâh-ı güller nâvek-i sūfâr gül
- 30 Ebr-i gülşen koydı şu kalb-i şitānuñ başına
Şad dinedi ħirmeninüñ şaldı yer yer nâr gül
- 31 Kıldı ‘ârî zulmet-i zulm-i şitādan ‘ālemi
Nitekim envâr-ı ‘adl-i şâh-ı gül-ruhsâr gül
- 32 ‘Adline ammā ne vech-ile mu‘ādil ola kim
Ĥüsn-i lutfın gösterür yıllarda bir mîķdâr gül
- 33 Ol şehüñ bir ebr-i cūdi ki [be] her gün ‘āleme
Yağdurur bārân yerine şad hezārân bâr gül
- 34 Dürlü cevherlerle nūrānî tabaķlar zeyn ider
Kılmaĝa hāk-i nesîmi ĥayline işâr gül
- 35 Geliben bâĝ-ı ‘adâlet ĥazret-i Sultān Selîm
‘Āleme lutfından eyler her zemân izhâr gül
- 36 Zâtını zeyn eylemiş táb‘ ı selîm ü lutfu cūd
Bir nihâl-i tâzedür her cânibinden var gül

- 37 Şundı heft-ıklîmi dest-i hükmine ‘avn-i Hudâ
Şöyle kim bir deste idüp yâre şunar yâr gül
- 38 Nâr-ı qahrı kınsa kıpar ka‘ r-ı deryâdan ğubâr
Bâd-ı lûtfu irse virir hâr-ı âteş-bâr gül
- [10a] 39 Bâğ-ı kıdri ordusunda vaż‘ olan çadırlara
Çûplar serv-i bülend göstereyin simsâr gül
- 40 Fazl-ı zîre nev-bahâr-ı fazl-ı cûdından anuñ
Berķ yerine pür olur ķulle-i kühsâr gül
- 41 Yerdeki pāyeñ dergāh-ı naķş-ı reşkine
Götürür her gün başında günbed-vār gül
- 42 Yā leţāfet gülşeninde mişlini kim gördi kim
Cāme-i sebz-ile kendü serv ü destār gül
- 43 Hem serāyınuñ hevā-yı naķş-ı reng-āmîzine
Zînet ider kışra gülzāra mûnaķķaş zār gül
- 44 Hüsrevā hâb düşmez ağızından müdām
Olsa bezmiñde n’ola hoş şûh u Şîrine nigār gül
- 45 Kimseye el mi uzatdı pāye-i‘ ahdiñde kim
Serverā dīvāna bâğ-ile gelür her bār gül
- 46 Eylemiş kıhruñ yeli beñzer gezer gülzārda kim
Sünbül ü süsen benefşe düd olupdur tār gül
- 47 Yiri var baş üzre hürşid-i sipihr-ārā gibi
Olduğıçün yüz sürüp bezmiñün hıdmetķār gül
- 48 Milk-i gülzārı nice beñzetmeyem kışrına kim
La‘ l-i devrũñ eyledi hışt-i der-i dīvār gül
- 49 Hızr-veş yaşıl murakķa‘ lar geyer dā’im gelür
Sührürā zühhāde meyliñden görüp āşār gül
- 50 Ağız içre [her] nefes zıkr u şenā[lar] itmege
Kim ki yokdur ķudreti kim eyleye güftār gül
- 51 Kıdret-ile nuţķa gelse ey şeh-i şāhib-kemāl
Saña lāyık biñde itmez bir kelām eş‘ār gül
- 52 Kıābil olurdı kūy olmağa fi’l-cümle ger
Bulsa nuţķ-ı mu‘ciz ü elfāz-ı şekker-bār gül

- [10b] 53 Şerh olunmaz Bostān-ı midḥatüñden bir varak
Kılsa biñ kez ḥaşra deg evşāfıñı tekrār gül
- 54 Medḥ-i evşāfuñ Gülsitānında şebnem yerine
Şubḥ-dem oldı ġarīķ-i gevh̄er-i şeh-vār gül
- 55 Hüsrevā Remzī kuluña bir güler yüz-ile baķ
Hurrem olur bülbül-i gūyāyı görse zār gül
- 56 Bezmiñ içün baġladum bir bāġ-ı reyḥān kim anuñ
Lutfuñ[un] ḥayrānıdur [bir] serv-i ḥoş-reftār gül
- 57 Bir gül-i bāġ-ı leṭāfetdür bu rengin nazm kim
Virmez emşālinde dimez gülşen-i aġyār gül
- 58 Kim bitirmez bāġda her açılan ezhārı [şecer]
Gülşen-i ‘ālemde virmez her biten eşcār gül
- 59 Şāha teklif itmege gül yüzlü dil-berler gibi
Şaf tutup her pest elinde eyledi iḥzār gül
- 60 Sen kemāl ehli şehe arz-ı teklifdür velī
Siḥr olup nazmım olursa defter-i tūmār gül
- 61 Sensin ol kim mu‘ciz-i rengin-kelāmuñ yazsalar
Ḥaṭ olur reyḥāna müşķin ruķ‘a-i eş‘ār gül
- 62 Tā benefşe id-ı bezme micmere gerdān olup
Zeyn ide dükkān-ı bāġ-ı ṭabla-yı ‘aṭṭār gül
- 63 Nergis olduķca çemen milkinde şāh-ı tāc-dār
‘Asker-ı ezhār içinde hem sipehsālār gül
- 64 ‘Azm-i rezm itseñ olup miḥnetle nuşret hem-‘inan
Şaḥn-ı ‘ālem zeyn-i ḥayliñden ola hem-vār gül
- 65 Gülbün-i ‘ömrüñ tura ser-sebz *ilā yevmi‘ l-kıyām*³⁷²
Olıcaķ āḥir cihān bāġında āḥir-kār gül

³⁷² “Kıyâmet gününe kadar.”

4.

Manzūme-i Ceng der Medh-i Sultān Selīm Hān*fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün /fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Yetiŝe Rūm-ı seherden ŝehr-yār-ı ŝır-i ceng
Kişver-i zeng üzre leşker çekdi şaldı çarha ceng
- [11a] 2 Hıttā-ı maŝrıkdan oldı bir cihāngır āŝikār
Eyledi mağrib diyārı[nı] āmāc-ı ħadeng
- 3 Mışr u Ŝāmuñ kal' asın zengīler etmişken ħiŝār
Tahta geçdi Rūm ili sultānı göçdi ehl-i zeng
- 4 Sürh-serlerden şu denlü dökdi kanı k'oldı [hep]
Ol süvār-ı a' zam etrafın ser-ā-ser sürh-reng
- 5 Meskenet vechiyle ŝāh-ı şubh önünde serdiler
Yā mekir itdi yer öpdi çābük ü çālāk ü çeng
- 6 Pehlevān-āsā ser-pehlū tutdı çekdi ŝa' r
Yā-Ferīdün aldı güyā deste-çüb-ı kār deng
- 7 Dut ki bir şeh-bāz-ı zerrīn-bāldur kim şayd içün
Māh āña sīmīn hümādur nesr-i tā' irdür küleng
- 8 Oldı yā bir şeh-süvārem kibr-i esb-i siyāh
Pür zer itdi yolların berg-i hazān-ı zerd-reng
- 9 Oldı ŝahrā ŝahnına yer yer bulutlar sāye-bān
Şaldı gün-ā-gün varaqlar cā-be-cā naṭ' -ı paleng
- 9 Gördi kim ebr oldı bārān-güster [ü] bārid-mizāc
Semt-i süyü i' tidāl üzre hevā gösterdi neng
- 10 Naṭ' -ı zerrīn palan geydi bedel abdāl-ı berf
Tekke-i ŝahrāya şaldı post-ı zemīni reng
- 11 Seyr-i ŝahrādan geçüp [ol] yüzüne kaşd eyledi
Kim ide kaşr-ı felek-rif atde bir kaç gün direng
- 12 Gāh olur pūŝide gāh eyler tecellī nitekim
Şehr-yār-ı hoş-ħiŝāl ü nik-baht u ħüb-neng
- 13 Hāzret-i Sultān Selīm ibni ŝehenŝeh Bāyezīd
Mehdīdür vü Muħammed-ħulķ ŝāh-ı ŝır-çeng

- 14 Sûre ' -i *innâ-fetaḥnâ*³⁷³ şûret-i tîğında ḥaṭ
Nüşa ' -i *naşrun minallâh*³⁷⁴ âyeti nakş-ı ḥadeng
- [11b] 15 Bir ' alemdür râyeti kim mehçesidür âfîṭâb
Bir çerîdür leşkeri kim yeryüzün tutdı kureng
- 16 Ol kadar şâh-ı kader-ḳadr u ḳazâ-âver k'anuñ
Ḳadr-i pür-ferhengi yanında felek bî-ḳadd ü neng
- 17 Her kılıc bir mâr-ı mâhî baḥr-i ceşinde velî
Cünbüş-i merdüm bir balıḳdur birer ḥünî neheng
- 18 Dil uzadup baş şalup meydâna girse esb-i şâh
Ḥaşma tut kim bil cengidür şalar şemşîr-i ...
- 19 Erdebil aşḥâb-ı fîl aşıldur anı ḳahr içün
Ṭob tüfek güyâ ebâbîl oldı per-tâb itdi seng
- 20 Bâd-pâ bir peykidür çarḫ ol sa' âdet şubḥınuñ
Sîm ü zerden ay u gün iki yanında iki zeng
- 21 Seyre çıksa âsumânı câme-yi zerbeft-ile
Devr ider şâh-ı felek güyâ ki bâğ-ı sebze-reng
- 22 Şehr-yâr-ı bezmüne lâyıḳ muğannî yok meger
Zühre ḥînâ-ger olup çarḫ-ı çemenden ola çeng
- 23 Nüh-felek bir yüksek uçar gök kebûterdür velî
Şâhbâz-ı ḳadrûñ etmişdür zebûn-ı zîr-i çeng
- 24 Ḳaṭ' -ı aḥkâmuñla ḳutṭâ' -ı zemîn oldı [zebûn]
Düzd-âşûb-ı zemânı dest-i ḳahrîñ kıldı çeng
- 25 Çarḫ-ı serkeş bî-ḥayâ[lıḳ] mı ider devriñde kim
Şaldı ḳudret boynuna ḳavs-ı ḳuzehden pâlheng
- 26 Kâ'inât-ı cev berâber nice gelsün ' ilmiñe
Hîc olur mı kûh-ı Ḳâf-ile bir ednâ dâne deng
- 27 Ḳudretün deşinde bir Çâcî kemândur 
Kim anuñçün gök müzehheb lâciverdî 

³⁷³ *Kur'an*, 48. Fetih Sûresi, Âyet 1

³⁷⁴ *Kur'an*, 61. Saff Sûresi, Âyet 13

- 28 Düşmene sehm-i kazā geldi deyu anuñ ider
Ter halāş itdükce tiriñden çıkar şavt-ı tereng
- [12a] 29 Vaşf-ı şehde dā'imā bu maṭla' -ı seher
Ol sa' ādet şubhuna qarşu oğur idüp şeleng
- 30 Kād kader şehr-yār içün felekler teng teng
Birbiri üstünde atlas cāmelerdür heft reng
- 31 Key ḥaṭā söyler velī ceyb-i kabā-yı kadrüne
Bir takım toğuz mutabbağ tüğmedür ṭāğ-ı dureng
- 32 Haşmetüñdendür perīşān ḥāl-i ' Ācām ü ' Arab
Heybetüñdendür hirāsān Engürüs-ile Fireng
- 33 Ka' be-i ' ulyā ḥaḳı her beyti ma' mūr eyledüñ
Bir mu' azzam şehr-idi vīrān-ı būd her köhne keng
- 34 Yār-ı gār olsa ğanemle gurg ü vaḥşiler ni' am
Merta' -ı āhūlar oldı pīşe-i bebr ü peleng
- 35 Bezm-i ' ahdüñde döşer kânün feryād-ı rebāb
Devr-i ' adliñde kılur bir pāre efğānı 
- 36 Dil-ber-i ğaddārum eyler zūlmüni ben dil-ḥasteye
Bu dil-i ğam-ḥ'ār ider ancağ zemānıñda 
- 37 Mey içer ağıyār-ile benden kaçır bī-zār olur
Olduğıçün bī-zer u bī-manşıb u ḥayrān u deng
- 38 Āteş-i āhumla yandı ḥarmen-i nāmūs u 'ār
Gözlerüm yaşıyla yundı nağş-i levḥ-i nām u neng
- 39 Çeşm-i ḥūn-efşān oñulmaz eşk-i dāğın ' aynıdur
Yā henüz derd ü belā bāğında kaṭ' olmuş neng
- 40 Kışsa-i Şirīnim aşdı ğuşsa-i Ferhāddan
Kim ol urdı seng-i zaḥmı baña zaḥm içürdü beng
- 41 Dağ-ı sīnemde ben açdum tīg-ı nāḥun yarasın
Tağa ol şaldıysa zaḥm yetiše ḍarb-ı feşeng
- [12b] 42 Olmuşam rūzedār-ı derd ü faḳr ü fāka kim
Gündüz aç aḥşam ğıdāsı ğam şarābıdur sereng

- 43 Reh-revān-ı rāh-ı medhünden nice geçsün şu kim
Bahtı baht-ı za‘if ü hayl-i kadri süst ü leng
- 44 Vaşf-ı bî-ḥaddūñ nice derc itse ebyāt içre kim
Leşker-i enbūhuñ menzilgāhı olur mı cānı teng
- 45 Hüsrevā kim aḳd ider ṭab‘ ın gibi naẓm-ı hüsün
Kim kilid-i bāb-ı ebyāta zāmīrūñdür medeng
- 46 Hüsñ ü vaşfuñ nice göstere sin ‘alā vechi’l-kemāl
Remzinūñ ḡamdan ṭutubdur göñli mir’atini jeng
- 47 Sīb-i sīm-ābı ṭutub ucında sultān-ı seher
Alduḡunca ḡāh ele tāriḡini zerrin bād-reng
- 48 Seyr-i kākum pūş olup dībā-yı zerbeft üstine
Geydügünce şāh-ı ‘ālem postin-i sīm-reng
- 49 Pāy-dār itsün vüçüduñ āfitābın *Lā-yezāl*³⁷⁵
Ḡāh seyrān eyle geh kıl nūş-ı cām u ḡūş-ı çeng
- 50 ‘Azm-i rezm itsün itseñ nuşret-i feth ü zafer
Meyl-i bezm itseñ  gele ḡān-ı şūh u 
- 51 Gevher-i zātuñ şafā bahriyle olsun āşinā
‘Ömr-i ḡaşmı ka‘r-i deryālarda ḡatm itsün 

5.

Kasīde Der Medḡ-i Bahāriye

mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün
hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Biḡamdillāh bahār irdi yine ‘işret zemānıdur
Zemīnūñ naḡşın eyler her çiçek bir tāze Mānıdur
- 2 Zebān-ı ḡāl-ile ḡūyā nasihat-ḡüne bülbul-vār
Ḡül eydür ‘iş idüñ ṭurmaz faşlı tā zemānıdur
- 3 Per-i Cibril açup sebze getürdi nāme virdi
Neşāt ehline ḡudretden selām u müjdegānıdur
- 4 Yine nevrüz-ı sultānı ḡudümünden ḡaber geldi
Ḡelūñ şād olalum vaḡt-i neşāt u şādmānıdur

³⁷⁵ “Yok olmaz, ölmez.”

- [13a] 5 Yine bŷy-ı gŷl-i terdŷr olan her yaķadan zāhir
Yine her kŷşeden gŷşā gelen bŷlbŷl fiĝānıdur
- 6 Yine evvel bahār ŷzre ķurd ķuş ķorķ gŷyā
Mŷnākķaş řāk-ı eyvānı bulutlar sāye-bānıdur
- 7 Mu‘ allim-ķānedŷr Gŷlşen okurlar Mantıķu‘ķ-ķ-Tayrı
Bu mekteb-ķānenŷñ şıbyān u bŷlbŷl ders-ķŷānıdur
- 8 Olurlar lāleye nāzır ki aķarlar gŷl evrākın
Bahāristāñ-ı Cāmī ol Sa‘ dī-i Gŷlistānıdur
- 9 Bahār ālātıdur ezhār u gŷl bir ķŷācedŷr ‘ Atķār
Hezārān kŷlbe-i gŷlzār o ‘ Atķāruñ dŷkānıdur
- 10 Ayaĝ ŷstine gelmiş gŷl şurur ezhār-ı bāĝ ŷzre
Eline deste-ķŷb almış sarāy-ı bāĝa bānıdŷr
- 11 Ćemen gŷlzār-ı cennetdŷr gŷl-ile lāle ĝilmānı
Anuñ her gonce-i ķŷsni birer ķŷr u cinānıdur
- 12 Kıyametden nişān oldu duruñ seyre zemān oldu
Ćiĉekler kim ‘ ayān oldu yeruñ genc ŷ nihānıdur
- 13 Ćomañ bezmimi elden geĉer bir aya ķalmaz gŷl
Mŷsāfir-ķāne-i bāĝuñ beş on gŷn mihmānıdur
- 14 Ne‘ĉŷn şādān olup iĉmez mey[i] gŷl devridŷr ‘ ārif
Cihān gŷlsŷn deyu gŷller gŷler şenlik nişānıdur
- 15 İĉŷp sarķoş olalum şol şarāb u lāle-veşden kim
Anuñ za‘ f-ı ķŷmārından yŷzŷmŷz za‘ ferānıdŷr
- 16 Sŷrŷr-ı erĝanŷn-ile el ur şol cāma kim sākī
Anuñ ‘ aksiyle nīlŷfer dem-ā-dem erĝavānıdur
- 17 Ayaĝı şuda berf ŷzre ķomuş zerrīn-ķadeh nergis
Nice germ olmasun vaķt-i bahār u nev-cŷvānıdur
- 18 Kelāmın nāşıķ-ı pīrŷñ degŷl gŷş idicek demler
Bahār eyyāmı gŷl devri yigitlik ‘ unfuvānıdur
- 19 Gŷz aĉmaz gŷşuna ķoymaz fiĝānın bŷlbŷlŷñ nergis
Yaşında bāde var ĉeşmi şolu ķŷāb-ı ĝirānıdur
- [13b] 20 Du‘ ā-yı sŷrķ-bād okur gelŷr ŷstine her dem bād
O devrŷñ lāle-i nuķmān esīr-i nā-tŷvānıdur

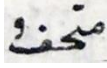
- 21 Bahāruñ sünbülünden kim dimāğ-ı dil ٲolar sevdā
Emi anuñ temāşā-yı leb ü āb-ı revānıdur
- 22 Yeşil kemhā geyer gülbün sipāhī dil-beridür kim
Anuñ gülü çin-be-çin olmuş şanasın  aylasānıdur
- 23 Bu nazm-ı h    r-ı efz  y  yazarken bir  azel geldi
Dileg  m ehl-i   irf  nu   amu vird-i zeb  nıdur
- 24 Benüm m  hum bu Őehr  n bir meh-i n  -mihrib  nıdur
Gün olur görmezem g  r ne bel  -y   sum  n  d  r
- 25 Bugün heng  me-i  amda bir  teş-b  zdur gönlüm
G  l-efş  n-ı kev  kib d  d-ı  hum  sum  n  d  r
- 26 Ten-i zerd üzre da  ursam kızıl yeşil  onlar geymiş
Muhabbet b   nu  cismim em  r-i    ş  k  nıdur
- 27 Görinen gök yüzi Őanma  Őer  r-ı söz-ile her Şeb
Der  n-ı  teş  n  mden  ı  an  hum du  nıdur
- 28 Yakılmış  teş-i z  lm-i felekden Bursadur gönlüm
Yakılmış mihri Gürciden diy  r-ı Na civ  nıdur
- 29 Mel  met b   ıdur s  nem bu  aşlarla d    nmekden
G  germiş yerleri ser-sebz o b   u  zeymur  nıdur
- 30 Güzellik    lemin b   i Őanup cevır itme ey s   i
Lebünden Şun mey-i b   i bilürsin d  nye f  n  d  r
- 31 Sa  a ey h  ste-d  l Őunmaz Őar  b-ı l    lini dil-ber
Am  n virmez hel  k eyler cih  n  n b  -am  nıdur
- 32 O z  limden Ő    yet k  l y  ri   adl  ss  bir Ő  ha
Ki Őehr  n m  h  dur anu  pen  h-ı ins   c  nıdur
- [14a] 33 S  leym  n-ı zam  n  Őehz  de kim Sult  n Sel  m  n bu
G  l-i nev b  de-i g  lz  r-ı    mr-i c  v  d  n  d  r
- 34 Cem  li Hüsrev-i r  y-ı zem  n  n  urret  l-  ayn  
Hil  li evc-i i b  l  n m  ş  r-ı bil-ben  nıdur
- 35 Bah  rist  n-ı  ab   m  n n bed    inden bey  n olsa
 olu bir berg-i bel   atdur p  r-ezh  r-ı ma   n  d  r
- 36 Kit  b-ı vaş  f-ı h  lk  ndan Bah  rist  n iki     b  b
Behişt-i cev  rin  n faş  l-ı  emen bir Bost  nıdur

- 37 Kaçup bu çarh-ı zâlimden penâh olmağîçün halka
Medâr-ı emn o Dârânuñ der-i dârü'l-emânıdur
- 38 Muşallaṭ olmağa bâğa bahâruñ safha-i güller
Elinde dergeh-i şehden berât-ı zer-nişânıdur
- 39 Hıfâib-i minber-i firûze-fâm-ı gülşenüñ zikri
Bu kim şehzâde bu karnuñ şehâ şâhib-kırânıdur
- 40 Yed-i kahrında göklerdür tokuz yapraklu bir şîşe
Zer-endüd âb-ı kâdrinüñ o berg nev-üstüvânıdur
- 41 Mehâbetde meh-i gerdün o şâhıñ hem-rikâbıdur
Şabâ sür' atde rahşınıñ dem-â-dem hem-ı inânıdur
- 42 Fezâ-yı çarha 'azm iden şehâb-ı seyl-i cevherkeş
Şanasın şâh-ı devrânüñ burâk-ı berķ-revânıdur
- 43 'Adüyı serzenişlerle sebk-i şâlib demek bîcâ
Yakup pâ-mâl iden anuñ bu gürz-i ser-girânıdur
- 44 Şeh-i hâver-zemîn-iken güneş der-bân aña her gün
Emîr-i Hind-iken Keyvân her aḡşam päs-bânıdur
- 45 Kışhânurlar senâ-h'ân-ı şehâ-yı h'ân-ı elṭâfi
Dilâverler dil-efgâr-ı kemend-i imtinânıdur
- 46 Ele cām alsa seyr eyler cihânı cām-ı sadefden
Kimiñdür duya devrânüñ Cem-i gîti-sitânıdur
- [14b] 47 Tıutup cām elde tıururken ayağın Cem gibi kullar
Deyem ḡâşâ ki ol devrüñ Cem-i dâr-ı nişânıdur
- 48 Sen ol şâh-ı mu'azzamsın ki bu dergâh-ı 'âlinüñ
Felek sulṭân-ı der-bânıdur piste miyânıdur
- 49 Benefşe gülşen-i halkuñ sarâyında perestâre
Kuluñdur sünbül ü Hindî velî Hindüstânıdur
- 50 Siyâdet taḡt-gâhında senüñ ḡükm ü ḡümâyüñüñ
Cihânüñ kâr-ı fermânı faķîr ü kāmurânıdur
- 51 Ezel bezminde cāmıñdan meger bir cur' a içmiş kim
Ebed Hıẓr-ı cihân mest-i şarâb-ı zindegânıdur
- 52 Dil-i ḡaşma doķunmayınca geçmez bir yaña tîrüñ
Yitirmez dostluķ ḡaḡkın kâdim-i yâr-ı cânıdur

- 53 Hadengiñ rāst-ı yārdur kuluñdur ‘an şamîmi’l kalb
Kenārı gözlemez kaçdı ‘adū kalbi miyānidur
- 54 Gözine gerd-i raḥşıñdan çeker kuḥl-i cilā hūrşîd
Anuñ bu āb-gün şîşe gümüşden sürmedānidur
- 55 Mürüvvet cāmını ‘adl üzre sürseñ sākî-i devrūñ
‘Adālet bezminūñ şeksiz bu gün Nūşinrevānidur
- 56 Felāket tîrine yer yer felek cānın nişān eyler
Anuñ kim mā-ḥaşal faẓl u hūner fi’l-cümle şānidur
- 57 Neçün ey çarḥ giriftār olursın bu kadar ğaddār
Neçün bākūñ yok andan kim cihānuñ pehlevānidur
- 58 Dönersin muḳtezāsınca olup her dūnuñ ey gerdūn
Zemîn-i sifle perversin murāduñ heb edānîdür
- 59 Felek ādem midür ey dil ne bilsün ādemūñ ḳadrin
Şanasın māder-i dehriñ fülān ibni fülānidur
- 60 Aña ‘arz eyle aḥvālūñ ki heft iḳlîm-i iḳbālūñ
Yedi ceddî ebān ceddūn ḳamu ḥān ibni ḥānidur
- [15a] 61 Şehā medḥūñ ne ḥaddümdür degül ta‘rîfe muḥtāc ol
Murādım ‘arz-ı ḥālümdür ğaraẓ vāḳî‘ beyānidur
- 62 Teveccüh eylese devlet bulurdı nātıkım ḳuvvet
Dilim bu çarḥ-ı ğaddāruñ igen cevri-mihmānidur
- 63 Cemāl-i gül firāḳıdur eden bülbülleri ḥāmūş
Kelîmi deng ü lāl iden ḥitāb-ı *len terānî*³⁷⁶ dūr
- 64 Beni feryāda geldükce ḳapuñdan sürmesünler kim
Gülüstāna şeref viren şehir bülbul fiğānidur
- 65 Şehir ucunda her mevzūn nihālîñ ki ola jāle
Ḳaşıdem beytidür tut kim olupdur armağānidur
- 66 Zāmîriñ Remzî zāhirdür ḥuzūrında Kemāl-ile
Zahîrūñ Hüsrev-i ‘ālem-i cihānuñ nüktedānidur
- 67 Fevā’id ummağ isterseñ sözūñ göster ferîdin kim
Ferā’id gözlenür bunda Ferîdūn-āşiyānidur
- 68 Temāşā kıl şehā bir bir bu nazm-ı gülşen-ārāyı
Ol inşā ḥaḳḳı kim ismi anuñ *Seb‘a’l-meşānî*³⁷⁷ dur

³⁷⁶ “Beni asla göremezsın.” *Kur’an*, 7. Âraf Sûresi, Âyet 143

³⁷⁷ “Yedi Âyet” *Kur’an*, 15. Hicr Sûresi, Âyet 87

- 69 Nitekim Hüsrev-i evvel bahārın girer hayline
Şabā ‘ anber-nişār olup bulutlar sāye-bānıdur
- 70 İlāhi hānümānın kıl müebbed hurrem ol şāhun
Süleymān tahtıdur ammā Halilūñ hānedānıdur
- 71 Selāmet tuhfesin yā Rāb aña kıl  mehdī
Cihānuñ mührıdır vü şeh-i āhır-zemānıdur

15b

İbtidā-i Gāzeliyyāt
Harfū’l-Elif

1.

*mef’ülü / fā’ilātü / mefā’ilü / fā’ilün**muẓārī’ - - . / - . - . / . - - . / - . -*

- 1 Evvel bahār-ı hüsñüñi vaşf idemez şehā
Dil bülbülünü bend ider ol behcet ü bahā
- 2 Serv-i ser-āmed eyledi şun‘ -ı Hudā seni
Oldı egerçi sidre leṭāfetde muntehā
- 3 Haṭṭ-ı nigāra müşk-i Hıṭā okumak haṭā
Kim ḳadd-i yāre serv-i sehī derse ḳad sehā
- 4 Binmiş semend-i nāza nigār-ı semen‘ izār
‘Ömrüm gibi gelür geçer āh ol deyince hā
- 5 Aldanma naḳşına felegüñ zehr içer misin
Bir āl-ile şaḳın bu yedi başlu ejdehā
- 6 Mestāne ey perī gözüñ ādem helāk ider
Büse bahānesiyle buyur bārī ḳan bahā
- 7 Cān içerüde göz ḳapuda saña muntazır
Gel bende hāne-i dil-i dervīşe vaḳtehā
- 8 **Remzī** ḳanā‘ at eyle ki ṭutan ṭama‘ yolun
Ḳaçan bulur bu rāh-ı haṭar-nākden rehā
- 9 Şi‘ rüm eşitse Leylī-i Mecnūn añup deye
Hāzā beyān-ı firḳate *beynī ve beynehā*³⁷⁸

³⁷⁸ Kur’an, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 9

2.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - . / - . - . / - . - . / - . -

- [16a] 1 Yāre okurken bugün ihlāş-ile ḥamd ü senā
Geldi ol meh-pāre n'eylersin didi didüm du' ā
- 2 Ḥaṭ degül bu dest-i Kudret ol meh-i nā-mihrümün
Şafḥa ' -i ḥüsünde taḥrīr itdi āyāt-i vefā
- 3 Būy-ı dil-berden ḥaber virdün nefes māyende-bād
Eyledün bezm ehlini gül gibi ḥandān ey şabā
- 4 Karşu feryād eyleyüp āḥ itdigümçün hey begüm
Ḥışm idersiñ ben ḫuluña n'eyledüm n'itdüm saña
- 5 Leşker-i a' dāyı ğarḫ eyler ecel deryāsına
Ḥaṇçeriñdür dut ki şāhum Mūsī-yi mu' ciz-nümā
- 6 Gitme bir dem ṭur deyu her laḫza ben yalvarırın
Ol şeker-güftarı gördün mi söger ṭurmaz baña
- 7 **Remzī**yā ol cān ṭabībinden saña yok fā 'ide
Derd-mend ol Allāh-ile sen oñarıcı Ḥudā

3.

mefā' ilün / fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

müctes . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Beyāz-ı çehre-i zibāsı şafḥa-i beyzā
Sevād-ı şāne-i ğarrāsı ḥabbetü's-sevdā
- 2 ' İtāb-ı ğamze degüldür bu belki ' ayn-ı ' iḳāb
Bu ṭurduğıyla belādur degül ḫad-i bālā
- 3 Kıyāma gelse ider eşk-i dūr-nişārım ḥoş
Olar kıyāmet irişse defīneler peydā
- 4 Gözünden ol şehün eyler recā nergis
Elinde kāsesi mānendim duta binā
- 5 Cefāya şabr it eger **Remzī** yār iseñ gez ṭur
Muḥibb-i şādıḫa yāruñ gelür cefāsı vefā

Diğer

4.

mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muzāri' - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

- 1 Bakmaz bir aydur ol meh-i nā-mihribāñ baña
Göstermez oldı luṭf yüzüni zemān baña

- [16b] 2 Ol zülfi cīm u qaddi elif kaşı nūn eger
Görünmese cüdā olur elbette cān baña
- 3 Ey cān ṭabībi şerbet-i la‘ lūñden emi ver
Öldürme ḥasteyem kerem it vir amān baña
- 4 Cām-ı cihān-nümādemim mey-i cemālūñe
Kim görmeyince anı görünmez cihān baña
- 5 Oğ gibi ḥıdmetiñde yelem yüz çevirme[ye]m
Kıl yā kaşıñla bir kez işāret hemān baña
- 6 Yolında nağd-i cān u dili der-miyān idem
Kılca kenār olursa bu mūy-ı beyān baña
- 7 Bezm-i belāda **Remzī**em añlandı neydüğüm
Andan berü ki hem-nefes oldu figāñ baña

5.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilūn
remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Vaşluñ olmadı müyesser n’ideyin āh baña
Ġam-ı hecrūñi naşīb eylemiş Allāh baña
- 2 Tā seḥer şadra çeküp ḥıdmete ṭurmuşdum eger
Gelse aḥşamlamağa bir gece ol māh baña
- 3 Çāre olmazsa bu derd ü ġama vāy beni
‘Āķıbet ölür-isem āh baña vāh baña
- 4 Şāyed itdüklerūñe soñra peş[ī]mān olasın
Gel iñen nāz u ‘itāb eyleme her gāh baña
- 5 Gece ben ḥaste[y]i bekler başım ucunda ṭurup
Şubḥa dek şem‘i ṭutar meş‘ale-i āh baña
- 6 Bende-i muḥliş kim **Remzī**em ey şāh senūñ
Eksük itme nazar-ı lutfuñı Lillāh baña
- 7 Vire gün gibi bu ben zerre‘-i ma‘ dūma vücūd
Bir ‘ināyet naẓarın eyler ise şāh baña

6.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn
remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- [17a] 1 Derd-mendem la‘ l-i nābuñ şerbeti emdür baña
Anı lutf it ey ṭabīb-i cān u dil emdür baña

- 2 Hüsni dil-ber var iken zıkr itme cennet bāğını
Zāhidā dīdārsız cennet cehennemdür baña
- 3 Cān-ı Şīrīnin ki teslīm itdi Ferhād-ı cihān
Mülk-i ‘aşk ey Hüsrev-i ‘ālem müsellemdür baña
- 4 Mantık-ı müşkil-güşāñ aç nuṭka [gel] kim keşf ola
Hikmetinde hüsniññ bir nükte mübhemdür baña
- 5 Çekmezem dermān içün zaḥmet ṭabībā dil-berüñ
Derdi dārū-yı devādur zaḥmı merḥemdür baña
- 6 Dil helāk olup görüp ğayr-ile seyrin ol mehüñ
Halka ‘īd-ı cāñ-fezādur rüz-ı mātemdür baña
- 7 [Eşk-i çeşmüm müstedām olsun beni tenhā görüp
Manzarumdan ğā’ib olmaz yār-i hem-demdür baña]³⁷⁹
- 8 [Bār-ı ğamdan ey cefā-cū ğam çeker şanma beni
Ġam-güsār olan melāmet günleri ğamdur baña]³⁸⁰
- 9 Tañ mı **Remzī** vird idinsem rüz u şeb ta’ zīm idüp
Ol şehüñ nām-ı şerīfi ism-i a’zamdur baña

7.

fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilātün / fā’ ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Zaḥm-ı sīnem acıyup derd-ile kan ağlar baña
Raḥm idüp güyā bu çeşm-i hūn-feşān ağlar baña
- 2 Āteş-i ‘aşkuñla yansam āh-ı dūd-engizümi
Gördüğünce dīde-i halk-ı cihān ağlar baña
- 3 Ağlasam şevküñle çeşm-i lāle-veş pür-hūn olur
Acıyup cām-ı şarāb-ı ergavān ağlar baña
- 4 Eşk-i çeşmidür nücüm iki gözidür mihr ü māh
Ay kamer zārum işidüp āsumān ağlar baña
- 5 Bāğa varsam āhuma bülbul hezār ahenk idüp
Dögünür taşlarla cūy-ı gülsitān ağlar baña
- 6 Bād u bārān şanmañuz hecrinden ol gün yüzlinüñ
Gördi ḥālüm āh idüp kevn ü mekān ağlar baña

³⁷⁹ P, C. I, 263-264.

³⁸⁰ P, C. I, 263-264.

- [17b] 7 Bir perî yüzlinüñ oldum **Remzî**yā divānesi
Kim ğamından görse hālüm ins ü cān ağlar baña

8.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Sürme derden bende-i fermān olayın ben saña
Sen benüm sultānum ol der-bān olayın ben saña
- 2 Kıl kabul olsun fedā cānum cemālün 'ıdına
Kur keman-ebrūlaruñ qurbān olayın ben saña
- 3 Sen leṭāfet gülsitānında gül-i ḥandānum ol
Bülbül-i bāğ-ı laṭīf-elḥān olayın ben saña
- 4 Bezm-i meyde bir nefes sen yār-ı dem-sāz ol baña
Ney gibi sīnem delüp nālān olayın ben saña
- 5 Yaş ak[ıt]sun gözlerüm ṭolāba dönsün kāmētüm
Gül gibi sen gülşen ol giryān olayın ben saña
- 6 İdelüm tenhāca şoḥbet kıl beni mest-i ḥarāb
Gizlü genc ol sen baña vīrān olayın ben saña
- 7 Şun lebün cāmını kıl lā-ya' kıl-ı esrār-ı 'aşq
Remzîyem geh mest geh ḥayrān olayın ben saña

Diğer

9.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tā ki oldum sen meh-i burc-ı sa' ādetden cüdā
Ṭālī'üm olmadı bir sā' at nuḥūsetden cüdā
- 2 Külbe-i fūrkatde zār oldu işüm Ya' kūb-vār
Olahı sen Yūsuf-ı Mısr-ı melāḥatden cüdā
- 3 Zerre-vār itdi şeb-i zilletde nā-peydā beni
Kıldı çarḥ ol āfitāb-ı şubḥ-ı devletden cüdā
- 4 Kıl nazar āyīneye billāhi inşāf eyle gör
Vechi var mı k'olam anuñ gibi şüretten cüdā
- 5 Gözüme 'ālem karañu olsa **Remzî** tañ mı kim
Düşdüm ol meh-manzar u ḥurşid-ṭal' atdan cüdā

10.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [18a] 1 Pāy-māl-i fūrkat iken fūrşat el virdi bana
Dest-būs-ı yāra irdüm devlet el virdi baña
- 2 Dest-gİR oldı iriřdürdi beni maṭlūbıma
Mürşid-i 'aşk itdi ḥayli himmet el virdi baña
- 3 Ḥāk-i pāyi cevherine dest-res buldum řehūñ
Kımyā-yı kādre irdüm kudret el virdi baña
- 4 Leşker-i baḥt olmiş iken devr olunsun pāy-māl
Olda manřūr u maḥzar u nuřret el virdi baña
- 5 'Aşk işinde **Remzi**yem Ferhāda üstād olmuşam
Piřekār-ı 'ālem oldum şan'at el virdi baña

11.³⁸¹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Göñlüm aķar řu gibi sen serv-i dil-cūdan yaña
Yařuma baķ seyre çık cānā leb-i cūdan yaña
- 2 Bağruma zaḥm-i ḥadeng-i ğamzelerden ķan tolar
Her ne dem kim baķsam āh ol çeřmi āhūdan yaña
- 3 Çeřm-i siḥr-engizinūñ meftūnı olduñ göz göre
Kim didi ey dil saña kim var o dil-cūdan yaña
- 4 Kān olur cānā meye meyl itmesün la' lūñ meded
Uğramasun ķanludur luṭf itsün ol şudan yaña
- 5 Dil-berūñ vařf-i leb ü dendānı nařmı var iken
Remziyā kim meyl ider la' l ile lū' lū'den yaña

Ḥarfü'l-Bā

12.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 İncinürsin ḥāṭırım yıkdı diyü nāz u 'itāb
Ey göñül ḥüzn ü nedāmetden n'olur ba' del-ḥarāb
- 2 Bu ķad ü ḥüsn-ile kim görse o meh-rū döner
Bir nihāl-i tāzedür üstine inmiş āfitāb

³⁸¹ P, C. 1, s. 248-249.

- 3 Açılup gün yüzüne öykünse ey meh tañ degül
Yüzi açılmış da rüşendür bu kim olmaz hicāb
- 4 Ey tabīb-i cān su 'āl-i buse itdükce söger
Görmedüm la' l-i şifā-baḥşüñ gibi ḥāzır-cevāb
- 5 Gördüm ol rūḥ-ı revānum gitmege 'azm eyledi
Olsa tañ mı ger benüm ḥānemde **Remzī** ıztırāb

13.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şekkeristāndur bu meclis al tūṭidur şarāb
Aşiyāndur tūt ki şāgar beyzādur güyā ḥabāb
- 2 Devr-i gül sāḳī bilürsin kim degüldür pāy-dār
Furşat eldeyken yürüt devr eylesün cām-ı şarāb
- 3 Ḥāk-ı ser başın uraydı kaṭ' ideydi ḥançerüñ
Menzil eylerdi esed burcun hilāl ey māh-tāb
- [18b] 4 Dest-i sāḳī dutsa cām-ı zer-nigārı şanıram
Beş mücellā māh-ı nevle cem' olur bir āfitāb
- 5 Cur' aṇi cām-ı felek gördi naşīb-i ḥāk olur
Döndi reşkinden didi *yā leytenī küntü turāb*³⁸²
- 6 Eylesem kendüm şarāb-ı la' l-i nābından su 'āl
Virmez āh ol cān tabībi bir ağız şāfī cevāb
- 7 Kan aḳar yaşı teni pür-yāre yanar yaḳılur
Meclis-i dil-dārda **Remzī** saña döndi kebāb

Diğer

14.

fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

cedīd . . - - / . . - - / . . -

- 1 Bize kūyuñda n' içün oldı ' itāb
Ehl-i ḥāldür *fe-keyfe kāne ' iḳāb*³⁸³
- 2 Sidre ḳaddüñ heveslerini gören
Didi *tūbā lehüm ve hüsnü bāb*³⁸⁴

³⁸² Kur'an, 78. Nebe Sûresi, Âyet 40

³⁸³ Kur'an, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 32

³⁸⁴ Kur'an, 13. Ra'd Sûresi, Âyet 29

- 3 Şafha 'i hüsn-i yāra baq zāhid
Berü gel hey nazarsız işte kitāb
- 4 Ser-i rindāne künc-i meykedede
Eşrağı 'ş-şems ü min kavş-ı şarāb
- 5 Der-i ümmid-i vaşl-ı dil-berde
Virdümüz *yā müfettiḥü'l-ebvāb*³⁸⁵
- 6 Görse nār ehli hecr-i yāri deye
*El-firāk ennehu eşeddü 'azāb*³⁸⁶
- 7 Feth-i bāb ehl-i 'aşk-ı Hākdan olur
*Fetteḥullāhe yā ulil el-bāb*³⁸⁷
- 8 Çok mı gördün kapuñda ağladığım
*İnne hāze aḳalle māfi'l-bāb*³⁸⁸
- 9 Buldı kapuñda **Remzī** nām u nişān
*Ve minel-'arşı tenezzelü'l el kāb*³⁸⁹

15.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [19a] 1 'Āşık-ı ğurbetzedeylerken elhān-ı ğarīb
Saña söz düşmez ne kuşsın öte dur ey 'andelīb
- 2 Zikr-i firdevs itme şūfī 'āşık-ı dīdār olan
Gözüne göstermez anı varıken kūy-ı ḥabīb
- 3 Nātüvan gönlüm irer sinī dağından şıḥḥate
Lā-cerem kuvvet virürem zā' ifü'l-ḳalbine sīb
- 4 Cāna geçdi zaḥm-ı hecrān itme tedbīr-i 'ilāc
Zaḥmete girüp n'edersin ben ḥod öldüm ey ṭabīb
- 5 Oḳ bıraḳsın kipriğın ğamzeñ dil ü cān üzre ḳo
Sehm-i devletdür baña her bir ḥadengi yā naşīb
- 6 Hāsīd 'acebün saña emrin görüp aḡlar gözüm
Geldi virdi gerçi cāna merd-i mey emr-i 'acīb

³⁸⁵ "Allah Kapıları açıdır."

³⁸⁶ "Muhakkak ki ayrılık en kuvvetli azaptır."

³⁸⁷ "Ey sırların sahipleri Allah'a karşı takva sahibi olun." *Kur'an*, 65. Talak Sûresi, Âyet 10

³⁸⁸ "Bu kapıda olanlar en az olandır."

³⁸⁹ "Arştan (gökyüzünden) namlar (lakablar) indi."

- 7 Görme **Remzî** feth-i bâb-ı kal' a-i vaşlı ba' id
Kim haṭ-ı sürh-nârı yazdı âyet-i *fethun karib*³⁹⁰

16.³⁹¹

fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gün yüzünde sünbülün ref' eyleseñ ey mäh-tâb
Maḥv ü nâ-peydâ olur bir zerre gibi âfitâb
- 2 Gözlerün kaşd eylemiş gönlüm evin vîrân ide
Ol ḥayâlün taḥtudur kıлма anı şâhum ḥarâb
- 3 Kākül-i müşgîn ' izâruñ çevresin kim devr ider
' Anberîn-micmerde gūyâ gösterür kâfûr-i nâb
- 4 Bezm-i ğamda nâle muṭrib sîne def derdüm nedîm
Gözlerüm yaşı şarâb ü bağrumı kıldum kebâb
- 5 **Remzî**-i dil-ḥastenün derdine em durur lebün
Ben ṭabîb-i ' aşka şordum bu imiş şâfi cevâb

Ḥarfû't-Te³⁹²

17.

mefâ' ilün / fe' ilātün / mefâ' ilün / fe' ilün

müctes . . . - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Ne dem ki yâr ide muḥyî lebün açup kelimât
İder bisâṭ-ı kerâmetde neçe ' İsî mât
- 2 ' İzâr-ı âyinesini kim ki gördi ol mâhuñ
Getürdi nûr-ı cemâl-i Muḥammede şalavât
- 3 Nihâl-i serve verir ıztırâbı gülşende
Şalınsa nâz-ile ol şâḥ şūḥ-ı hoş-ḥarekât
- 4 Piyâlesinden içen kimse cur' a-i bâķî
Bulur bu bezm-i fenâda çü Hızır zinde ḥayât
- 5 Nazar kılaydı bu **Remzî** kûluna şeh-gâh
Olurdi ol şadaķâtün birine biñ ḥasenât

18.

mef' ülü / mefâ' ilü / mefâ' ilü / fe' ülün

hezec - . . / . . - . / . . - . / . - -

- 1 Yüz virmedi bir gün o meh-i burc-ı sa' âdet
Ṭâlî' ne ṭulû' eyledi yâr oldu ne devlet

³⁹⁰ Kur'an, 48. Fetih Sûresi, Âyet 1, 3, 27 ; Kur'an, 61. Saff Sûresi, Âyet 13

³⁹¹ P, C. 1 s. 279.

³⁹² Harf başlığı tarafımızdan eklenmiştir.

- [19b] 2 Ol şāhuñ elin öpmege fırsat gözedürdüm
Ben bî-ser ü pāya n'idem el virmedi fırsat
- 3 Ferhādı gönül şan'at-ı aşkıyyede başdı
Ey Hüsrev-i Şirîn-dehen üstādına rahmet
- 4 Seng-i ser-i kūyuñla be-ğāyet başumuz hoş
Dirler iki başdan olur ey dost muhabbet
- 5 Sākide gözüm nağme-i muṭribde kulağum
Şoḥbet demidür şūfî degül vaqt-i naṣīhat
- 6 Bir ādemüñ göre uğrar mı dā'iresine
Biñ kez okusa ol periyi eylese da'vet
- 7 Yārüñ yüzini gitdi meger düşde görürsin
Şimden gerü **Remzî** yürü var eyle ferāğat

19.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Hüsnuñi temāşā kılar-isem ne var ey dost
Āyineye āyindür iderler nazar ey dost
- 2 Nāzük lebüne yüz bekidüp öyküne midi
La'1 olmasa ġāyetde eger bed-güher ey dost
- 3 Āşıqları mı öldürürem didüñ idi āh
Öldür beni 'ahdiñe durursañ eger ey dost
- 4 Bu ḥüsn-ile her kim göresin mähî şanur kim
Bir tāze nihāl üstine inmiş kamer ey dost
- 5 Her dem yeler oñmazlığ idüp bād-ı seher-ğāh
Ḥāk-i rehüñi almağa vāy ki yeler ey dost
- 6 Ḥurşid görem diyü meh-i 'id-ı cemālüñ
Yıl on iki aydur ki seferler çeker ey dost
- 7 **Remzî**[yi] helāk eyleme cevri ile iñende
Ölsün mi nic'edsün seni ġāyet sever ey dost

20.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [20a] 1 Şād ol ey vîrāne gönlüm olduñ ābādān-ı dost
Kim ḥarāb olmaz 'imāretdür ebed vîrān-ı dost

- 2 Sâķ-ı sîmîninde yârîñ kaldı çok haķķ-ı nazar
Haķķını örter faķîrûñ göz göre dāmān-ı dost
- 3 Dostlık haķķın ķor añmaz dostın hey dostlar
Kendüsine dost şanur degme bir nādān-ı dost
- 4 Sövmezin ‘ömre ölümümdür ilāhî göreyin
Olmasun düşmenlerümde miñnet-i hecrān-ı dost
- 5 Her kime kim yāra ursañ tîğ-ı ğamla yāreler
Hey birāder şimdi ķanı yār-ı hem-dem ķanı dost
- 6 Kaçdığıçün nāvek-i tîğ ile bağrın hūn idüp
Cāna her dem dil uzadır sīneden peykān-ı dost
- 7 Gū[yi]yā dil degmesün deyu mücerreb nüşhadur
Remzîyā dūd-ı lebūñde haţţ-ı müşk-efşān-ı dost

Ĥarfû’s-Şā

21.

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Kim ider fenn-i melāhatde leb-i yār-ile baĥş
Eylese ağzın açup lafz-ı şeker-bār-ile baĥş
- 2 Gerçi Loķmāñ dem urur dāñş-i hikmetden [evet]
Cānı yokdur ide ol la‘l-i dūrer-bār-ile baĥş
- 3 Kendüyi baĥr-i muĥîţ eşküme nisbet mi ider
Kaţre hîc eyle[ye] mi ķulzüm-i zaĥĥār-ile baĥş
- 4 Bu ‘inād ile kim eflāke ğarîm olabilür
Kim urıcaķ bu ķadar zālîm-i ğaddār-ile baĥş
- 5 [Gördi dil ‘arızūña şem‘ i mu‘arız bu gice
İtdi pervāne yanınca tutuşup nār-ile baĥş]³⁹³
- 6 [Zāhidā ‘arife tolaşma bu cehl-ile yūri
Hiç Ebū Cehl ide mi Aĥmed-i Muĥtār-ile baĥş]³⁹⁴
- 7 Haţţ-ı müşkîni virir sözlerinūñ būy-ı kemāl
Vechi var eylese **Remzî** Ĥ‘āce ‘Aţţār-ile baĥş

³⁹³ R, s. 364.

³⁹⁴ R, s. 364.

22.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dest-gİR olmaz baña cānān elinden el-ğıyās
 Qaldım ayaklarda ol fettān elinden el-ğıyās
- [20b] 2 Ellere nūş-ı şafā şunar baña niş-i cefā
 Bezm-i ğamda sākī-i devrān elinden el-ğıyās
- 3 Dest-i düşmenden ilāhī şakla yārı k'ādemūn
 Qaşd ider imānına şeytān elinden el-ğıyās
- 4 Pāy-māl-i zillet oldum ey Sikender-menzelet
 Zulm-i Ye'cūc u ğam-ı hecrān elinden el-ğıyās
- 5 Nazm-ı **Remzī** bir muraşşa' -pūş dil-berdür velī
 Kurtarımaz yaqasın nādān elinden el-ğıyās

Harfū'l-Cim

23.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Tīr-i müjgānıñdan özge ey kemān-ebrū ' ilāc
 Rāst gelmez tab'uma qat' ā qabūl itmez mizāc
- 2 Sīneden çekdükce peykānuñ çıkar cānum-ile
 Bir dem içre ey kemān-ebrū hoş itmiş imtizāc
- 3 Leblerūñ añılsa dilden maḥv olur yād-ı nebāt
 Ey şeker-leb yufqa işdür la' lūne nisbet gül-āc
- 4 Gözlerüm her dem şabādan gerd-i rāhuñ umduğı
 Bu ki_alurlar kārban-ı miskden yollarda bāc
- 5 Mihr-i ḥüsnün sırrını fāşitse tañ mı çeşm ü dil
 Kim şu' ā-ı şem'e rüşendür ḥicāb olmaz zücāc
- 6 Mihr-i bāzārında ol māhuñ metā' -ı ' aqlumı
 Gezdürüp dallāleyi delyāla virmişdür ḥarāc
- 7 Dūd-ı dilden **Remzī**nüñ qararmasun gönli evi
 Sīnesine āteşin tīguñla bir kaç revzen aç

Diğer

24.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 La' lūñi göstere mi baña bu çeşmim ter hīc
 İde mi kimseye adamlıĝ o bed-gevher hīc

- 2 Kelimāt-ı deheniñ hātif-i ğayb mı degül
İrişür sem‘ a şadā arada yok söyler hıc
- [21a] 3 Āfitābum neçe meh-pāre güzeller gördüm
Görmedüm devr u zemān içre saña beñzer hıc
- 4 Göz ucundan nece kan ağlamayam kim yārıñ
Gün yüzine beni bakdurmaz o bed-āhter hıc
- 5 Baña ayak tolar-imiş içeyin kanını hoş
Elüme girme[ye] mi cām-ı mey-i aḡmer hıc
- 6 Az u çok neyse dilā hoş gör dehrüñ
Hıc ḡasūda ḡased itme hele la‘ net bir hıc
- 7 **Remzī**ye luṭf yüzün göstere mi zülf u ruḡuñ
Ey şanem mü ‘mine raḡm eyleye mi kāfir hıc

Ḥarfü’l-Ḥā

25.

mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün

Müctes . - . - / . . - - / . - . - / . . -

- 1 Olalı cām-ı leb-i la‘ lüñ āşinā-yı ḡadeḡ
Virür ḡayāt içene āb-ı cān-fezā-yı ḡadeḡ
- 2 Göreydi cām-ı lebüñle [mey] olduḡun hem-dem
Şehā olurdı bu meclisde Cem gedā-yı ḡadeḡ
- 3 Ḥaṭuñ ki dā‘ire‘-i la‘ lüñe olur taḡrīr
Kenār-ı cāma yazar müşğ ile du‘ā-yı ḡadeḡ
- 4 Şarābsuz ḡoma bir dem daḡı ne işe yarar
Elüñe al sürelüm sākīyā şafā-yı ḡadeḡ
- 5 Lebüñle gördi ki hem-demdür āḡ idüp didi dil
Olaydı kāşī turābım benüm şerā-yı ḡadeḡ
- 6 Gözüm piyālelerin pür görüp lebüñ şun kim
Ṭolu başında olur buse merḡabā-yı ḡadeḡ
- 7 Gedāyı Ḥüsrev ider **Remzīyā** şu ḡāleti gör
Cihānda Cem gibi cām-ı cihān-nümā-yı ḡadeḡ

26.

*mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün**hezec . - - - / . - - - / . - -*

1 Zenehdān u lebūndür rāḥ u tuffāḥ

Ruḥuḥdur bezm-i ' aşka  mışbāḥ[21b] 2 Öürsem ḥasret-i la' lūñle ḥaḳḳā
Ola ḳabrim ziyāretgāḥ-ı ervāḥ3 Müjeñ neşterleri ḳanıma girdi
Helāk itdūñ beni ḥāy ibn-i cerrāḥ4 Dūn ol gün yüzli baḳmadı yüzüme
Şu deñlü eyledüm ibrām ü ilḥāḥ5 Revān it gözyaşın bezm-i belāda
Ki **Remzī** şoḥbete şüret virür rāḥ

Diğer

27.

*mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün**hezec . - - - / . - - - / . - -*1 Ḥaṭuñ ḳıldı lebūñ sırrını taşrīḥ
Maḥāll-i şübhe idi itdi taşḥīḥ2 Güneşden nūr u ḥüsnüñ 
Kemāli'l-inkişāf ü ḥüsn ü telvīḥ3 Yüzüñ günden ' ayān ammā dehānuñ
Vaḳıyye beḡāyeti'l-icāz tenḳīḥ4 Beyān eyler anı ḥaṭṭ-ı ' izārīñ
Çü eşidür lebūñ tavzīḥ³⁹⁵5 Ḳamersin āfitābuñ ṭal' atından
Ne vechi var k'ola vāciḥ ne tercīḥ6 Perişān itdi āhum cem' -i ḥaşmı
*Vehem mādā şetdet bihi's-serīḥ*7 Senüñ ḥüznüñle **Remzī** ḥüsn-i Yūsuf
Olupdur ḳaşr-ı Ya' ḳūba telmiḥ³⁹⁵ Vezin eksik.

Ḥarfü'l-Ḥa

28.

*mefā' ilün / mefā' ilün / fe' ulün**hezec . - - - / . - - - / . - -*

- 1 Süvār olsa kaçan ol şāh-ı ferruḥ
Sürer sümm-i semendine kamer ruḥ
- 2 İder dördünci evde mihri şah-māt
Kaçan naṭ' -ı melāḥatda sürer ruḥ
- [22a] 3 Fakīre izz ü devlet gösterür yüz
Ne gün ki_ol şāh-ı 'ālem 'arz ider ruḥ
- 4 Bulur aşk içre ḥüsnüñ i' tibārı
Olur saṭranc içinde mu' teber ruḥ
- 5 Gözüme tār olur ālem ne gün kim
Baña 'arz itmeye ol sīm-ber ruḥ
- 6 Başı devletlü kuldur ki o şāha
Ayaḡuña ider zīr ü zeber ruḥ
- 7 Gerek Leclāc ol ey **Remzī** ider māt
Seni bir lu' b-ile ol şāh-ı ferruḥ

Ḥarfü'd-Dāl

29.

*mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**muẓāri' - - - / - - - / - - - / - - -*

- 1 Ol şāh unutdı ahd ü vefāyı meded meded
İtdi bī-yārda cevır u cefāyı meded meded
- 2 Başdan çıkar gönlümi 
Zülfüñle hem-dem itme şabāyı meded meded
- 3 Ol cān ṭabībi çāre degül bir naẓar kılup
Ṭutmaz budur deminde devāyı meded meded
- 4 'Uşşaka çekme tīg-ı cefāyı yazuḡ yazuḡ
Öldürme bir bölük fuḡarāyı meded meded
- 5 Hecrūñle irdi göklere feryadı **Remzīnūñ**
Ṭutdı cihānı şayd u şadā-yı meded meded

30.

*mef' ulü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün**muẓāri' - - - / - - - / - - - / - - -*

- 1 Biñde birine cevriñiñ olmaz kıyās u ḥad
Şabr ide mi bu derde kıyās eyle hīc eḥad

- 2 Ol derd-mend ölse varurdım dimiş[sin] āh
Gel ey ṭabīb-i cān u dil ol dem baña meded
- 3 Güلزāra vara serv-i sehī kendüden gide
Seyr ide gelse gülşene ol serv ü lāle-ḥad
- 4 [Saymaz hīc ol perī bizi ādem hisābına
Her dīv-i bed-fi‘ āle velī lutfi bī-‘aded]³⁹⁶
- [22b] 5 Gün yüzlülerle şāfī olayın safāda tek
Āyine-veş dilā neme yetmez benüm nemed
- 6 Āsān idi felāket-i eflāki men‘ eger
Remzī olaydı devlet eşigi saña sened

Ḥarfū’z-Zā³⁹⁷

31.³⁹⁸

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün

muṣāṣarī‘ - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Cennetde gerçi kim çok olur mīveler lezīz
Ammā lebüñ yanında degül ol kadar lezīz
- 2 Kandüñ hemān ağırlığıdur yoḥsa ḥusrevā
Şīrīn lebüñ nazīri ḳanı bir şeker lezīz
- 3 ‘Uşşāḳa la‘ l-i dil-beri ḥalvāyı şūfiye
Zevḳ ehli meyl ider meye bengi sever lezīz
- 4 Meclisde nuḳlümüz leb-i şekker-feşān iken
Cennet ṭa‘ āmin añmak olur mā-ḥazar lezīz
- 5 Vaşf-ı lebüñe Remzī şurū‘ eylesem n’ola
Mānend-i ney-şeker ḳalemüm ser-be-ser lezīz

Ḥarfū’r-Rā

32.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

Remel - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Tīğ-ı ḥūn-ālūdı yāruñ bir şarāb-ı aldur
İçenüñ ‘aḳlın degül cānın alur kıtāldur
- 2 Kırmızı gül ḳoncasıdur ḳanlu peykānuñ senüñ
Ḥūn-ı ‘āşıḳla şuvārılmış anuñçün āldur

³⁹⁶ MN, s. 483.

³⁹⁷ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

³⁹⁸ MN, s. 541.

- 3 La‘l-i yâkût eşküm sürh-eşref eyler gözlerüm
Devlet-i ‘aşkıñda şâhum cümle ‘aynî mâldur
- 4 Şem‘ gibi yanduguma sūz-ı âhumdur delîl
Derd-mendem derdüme kıdd-i hamîdem dâldur
- 5 Sırr-ı cāndan rāz açup ahvāl-i ğaybı fāş ider
Ey perî gūyā dehānuñ nokta-i remmâldur
- 6 Bir siyāh-cāme kebūterdür şacıñ çeşmim aña
Halka halka olmuş kızıl yâkūtdan halhaldur
- 7 **Remz**inüñ dīvānı bir hoş taze dil-berdür k’anuñ
Levh-i hüsünde huṭuṭı nokta ḥaṭṭı ḥâldur

33.

*fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**cedîd . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Baḥr-ı dîde bahra ṭâlibdür
Ruḥuñ âyine yine ṭâlibdür
- 2 Gözedür gün yüzüñ gözüm gerçi
Göze uyḥu seherde ğâlibdür
- 3 Tutdı zülfi yüzün ne kâfirdür
Ki şalınan buseye şâlibdür
- 4 Seg-i kūyun yerin buluram faḳîr
Bu maḳâm-ı eşref-i meṭâlibdür
- [23a] 5 Hecr-i yâr-ile gitdi cān hemân
Remzi sengîn diline ḳâlibdür

Diğer

34.

*fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Ger disem ol dem baña bir buse vir ey şehr-yâr
Cānuma ḳaşd eyleyüp dişler leb-i la‘lünî yâr
- 2 Yüz çevirdi bād-ı âhumdan kaçup ol lâle-ruḥ
Dönderüp devlet yüzün ‘aksi döndi rûzigâr
- 3 Goncalarla la‘l-i leb bir sebz-i tūṭîdür çemen
Luṭf-ile gūyā ki dir ‘iṣ egleñ irdi nev-bahâr
- 4 Cāna bağışlar şafâ virir ğınâlar ḥâṭıra
Sâḳî-i sîmîn-beden destinde cām-ı zer-nigâr

- 5 Ğamdan öldüm ben kıluna yok mı ihsānuñ didüm
Döndi ol ‘İsî -nefes didi ölür misin ne var
- 6 Baña miñnet yayını çekmekde yoğdur hem kiriş
‘Arşa-i ħüsn āhire olmaz saña yir şeh-süvār
- 7 ‘Ār idermişsin benüm **Remzî** kulumdur dimege
Pādişāhum öldürür bendeñi bir gün bu ‘ār

Dġger

35.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yaşum ey meh-rū ciger-küşem yüregim yağıdur
Gör sitāremde kıızıl düşmān durur kıan yağıdur
- 2 Rūz-ı ‘azm ol şeh-süvāruñ atı na‘lı yirleri
Ĥāk-i sīnem üzre yer yer kııldı ĥasret dağıdur
- 3 Dīde-bān olmuş ĥarāmī gözlerine ġamzesi
Ğamz ider göñlüm metā‘ın uğrılar ortağıdur
- 4 Ol şehūñ cismimle ĥūn-ālūde olmuş şemşiri
Dut ki ey dil kıırmızı bir deste gül yaprağıdur
- 5 Ĥāk-i pāyiñe şehā yüz süren irer devlete
Başım içün tāk-ı devlet ayağun toprağıdur
- [23b] 6 Dāne-i ĥālīñ görüp göñlüm nice şayd olmasun
Ĥalka-i zūlf-i siyāhuñ murğ-ı diller ağıdur
- 7 Devr-i zūlfinde ĥaṭ-ı dildāra olmaz dest-res
Kimse **Remzî** göre[mez] anı yılan ayağıdur

36.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kūyuñ ey ĥūrī-liķā gūyā ki cennet bāğıdur
Şevķ-i la‘lūñle yaşım āb-ı ĥayāt ırmağıdur
- 2 Zeyn iden bāğı kıızıl güller şanurlar bu anuñ
Lāle-ĥaddūñ ĥasretinden tāze açmış dağıdur
- 3 Leblerūñ devrinde ĥaṭṭ-ı ‘anber-āmizūñ senūñ
Müşķ ile taḥrīr olunmuş dil-berā dil bāğıdur
- 4 El urup şūrete hem-dem geķer bezm ehline
Ma‘nīde ammā kıızıl düşmendür ol kıan bāğıdur

- 5 Tāb-ı mülden gül gül olmuş yerleri ruhsārīnīñ
Lālelerdür gūyā beñler içinde dağıdur
- 6 Bāde bir gül yüzlü sarhoş şūh dil-berdür k'anuñ
Ehl-i bezme buse-gāh olmuş kadeh ayağıdur
- 7 Haṭṭı geldi diyü **Remzī** yüz çevirme yārdan
‘Āşıkuñ kadrin bilür sevmek gerek çaḳ çağıdur

Diğer

37.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Pehlūm var ol sīne-i cānāna berāber
Hic ola mı billāh beden cāna berāber
- 2 Zülfine çelipā olur āh ol şanemūñ kim
Her bir kılınuñ küfri yüz imāna berāber
- 3 Sākī leb-i yār-ile kadeh leb-be-leb oldı
Biz ma' şiyet itdük sen eli kana berāber
- 4 Biñ Yūsuf-ı hūsn olsa terāzūlasa çeşmim
Gelmez birisin māh-ile mizāna berāber
- [24a] 5 Zülfinūñ iki kol yüze yüz leşkere beñzer
Kim ola muḳābil gele meydāna berāber
- 6 Şun Nūşirevān devri durur sāgar-ı 'ādil
Sākī gözüñ aç sürme yārāna berāber
- 7 **Remzī** bilürüz vezn-i selīse olupdur
Nazm-ı hūsnūñ midḥati Ḥassāna berāber

Diğer

38.

fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün

cedīd . . - - / . - . - / . . -

- 1 Heves-i sūnbülūñ şabā n'eyler
Ne yeler anda bu hevā n'eyler
- 2 İnlesün zāhidā ḳo 'uşşāḳı
Neye kendüye saña n'eyler
- 3 Ġāyet-i cevvin eksik itmeye yār
Bundan artuḳ daḳı baña n'eyler

- 4 Gönlümi hoş idüp remiz bırağır
Eyi hoş mı o mübtelâ n'eyler
- 5 Dil helâk oldu guşşadan yûri var
Ey tabîb ölmüşe devâ n'eyler
- 6 **Remzî** merdümlik umma dünyâdan
Zen-i mekkârede vefâ n'eyler

39.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Harf atar yâkûta la' lûñden haţ-ı reyhânı gör
Nokta kor nesrine hâl-i hadd-ı müşk-efşânı gör
- 2 Zâhidâ rûşen nazar mir'ât-ı hüsn-i yâra kıl
Hey nazarsız gel cemâl-i kudret-i Yezdânı gör
- 3 Pâdişâhum şol esîr-i ' aşk olan abdâla bak
Baş açuk serderlik idüp seyr iden sultânı gör
- 4 Bâde-i gül-günü sâkî fırsat eldeyken yürüt
Fevt olur bir gün mebâdâ sür' at-i devrânı gör
- [24b] 5 Âfitâb-ı şubh-ı devlet toğdı **Remzî** çıkdı gül
Turup ğafletde yatma aç gözün o yanı gör

Diğer

40.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 ' Ârızuñ devrinde haţ görsem gözüm giryân olur
Hâle ruhsârın mehûñ devr eylese bârân olur
- 2 Zülf-i şeb-günüñ görüp şevkümden ağılarsam ne tañ
Kim görünse lâ-cerem ebr-i siyeh tûfân olur
- 3 Nîl-gün bir havziken tennûr olup âhumla gök
Sûzişimden mâh-ı nev mâhî gibi biryân olur
- 4 Hoş müzeyyendür güzeller mihr-ile mülk-i dil
Neçe çok meh-rûları var hey [ne] şehristân olur
- 5 Bende-i dergâhuñ olmak fikr ider hayretde dil
' Âlem-i h'âb içre vâkt olur gedâ sultân olur
- 6 Tâlî' im yâr olmayup ol mâh[1] bir gün görmesem
Gözlerime şehir içi ol gün benüm zindân olur

- 7 Her kim oldu **Remzî**yâ mest-i hârâb-ı cām-ı ‘aşk
Tâ ebed ‘işret-serây-ı ‘ömri âbādân olur

41.

mef‘ülü / fâ‘ilâtü / mefâ‘ilü / fâ‘ilün

muẓârî‘ - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Görsem yüzüñi encüm-i eşküm nihân olur
Mihrim cihānda gün gibi ey meh ‘ayân olur
- 2 Aşâr-ı ‘aşk olan kişide eksük olmaz âh
Rüşendür âteş olduğu yerde duḡân olur
- 3 Ser-çeşmeye cigerden akar gözlerüm yaşı
Bir yerden iki çeşme mu‘ ayyen revân olur
- 4 Bir lahza fitnesinden emîn olmadı gönül
Yârab bu hûn-ı gamze nice bî-emân olur
- 5 Sâkî dehânı yâdına kan ağlasam n’ola
Yok yere bezm-i meyde dem olur ki kan olur
- [25a] 6 **Remzî** ‘ilâc-ı derd u gamı bilmiş olasın
Gül yüzlülerle nûş-ı mey-i ergavân olur

42.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Geh hayālün tekyegâhında gönül tenhâ olur
Geh düşer şahrâlara Mecnûn ile hem-pâ olur
- 2 Mîve-i şîrinin itdi ‘îşimün zehr inîzâr
Gerçi eydürler ki şabr-ile koruk helvâ olur
- 3 Cân cemâlün şevkine çıkzinmesin yâ n’eylesün
Yüz çevirmez yanmadan pervâne bî-pervâ olur
- 4 Bir senün gibi ne baña dil-ber-i ra‘ nâ gelür
Bir benüm gibi ne saña ‘âşık-ı şeydâ olur
- 5 Hânedân-ı hüsne maḡrûr olma kim bir gün şaķın
Hânümân-ı ‘aql-ı ‘âşıklar gibi yağma olur
- 6 Çok içirme gam meyin bed-mest idersin **Remzî**
Hem seni rüsvây ider hem kendüsi rüsvâ olur

43.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Mihr-i ruḥuñla dün gece diller uyandılar
Karşuñda şem'ler gibi şevküñle yandılar
- 2 Nevruz erişdi eyledi gün gibi gül tülü'
Açıldı gözleri kamu ezhâr uyandılar
- 3 Ol pâdişâha oldu deyu sîm ü zer kemer
Gencîneler ḥasedden ılanlar kuşandılar
- 4 Ben bendesine ḥışm u 'itâb eyler oldu yâr
Hep böyle mi olur ki bu begler efendiler
- 5 Bâlîn-i zer-nigâra baş egmez bu bendeler
Taş yaşdanup kapuñda ki toprak döşendiler
- 6 Eyleye diyü şîşe-i ḥâtırların şikest
Diller ziyâde seng-i cefâdan uşandılar
- 7 Meclisde **Remzî**yâ dün okundu ğazellerüñ
Luṭf u selâset ancağ olur heb begendiler

Diğer

44.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [25b]
- 1 Dem dem şurâḥîler şadâlar devr itdiler
Şan 'andelîb-i nağme-serâlar dür itdiler
 - 2 Deg geldi diyü kâmeti yâra şanavberiñ
Kollarını budadılar ata süritdiler
 - 3 Sîbi çoğ ögdiler zeḳanıñ variken velî
Almadı kimse manķıra soñun çüritdiler
 - 4 Sünbüllerüñe öyküneli nâfe miskinüñ
İller 'itâb u tağla ḳanıñı ḳurıtdılar
 - 5 El şundı la' l-i yâra diyü ney-şekerlerüñ
Barmaḳlarına **Remzî** ḳamışlar yürıtdiler

45.

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün

hezec - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Revnaḳ ḳomayan gülde ruḥ-ı yâsemen[üñ]dür
Ḥayretde ḳoyan servi ḳad-i nârvenüñdür

- 2 Sevdāya şalup nāfe-i Tātārı dem-ā-dem
Āvāre kılan tūrā-i ‘anber-şikenüñdür
- 3 Gün yüzüne öykündüğüne germ olup ey meh
Şıgmaz yere göge şanasın ‘ālem anuñdur
- 4 Öldürme severem diyeni kırma günāhın
Dirler ki şüc öldürenüñ olmaz ölenüñdür
- 5 Viren ğam-ı miskīn iden ey dil ölünce
Terk eyleme mesken senüñ eski vaţanuñdur
- 6 Bin nāz-ile hüsn atına bel bağla cefāya
Zirā ki kılıç kuşananuñ at binenüñdür
- 7 Kullarum igen çok diyü red itme efendī
Luţf u kerem eyle hele **Remzī** de senüñdür

46.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [26a] 1 Bu ruĥ-ı mihr-i cihān-ārā ki şāhā sendedür
Nice meh-rūlar ħapunda zerre gibi bendedür
- 2 Gün gibi şāyed tūlū‘ ide diyü a meh-rū
Şubĥ olunca her gece iki gözüm revzendedür
- 3 Sīnede rūĥ-ı revānum bigi şaĥlardum eger
Ey kemān-ebrū bileydüm tīr-i ğamzeñ ħandadur
- 4 La‘l-i nābuñ lāle ĥaddüñ şevĥine sāķī müdām
Meydedür iki gözümüz göñlümüz gülşendedür
- 5 Her nefes **Remzī** ser-i kūyında nālišler kılrur
Gülsitān şaĥnında güyā bülbul-i güyendedür

47.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Miĥnet-i ‘aşķıñla cān milkin ser-ā-ser ğam tıtar
Ĥoş demişler ittifāķ-ile kişi ‘ālem tıtar
- 2 Çeşm-i bīmāruñ añup öldürdüğini ğamzeñüñ
Ĥara geymiş acudığından begüm mātem tıtar
- 3 İşigüñe süremediğim ma‘zūr tı³⁹⁹
Kim ĥapuñda atlaruñ var ey perī ādem dıtar

³⁹⁹ Vezin eksik.

- 4 Cezbe-i zülf ü dehānuñla alur řufi semā[ ]
alk-ı [ ] alem şanur anı kim dem--dem dem utar
- 5 Zülfüñññ düşmez elinden bade-i la[ ] lüñ müdm
Hey ne kfirdür ki deyen [ ] ĩs-Meryem utar
- 6 Geri kim virdi yaasın dest-i hecrna gñöl
Dmen-i ümmd-i luf l-cerem mukem utar
- 7 **Remzy** Cemşd-i vat u üsrev-i devrn olur
Ol ki şrn-lebller bezminde cm-ı Cem utar

48.

*fe[ ]iltn / mefiln / fe[ ]iln**cedd . . . - / . . . - / .. -*

- 1 Her ki amzeñ ile pür-cerhatdr
Gñli ořdur mizacı ratdur
- [26b] 2 Nice cn virmeyem vişline kim
amet-i yr iñen kıymetdr
- 3 Zülf-i celldı diller aşmaın
Alnı şan [ ] arşa-i siysetdr
- 4 eřmimi pür grp lebñ şun kim
olu başında bse [ ] adetdr
- 5 Gemeden devr-i [ ] ĩř u faşl-ı bahr
Sy mey getr ki furşatdur
- 6 Beni oldrmedi diy dilde
Cevher-i t da-ı şasretdr
- 7 ernler hezr **Remzy** kim
Blbl-i glşen-i belgatdur

49.

*mefl / filt / mefl / filn**muşr[ ] . . . / . . . / . . . / . . .*

- 1 Ol meclisn ki mihr-i ruuñdan er var
Ferr-i fr mh-ı felekden fer var
- 2 Eşk ire şuya oynamaa dem-be-dem gzm
Bir fdr ki iki yanında ab var
- 3 Talansa añ m teř-i rusruñ ile dil
Kim yreginde da var anuñ ki b var

- 4 Kankı bucağda arayam āvāre gönlümü
Kim külbe-i ğamıñ neçe yüz biñ bucāğı var
- 5 Gördi müjeñle ğamzeñi bağruma del didi
Başuñ yerāğını gör elinde yerāğı var
- 6 **Remzī** hevā-yı gülşen idüp n'eylesün k'anuñ
Çepçevresinde toptolu gül gibi dağı var

Diger

50.

mef' ūlū / fā' ilātū / mefā' ilū / fā' ilūn

muẓāri' - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Zūlm-ile kırım içdi ħadengüñ nişanı var
Ey kaşları kemān henüz ağızında kırı var
- [27a] 2 Gülden 'izār u gonca-i terden dehānı yok
Ol serve öykünür mi çenāruñ ne cānı⁴⁰⁰ var
- 3 Yūsuf ki şāh-ı ħüsn idi gitdi zemān senüñ
Her pādīşāhıñ ey yüzi gül bir zemānı var
- 4 Ğamzeñ ħadengüñ urmağa kurmuş kemān kaşuñ
Kurbān olayın aña ne zibā kemānı var
- 5 Kılmağ olurdu nağd-i dil ü cānı der-miyān
Kılca kenār olaydı ne nāzük miyānı var
- 6 Raḥm eyle kullaruna yazuklar behey begüm
Cevr-ise ħadden aşdı cefānuñ oranı var
- 7 Ża' fī şu ħaddedür ki cefāñ-ile **Remzī**nüñ
Kendü görünmez oldu hemān bir fīgānı var

Diger

51.

fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn

remel - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 La' l-i cān-baḥşıñla ey gülrü-yı ħandānıñ mı var
'Ārız-ı yāra mu' ārız olmağa cānıñ mı var
- 2 Tal' at ile ey güneş meşhūr-ı' ālemsin velī
Ol mehūñ menşūr-ı ħüsni gibi ' ünvānıñ mı var
- 3 İñleyüp eşk-encümin izhār idersin her gice
Ey felek gün yüzli bir hercāyī cānānıñ mı var

⁴⁰⁰ "cānuñ" kelimesi kafiye gereği "cānı" şeklinde okunmuştur.

- 4 Derdüme dermān idem deyu çekersin derd-i ser
Ey ṭabīb evvel senüñ başıña dermānıñ mı var
- 5 Ben marīz-i ‘aşkım ey Mecnūn ne derdiñ var senüñ
Ṭağ u şahrā seyr idersin dağ-ı hecrānıñ mı var
- 6 Nuṭqa gelseñ rām olup ağzuña baķar ins ü cān
Yoksa pinhān ey perī mühr-i Süleymānıñ mı var
- 7 Gelmez olduñ **Remzī**ye peymāne-i‘ ahdi şıduñ
Yoksa ‘ömrüm ğayrılarla ‘ahd-i peymānıñ mı var

52.

meḥ‘ülü / fā‘ilātü / meḥā‘ilü / fā‘ilün

muzāri‘ - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [27b] 1 Müşkīn şaçuñ hevāsı ne cevher ne sīmdür
Lāyık aña nişāre ne lā‘l ü ne sīmdür
- 2 Rehber meger ‘ināyet-i ḥaķ ola yoḥsa dil
Bilmez ṭarīķ-i sırr-ı lebüñ ḥaķķ ‘alīmdür
- 3 Yalvār Hudāya dergeh şehd dur ey gedā
El vire fetḥ u bāb ola Allāh kerīmdür
- 4 Eşk-i güher-feşāna nazar kııl iki gözüm
Merdümlük ile sil gözi yaşın yetīmdür
- 5 Şānında ḥüsn ü ḥulķuña var[dur] şehādeti
Ol mantıķuñ ki ismi kelām-ı kadīmdür
- 6 Ol kevkeb-i münevver-i dürr-i şādef-mekān
Yek-dānedür güher gibi mişli ‘adīmdür
- 7 Şehriñden itdi gerçi sefer ey meh-i münīr
Remzī maķām-ı şıdk u safāda muķīmdür

53.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Āsitānuña ķo varsın yār devlet-ḥ‘āhlar
Devlete iriştürürler ķullarını şāhlar
- 2 Dağlar koyup elifler çekdügünce sīneme
Derd-i dilden eylerem gögsüm geçürüp āhlar
- 3 Mihr u meh şanur gören çıķmış hevānuñ nūruna
Ḥarmanından ḥüsnüñüñ bir iki dāne kāhlar

- 4 Yıllar olur görmezem hey sevdiğim meh-rûyî âh
İftirākıyla geçer bu sâllerle mâhlar
- 5 Kim durur **Remzî** dir-iseñ maḥrem-i esrâr-ı ‘aşk
Ya‘ ni kim Mecnûn-ile hem ezeler hem-râhlar

54.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ol mehûñ zibâ ruḥı mihr-i cihân-efrûzdur
Pertev-i ḥüsni anuñcün şöyle ‘âlem-sûzdur
- [28a] 2 Zülf ü ruḥşârın temâşâ eyleyen ‘âşıklarun
Gecesi Kâdr u Berât u gündüzi nev-rûzdur
- 3 Haṭṭ-ı mihr olmazdan evvel sath-ı çarḥa münteķış
Levh-i dilde şekl-i mihri ol mehûñ merkûzdur
- 4 Dâm-ı hecre şalma dil-murğun elünde râm iken
Pâya bend etmek ne lâzım murğ-ı dest-âmûzdur
- 5 Her ki **Remzî** bendesidür işiginde ol şehûñ
Baḥt-ı iķbâli müsâ‘ id tâ‘ li-i pîrûzdur

Diğer

55.

fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilâtün / fe‘ilün
remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Tolaşan kakülüne göñlüni yağmaya virür
Çeşm-i mestüne uyan başını gavğāya virür
- 2 Naķd-i kalbine mübeddel olur iksîr-i ḥayât
Aķcesin ‘ârif olan bâde-i ḥamrāya virür
- 3 Cevheri kanķı başiretsiz ider ḥâke ‘ivaż
Ayağun tozunı kim milket-i dünyāya virür
- 4 Cüst ü cû eyleyüp olur şu gibi pâyınca
Göñlün ol kimse ki bir serv-i dil-ārāya virür
- 5 Beni ağlatma ki her kanlu yaşıım lüccesinün
Kaṭresi cûş idicek ‘âlemi deryāya virür
- 6 **Remzîyā** cennet umar şûfi koyup didârı
Cehlini göre dem naķdı ğam-ı ferdāya virür

56.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 'Aşk meydânında ser vermek dilâverden gelür
Oynamak merdânelik topuñ o serverden gelür
- 2 Fitne-i âhir zemân bu haţţ-ı serkeşden çıkar
Gâret-i imân u dîn ol zülf-i kâfirden gelür
- 3 Hem-dem olmak baña çeşm-i dür-feşânımdan olur
Âdemîlik merdüm-i pâkîze-gevherden gelür
- [28b] 4 Jâle-i dür-bâra beñzer kim düşer berg-i güle
Ol gül-âb âlûdedür kim berh-i terden gelür
- 5 Sûz-ı dilden fıkı-i zülfiñle gelen âh-ı derûn
Dûd-ı müşk-âsâdır gûyâ ki micmerden gelür
- 6 Hâcî karşılar gibi cân sa'y idüp karşı çıkar
Her kaçan kim dil tavâf-ı kûy-ı dil-berden gelür
- 7 Gelmez âh ol bî-vefâ **Remzî**ye yollar bekledür
İşte geldim dir gider miskîn yollardan gelür

57.

*mefâ' ilün / mefâ' ilün mefâ' ilün / mefâ' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Benüm mâhum bu şehriñ bir meh-i nâ-mihribânıdur
Gün olur görmezem gör ne belâ-yı âsumânıdur
- 2 Bugün hengâme-i gamda bir âteş-bâzdur gönüm
Gül-feşânî kevâkib dûd-ı âhum âsumânıdur
- 3 Hadeng-i 'aşka olmuşdur başum şandûka'-i hâkî
Sevâd-ı çeşmim ey kaşı kemân anuñ nişânıdur
- 4 Görinen gökyüzi şanmañ şerâr-ı sûz ile her şeb
Derûn-ı âteşinümden çıkan âhum duhânıdur
- 5 Başup Mecnûn gibi dîvâneyi kaçırđı meydândan
Bu **Remzî** 'arşa-i 'aşkuñ özinsüz pehlevânıdur

58.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Şol büt-i ra' nâñuñ cânânesidür kim bilür
Ol ruĥ-ı zibâ kimüñ büt-hânesidür kim bilür

- 2 Remz-ile bir şem‘ -i cem‘ -efrūza yanar yakılır
Cān-ı nā-pervā kimūñ pervānesidür kim bilür
- 3 Hep bilürler bir mehūñ mest-i şarāb-ı ‘ aşkıımı
İçdigüm ammā kimūñ peymānesidür kim bilür
- 4 Neçe zālīm beglerūñ olmuşdur harāb⁴⁰¹
Milk-i dil-tenhā kimūñ vīrānesidür kim bilür
- [29a] 5 **Remzī** hey ser-tā-ka-dem zencīre çekmiş göz yaşı
Yine ol şeydā kimūñ dīvānesidür kim bilür

Dīger

59.

mefā‘ilūn / mefā‘ilūn / fe‘ulūn

hezec . - - - / . - - - / . - -

- 1 Lebūñ cāmı benüm derdüm⁴⁰² emidür
Vişālūñ zaḥmı hecrūñ merḥemidür
- 2 Gözüm yaşını sil merdümlük eyle
Benüm iki gözüm gāyet demīdür
- 3 Göreyin ḳanlara yunsun şarābı
Ki her dem leblerinūñ hem-demidür
- 4 Mürīd olduḳsa pīr-i mey-fürūşa
‘ Aceb mi ol yigitlik ‘ ālemidür
- 5 Senūñ dendānıñı vaşf itse **Remzī**
Anuñ nazmınuñ olar eñ kemitür

60.

fe‘ilātūn / mefā‘ilūn / fe‘ilūn

cedīd . . - - / . - - / . - -

- 1 Göreler gün yüzüne meh didiler
Zülfüne sünbül-i siyeh didiler
- 2 Milk-i ‘ aşḳ içre baña şāh diyüp
Ḳamu ‘ aşıḳlara sipeh didiler
- 3 Beni sevmez diyü ‘ itāb idicek
Yazıḡ öldürme bī-güneh didiler
- 4 Gördiler yok helāki bencileyin
*Vaḥdehu lā-şerīkeleh*⁴⁰³ didiler

⁴⁰¹ Vezin eksik.

⁴⁰² “Derd-mendinūñ” kelimesi vezin ve anlam gereḡi “benüm derdüm” olarak okunmuştur.

⁴⁰³ “O birdir ve dengi, ortaḡı yokdur.” Hadīs-i Şerif.

- 5 **Remzî**yi fikr-i ‘ārīzuñla görüp
‘Ārız olmuş buña sefeh didiler

Dîger

61.

fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kaçan āhū gözlüler şahrâda bir âlây olur
Her taraf yâhūd ola her kûşe hüy u hây olur
- 2 Zülf-i Leylî hasretinden geh döner Mecnûna dil
Geh leb-i Şîrîn añup Ferhâd ğam-ı fersây olur
- [29b] 3 Şubha dek eyler gece şöhetlerin aġyâr-ile
Bir gör ol meh yanıma seyr ide gelmez ay olur
- 4 Râstı ol zülfî cim⁴⁰⁴ kaşı nûnuñ kâmeti
Bir elifdür kim aña cânlar içinde cây olur
- 5 Ey kemân-ebrû nişāngâh-ı belâda âh kim
Tîr-i âh atılmış oġ kaddim kurulmuş yây olur
- 6 Devr-i zülf-i yârda haġ gören irer devlete
Kim yılan ayaġı görse kişı **Remzî** bay olur

Dîger

62.

fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gerçi ben fırkatdeyem gönlüm der-i cânāndadur
Bunda tenhâ bir kuru cāndur tûran cân andadur
- 2 Ol diyârı ben nice dilden koyam yâr andadur
‘Aklı fikri bu ġarībūñ şöhet-i yârāndadur
- 3 Ki ey Hüsrev-i ‘âlem disem aġvālîmi ider
Suġı yok Remzî miskînūñ kamu işler hasetdendür

Dîger

63.

fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilātün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bunca demdür yârı gözler dide giryāndur umar
Yūsuf-ı Mışrı şanāsın bir Ken‘āndur umar

⁴⁰⁴ “çeşm” kelimesi anlam gereġi “cim” olarak okunmuştur.

- 2 Ruḥlarıñ bağ-ı cināndur kūt-ı cāndur leblerüñ
Anı rūḥum arzularsa n'ola kim cāndur umar
- 3 Tıfl-ı dil ağzın şulandırdı lebüñ şeftālisi
Şun kerem kıl yazığ imrendirdüñ oğlandur umar
- 4 Ğam diyārından gelür şun cāna vaşlıñ şerbetin
Mā-hāzar yok mı seferden geldi mihmāndur umar
- 5 Yāra ilhām eyle raḥm etseñ muḥibbi **Remzīye**
Raḥmetiñden yā İlāhī ehl-i imāndur umar

Diger

64.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . -

- [30a] 1 Luṭf u ḳahr ol dil-rubādan hoş gelür
Her ne kim gelse Hudādan hoş gelür
- 2 Nāz-ile her dem gelüp gitdikleri
Bād-ı şubḥ-ı cān-fezādan hoş gelür
- 3 Lem' a-yı mihr-i cemāli ol mehüñ
Şu' le-yi şems-i duḥādan hoş gelür
- 4 Tā ki ' aşkı geldi yār oldı baña
Yad olanlar āşinā[da]n hoş gelür
- 5 Kūşe-i çeşm-ile hışm itdükleri
Eller-ile merḥabādan hoş gelür
- 6 Sen du' ālar eyledükce **Remzīye**
Sögdigi yāruñ du' ādan hoş gelür

65.⁴⁰⁵

mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Gözi pür-nem dili her dem hevāñ odıyla yanıkdur
Çerāğ ey revnaḳ-i meclis saña beñzer ki ' āşıḳdur
- 2 Bizümle ey efendi bir gice aḥşamla luṭf eyle
Meh-i şubḥ-i sa' ādetsin yüzüñ ağ alnuñ açıḳdur
- 3 Çekerseñ cāna cevır okın n'ola cān üstine ammā
Uzatma zūlm elin luṭf it begüm ḳullara yazıḳdur

⁴⁰⁵ P, C.1 s. 820-821.; MN, s. 870-871.

- 4 Hābāb-i eşk-i gül-günüm belā bāğında çeşmümle
Bu rengin lālenün ‘aynıdur ol la‘lin şakāyıkdur
- 5 Seni sayd için agyāra eger bir vech-ile vara
Sakın aldanma dünyāda ikiyüzlü münāfıkdur
- 6 ‘İzār-ı yār-ile sanur görenler şüret-i hālüm
Muşavver Leylī vü Mecnūn ya ‘Azrā ile Vāmık‘dur
- 7 Sen ey meh-rū ferāğatda uyumaz şubha dek **Remzī**
Bugün da‘vā-yi mihrūnde inan vallāhi şādıkdur

66.⁴⁰⁶

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Nergis ü gönçe gözüñ ağzuñ-ile dem-bestedür
Ol göz açmaz dil ağız virmez yatur bu hastedür
- 2 Her gün ey meh-rū yaqarsın nār-ı hecrūñle beni
Dūd-i āhum anuñ için göklere peyvestedür
- 3 Mest olup hūnī gözüñ kan itse her dem n’ola kim
Kanda ise şūr ü ğavġā merdüm-i bed-mestedür
- 4 La‘lūñi şordum didiler ‘ārız-ı dildārda
Dağı ol açılmadıķ bir gönçe-i nev-restedür
- 5 Şivesi yanında ol şūh-ı cefā-engizūñ āh
Şāh-ı serv-i ser-firāzuñ cünbişi āhestedür
- 6 Niçün akar şu gibi ednālara gönölūñ didüm
Meyl-i tab‘ı didi kim āb-ı revānum pestedür
- 7 Düşmese gül yüzlü dil-berler elinden ğam degül
Şimdi bu dīvān-ı Remzī tāze bir gül-destedür

67.⁴⁰⁷

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dökdi Şirīn yādına Ferhād o deñlü yaşlar
Kim ser-ā-ser lālezār oldu o taglar daşlar
- 2 Vuşlat-ı Şirīn recā iden kişi Ferhād-veş
Kahr-ı dehre katlanup bağına başsun daşlar
- 3 Külbe-i fūrkatde zār olsam n’ola Ya‘kūb-veş
Kıpdı gönölüm Yūsufın gurg-i belā kardaşlar

⁴⁰⁶ P, C. 2, s. 38.; MN, s. 657-658.

⁴⁰⁷ MN, s. 666-667.

- 4 Öğrenüñ benden ʔarīk-i ‘aşkı Ferhād olmışam
Şan‘ atı üstāddan görmek gerek yoldaşlar
- 5 Cānı yokdur birinüñ ki_ola müşābih hüsnuñe
Bunca şüretler ki taşvīr itdiler naqqāşlar
- 6 Oğ u yāy alup ele öldürmedük ādem kıomaz
Ol ʔarāmī gözler-ile şol muķavves kıaşlar
- 7 Şeh-nişīnüm bezm-i meyde kāse-i pūr-ħissedür
Çevre yanında sürer Remzī şafā evbāşlar

Ḥarfü’z-Zā’

68.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bir nihāl-i tāzedür gūyā o serv-i ser-firāz
Şīveler berg anda nāzūk mīvelerdür ‘izz ü nāz
- 2 Naqq-ı hüsnuñ ‘aqlımız almış unutduķ secdeyi
Kalmışuz mescid temāşāsında fevt olmuş namāz
- 3 Göñlüni alur ele her dem dil-i pā-mālümün
Tīg-ı ğam mānendi ey dil-ber kıanı bir dil-nüvāz
- 4 Bāda uğraya mebādā bāğ-ı hüsnuñ kıırmeni
Āh-ı bülbulden gerekdür ey yüzi gül ihtirāz
- 5 Dir imişsin zülf ü ruḥsārına ‘ömrüm devletüm
Olsun ey dil devletiñ pāyende ‘ömrün [de] dırāz
- 6 Nüş-ı mey kııl güş-ı saz it ey esīr-i derd u ğam
Sāzdur hey çāresiz miskīn bu derde çāre-sāz
- 7 Açma **Remzī** kimseye sırr-ı dehān-ı dil-beri
‘Ārif-iseñ degme bir nā-dāna itme keşf-i rāz

69.

mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün

müctes . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- [31a] 1 Kazā-ile vara yārī kıılaydı devletimüz
Metā‘ -ı vaşlın alayduķ olaydı kıudretimüz
- 2 Bize kıulum dedügi kendü luḥfıdur yoksa
Yanında yokdur anuñ hīc kıadr u kııymetimüz

- 3 Çapunda ŗol kadar olduğ ġam-ile zār u nizār
Efendi ġalka-i zerrīne döndi kāmetimüz
- 4 Yürit ayağı didün istedigümüz bulduğ
İçirdi sākī elümüze virdi hürmetimüz
- 5 Za‘if-i derd ü ġam olduğ ele ayağ alalum
Getürelüm yine bāzūya **Remzī** kuvvetimüz

DİĞER

70.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilūn

Remel . . . - / . . . - / . . . - / . . -

- 1 Gül yüzün bülbüli feryād-ı bülendin yeñemez
Serv-i dil-cūña aġar ŗu gibi kendin yeñemez
- 2 Ruġuña behcet-i mey gelse gözün cānlar alur
Şehre āteş düşicek kimse levendin yeñemez
- 3 Raġş-ı ġüsn-ile perī-ruġlar alāyına sürer
Şānım nazm-ı melāġatda semendin yeñemez
- 4 Dil-i sengīni anuñ gözyaşını sedd idemez
Kimse bu ġanlı şunuñ seng ile bendin yeñemez
- 5 Taşradur **Remzī** o hercāyī hevāsında başı
Bāġbān bāġa çeküp serv-i bülendin yeñemez

DİĞER

71.

mefā‘ilūn / fe‘ilātūn / mefā‘ilūn / fe‘ilūn

müctes . . . - / . . . - / . . . - / . . -

- 1 Vücūd-ı nefy-i dehānında şek ider dilimüz
Geleydi nuġka lebün ġal olurdu müşkilimüz
- 2 Neġün söger lebün umduğca buse aġzımuza
Doġanmaz ey yüzi gül aña aġzımız dilimüz
- 3 ġubüb-ı ‘ömrümüzü kendümüz çürütdük yok
Bu kışt-zār-ı muġabbetde cüce ġaşılımuz
- [31b] 4 Senünle şöyle mi ‘ahd itdük ey yüzi Ka‘be
Ki bu ġarābeti ref‘ide bu‘d-ı menzilümüz
- 5 Cihānı nazmımıza **Remzīyā** ider kâ’il
Bu şi‘r lāyık-ı Lillāhdur kâ’ilimüz

Diğer

72.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**Remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

1 Ğuşşadan sım ü zer oldu gözümüzle nûrumuz
Nazar eyler mi görüñ bir dem ol iki gözümüz

2 Varmaduk yüz sürüyi hıdmete bir kaç günidi
Yâr eşiginde bu gün yerlere düşdi nûrumuz

3 Kânı ol dem ki güzerân olmaz idi⁴⁰⁸
Görmez olduĝ ayaĝuñ tozunı degdi gözümüz

4 Müşterî geçdüm idi gözyaşın idüp dem-i naĝd
İvme anuñla barışmaz dir-imiş yıldızumuz

5 Uĝraduk ' aşka dil ü dideye uyduk hayfa
Kendümüz yakduk oda göre düşüp kendözümüz

6 Öldürür ger biraĝır buse vir öldük desevüz
İki olmaz hele yanında anuñ bir sözümüz

7 **Remzîyâ** aĝlama [kim] sūziş-i eş' arıñla
Sūzdan küllî yandı elimüzde cüzümüz

73.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

1 Getür cām-ı meyi sākî geçer devr-i gül eglenmez
Müsâfir-ĥānedür gülşen göc eyler bülbul eglenmez

2 Gözüm tırmaz tolar bezm-i belā vü derd ü miñnetde
Ki yārān mey-perest olsa yürür cām bil eglenmez

3 Gelür senden şorar ĥālüm karar itmez gönül bende
Gidince hıdmete lābūd varır çābük kul eglenmez

4 Ĥamīde kāmetim çökse n'ola seylāb-ı eşkümden
Ki taşkın şular üstünde ĥarāb olur [pul] eglenmez

[32a] 5 Lebüñ yādına **Remzîn**üñ müdām eglencesidir mey
Helāk olur gider ĝamdan nic'etsün gönül eglenmez

⁴⁰⁸ Vezin eksik.

Diğer

74.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Muhabbet-nāme-i hüsnünde hatt-ı hūbı kim sevmez⁴⁰⁹
Vefā vechiyle dil-berden gelen mektūbı kim sevmez
- 2 Kapuñdur kıble-i 'uşşāk anı kim ma' bed idinmez
Tapuñ mergub-ı 'ālemdür begüm mergūbı kim sevmez
- 3 Hat-ı la' lūñ қо teşhīr kılp ins ü cān itsün⁴¹⁰
Süleymān mühridür anda hat-ı maqlūbı kim sevmez
- 4 Göñül teşhīr için vefk eylemiş sihr āyetin hattı
Bu yüzden olıcağ ol mäh-ı şehr-āşūbı kim sevmez
- 5 Şarāb içmek güzel sevmek gül eyyāmında 'ayb olmaz
Bir bu 'ālemde ey zāhid mey ü maḥbūbı kim sevmez
- 6 N'ola maqlūl-i yār olsa eşiginde dil-i muḥbil
Göñülden müntesibdür bu belī mensūbı kim sevmez
- 7 Murādı **Remz**inüñ vaşf-ı cemāl-i pür-kemālindür
Bu tarzı kim qabūl itmez ya bu üslūbı kim sevmez

Diğer

75.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Āh kim çıkmaz yaluñuz⁴¹¹ seyre yār ağıyārsız
Gül gibi ol bī-vefā bir gün şalınmaz ḥārsız
- 2 İncinürmiş kūyuna varduğıma dil-ber didüm
Didi bir 'ārif be var 'āşık gerekdür 'ārsız
- 3 İki 'ālem varını terk eyledim bir yār için
Bu ne ḥikmetdür ki yok 'ālemde benden yārsız
- 4 Yārelü bağrum ölür derdin ṭabībe söylemez
Görmedüm anuñ gibi bir başına tīmārsız
- 5 [Cām-ı zehr-ālūd içersen yār elinden nūş olur
Zehre döner kand-i şirīn ol şeker-güftārsız]⁴¹²

⁴⁰⁹ “sever” olarak yazılan kelime anlam ve vezin gereği “sevmez” olarak düzeltilmiştir.

⁴¹⁰ Vezin eksik.

⁴¹¹ “yolunuz” olarak yazılan kelime anlam gereği “yaluñuz” olarak okunmuştur.

⁴¹² P, C. 2, s.163.

- 6 **Remzîyâ** gözden gönülden çıkdı silk-i cevherüñ
Yok yanımda kıymeti ol la‘l-i gevher-bârsız

[32b]

Dîger

76.

fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün

cedîd . . - - / . - - / . - -

- 1 İtme cevır ü cefâyı oransız
Koya kâfırlığı hey imânsız
- 2 Fırkatüñle şu deñlü oldum kim
Beni cânâ gören şanur cânsız
- 3 Söze sensüz olur mı dil kâdir
Murğ-ı güyâm olur gülüstânsız
- 4 Bizi ey pîr ölümle kôrķutma
Ölürüz olmazuz biz oğlansız
- 5 **Remzîyâ** nûr-ı dîdedür der ise
Ki görünmez göze cihân ansız

77.

mefā‘ilün / mefā‘ilün / fe‘ülün

hezec . - - - / . - - - / . - -

- 1 Şen olmaz dil hûbân-ı dil-rubâsız
Nizâm-ı ‘âlem olmaz pâdişâsız
- 2 Cefâña şabr ider cân ey şeker-leb
Bilür kândaysa bal olmaz belâsız
- 3 Selâm olsun sana yokdur nazîrüñ
Güzeller gerçi çok durmaz hebâsız
- 4 Ruğ-ı yâre ne yüzden öykünür gül
Utanmaz mı yüzünden bu hayâsız
- 5 Görüp ol mâ‘î sineñ çâk idersin
Seni **Remzî** koyan oldur beķâsız

Dîger

78.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / . - - / . - - / . - -

- 1 Şayd-ı dâm-ı meclis olduķ dânedür peymânemüz
‘İş u ‘işret eylerüz âhir olinca dânemüz
- 2 Acıyup ağlar-idi deryâ bizimçün âh kim
‘Aynına bir kaçre almaz ol dūr-i yek-dânemüz

- [33a] 3 Nüş-ı cām-ı ğayret idüp eylerüz biz na‘ ralar
‘İş ider aġyār-ile ol gözleri mestānemüz
- 4 Hālūmi kime hikāyet eyleseñ göynür özi
Germ ider el-kışsa her hengāmeyi efsānemüz
- 5 **Remzī**yā ğam çekmegiçün gelmişiz dünyāya biz
Aġlamaġiçün toġurmuş gibi kardeş anamız

Dġger

79.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilūn

remel . . . - / . . . - / . . . - / . . . -

- 1 Ele Ferhād-ile bir yerden alup baş ikimüz
Yapmaġa ‘aşk serāyın taşırız taş ikimüz
- 2 Yaķa ķāk idüp anuñla tutarız taġ etegin
Kardeş olduķ çıkarup bir yaķadan baş ikimüz
- 3 Kimse fark eyle[ye]mez Leyli vü Mecnūndan eger
Yaza bir şafhaya taşvīr ide naķķāş ikimüz
- 4 Cām ićenlerde ayaġın ķeker olmaya Cemūñ
Oluruz anuñ-ile ancaķ ayaķdaş ikimüz
- 5 Gel aġız bir idelūm **Remzī**[yā] ey ġonca-dehen
Kimseye itmeyelūm sırrımız fāş ikimüz

80.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . . - / - . . - / - . . - / - . . -

- 1 Mest ider ġalkı bizim bŷy-ı ġubār-ı sīnemüz
Kim şarāb-ı ‘aşk-ile taġmīr olupdur tıynimüz
- 2 Pādīşāhum devletünde ķīmyā-yı bādenūñ
Eksik olmaz destimizden kāse-i zerrīnimüz
- 3 Hāl-i Ferhādı bize dīvānelikdŷr söylemek
Leyli-i Mecnūn iderken kışsa-i Şīrīnimüz
- 4 Mişlin ol mihr-i cihānuñ görmemiştir gerçi kim
Çok ġŷzel seyr eylemişdŷr ķeşm-i ‘ālem-bīnimüz
- 5 Yinse **Remzī** biz ķara perķemlŷ kāfirleri
[33b] Tārumār itdi ķarār u ‘aķl u şabr u dīnimüz

81.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Gerçi bir ay yüzlinüñ rûz-ı firâkıdur henüz
Mihri ol nâ-mihribânüñ dilde bâķīdür henüz
- 2 Şāhid-i hüsñüñ nazardan ġā'ib ammā ey perī
Menziliñ ser-çeşme-i çeşmim revāķıdur henüz
- 3 'İşimiz var cām-ı zerrīn eyleye altun işimiz
Destimizde sâ' id-i simīn-i sākīdür henüz
- 4 Lāleler kim zāhir olmuş hākden Mecnūnūñ ol
Sīnesinde dut ki dağ-ı iftirākıdur henüz
- 5 Zevķ-i mey yerine **Remzī** devr elinden zehr içer
Şoġbetüñ ser-halka-ı şāhib-mezākıdur henüz

Harfū's-Sīn

82.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Mesned-i hüsne tayanıp kılma zulm-ı bī-kıyās
İ' timād itme begüm muġkem degüldür bu esās
- 2 Hāk-i pāyın kıymetin fark eylemez her bī-naẓar
Cevheri fehmi itmez illā merdüm-i cevher-şinās
- 3 Ğabġabuñ üzre zenaġdānuñ turunc üstinde sīb
Leblerüñ sīb üzre zeyn olmuş iki la' līn kirās
- 4 Ölmeden tiryāk-i meyden çāre eyleñ baña kim
Sākī-i gerdün bugün bir zehr içirdi yedi tās
- 5 Şayķal-ı cām-ı muşafā sür derūnuñ pāk tut
Kalmasın dirseñ eger āyīne-i ķalbiñde pās
- 6 Dirligimde ben ġarīb-içün gönül ġamuñ olur
Kimesnem yokdur bilir kim öldüğüm vakt ide yās
- 7 'Āşık-iseñ **Remzīyā** yok bil vücūduñ cūbbesin
Ke'l-' ademdür bi'l-hākīķa müste'ār olan libās

Harfî's-Şîn

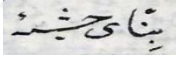
83.

mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün
hezec - - . / - - . / - - . / - -

- [34a] 1 Ferhâd-ile biz baş ele aldık iki kardaş
 Yapmağa fenâ milki serâyın töşerüz taş
- 2 Yırtup yakalar seyr iderüz dâmen-i kühsâr
 Bir yakadan anuñla çıkarduk ikimüz baş
- 3 Cānuma belâ bir iken olmasın iki âh
 Taşvîr-i nigârı baña naşş eyleme naşşâş
- 4 Âl-ile gönül almamak olmaz güzel olur
 Nâz ehli siyeh-çerde güzellerde gözde kaç
- 5 Remziligüñe düşmez olup mest-i mey-i 'aşk
Remzî anuñ esrâr-ı lebün kılma şakın fâş

84.

mef'ülü / fâ'ilâtün / mef'ülü / fâ'ilâtün
mużârî' - - . / - - . / - - . / - -

- 1 Güldürmez âdemi dehr akitmayınca göz yaş
 Oğlana süd virilmez ağlamayınca kardaş
- 2 Şordum lebine yāruñ hemşire çıktı Şîrîn
 şîr süd benümle kardaş
- 3 Kible yüzünde zülf-i Leylî kabîlesinden
 Bed-nām-ı 'âlem olan Mecnûn benümle adaş
- 4 Olsañ kıramaz ey dil ki şâdda ğam-gîn
 Eyü yüz geçürür elbette şağ olan baş
- 5 **Remzî** leb ü miyânın görmüş degül göz ammâ
 Âh ol göz-ile ol kaç âh ol göz-ile ol kaç

85.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün
mużârî' - - . / - - . / - - . / - -

- 1 Didüm ki söylesün biricik kâbil olmamış
 Sögmüş kabûl eylememiş kâbil olmamış
- 2 Mihr ü vefâ kitâbını ezberlemiş velî
 'İlm-ile ol vefâsız gör 'âmil olmamış
- 3 Hüsni âyetiñ şânıña inmiş bu vech-ile
 Bir ğayrı nâzlı güzele nâzil olmamış

- [34b] 4 Müşkîn şaçuñ hevāsına terk-i diyār idüp
Bir nāfe xanı derd-ile hūnīn olmamış
- 5 Āhından eyle **Remzīnūñ** ey bī-vefā hāzer
Tīr-i du‘ āya kevn ü mekân hāil olmamış

Ḥarfū’ş-Şād

86.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bulmağ ister her ki zencīr-i muḥabbetden ḥalāş
Olmasun yā Rab belā-yı bend-i miḥnetden ḥalāş
- 2 Tıtavirdüm bād-ı āhumla selāmet yaqasın
Bulmadı dil dāmen-i girdāb-ı fūrkatden ḥalāş
- 3 Sū-be-sū geşt itmek üzre geçdi bunca rūzigār
Keştī-i ‘aql olmadı deryā-yı ḥayretten ḥalāş
- 4 Ḥālīş altun olmağ isterseñ düşer daş u turāb
Eyle ḳalbiñ pūte-i ğurbetde ‘illetden ḥalāş
- 5 **Remzīyā** iḥlāşa meşğūl ol ki bugūn vaqt ola
Bu felekdür olasın bend-i felāketden ḥalāş

Ḥarfū’z-Zād

87.

mef‘ūlū / mefā‘ilū / mefā‘ilū / fe‘ūlūn

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Tıtdı ruḥ-ı cānānı dirīgā ḥaṭ-ı ‘ārız
Bir ‘ārızadur oldı benüm cānuma ‘ārız
- 2 Mağrūza nazar eylemez i‘ rāz ider ol şāh
Dergāha gelüp ḥālını ‘arż eylese ‘ārız
- 3 Kimdür ki ḥaṭ-ı la‘ lūne cānā deye mevcūd
‘Ārızdur olur ḥayr-ı mā‘ dūmda ‘ārız
- 4 Hercāyilig az eyle ki çoklar nazar itmez
Mihr olduğıçün her gün ider ‘āleme ‘ārız
- 5 Naqd-i dil ü cān āl ḥaṭıñı ‘arza kıll ey şāh
Şal ta‘ be-yi leşker içün ḥalka ‘avārız
- 6 Āyīnede var ola nazīr olda mişālīñ
Bu vech-ile kim ‘ārızuña ola ma‘ārız

[35a] 7 Bir buse ‘aṭā eyle ödunc olsun efendi
*El-karz ü aḥebbü’ş-şadaḳāt led ḳārız*⁴¹³

8 Vaşf-ı leb-i dil-berde ḥayālātına **Remzî**
 Efḳār-ı Lebîd ırmeye farz itmeye Fārız

Ḥarfü’ṭ-Ṭā

88.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / . - - / . - - / . -

1 Ḥaddini zeyn eylemiş ḥāl olmadın taḥrîr-i ḥaṭ
 Bā-vücüd olmaz muḥaḳḳaḳdur ḥaṭ olmadın nuḳaṭ⁴¹⁴

2 Bulsa şüret vechi var la‘lün [ḥaṭ-ı] pîrüzeden
 Ḳadr ü kıymet virmedi yāḳūta illā ḥüsn-i ḥaṭ

3 Ḥayr-ı naḳd-ı vaşl umup cānı miyānuñ şevḳine
 Der-miyān itsem n’ola *lā-ḥayra illā fi’l-vasaṭ*⁴¹⁵

4 Sen şanemden ḡayra ṭapmaḳ secdedür illā ki sehv
 Şafḥa-i ḥüsnünde ḥaṭtuñ nüṣḥadur illā ḡalaṭ

5 Eyledün bayrām illerle eliñden gelmedi
Remzîye bir merḥabā etmeñ el ucıyla faḳaṭ

Ḥarfü’z-Zā⁴¹⁶

Diger

89.

mefā‘ilün / mefā‘ilün mefā‘ilün / mefā‘ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

1 Müyesser olmadı ḥayfā vişāl-i dil-rubādan ḥaz
 Dirîḡā almadum gitdi bu ‘ömr-i bî-vefādan ḥaz

2 Getürdi bû-yı zülfüñden eşerlerüñ ki ḥaz itdüm
 Murādım buyidi aldum seḥer bād-ı şabādan ḥaz

3 Ṭabībā derd-i yār-ile dirilür istemez dermān
 Olursa ḥaste cān itmez der-i dārü’ş-şifādan ḥaz

4 Ne deñlü ḥaz ider lutf u vefādan gel kıyās eyle
 İderken dostum şādıḳ göñül cevır ü cefādan ḥaz

⁴¹³ “Karşılıksız vermek en güzel sadakadır.”

⁴¹⁴ Devr-i la‘lünde ‘acebdür ḥālün ey pîrûze-ḥaṭ
 Kim yazarlar ḥarf-i mîm üzre muḥaḳḳaḳdur nuḳaṭ MN, s. 1226.

Devr-i zülfünde ‘acebdür ḥālün ey pîrûze-ḥaṭ
 Kim yazarlar ḥarf-i cîm üzre muḥaḳḳaḳdur nuḳaṭ P, C. 2, s. 367.

⁴¹⁵ “Hayır ancak ortadadır.”

⁴¹⁶ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 5 Rumûz-ı la‘l-i dil-berden müdâm esrâr içür cāna
Nice göstermesün **Remzî** şarāb-ı dil-güşādan hāz

Ḥarfü’l-‘Ayn

90.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [35b] 1 Rağş ider şeydā gönül yār ismin itse istimā‘
Kim hūdāvend irse şem‘ e Mevlevī eyler semā‘
- 2 Şırma saçlu sākī-i meh-rūya dönmişdür güneş
Kırş elinde kāsēdür başında kāküldür şu‘ ā‘
- 3 Rāzımı açmaz dehānuñ zerrece kılca bilün
Gerçi dirler *küllü sırrın cāveze’l-işneyni şā*⁴¹⁷
- 4 Nesh olur mı şafha-ı dilden nuğuş-ı ‘ilm-i ‘aşk
Kim demişler *küllü ‘ilmin leyse fī’l-kırṭāsi zā*⁴¹⁸
- 5 Merhabā ey derd-i ‘aşk ehlen ve sehlen ey firāk
El-firāk ey ‘aql u dīn ey ṭākat u şabr elvedā‘
- 6 Hük-m-i ṭiğīñ naşş-ı kātī‘ dur ki ten milkin aña
Hālet-i nez‘ içre cān teslīm ider itmez nizā‘
- 7 İremez rāz-ı dehān-ı [yāra] ‘aql-ı hürde-bīn
Kim rumûz-ı ğayba **Remzî** müşkül olur ıttılā‘

Ḥarfü’l-‘Gayn

91.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Eylemişsin şerbet-i la‘lūñ şarābına yasağ
Olmasun mı hey begüm bī-çāreler andan ya sağ
- 2 Ey hümā-simā ḥayālūñ murğını şayd itmege
Dāne gözyaşı müjemdūr iki gözlü kıl [duzağ]
- 3 Firḳate düşdüm ‘aceb mi gelmez olsam gönülüne
Kim olur gözden ırağ olan kişi dilden ırağ
- 4 Ey kemān-ebrū nişān yerine tīr-i āhum[a]
Gün felek meydānına her gün diker zerrīn kabağ
- 5 [Kālb-i sūzānumda şevk-i bāğ-ı hüsnuñ var iken
Hār-ı miñnetden ne derdüm var benüm ṭağ üsti bāğ]⁴¹⁹

⁴¹⁷ “İki dudaktan çıkan her sır yayılır.”

⁴¹⁸ “Kâğıda yazılmayan bütün bilgiler kaybolur.”

⁴¹⁹ P, C.1, s. 415.

- 6 Cānını fırkāt yakup yandırmış-iken **Remz**inüñ
Hasret-i hāl-i siyāhuñ eyledi dağ üzre rāğ

DİĞER

92.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

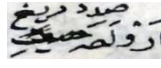
- 1 Ne ğam ey dost saña ' aşık-ı şeydādan ırağ
Ğam aña der k'olasın dil-ber-i ra' nādan ırağ
- [36a] 2 Ğam-ı hüs[n]üñle] gele efġānım neye beñzer meşelā
Nağam-ı bülbüle beñzer gül ü zibādan ırağ
- 3 Derd-i dilden kıluram nāle bir Allāh bilür
Ne belālar çekerem ol qad-i bālādan ırağ
- 4 Demidür ağla gözüm gitdü dil-i şabr u qarār
N'idem ağıyāra gülünc oldum ahibbādan ırağ
- 5 Ğam-ı devr-ile hayātum güneşi oldu dirīğ
Ufq-ı mevte qarīb ol meh-i garrādan ırağ
- 6 Ten-i bī-cāna şebih oldu haqīkatde benüm
Dil-i cānum ruḡ-ı cānān-ı dil-ārādan ırağ
- 7 Yürür ağıyār-ile qor **Remz**i[y]i güldir gūyā
Kim olur ḡāre yakın bülbül-i gūyādan ırağ

Ḥarfü'l-Fā'

93.

mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

muḡāri' - - . / - . - . / - . - . / - . -

- 1 Cevr itme cāna kıydım olur iki ḡāle hayf
Şāhib-cemāle hayf olur ehl-i kemāle hayf
- 2 Eyler vefā-yı qadrini bilmezlere naşib
Yazuḡ bu ' izz ü nāza bu ḡüs[n]-i cemāle hayf
- 3 Nā-ehl-ile muşāḡabet iden güzellere
Her bir  elindeki māl u menāle hayf
- 4 Ten maḡpesinde ḡaps olan 
Ḥākī kafesde tūḡi-i şirīn-maḡāle hayf
- 5 İrmez kimi ḡayāline itmez kimi naḡar
Remzi ḡazellerindeki qaşd u ḡayāle hayf

Harfî'l-Kâf

94.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Āsumān-ı kibriyāda senden ālā kimse yok
Ey kamer devr-i felekde benden ednā kimse yok
- 2 Gülşen-i hüsn içre kıdd çekmiş nihāl-i taze çok
Saña irer lutf-ile ey serv-i bālā kimse yok
- [36b] 3 Bāl u per yakup benüm bigi muḥabbet nārına
Yanmada pervāneden bī-bāk u perv[ā] kimse yok
- 4 Bār-ı ğam çekmekden öldüm bu yalancı dünyede
Bir şadākat gösterür derde dirîğā kimse yok
- 5 Var saña bülbül yanar gerçi hezār ey gül-‘ izār
Remzî gibi gülşen-i küyuñda gūyā kimse yok

95.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Mübtelālar gerçi çokdur yāra ammā çāre yok
Bir benüm gibi belālu ‘ aşık-ı bī-çāre yok
- 2 Kandan açar yāre ol hūnī ‘ aceb şimden geru
Sīnem üzre kalmadı bir yer kim anda yāre yok
- 3 Sīneler çok dest-i hecrānuñla çāk olmuş velī
Cism-i mecrūḥum gibi bir sīne-i şad-pāre yok
- 4 Bezm-i devrānı ser-ā-ser ey güneş seyr eyledüm
Benden özge bu felek cāmında bir avāre yok
- 5 Oldı **Remzî** bir ṭabīb-i bī-vefāya mübtelā
Nabżını dutdum aña ölmekden artuḡ çāre yok

96.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ḥayāl-i yārdan özge iki ‘ ālemde varum yok
Ġamından ğayrı bir daḡı bütün dünyāda bārum yok
- 2 Ġarībem ‘ aşık-ı zārem esirgeñ hey Müselmānlar
Benüm ‘ ayb eylemeñ āh u fiğānım ihtiyārum yok
- 3 Dil ü cān naḡdi ḡarc olsa yoluñda çok kuşūrum var
Begüm dünyā serāyında saña lāyık nişārum yok

- 4 Kara zülfüñ hevāsına ivip sevdālara düşdüm
Göñül bir zerre eglenmez benüm şabr u qarārum yok
- 5 Baña ādemlenür oldu efendi ulu düşmen[ler]
Kapuñda hey yazuklar hey bir anca i‘ tibārum yok
- [37a] 6 Ne hikmetdür gelür seng-i havādiş sırça göñlüm sır
Yine ‘aşkıñ ne sihr eyler ki kaç‘ ā inkisārum yok
- 7 Lebünden açmazam esrār ölürsem **Remzī**yem cānā
Cefādan hāk-sār olsam göñül şāfi gubārum yok

Diger

97.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hüsrevā görenler beni Ferhād ancak
‘Aşk işin başa iltmiş beyuvā üstād ancak
- 2 Nice te ‘şir ide āh ol büt-i āhen dilegüm
Kār kār ola mı o qal‘ a-i pülād ancak
- 3 Seni terğib ider ey dil güzele mürşid-i ‘aşk
Eteğini koma elden güzel irşād ancak
- 4 Adını ‘aşık idüp nām u nişān gözleyenüñ
Sākiniñ adını añmak yaramaz ad ancak
- 5 **Remzī**yā göñlüm evin yıkdı şanurdum ğām-ı yār
Nice vīrānedür ol sırr-ı serāpā ancak

98.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Her kimiñ yanında kim gün yüzli bir cānānı yok
Gözlerinüñ nūrı gitmiş sinesinüñ cānı yok
- 2 ‘Aşk-ı dil-berden ırak āsūde-hāl olmaz göñül
Nice bulsun intizām ol milketüñ sulţānı yok
- 3 Bir yaña dil-ber belāsı bir yaña dünyā ğamı
İki derde mübtelāyam birünüñ dermānı yok
- 4 Gelmedüñ hasretten öldüm n’eyledüñ kan eyledüñ
‘Ahd-i peymānuñ kanı hey dīni yok imānı yok
- 5 **Remzī**yā dil zevrağın şaldım muhabbet bağrına
Dut ki bir deryāya düşdüm haddi yok pāyānı yok

Harfî'l-Kâf

99.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [37b] 1 Ey leâfet kânı bir vech-ile nâzıkdür tenüñ
İcinür gül-berg-i terden olsa ger pîrâhenüñ
- 2 Pertev-i hüsnuñle cân bezmin açup pür-nür ider
Şem' -i kâfûre midür yârâb bu sîmîn gerdenüñ
- 3 Sâk-ı sîmîniñde çok haqq-ı nazar kılmışdur âh
Göz göre merdümleñ haqqını örter dâmenüñ
- 4 Tîr-i âhum irmedi bir kez nişâna âh kim
Gözledüm çok sînesini dostum çok düşmenüñ
- 5 **Remzîyâ** karşı gelüp şalınmasa ol serv-şad
Çöpce gelmez 'aynıma serv-i bülendi gülşenün

100.

*mefâ' ilün / mefâ' ilün mefâ' ilün / mefâ' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Baña hışm eyledüñ ol gün çatup ebrû-yı müşgînüñ
Dil-i kejrâñuñ anda tuğrası bildüm var-imiş kînüñ
- 2 Kâdur hattûña miskînlîk gönüller hâkde rüsvây
Süvâr olmuş semend-i hüsne zülf-i 'anber âgînüñ
- 3 Esirge gözleñ öldürmesün her bir Müselmânı
Behey kâfir eger bir pâre n'olduñ var-ise dînüñ
- 4 'Aceb mi Hüsrevâ zeyn olsa la' lüñ üzre beñler kim
Megesler cem' olur üstine lâbüd şehd-i Şîrînüñ
- 5 Eger **Remzî** ölürseñ hasret-i ruhsâr-ı yâr-ile
Ola tâ gülşen-i maşşer bâğ-ı cennet senüñ sinüñ

101.

*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Bir muhabbet-nâme yazdı hatt-ı reyhânuñ señün
Kim gören olur muhakkağ zâr u hayrânüñ senüñ
- 2 Tût ki yer yer tâze bitmiş lâlelerdür hâkde
Yârelü sînemde cânâ kanlu peykânüñ senüñ
- 3 Hâk-i râhîñla güzergâhında yeksân olduğum
Bu ki şâyed dokuna ben hâke dâmânüñ senüñ

- [38a] 4 Dostum karşı çıkup rûhum revân olur kaçan
Cân evim teşrîfe gelse tîğ-ı müjgânuñ senüñ
- 5 Tûtalum kâfir gözüñ zulm-ile öldürsün beni
Yok mudur andan be zâlim dîniñ imânuñ senüñ
- 6 Ben fakîre bostân-ı bâğ-ı hüsnüñden şehâ
N'ola bir şeftâlû virseñ görsem ihsânuñ senüñ
- 7 Sâ' id-i sîmînuñ ey meh-pâre cânımdur didüm
Didi nâz idüp belî destümdedür cânuñ senüñ
- 8 Bir oñulmaz derde düşdük tîğ-ı hecr ucından âh
Öldürür âhîr seni ey dil bu hecrânuñ senüñ
- 9 Sûzişinden her nefes yanar yakılur okuyan
Göreyin odlara yansın **Remzî** dîvânuñ senüñ

102.

mef'ûlû / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ' ilün
muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Nağş-ı cefâsı olduğı sâ' at nigârimuñ
Tâs-ı felekde bulunur âvâzı zârımuñ
- 2 Sünbülleri şavıldı ruğ-ı yâr-ı bâğımuñ
Açıldı tâze gülleri evvel bahârimuñ
- 3 Ölsem muhabbet-i haţ-ı sırrıñla' âlemi
Hayrân iderdi bûy-ı giyâh-ı gubârimuñ
- 4 Ey ğam harâba vîrme bu ma' mûre-i dili
Kim şehridür hayâl-i ruğ-ı şehr-yârimuñ
- 5 Peykânlü sîneme eşer itmez bilâd-ı ğam
Okdan ne derdi var bu demirden hişârimuñ
- 6 Eyler ğarîķ-i baħr-ı fenâ bād-ı ğam beni
Ey dil ziyâde şiddeti var rûzigârimuñ
- 7 **Remzî** taħassür-i leb-i yâr-ile ölsem âh
La' l ide gözlerim yaşı taş mezârimuñ

Diğer

103.

mef'ûlû / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ' ilün
muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [38b] 1 Ey dil bu yolda şabr-ı ğamu yâ sefer gerek
Birin ki başa iltmediñ[se] terk-i sır gerek

- 2 Bār-ı belāya ‘ aşk yolunda hamûl olup
Sehm-i cefāya sîne-i ‘ aşık siper gerek
- 3 Şûfî ne görsün âyîne-i hüsn-i yârda
Dîdâr-ı hâkkı kim aña şâhib-nazar gerek
- 4 Her lahza goncalarla şalınmağa gül gibi
Koyup hicâbı elde tolu sîm ü zer gerek
- 5 Hâk itdi **Remzî**[y]i gam-ı ‘ aşka düşürdi dil
Yeridür aña evine dahı beter gerek

Dîger

104.

mef' ulü / fâ' ilâtü / mefâ' ilü / fâ' ilün

muẓârî' - - . / - . - . / - . - . / - . -

- 1 Dil-ber sevindi şevk-ile âh u figân gerek
Da' vîye ma' nî ' aşıkâ zîrâ nişân gerek
- 2 Zülfiñde dil ' izârîñı seyr itse n' ola kim
Sevdâ-yı meşreb olana âb-ı revân gerek
- 3 İrdiñ bahâra gûş-ı [def ü] erğanün idüp
Gül yüzlülerle nûş-ı mey-i erğavân gerek
- 4 Zülf-ile her gün örter o meh-rû cemâlini
Şem' olmayadı perde-i şebde nihân gerek
- 5 Ol sîm-ten miyânını **Remzî** kenâr idüp
Şarılmağa kemer gibi zerdür miyân gerek

Dîger

105.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şaldı cân boynuna cânâ bend-i sevdâ perçemüñ
Kıldı Leylî-veş dil-i Mecnûnı şeydâ perçemüñ
- 2 Başına lutf-ile konmuş pâdişâh etmiş seni
Sâye-i perr-i hümadur tut a şâhâ perçemüñ
- 3 ' Arşa-i kûy-ı vefâda başımı tob itmege
Elde tutar ' anberin çevgânı gûyâ perçemüñ
- [39a] 4 Şan nihâl-i sidre üstünde[ki] bir tāvûsdur
Müntehâ kaddüñle ey serv-i dil-ârâ perçemüñ

- 5 Bağrını āhū-yı Çīniñ deldi ħūnī gözlerüñ
Nāfe[yi] āvāre kıldı ‘anber-āsā perçemüñ
- 6 Kaşd idermiş cānına devr-i ruĥuñda ‘āşıkuñ
Gör ne zālimdür temāşā eyle cānā perçemüñ
- 7 ‘Ömri geçdi **Remzī**nüñ bir gün teveccüh kılmadı
Āh kim yüz virmedi miskīne ‘umrā perçemüñ

106.

mef‘ülü / fā‘ilātü / mefā‘ilü / fā‘ilün
mużārī‘ - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Gülzār-ı cināndur ruĥ-ı zībāsı Ĥüseynüñ
Dünyāda olur ĥüsn ü temāşası Ĥüseynüñ
- 2 Eyler midi yolunda sebīl eşk-i revānı
Olmasa gözüm merdümi saĥķāsı Ĥüseynüñ
- 3 Ben zehr içerem ‘aşķ-ile karşımda şeker yir
Ĥāl-i meges-i la‘l-i şeker-ĥāsı Ĥüseynüñ
- 4 İhyā ider ölmüşleri ‘īsī gibi her dem
Geldikce söze la‘l-i güher-zāyı Ĥüseynüñ
- 5 Ol vech-i Ĥasandan yaña her kim baķa **Remzī**
Olur be ‘Alī ‘āşıķ-ı şeydāsı Ĥüseynüñ

107.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bend-i ‘aşķına cihān olmuş giriftār Aĥmedüñ
Bendesidür her kimüñ şorsañ behey yār Aĥmedüñ
- 2 Ola kim ide şefā‘ at bir günahķār ümmete
Kılmışız biñ şıdķ-ile mihrini Muĥtār Aĥmedüñ
- 3 İki gözsüz baķa dünyāya bi-ĥaķķın Muştafā
Nūr-ı dīdārına her kim ide inkār Aĥmedüñ
- 4 Bende-i ‘aşķı hemān bir sen degül her küşede
Ey gönül biñ ‘āşıķ-ı şūrīdesi var Aĥmedüñ
- [39b] 5 **Remzī**yā kand-i mükerrer okusunlar nazmıña
Dilde tekrār it lebi vaşfını ‘Attār Aĥmedüñ

108.

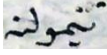
*fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Ey ṭabīb-i dil ne öldür[düñ] ne tīmār eyledüñ⁴²⁰
Ölmege cān virür ol dem şöyle bīmār eyledüñ
- 2 Zerrece göstermedi mihri yüzün bir gün baña
Ey felek ol māhı ne'çün böyle ğaddār eyledüñ
- 3 Merḥabālar eyledüñ aġyāra ol dem 'ārdan
Baña bir Tañrı selāmın virmege 'ār eyledüñ
- 4 Acı sözlerle ayırduñ yārı benden ey ḥasūd
Ṭatlu cānumdan beni 'ālemde bī-zār eyledüñ
- 5 Ey yüzi gül-zār eliñden āh [iden] **Remzī** gibi
Āhın alup şad hezārān bülbüli zār eyledüñ

Diğer

109.

*fe' ilātūn / fe' ilātūn / fe' ilātūn / fe' ilūn**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Gök demir olsa felek gibi ḥasūd idenüñ
Āhumuñ ṭobı yıkar ḳal' a-i 'ömrünü senüñ
- 2 Nice bī-raḥm olur ol şūḫ-ı cefā-pişe görüñ
Nazar itmez yüz  biñ cān virenüñ
- 3 Keşf ider biñ dil ü cān sırrını nāz-ı kilkle
Bir aġız feth-i kelām eylese nāzūk dehenüñ
- 4 Ḥasedimden ele girse çıkarırdum cānın
Cismiñi rūḫı gibi şaklayıcaḳ pīrehenüñ
- 5 Düşmese çāh-ı zeneḫdānıña cānlar bī-ḥad
Cān-ile pür mi olurdu leb-i çāh-ı zeḳenüñ
- 6 Çekme cān ğuşşasını n'olduñ ölürsin **Remzī**
Bulımaḫ seni ecel şöyle za'if oldı tenüñ
- 7 Virme dünyāya gönül 'ālem-i tecdīd gözet
Merd iseñ umma vefāsın şaḳın ol perrenüñ

[40a]

⁴²⁰ “eyledi” kelimesi kafiye gereği “eyledüñ” şeklinde okunmuştur.

110.

mef' ūlū / fā' ilātū / mefā' ilū / fā' ilūn

muẓā'irī' - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Mihriñle göñlümüz gözümüz rüşen eyledüñ
Zibā ruḥuñla menzirimüz gülşen eyledüñ
- 2 Ey rüşenā-yı dide vü sermāye-yi sürür
Sen gel hemişe cānumı geldin şen eyledüñ
- 3 Vaşluña ḥasret-ile geçer cān egerçi kim
Ḥalvet-serā-yı ḥatırımı miskīn eyledüñ
- 4 Kāfirce kāfir itmez anı mü'min olana
Bu zulmı kim baña bire zālīm sen eyledüñ
- 5 **Remzī** muḥibbūñ oldı seni yār idindi sen
Ḥalk-ı cihānı cümle aña düşmen eyledüñ

Diğer

111.

fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn

remel - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Cānın ādemler helāk eyler egerçi fırkatūñ
Mürdeye cānlar bağışlardı kıyāmet vuşlatuñ
- 2 Yaḳar eczāsın kül eyler bir nefes āh eylemez
Yokdur ey bülbul senūñ pervāne deñlü gayretūñ
- 3 Destūñe ne alduñ ey muṭrib meyi koduñ öte
N'eyledüñ yārān içinde yere çalduñ ḥürmetūñ
- 4 Va' deyi ferdāya şaldı geldi ol meh yārdan
Yārına kıldı *maal 'usri yusra*⁴²¹ şöḥbetūñ
- 5 Üç kadeḥ meyden kişi ḥālet bulur mı **Remzīyā**
Zāhidā şad sāleler görmez birin ol ḥāletūñ

112.

fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn

remel - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Ehl-i diller yeri [dā'im] murğ-zār olmak gerek
Bir yüzi gülzāra karşı murğ-ı zār olmak gerek
- 2 Ol kemān-ebrūdan iren tır-i hecrānuñ göñül
Cān içinde her biri bir yādigār olmak gerek

⁴²¹ "Zorluk ve kolaylık beraberdir." *Kur'an*, 94. İnşirah Sûresi, Âyet 5

- [40b] 3 Gözyaşın zeyn itsem ol meh-rûdan ayru tañ mı kim
Gün gurûb itdükde encüm âşikâr olmak gerek
- 4 Ağlayup Ferhād-vār ol la‘l-i Şîrîn yādına
Tağ u taş kanlu yaşımdan lālezār olmak gerek
- 5 Nazmıñı nīgū-ter düşsin dir iseñ **Remzîyâ**
Dem-be-dem ağızında vaşf-ı la‘l-i yār olmak gerek

Harfî'l-Lâm

113.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Olma gönül bu derd-i ğam ancak saña degül
Sultân-ı dehr olan çeker anı gedâ degül
- 2 Şunmağından encüm ey mäh zerrece
Mihri vefâdur ol baña cevri ü cefâ degül
- 3 Ey dil şarâb-ı zaḥm-ı şafâ-baḥş-ı tîğ-ı yâr
Cânlar bağışlar âdeme zevk ü şafâ degül
- 4 Çokdur belâsı vîrme gönül 'aşka kendüñi
Alur seni bu derd-i firâk az belâ degül
- 5 Çarḥ-ı felekde yüz çevirüp çevre başladı
Remzî hemîn cefâ iden ol meh-liḳâ degül

Diğer

114.

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ey leṭâfet gülşeni gel lutf-ile gülşende gül
Gül görüp zâr olsun ancak bülbül ü gülşen degül
- 2 Gün yüzün gördükce eyler encüm-i eşküm gurûb
Mihri mi 'âlemde kim dir gün gibi rûşen degül
- 3 Aradan çıksun ayağuna kuru boş gelmesün
Dürlü gevherlerle ol gözlerle pür-dâmen degül
- 4 Gıtdüğüm 'ayb eyleme şehriñden ey meh-pâre kim
Gerdiş-i gerdün-ı zâlimdendür ol benden degül
- 5 Bende-i bend-i belâ olduñsa **Remzî** ğam yeme
Ey gedâ Hüsrevler olur 'aşk esîri sen degül

[41a]

Diğer

115.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**muzâri'* - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 'Arz eyle gün yüziñe tamâm oldı nâz gel
Hercâyilikden ey meh-i pür-şive vâz gel
- 2 Sen şehr içinde gün gibi mümtâz-ı 'âlem ol
Ben zerre-i haķirüñe vir imtiyâz gel
- 3 Yellerle hecr yeli yaķasında ķosuñ beni
Dil dâmen-i muħabbetüñ elden ķomaz gel
- 4 Sen tâze gülşen üstine yavuz yel esmesün
Âhından eyle bülbülüñüñ iħtirâz gel
- 5 Kılısun revân ayağıña şu gibi cânını
Remziye ķarşu gel şalın ey serv-i nâz gel

Diğer

116.

*mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün**muzâri'* - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Ol serv-i nâza ķarşu var ey dil niyâz kıl
Vaķt oldı ķâmet eylediler tır namâz kıl
- 2 Ey dil esir-i derd-i gama çâre sâzdur
Gül yüzlülerle nûş-ı mey ü gûş-ı sâz kıl
- 3 Hâtıñ deñiz yüzünde gezer bir ħarâmîdür
Yüz virme başını kes anuñ 'ömrin âz kıl
- 4 Gül yüzlüler ħayâtı güzellik zemânıdur
'Ömrün o serv-i nâzuñ ilâhî dırâz kıl
- 5 Ağzuñ belüñ rumûzına **Remzi**yi vâķıf it
Ol râz-dâra kılca n'ola keşf-i râz kıl

Diğer

117.

*fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**remel* - - - / - - - / - - - / - - -

- 1 Derd-i ħamdıñ ben helâk oldum muķarrer bilmiş ol
Ķanıma girdiñ benüm hey ķanlı dil-ber bilmiş ol
- 2 Gel beni öldürme yoħsa başım açup Ħâzrete
Eylerin senden şikâyet rûz-ı maħşer bilmiş ol

- [41b] 3 Hâzır ol kaçmağ da erlikdür ey cân-ı ‘azîz
Leşker-i ğam tıtdı dil milkin ser-â-ser bilmiş ol
- 4 Kıymetin bil hancer-i dūr-bārınũ kim bulmaz
Nağd-i cân ğarc iden ey dil böyle cevher bilmiş ol
- 5 Sevme **Remzî** bî-vefâ dil-ber ğatâdur key şağın
Şoñra bildüm bilmedüm dime birâder bilmiş ol

Dġger

118.

fâ‘ilâtũn / fâ‘ilâtũn / fâ‘ilâtũn / fâ‘ilũn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ğonca-veş sâķi açılson inķıyâdıñ ğülşen ol
Câm-ı ğül-ğũñ al ele bir tâze zibâ ğülşen ol
- 2 Meh gibi ğoma kemdür ğatırın eyleyesin
Ğün gibi şâfi mücellâ dut derũnuñ rüşen ol
- 3 Yad ayak başıdırmayalım gel ‘avâma dostum
Şoğbet-i ğaş idelũm bir ben olayın bir sen ol
- 4 Düşmen itmez bendeñe sen bî-vefâ yâr itdũğũn
Hey begũm yâr-ı vefâdâr ol ya bellũ düşmen ol
- 5 Cevr-ile ‘ömrũñ geçer dünyâda görmezsin vefâ
Kendũye gel bî-vefâya uyma **Remzî** sen sen ol

119.

mef‘ũlũ / fâ‘ilâtũ / mefâ‘ilũ / fâ‘ilũn

muzâri‘ - - . / - . - . / - . - . / - . -

- 1 Server ğoñũl serây-ı muğabbetde server ol
Meydân-ı ‘aşķa ğir cevelân it dilâver ol
- 2 Maķşũduñ ise başı açuķ beglik eylemek
Yalın ayak gedâ-yı ser-i kũy-ı dil-ber ol
- 3 Ser tıtmağ-ise ger arzuñ seng-i ‘uzlete
Ur baş yâr ğoñũl ğöreyin seni tek er ol
- 4 Geydiñse tâc-ı ‘aşķı ‘alâyıķdan ol beri
Var ol şadefde ğadr-ile yekdâne gevher ol
- 5 Yok dime yâre varuñı çaldur ğedâlığ it
Başuña beglik eyle yũri başķa mehter ol

[42a] 6 Tiryāk-i meyle def^{ce} iderüz zehrüñi senüñ
Sen tütalum felek yedi başlu bir ejder ol

7 Dīvān-ı ‘aşk-ı yārda dīvāne yazılup
Defterden adını kazı **Remzî** kalender ol

120.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . -

1 Gel berü ey serv-i bāğ-ı nāz gel
Cānuma cev̄r eylemekden vāz gel

2 Gülşen olsun gül yüzünle bezmimiz
Ol bizimle bir nefes dem-sāz gel

3 Mūye döndi kıldı cismim mūylar
Çağırup eyler sana āvāz gel

4 Bir hevāsı hoş maḳāma ikimiz
Ey hümā-ḳıll idelüm pervāz gel

5 Yeter iḡmāz eyledi ḡamzeñ yeter
Gel behey ḡālīm behey ḡammāz gel

6 Sırr-ı ‘aşkı gözlerüm fāş itmedin
Olmadan ifşā bu gizlü rāz gel

7 Didi simiñ var-ise gel yanıma
Yoksa çok çok gelme **Remzî** az gel

Diger

121.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 Gel sevinşün ḡonca gülsün nāz-ile gülzāra gel
Serv ayaḡ üstine gelsün ṭur şalın reftāra gel

2 Müşteri ‘ālem metā‘-ı ḡüsnüñe ey āfitāb
Kūşe-i dükkāna zeyn ol şubḡ-dem bāzāra gel

3 ‘Āşıḳa didārsız cennet cehennemdür ḡöñül
Añma gülzār-ı behiştî çār-su-yı yāra gel

4 Kim varur yanına ey dil āsumāna kim çıkar
Ḳıl ırāqlardan nezāre ol ḳamer-ruḡsāra gel

5 Yārıñ ay alnına baḳ ey münkir-i nūr-ı cemāl
Gör Muḡammed mu‘cizātın mü’min ol iḳrāra gel

[42b] 6 Hüsüne karşı leb-i kândini ey dil medh idüp
Tûti-i gūyā gibi mir'āta bak güftāra gel

7 **Remzî** eş'ārın dilerseñ kıl müşerrefhānesin
'Anber almak ister-iseñ külb-i 'atṭāra gel

122.

mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün
muẓārî' - - - / - - - / - - - / - - -

1 Bülbüllerüne karşı şalın ey nihāl-i gül
Şahn-ı çemen bahārını seyr eyle oyna gel

2 Luṭfıñı der-miyān kıl üşenme kenāra gel
Hic nesne yokdur ehline 'ömrüm öpül kuçul

3 Ey rind olan çiçek gibi açıl dökül saçıl
Tarılma düğmedür hemegi nitekim dökül

4 Ol dem kanı ki şöhet iderdüm yanımda yār
Ağzında la'l-i dil-ber destimde cām-ı mül

5 Gördi benüm niyāzımı nāz-ı nigārla
Bülbül bozardı şerm-i hayādan kızardı gül

6 Uydun hevāya ey ser-i Şebdiz-i zülf-i yār
Kim didi saña bu yiler o kemāne var қоşul

7 Muṭrib çep itdi şaldı yere 'İş-ı **Remzî**yi
Göster ṭarîk-i rāstī yā hādiye's-sübül

Harfû'l-Mim⁴²²

123.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün
remel - - - / - - - / - - - / - - -

1 Şāh-ı 'aşkım leşkerüm eşk-i revāımdur benüm
Çarhı toköz tolanur peyk-i figāımdur benüm

2 Pehlevānum kanlu yaşumla çemende kāmētüm
Al ebrişim kirişlü bir kemāımdur benüm

3 Zaḥm-ı peykānuñ ağız açmış kızıl gül kıncası
Bāğ-ı dilde nāvekiñ serv-i revāımdur benüm

4 Eşk-i çeşmim cūşda Nîl u Fırātuñ 'aynıdur
Bir bakımda ḥün-ı zaḥm-ı ḥün-feşāımdur benüm

⁴²² Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

[43a] 5 Taş eşigiñdür yerüm ben murğ-ı Kāf-ı ‘izzetem
Devletüñde ey hümā ‘arş āşiyāımdur benüm

6 Görmesem pehlūsını gitse hayātım n’ola kim
Cism-ise ol cevher-i pāk aña cānımdur benüm

7 Tañ mı **Remzî** vakthā yüz süriversem secdeye
Kıble-i hācet der-i şāh-ı cihānımdur benüm

DİĞER

124.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 ‘Ālemi dutdı dirîgā āh u feryādum benüm
Hālūme bir raḥm ider ‘ālemde bulmadum benüm

2 Hüsni-i gül bir aya kıalmaz tez olur bülbül ḥamūş
Her gün efzün ol şehün ḥüsniyle feryādum benüm

3 Didüm öldüm kūh-ı gāmda var eliñden Hüsrevā
Didi ol Şirîn-zebānum ölme Ferhādum benüm

4 Ben nice Mecnūn-ile Ferhādı teslim itmeyem
Kim biri şeyḥim ‘azîzim biri üstādum benüm

5 ‘Aşk-ı Şirîn-ile olmazsam cihānda nām-dār
Hüsrevā ‘ālemde **Remzî** olmasun adum benüm

125.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

1 Ben şehīd-i ‘aşk-ı yāram ten mezārımdur benüm
Şem‘-i türbem āhum u gām türbedārımdur benüm

2 Māh-ı nev şanmañ bu mir’āt-ı felekde mün‘akis
Şüret-i na‘l-i semend-i şeh-süvārımdur benüm

3 Ölürem gāmdan eger bir dem gāmıñdan ayırlam
Bunca demdür yār-ı cāñım gām-güsārımdur benüm

4 Ya nice cān vormeyem ben tîğ-ı hecrāñ üstine
Çünki ey dil yādigār-ı ‘aşk-ı yārımdur benüm

5 Pehlevān-ı pāy-taḥtam pādişāh-ı ‘aşka ben
Hüsrevā Ferhād-ı ‘ālem dest-yārımdur benüm

[43b] 6 Sīne-i eflāke yer yer dağ-ı āteş-bār-ile
Zeyn iden her gece āh-ı pür-şirārımdur benüm

- 7 **Remzî**yā dil zaḥmını cān üzre tutduğum bu kim
Sırr-ı cāndan ağız açmaz rāz-dārımdur benüm

Dīger

126.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dağ-ı sīnem güller açmış tāze bāğımdur benüm
Çeşm-i pür-ḥūnum iki ṭolu ḳabağımdur benüm
- 2 Āhum ardından yanan yerler felekde her gece
Ḳalb-i sūzānımda yanar şaṅki dağımdur benüm
- 3 Ben seg-i kūy-ı ḥabībem ḥāk-i pāyidur yerim
Gör ne ḳadrim var felek fark-ı yatağımdur benüm
- 4 Ğam dūninde yazaram eşkümle fırḳat-nāmeler
Gün yüzün şevḳi şehā rūşen çerāğımdur benüm
- 5 **Remzî**ym kendü elümle içerem miḥnet meyin
Bu kef-i zer-düz da altun ayağımdur benüm

Dīger

127.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şormaz oldu ḥālüm ol meh bir neçe gündür benüm
Görmez oldum gün yüzün ğamdan günüm dündür benüm
- 2 Ol hilāl-ebrū firāḳından ne gecem gecedür
Ol güneş yüzlü ğamından ne günüm gündür benüm
- 3 Bir gül için biñ ḥas u ḥāruñ cefāsın çekmeden
Dağ-ı hecrān-ile bağırim lāle-veş ḥündur benüm
- 4 Nitekim ḥüsnüñ teraḳḳī üzredür günden güne
Mihrim ey meh-pāre yüz ol deñlü efzündür benüm
- 5 **Remzî** yārıñ vaşf-ı la' l-i dürr-feşānın eylerem
Nazmım gevher-bār-ı şî' rim dürr-i meknündür benüm

Dīger

128.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [44a] 1 Ṭur şalın nāz-ile ey serv-i gül-endāmum benüm
Sāye-şekl bağlasun yetiñce endāmum benüm

- 2 Himmet gīsūlarıñla Ƙadre irsün her gecem
Devlet-i hūsñūñle dolsun ‘īd-ı eyyāmum benüm
- 3 Bezme gel rām ol tīr-i serkeşlik ile ƙabūl
Ey gözi āhū güzel başuñ içün rāmum benüm
- 4 Bend-i ğamdan ƙurtuluş yok baña kim şayyād-ı ‘aşƙ
Ƙıldı bu zūlf-i siyāhuñ ağıñı dāmum benüm
- 5 Başla sāƙī sürmege cām-ı sürūr-encām kim
Devr elinden bī-nihāyetdür serencāmum benüm
- 6 Düşmeyince ‘aks-i hūrşīd-i ruħuñ cām-ı meye
İçmem eger şīşe-i eflāk ola cāmum benüm
- 7 Hīc olur mı kim dehānuñ sırrı ağızından çıƙa
Rind olam ‘ārif geçem **Remzī** ola nāmum benüm

Dīger

129.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yansa her gece felekler tañ mı āhımdan benüm
Ayırırlar her gün ol gün yüzlü māhımdan benüm
- 2 Deyr-i çarħı düşürimez hem ‘acebdür zaħmāk
Ey kemān-ebrū uşanmaz tīr-i āhımdan benüm
- 3 Reh-güzārīñda vaţan tutmaƙ tūtalum cürmimüş
Pādişāhum gel kerem ƙıl geç günāhımdan benüm
- 4 Cānda artarsa muħabbet ħaţtı geldikce n’ola
Kim gelür bu bī-vefā mihr-i giyāhımdan benüm
- 5 Ağlamaƙdan görmez oldu ey gözüm girdi didüm
Didi **Remzī** sürme idüñ ħāk-i rāhımdan benüm

Dīger

130.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn fe‘ilūn

Remel .. - - / .. - - / .. - - / .. -

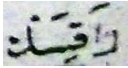
- 1 Hele şimdi çekelüm derd-i belāñı güzelüm
Āħirü’l-emr ölürüz mi nice olavuz görelüm
- [44b] 2 Süreyin bārī yüzüm gözüm ayağıñ tozuna
Çünki pā-būs-ı şerīfiñe şehā irmez elüm

- 3 Seni görür gece hasûdla giderken ölürem
Şanasın cānumı alur gelür uğrar ecelüm
- 4 Gele ey yüzi güneş diñlenelüm şem‘ gibi
Neçe bir meclis-i ğamda yanalım yağılalum
- 5 Dost ğam-ı hâtem idindi beni ey sîm-beden
Zer-nigin oldu yüzüm hasret-ile hālka belüm
- 6 Yok huzûrında varup söylemege **Remzî** mecāl
Hâlimiz ol şehe bârî yazalum ‘arz idelüm
- 7 Olmaz ey şâh-ı felek zerrece elçiye zevāl
Umaram olmaya hışmuña muķârin ğazelüm

131.

fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilâtün / fâ‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ger ölürsem cām-ı la‘l-i cān-fezādan geçmem
Cān virem ben ol şarābı dil-güşādan geçmem
- 2 Yār-iken cevruñ baña neçün vefāñı yād idem
Vār-iken derdüñ neçün cām u şafādan geçmem
- 3 Tā kıyāmet kâmet-i sırruñ hevā-dârı olup
Yıl gibi yilem yoluñda bu hevādan geçmem
- 4 Ben gedāya h̃ān-ı vaşl olmazsa şāhā ger naşib
Derdiñi ni‘met bilem şükr-i Hudādan geçmem
- 5 Gayrı dil-berden geçem ger hūrî u Rızvān-ise
İki ‘ālemde hābībüm Muştafādan geçmem
- 6 Geçmesün ben olduğum vaķtın maħallemden dimiş
‘Ömrüm olduğunca kūy-ı dil-rubādan geçmem
- 7 Gelmesün **Remzî** buradan geçmesün dimişsin āh
 ḥaqqı ölürsem ben buradan geçmem

132.

mef‘ülü / fâ‘ilâtün / mef‘ülü / fâ‘ilâtün

mużāri‘ - - . / - . - . / - - . / - . - -

- [45a] 1 Cānumdan inķıbāzı açsuñ idüp tekellüm
Rūḥum sevinse kılsañ bir dil-güşā tebessüm
- 2 Luṭfumdan aña varam öldügi dem dimişsin
Luṭf eyle gel demidür ey bî-vefā ben öldüm

- 3 Çeşmimde n'eyler ancak kim sihr-i zülfiñ-ile
Bālīnüm üzre her şeb olur kırān gezdüm
- 4 Didüm şehā kuluña raḥm eyle bir nazar kııl
Hışm-ile döndi bakdı hıc itmedi teraḥḥum
- 5 Tīğın çıkarup ol yār almak dilerse cānuñ
Al eyle sen de ey dil sineñde ḥançerin kim
- 5 Tur bezm-i bāğa var kim şaldı saña çenār el
Mey ayağ üzre geldi didi şurāḥī kum kum
- 6 Cemşid-i vaqt olursın tut cām-ı Cem be **Remzī**
Bir genc-i Ḥüsrevānī mey-ḥāne içre her ḥum

133.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Yildım yoluna ol şanemi yār ola şandım
Şol deñlü ' itāb oldı ki cānumdan uşandım
- 2 Mümkınler olup gelmedün inşāfa behey yār
Allāh ki ben ol zālīme yalvar dāverāndum
- 3 Kaçdum güc-ile h'āce-i hecrāna şatıldum
Zulmı çoğ edersin kuluña gördüm efendim
- 4 Yağdı beni raḥm itmedi ol şem' -i dil-efrüz
Pervāne-şıfat neçe neçe ḥālūmi n'idem
- 5 Ol mäh-ı perī-rū baña yüz virmedi bir gün
Dīvāne olup kūyunı yıllarle tolandum
- 6 Āhumla yaşum sünned idindüm eşiginde
Gör ' aqlımı kim yile uyup şuya taya[n]dum
- [45b] 7 Tut **Remzī** sözüm mihr-i hevāsın ko çün ol mäh
Terk itmedi hercāyılıgi tutmadı pendüm

134.

mef'ülü / mefā'ilün / mef'ülü / mefā'ilün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - - .

- 1 Bu āteş-i āhumla çarḥı nece bir yaḥam
Yā mihriñ elinden çāk idem neçe bir yaḥam
- 2 Mihrim benüm ey meh-rū gün gibi hüveydādur
Şehriñde degül ancak ben şöhre-i āfāḥam

- 3 Eyyām-ı bahār olsa cūyende-i gülzārım
Hengām-ı hazān irse mānende-i evrākam
- 4 Gel gör dem-i firqatde hālüm nice olur cānā
Çün ‘ālem-i vuşlatda biñ cān-ile müştākam
- 5 Mecnūnuñ ecel **Remzī** çün defterini dürdi
Dīvāne yazıldım ben ser-defter-i ‘uşşākam

DİĞER

135.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dil-figār itse ne dirdi ol çeşm-i hūn-rīz ey şanem
Emdür aña şehd-i la‘l-i şıhhat-āmīz ey şanem
- 2 Gül yüzüñ hayfına gülşende ser-āgāz eylesem
Başlar āheng ötmege murğ-ı seher-hīz ey şanem
- 3 Sehv idüp öykündügiçün āteşin ruhsāra kim
Olur o görse hayādan gül ‘araḡ-rīz [ey] şanem
- 4 Devr-i hüsnuñde lebūñden buseyi men‘ eyleme
Kimseye olmaz gül eyyāmın[da] perhīz ey şanem
- 5 Hūşe-i sünbül mi bu ya zülf-i ‘anber-bū mudur
Yoksa cān bāğında berg-i fitne-engīz ey şanem
- 6 Hey nice bī-raḡm imiş Allāh ne müşkil bend imiş
Çeşm-i kāfir kişile zülf-i dilāvīz ey şanem
- 7 **Remzī** derc itdükce la‘lūñ vaşfını eş‘ārda
Olur elfāzında ma‘niler şeker-rīz ey şanem

136.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn fā‘ilūn

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [46a] 1 Çıkmaz evden durmayup ol serv-i ra‘nā-ķāmetüm
Ḳalısar beñzer dirīgā tā-ķıyāmet ḡasretüm
- 2 Ağladuğum döndi gördi gitdi ol meh-rū bugün
Āh kim düşdi sitārem yüz çevirdi devletüm
- 3 Dir ki ben ā‘lāya ben ednā umaram yüz sürem
Vermek Allāhıñ ola kim ola rehber himmetüm
- 4 Ḳapısında ḡaldum ol ḡaşı hilālūñ ḡalka-vār
Ḳāmetüm döndi hilāle ṭāḡ olupdur ṭāḡatüm

- 5 Kaşı mihrābıñ nigāruñ her ne vaktin kim görem⁴²³
Secde kılmakdur benüm gönümde **Remzî** nıyyetüm

Dıger

137.

fā' ilātün/ fā' ilātün/ fā' ilātün fā' ilün

Remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Muttaşıl 'ālemde yanımdan müfāriķ görmedüm
Yok hılāfım ğam bigi yār-ı muvāfiķ görmedüm
- 2 Cāme-i hüsñ-ile çok zibā güzel gördüm velī
Saña beñzer ey gül-i ra' nā bir anıķ görmedüm
- 3 Belki [de] beñzer didiler mūya ka'ıl olmadum
İntisāb-ı zerreyi ağzuña lāyık görmedüm
- 4 Bu cihānda neçe meh-rūlar temāşā eyledüm
Āfitābum hüsñ-ile sen deñlü fā'ıķ görmedüm
- 5 'Ömr-i fāñide neler gördüm geçürdüm bir dağı
Hanceriñ gibi iki yüzlü münāfiķ görmedüm
- 6 Yārliķ da' vāsın eyler kimse çok gördüm velī
Bu yalancı dünyede bir yār-ı şādıķ görmedüm
- 7 Hoş hārābātī dur[ur] **Remzî** ki cām-ı 'aşķ-ile
Gördüğümce mest-i rüsvā gördüm ayıķ görmedüm

Dıger

138.

fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün

cedīd . . - - / . - - / . - -

- 1 Zaħm-ı hecr-ile sīne çāk oldum
Baña raħm eyle kim helāk oldum
- [46b] 2 Pertev-i mihrüñ-ile başıma gün
Doğa deyü kapuñda ħak oldum
- 3 Nūş-ı lā' liñden em buyur baña kim
Nīş-i hecriñle zehr-nāk oldum
- 4 Reh-i 'aşķıñda ħalbi ħāk itdüm
Zer-i ħāliş mişāl-i pāk oldum
- 5 **Remzî** yem görenüñ özi göyünür
Sözlerüm gibi sūz-nāk oldum

⁴²³ Vezin ve anlam gereği “niķābuñ” kelimesi beyitten çıkarılmıştır.

Diğer

139.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Çāre yok kim ruḥlarında ḥaṭṭ-ı merḡübın görem
Ola kim yāruñ ilāhī ḥaṭṭ-ı mektübın görem
- 2 'Aqlım alur şüret-i ser-nāmesi mektübunuñ
Vāy eger bir gün naşīb ola ruḥ-ı ḥübın görem
- 3 Baḥt-ı bī-dādımdan Allāh aḡlaram her kıanda kim
Bir sa' ādet ehlinuñ yanında maḥbübın görem
- 4 Yār eşiginde degerdi göklere ṭopum eger
Zülf-i çevḡānında bir gün başımın ṭopın görem
- 5 **Remzī** ol Yūsuf-cemāle kıl olup kim dirdi kim
Derd-i Eyyübun cihānuñ hüzn-i Ya' kübın görem

140

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Leb-i Şirīn-i şeker-bāruñu emsem a begüm
Ne yazuk ger döne Ferhād emegine emegüm
- 2 Yine bağlandı şehūñ maḥmili mānend-i ceres
Yine za' fīm ḥarekāt itdi şalındı yüregüm
- 3 Ġazab atına binüp bendeleri çignetme
Çek atuñ başını hey begcegizüm hāy begüm
- 4 Beni ben yāreler andan girerin ceng-i ġama
Kılıcım tīġ-ı belā kıollarum oldu bilegüm
- [47a] 5 Hāy miskīn kesil ol zülf-i siyehden deseler
Virmiş nāfe kıoñ anuñla kesildi göbegüm
- 6 Dehenūñ sırrına **Remzī**de vukūf olduġunu
Şakın ol kimseye bildirme benüm sevdücegüm

Diğer

141.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dil-şikestem ġam şarābım ġuşşadur aşum benüm
Kāse-i Mecnūna döndi oñmaduk başum benüm

- 2 Āh ezelden sernüviştimdür elifler kirpigüm
Hā sevādū'l- 'ayn olupdur meddedür қаşum benüm
- 3 Ğam serāyın yapmağa kūh-ı belā taşın taşır
Baş ele alup dil-i Ferhād evbāşum benüm
- 4 Cām-ı 'aşk içenler içre yokdur ayağum çeker
Var-ise Cemdür bu meydānda ayakdaşum benüm
- 5 Tālib-i iksīr-i 'aşkıñdur ayağıñ toprağın
Yek görür şems ü қamerden қalb-i қallāşum benüm
- 6 Vāriş-i Manşūr u Ferhādım [benem] dizdār-ı ğam
Pīri aşımdur biri sūd biri қardaşum benüm
- 7 **Remzī**em Mecnūn-ile dīvāne yazdum adımı
Kim melāmet defterinde oldur adaşum benüm

142.⁴²⁴*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Dil-şikestem ğam şarāb u guşşadur aşum benüm
Kāse-i Mecnūna döndi oñmaduk başum benüm
- 2 Şan'at-i 'aşkıñda ben Ferhāda üstād olmışam
Mekteb-i miñnetde Mecnūndur sebakdaşum benüm
- 3 Hıdmetüñde şem' -i meclisde şehā pervānedür
Başdan ayağa turup yanmağda pādāşum benüm
- 4 'Ālem āhumdan қurur irmezse yaşum yağmurı
Āhum irmezse cihānı ğarқ ider yaşum benüm
- 5 Merd-i şāhid-bāzam oynum 'aşk bāzārındadır
Şanma **Remzī** pīre-zen dünyādur oynaşum benüm

143.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Şanemā yār ola şandım saña ben yār didüm
Şanasın tīğ-ı ğamuñla yüregim yar didüm
- 2 Didi bir 'āşık-ı şeydā yüzüme bakmadı yār
Ayağı tozuna yüz sür yūri yalvar didüm

⁴²⁴ P, C. 2, s.781.

- 3 Dil-i dīvāne añar tūrur eşigin yārın
Ne tūrursın deli olma ya yūri var didüm
- 4 Baña raḥm itmedi şol deñlü tażarru‘ lar idüp
Berü gel ḥayra gir öldür beni ḳurtar didüm
- [47b] 5 Didi yār öldürirün yāraların **Remzī**yi ben
Seven ölsün mi nic’etsün seni hey yār didüm

144.

mefā‘ilün / mefā‘ilün mefā‘ilün / mefā‘ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 N’idersin ṭonanup zībā gelürsin [sen] baña ‘ ömrüm
Güzelsin her ne kim gey[s]eñ yaraşur gey saña ‘ ömrüm
- 2 Geçersin āl-ile naḳşı hezārān bülbul-i zāra
Nihāl-i gül gibi her dem geyüp rengin ḳabā ‘ ömrüm
- 3 Semendün zeyn-i zerrinin binüp zeyn eyleseñ gūyā
Getürür taḥt-ı sīmīn-i Süleymānı şabā ‘ ömrüm
- 4 Beni gitdün helāk itdün ne’çün gelmezsin inşāfa
Ġaraż bu bī-vefālıḳdan nedür a rūḥum a ‘ ömrüm
- 5 [Ḥarīm-i Ka‘ be-i kūyuñ ṭavāfı Merve ḥaḳḳıçün
Bağışlar ‘ ālemi ‘ umre virür cāna Şafā ‘ ömrüm]⁴²⁵
- 6 [Geçersin gün gibi şöyle şitābuñ var ki bir kimse
Baḳıma saña yok seyr-i serī‘ ünde beḳā ‘ ömrüm]⁴²⁶
- 7 Bu bākī ‘ ömri **Remzī**nün senünle olsun āḥir gel
Denī dünyā bigi olma iñende bī-vefā ‘ ömrüm

145.

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ni‘ām degül vuşlat-ı cānāna yetişdüm
Allāha şükür ölmüş-iken cāna yetişdüm
- 2 Ḳondı başıma zıll-ı hümā devlete irdüm
Pāyine düşüp sāye-i pāyāna yetişdüm
- 3 Başım göge irdi yer idindüm der-i yarı
Şan burc-ı şerefde meh-i tābāna yetişdüm
- 4 Varmağıla kūyuna irişdüm leb-i yāra
Çıḳdum felege ‘ īsī-i devrāna yetişdüm

⁴²⁵ P, C. 2, s. 842.

⁴²⁶ P, C. 2, s. 842.

- 5 Egmezdi boyun toğrusı gördüm yüzün ol gün
Bir gül bitirür serv-i hıramāna yetişdüm
- 6 Dil cām ile baş koşdı geçüp bir dem içinde
Götürdüm ayağı ser-i meydāna yetişdüm
- 7 Efkārı tağıtdum yine derdüm ğam-ı yārı
Ağyārı kodum şöhet-i yārāna yetişdüm
- [48a] 8 Kūl olalı ol Hüsrev-i iklim-i kemāle
Remzî şeref nazmla Süleymāna yetişdüm
- 9 Ya' ni ireli dergeh-i hāk-i cihāna
Bir mürçeyem taht-ı Süleymāna yetişdüm

146.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Gerçi benden luṭf-ile kesdiñ vefāñı dostum
Kesmedüñ luṭf eyledüñ ammā cefāñı dostum
- 2 Düşmeni çekdüñ kenāra böyle m' olur dostluk
Guşşa deryāsına şaldüñ aşınāñı dostum
- 3 Tatlu tatlu yir vişālün balın illerün ne'çün
Acı acı nüş idem zehr-i belāñı dōstum
- 4 Bād-ı cevvin tüşmenün sen bī-vefā için çeker
Dil muḥibbündür senün gözler rızāñı dostum
- 5 Şemmesin dünyāya virmez dīde-i cevher-şinās
Rāyīgān elden çıkarmaz hāk-i pāki dostum
- 6 Cūy-ı seyrinden cihānuñ el yuyupdur gözlerüm
Dest-ālūd-ile kılmaz merḥabāñı dostum
- 7 Yār idindiñ degme bir yārı sen ne'çün yār eyledüñ
Remzî-i muḥliş muḥibb-i bī-riyāñı dōstum

147.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Baña ne'çün zulm idersin hey begüm mazlūm olam
Ḥālūmi dergāhıña i' lām idem ma' lūm olam
- 2 Yok günāhum cevri-ile yakdıñ beni sevmez deyu
Bunca hey zālīm 'azāb etmek neden ma' şūm olam

- 3 Ğayrılar bezm-i muḥabbetde sürüp cām-ı şafā
Ben bu meclisde ne müşkül fāsıķ-ı maḥrūm olam
- 4 Yola girdim ‘aşķ-ile Allāha ısmarlañ beni
Kim bilür ḥālüm nic’olur şağ m’olam şayru m’olam
- [48b] 5 Hic nāmum nesh idem mi nāme-i ‘uşşāķdan
Yazalum ser-nāme ol dīvāna ben mersūm olam
- 6 Cism-i bārīkimde ne’çün eşke kılmazsın nażar
Dürlü cevherle müzeyyen rişte-i manżūm olam
- 7 Adımı tek defter-i ‘aşķında bir **Remz**ile yaz
Rāziyam ol ḥaṭ ucunda noķta-i mevsūm olam

148.

*fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**cedīd . . - - / . - - / . - -*

- 1 Şem‘-veş biter ağlasam yansam
Şoḥbet itsem senüñle diñlensem
- 2 Uyısam geh düşümde seyr itsem
Gāh koynumda bulsam uyansam
- 3 Yağsa yağmur gibi tolu sāķī
Başdan ayağa tursam ıslansam
- 4 Uşanmadan olur mı hic uşanam
Ne cihān belki cāndan uşansam
- 5 Remz-i hecrān-ı yārı çok çekdüm
Remziyā şerbet içdüm uşlansam

Ḥarfü’n-Nūn⁴²⁷

149.

*mefā‘ilün / fe‘ilātün / mefā‘ilün / fe‘ilün**müctes . . - - / . - - / . - - / . - -*

- 1 Ne devlet-idi seg-i kūy-ı yār olaydum ben
Ya itleri ayağında ğubār olaydum ben
- 2 Kemīne bende-i ‘aşķım bu ķadre irmezidüm
Cihānda Ḥüsrev ü Cem-iķtidār olaydum ben
- 3 Şikār-gāh-ı muḥabbetlere kim umardı kim ol
Tezerv-i ḥoş-ḥarekāta şikār olaydum ben

⁴²⁷ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 4 Ğarīb u zār idüm ey dost baña kim dirdi
Ğamıñla mūnis ü derdüñle yār olaydum ben
- 5 Ğam-ı zemāndan ey dil kolaydı geçmek
Müdām-ı mest-i mey-i hoş-güvār olaydum ben
- 6 Li-hikmet[iñ] beni lā-ya‘ kıl eylemiş mey-i ‘aşk
Ğam öldürürdi eger huş-yār olaydum ben
- 7 Dehānı sırrına **Remzī** vuķūfum olupdı
Bu sırr-ı cāna ‘aceb rāz-dār olaydum ben

150.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Bir eğer alsaydı bād ol ruğları gülzārdan
Bir dem olmazdı cüdā bülbül gibi gülzārdan
- [49b] 2 Ğoncalar dil-teng olur güftāra gelsek ğonc-ile
Serv varur hayrete bu şīve-i refťārdan
- 3 Olmadı ben bendeñe tenhā vişālūñ ‘ālemi
Āh kim hālī degül ‘ālem şehā ağıyārdan
- 4 Cānum alduñ va‘de-i vaşluña inkār eyledüñ
Bārī gel bir buse vir şulh idelüm inkārdan
- 5 Ben gedādan luťf-ı ihsān eyle gel ‘ār eyleme
Hey begüm hem pādişā[hum] yoksa öldüm ‘ārdan
- 6 Serv-mānend ey gönül bār-ı ta‘allukdan kesil
Bārī kırtar başıñ azād ol velī sırr-ı bārdan
- 7 Cām-ı ‘aşkıñ sırrına vakıf geçersin gerçi kim
Penceresin zāhidā keyfiyyet-i esrārdan
- 8 Perde-i nuťk açsa **Remzī** hüsñ-i gülden murğ-ı bāğ
Gū[yi]yā ehl-i terennüm baħş ider edvārdan

151.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Tıtsa çeşmimde hayālūñ n’ola ey dil-ber vaťan
Kim periler çeşme-sār olan yerī eyler vaťan
- 2 Sīne-i pūr-sūzum içre gū[yi]yā her tāze dağ
Aħker sūz ider atmış kalb hāķir vaťan

- 3 Hāsidi sür işığıñde koma kim lāyık degül
İde cennet gülüstānıñ dīni yok kāfir vaṭan
- 4 Kılisa māvī ruḥlarıñ üstünde zülfüñ vechi var
Genc-i pinhān üzre ‘adetdür tutar ejder vaṭan
- 5 ‘Ālem-i firḳatde **Remzī** ārzūlar ḳapıñı
Ġurbete düşen kişi elbette yād eyler vaṭan

152.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - . - / - . - . - / - . - . - / - . -

- 1 Kimse yā Rab bende-i zülf-i perīṣān olmasun
Ehl-i dīn olan esīr-i kāfiristān olmasuñ
- [50a] 2 Hey Müselmānlar bi-ḥaḳḳ-ı cennet-i dīdār-ı dost
Dīni yok kāfir ḥarīḳ-i nār-ı hecrān olmasun
- 3 Her ki ‘āşık dirler ise yāra oldur ey firāk
Vuşlāt-ı dil-ber cihān ḥaḳḳına āsān olmasun
- 4 Va‘de-i nūr-ı vişāl itmiş ḥarīḳ-i aşḳa yār
Cānıñı yandur gönül tā ki peşimān olmasun
- 5 Hızr-vār iriş meded ey Nūḥ ‘ömrüñ ḳurusın
Gözlerüm yaşıyla ‘ālem ġarḳ-ı tūfān olmasun
- 6 Fāsıḳ-ı mahrūm olinca şūfīye tūt cām-ı şāf
Fāsıḳıyyet ḥod muḳarrer bārī ḥırmān olmasun
- 7 **Remzī**yā her dem el vurduḳca dilinden cāna
Siḥr-ile odlar yaḳar saḳın şu şa‘bāndan olmasun

153.

mef‘ūlū / mefā‘ilū / mefā‘ilū / fe‘ūlūn

hezec - . . / . - . . / . - . . / . - .

- 1 Oḳ gibi işim iki cihānda gezer olsun
Bir kez ḳoluña taḳ göz ucıyla naḳar olsun
- 2 Ebrūlarıñı ‘arḳa ḳıl māh-ı hilāle
Bir lu‘b ile zār it تراشی kamer olsun
- 3 Dendāneñe meylūm var igen dürr-i şemīnūñ
Yok ḳıymeti yanımda gerekse güher olsun
- 4 Şūfī saḳın ol şeyḥe ṭayanma reh-i Ḥaḳda
Tek kendü ḥaḳından gelebilsün ol er olsun

- 5 Kej-rev olanuñ ‘ aşk yolunda nitekim bil
Aksın gözünüñ yaşı miyānı kemer olsun
- 6 Taṭvīl-i kelām itme kılup midḥat-ı zülfin
Al ağzını **Remzī** dile söz muhtaşar olsun

154.

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün
hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- [50b] 1 Sākī berü gel sensüz olan dem nedem olsun
Mey al elüñe vāķi‘ -i ḥüzn ü nedem olsun
- 2 Didiler nesidür yüz viriben başa çıkarur
İki gözinüñ birisidür ya da nem olsun
- 3 Başım benüm āhum dütinin perçem idinsün
Koñ leşker-i ‘ uşşāk arasında ‘ alem olsun
- 4 Dönsün yürüsün Ka‘ be kapuñı delü gönüm
Şayd eylesün kimse ḥamām-ı ḥarem olsun
- 5 Bir ayağı içerde birisi taşra çü pergār
Ol dā’ire-i sāyir-i sābit-kaḍem olsun
- 6 Teşhīr kılup etmek için ḥaṭṭ-ı ‘ izāruñ
Kazıtma ko vefk üzre yazılmış raḳam olsun
- 7 Her kim ki esīr-i ḡam-ı dünyā ola **Remzī**
Cām alsun ele devr-i zamānında cām olsun

155.

mefā‘ilün / mefā‘ilün mefā‘ilün / mefā‘ilün
hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Nigāruñ devleti bākī vü ‘ ömri ber-devām olsun
Ölürsem ben kayırmaz ol cihānda šāh-kām olsun
- 2 Beni nā-ḥaḳ yere düşmān söziyle gitdi yād itdi
Getürdi dostluḳ ḥaḳḳın yerine müstedām olsun
- 3 Beni bir şevḳ-ile her kim bugün iltür der-i yāre
İlāhi gülşen-i cennet aña yarın maḳām olsun
- 4 Yolında girü virem biñ cān o baña bir selām itmez
Cihānda merḥabāsızlar çoḡ aña da selām olsun
- 5 Mey içüp **Remzī** esrār-ı lebümden rāz içer-imiş
Müselmānlar eger aldımza ağzıma ḥarām olsun

156.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedīd . . - - / . - - / . - -*

- 1 Ey leb-i gönca nice günc olsun
Baña bir buse vir ödunc olsun
- [51a] 2 Dün ü gün bezmimizde mihr-ile mäh
Sibe dönsün bu ol turunc olsun
- 3 Ko ğamıñ sīnemi vaṭan ṭutsun
Dil bu genc-i nihāna künc olsun
- 4 Ğamına ğam  çeker hūnın
Virelüm terk eşini ödunc olsun
- 5 Remzī dostum yeter ağlat[ma]
Nece bir düşmene gülunc olsun

157.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ğam-ı cānān-ile derd-i belā-yı cism-i çākımdan
Helāk-ı cān virür öldüm uşandum cān-ı pākımdan
- 2 Cefādan pāre pāre olmuş ciger pergālesidür bu
Görinen lāleler hāk-i mezār-i çāk-ı çākımdan
- 3 Bu zülf ü bu ḥaṭ-ı mihr-i giyādur dile hāk olsam
Dem-ā-dem bū-yı sevdālar gelür reyḥān-ı hākımdan
- 4 Benüm begüm begüm tīg-ı ğamıñ zaḥm urmaya cāna
Yoluñda öldüğüm ḥāşā ola bāküm helākımdan
- 5 Sözi ben söylerem **Remzī** begāyet derd-mendāne
Şafālar kesb ur ' aşq ehli şī' r-i derd-nākımdan

158.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Dostum cevri-ile öldürmeye ' uşşākı igen
Yoksa ölsün mi nic'etsün seni cān-ile seven
- 2 Büy-ı zülfün eşerinden getirür gāhī gehi
Göreyin bād-ı şabā seni kim ol sağ u esen
- 3 Raşş ider ey yüzi gül şevk-ile şūrīde olur
İşidüp bād-ı şabādan ḥaberün serv-i çemen

- 4 Devr-i zülfünde ne Hindü-beçedür hâl-i ruhuñ
Örtünür sünbül ü reyhân döşenür berg-i semen
- [51b] 5 Sen şeh-i Mısr-ı cemâle nice beñzer Yūsuf
Nice Yūsuf lar esir eyledi bu çāh-ı zeķen
- 6 Burc-ı bārū-yı dile tīr-i belā kār ide mi
Döndi peykānlar-ile ķal‘ a-i pulāda beden
- 7 Cübbe-i vaşfi eger ‘āşık iseñ çāk idesin
Ki şehīd olana **Remzī** geydürülmez kefen

159.

mef‘ülū / mefā‘ilū / mefā‘ilū / fe‘ülün

hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Ayrılmaya tīg-ı ğam ölürsem cesedümden
Süsen ola yer yer çıķa hāk-i lahidümden
- 2 Būs-ı lebüñ almağa ayak başdı piyāle
Girse elüme ķanın içerdüm ħasedümden
- 3 Seyreldi çemen bülbülünüñ şıklığı degdi
Āvāze-i feryād u şadā-yı mededümden
- 4 Kej-revler[e] uydı baña egri nāzar eyler
Ummazdı anı toĝrısı ol serv-ķaddümden
- 5 El virmezidi kimseye fevķimde sa‘ ādet
Remzī ķulum ol çıķma dese taht-ı yedümden

160.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Olmasaydı pehlevān-ı āh-ı ‘āşıkdan zebün
Çenber itdürmezdi püştēn küşt-gīr-i çerķ-i dūn
- 2 Tīşedār-ı bī-sütünüñ pīşesidür ey gönül
Bār-ı ğam çek pāy-dār-ı kūh-ı ‘aşķ ol çün sūtün
- 3 Bezm-i gül hengāmıdur nūş eyle cām-ı ergavān
Sāz u söz eyyāmıdur ķıl gūş-ı ‘ūd u erganūn
- 4 Āteş-i mihrimden ey meh pūr-şererdür āfītāb
Kim yanar her şubķ tābından sipihr-i āb-gūn
- 5 İki başlu bir neheng-i baħr-ı ħüsn ol zülf-i dāl
Bir birine baş koş[uş]muş iki ebrū iki nūn

[52a] 6 Bir yüzi gülzâr için bülbül gibi feryâd işim
Her has u hâşâk ucundan lâleveş bağrımda hûn

7 Hâtır-ı dildâra **Remzî** sūz-ı şî'r itmez eşer
Seng-i hârâdan eşeddür nice kâr itsün füsûn

161.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 'Îş idüp iller sürer zevk ü şafâ maḥbûbdan
Gör[me]düm bir el uciyla merḥabâ maḥbûbdan
- 2 Gönlüme hoş gelmez olsun mı nic'etsün gerçi kim
Hoş gelür dirler muḥibbe her belâ maḥbûbdan
- 3 Çâre ne çekmek gerek çün Hâk Te' âlâ ey gönül
Bâr-ı ğam çekmek naşîb etmiş saña maḥbûbdan
- 4 Derde düşdüm irmedüm dârü'ş-şifâ-yı vuşlata
Derde dermân bulmadum ben mübtelâ maḥbûbdan
- 5 Kaçma gel **Remzî** muḥibbiñden ki yegdür dostum
Bir muḥabbet bî-riyâ yeg bî-vefâ maḥbûbdan

162.

fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Ey dil-i zârım belâ dârında bîmâr eyleyen
Sensin ol bî-çârenüñ derdine tîmâr eyleyen
- 2 Cānumı bend-i ğam-ı 'aşka giriftâr eylemiş
Cism-i Manşûrî belâ dârında ber-dâr eyleyen
- 3 Derde olsun mübtelâdur derde dermân isteyen
Hecre düşsün ârzü-yı vuşlat-ı yâr eyleyen
- 4 Dilleri nālân idüp dil-berleri şâd eylemiş
Gülleri ḥandân idüp bülbülleri zâr eyleyen
- 5 Çeşm-i mestin ḥâlet-i 'aşkımdan agâh eyle ey
Huŧte cānı ḥâl-i 'âlemden ḥaberdâr eyleyen
- 6 Bir ağız güftâr-ile yapdur yıkık gönlüm evin
Ey iki ḥarf-ile yokdan 'âlemi var eyleyen

[52b] 7 Yâr-ı şâdıkdur umaram künc-i ğamda **Remzî**ye
Sevķ ide vaşl-ı Ḥalile nârı gülzâr eyleyen

163.

*mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- 1 Bulmak diler-iseñ şanemā Ka'be şevābın
Gel ben kuluñuñ yap bu yıkık göñl-i ħarābın
- 2 Haş altun olurdı işim olaydı müyesser
Sürmek gözüm üzre ayağıñ tozu turābın
- 3 Ko zevk-i Sitanbūlı begüm gec Kālatadan
Gel Edreneden nūş idelüm Gümri? şarābın
- 4 Kāğıd yazayın ħāl ideyin çeşmi[ni] şāyed
Bu al-ile seyr ide gözüm ħüsni kitābın
- 5 Kūyuñda [bu] fūrkat nece bir **Remzī**ye cānā
Cennetde revā mı çeke nār ehli 'azābın

164.

*fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Yāruñ ey dil senden ağyār ola[cak] şanmaz mısın
Ol vefāsız senden uşandı sen uşanmaz mısın
- 2 'Aşk elinden çok belālar çekdüm ey şeydā göñül
Bunca şerbetler ki içdüñ āħir uşlanmaz mısın
- 3 Şaçdum ol serv-kāmet durdı yanımdan düri
Kopdı hey gāfil kıyāmet daħı uyanmaz mısın
- 4 Mey yerine ey ħabībūñ mest ü ħūnī ğamzesi
Kana kana nūş idersin kana mı kanmaz mısın
- 5 Kılma ey gül 'arız-ı yāra mu'arız kendüñi
Bî-ĥayālīkdan yüzünden [sen de] utanmaz mısın
- 6 Görseñ ol şem' i geçerken fāriğü'l-bāl ey göñül
Çevresin pervāneler yanınca tolanmaz mısın
- 7 Yok mı pervāsı yanup yakıldığıñdan **Remzīyā**
Ĥālīñi ol şem'e ya bir dāneveş yanmaz mısın

165.

*mefâ'ilün / mefâ'ilün mefâ'ilün / mefâ'ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- [53a] 1 Sen ey bülbul kebāb-ı āteş-i 'aşka gül olmuşsın
Bu yana yana hey miskīn nedür ĥālīñ kül olmuşsın

- 2 Yine ey gönca-leb beñzer [ki] bugün nüş mı etmişsin
Güzellenmişsin ey āfet kızarmış gül gül olmuşsin
- 3 Görüp mestāne feryādum didi ol gülşen-i zībā
Yine rindāne içmişsin seherden bülbül olmuşsin
- 4 Ölünce kulluğun eyle gönül sen saña etmişsin
Varup bir bī-vefā şāhuñ eşigine kul olmuşsin
- 5 ‘ Aceb şūrīdesin **Remzī** ki şevk-i la‘ l-i yār-ile
Melāmet kūşesi içre harīdār-ı mül olmuşsin

166.

fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilātūn / fe‘ilūn

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Kızarup lāleñe yer yer açılır [sīne] hākimden
‘ Arz ider şūret-i ahvāl-i dil-i çākimden
- 2 Şāhid olmağa şehīd-i ğam-ı ‘ aşk olduğuma
Cāme-i kabir ideler pīrehen-i çākimden
- 3 Bu ne hikmetdür ırağ eyledi biñ derd-i ğamı
Üç kadeh bir dem içinde dil-i ğam-nākimden
- 4 Döndi bir mārā yedi başlu diler zehr āhır
Haberı yok felegüñ mey gibi tiryākimden
- 5 Göz açup ‘ aşk ile baksañ görünür şūret-i şıdk
Remzīyā bī-kerem it dil-i pākimden

167.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dilde yanmağa ruhuñ şem‘ ine pervā n’eylesün
Cānı da ışmarladum ya nice pervā n’eylesün
- 2 Nice feryād itmesün hecrān elinden haste dil
Bir belādur aña virmiş Haq Te‘ālā n’eylesün
- 3 Ol kemān-ebrū ğamın çekmekden ölen nātüvān
Dirliğinde ölmege cān virmesün yā n’eylesün
- [53b] 4 Hecr ilinden ney bigi dil nice nālān olmasun
Bezm-i ğamda deldi bağrın ta‘ n-ı a‘ dā n’eylesün
- 5 Geldi **Remzī** şormağa la‘ lünden ağzın terini
Fikr-ile fetḥ olmadı hīc olmağa n’eylesün

168.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Sāye şal ey kâmeti serv-i hırâman eyleyen
Bu hevâlardur beni hâk-ile yeksân eyleyen
- 2 Gerden-i hırşide ay [şevküñ] idüp niķâb
Mihr-i hüsünüdür meh-i gerdünü gerdân eyleyen
- 3 Saña cân kurbân ider pervâne gönlüm kıl kabûl
Ey hayâl-i hüsni şem' in baña mihmân eyleyen
- 4 Bir kez ağzıñ öpdüğümçün çeşm-i mestiñdür senüñ
Yok yere hışm eyleyüp ikide bir kan eyleyen
- 5 Sünbülindir ehl-i imân üzre küfr ilkâ iden
Gül yüzindür ey şanem kâfir Müselmân eyleyen
- 6 Cānumı haps eylemiş cism-i laţif-i yâr-ı cân
Rûh-ı pākımda kalıp âdemde pinhân eyleyen
- 7 Hâtır-ı tārîk **Remzî**den istesün⁴²⁸
Zulmet içre cüst ü cüy-ı âb-ı hayvân eyleyen

169.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Söyleñ ol serv-i ser-efrâzem yeter nâz eylesün
Şiveyi çoğ itmesün serkeşligi az eylesün
- 2 Luţf idüp gelsün götürsin hâkden ben zerreyi
Haķ Te' âlâ kevkebi ol mâh-ı mümtâz eylesün
- 3 İçelüm gül yüzli sâķiler elinden rakş idüp mey
Kâseler dönsün muğanniler ser-âğâz eylesün
- 4 Şādılıkırla şarâb eglenmesün gelsün berü
Turmasın muţrib giden yârâna âvâz eylesün
- [54a] 5 Bâğ-ı vuşlat cānibine uçmağ ister murğ-i cân
Ey perî ol Tâir-i Kudsî ķo pervâz eylesün
- 6 Ol kemân-ebrünüñ ey dil cāna yeter ġamzesi
Öldürür mi zaķm urup n'eyler ķayırmaz eylesün
- 7 **Remzî** deñlü râz-dâr olmaz dehānuñ sırrına
'Aşķa hem-râz isteyenler anı hem-râz eylesün

⁴²⁸ Vezin eksik.

170.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Gördi sen bedr-i temāmı bildi mäh eksikligin
İ' tizār idüp diler ol rū-siyāh eksikligin
- 2 Hecr-i yāri kimsenüñ göñlün diyārın yıkmasun
Kullara gösterme yā Rab pādişāh eksikligin
- 3 Gördüñ_olmuş ser-pürehne şükr idüp dimiş şükür
Gele sâğ olsun qabül itdüm külāh eksikligin
- 4 Olmasun dil ' aşk ki_almaz Hudā göstermesün
Cem' -i dervîşāne bir hāngāh eksikligin
- 5 Asitān-ı yārdur püşt ü penāhum yā mu' in
Kimseye gösterme ol peşt ü penāh eksikligin
- 6 Cevrin artursın kıramaz yārınıñ göstermesin
Küşe-i ' ayn-ı ' ināyetden nigāh eksikligin
- 7 Bülbül-i didāra dön feryāduñ artur ey göñül
İstemez ol bî-vefā kūyında āh eksikligin
- 8 Didiler **Remzî** tolanur ğayr eşigin Hüsrevā
Kāpıña geldi diler ol bî-günāh eksikligin

171.⁴²⁹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Her ne dem kim zülfüñüñ alsam qoşusın bāddan
Dostum hālī degül yārān mübārek-bāddan
- 2 Her tarab-hāne ki dil yapmışdı kūy-ı ' aşkda
Geldi seyl-āb-ı ğamuñ yıkdı anı bünyāddan
- 3 Zülfine bağlanduñ ey dil ğamzesinden umma meyl
Dāma tutilmış kuşa çün rahm yok şayyāddan
- 4 Ğamzesi bīmārınıñ gūş eylemez efġānını
İncinüp feryāddan āh ol şeh-i bî-dāddan
- 5 Ğam bucağında unutduñ **Remzî**yi yād itmedüñ
Bunca yıllık hāqq-ı hîdmet gitdi ey şeh yāddan

⁴²⁹ P, C. 2, s.964.

Harfî'1- Vāv⁴³⁰

172.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedîd . . - - / . - - / . - -*

- 1 Sâhir olmasa zülf-i ' anber-bū
Âteş-i haddüñe düşer midi bu
- 2 Göñlümi bir nazarda şayd itdi
Göz göre āh o gözleri āhū
- [54b] 3 Āh hūnī gözün elinden kim
' Aşık öldürmek aña olmuş hū
- 4 Ditrer endāmı beñzi şararmış
Reşk-i hüsñüñle mihr olup şayru
- 5 Tîr-i hecrānı sevmezin ' ömrā
Ölümümdür eyā kemān-ebrū
- 6 Gün yüzün fîkr ile her gece
Görmez ılduz gibi gözüm uyhu
- 7 Şıdkını **Remz**inün bilürdük eger
Bir gece olsañ ana hem-pehlū

173.

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Didüm ey bî-vefā cāna nice cevır ü cefādur bu
Didi ' aşk ehline andan cefā mıdur vefādur bu
- 2 Haţına ol büt-i Çinün der-iseñ [ki] haţā ey dil
Olur yüz karası hāşıl şaķın gāyet haţādur bu
- 3 Didüm kanı ğam-ı hecrünle kan ağladuğum demler
Tebessüm eyleyüp didi ķo geķmiş mācerādur bu
- 4 Mu' anber zülfüñe cānā demişler öykünür nāfe
Ne cānı var o miskīne muķarrer iftirādur bu
- 5 Hırāmān ķadd-i bālāñı gören ey serv-i pür-şīve
Ķalup hayretde ider kim degül bālā belādur bu
- 6 Dem-i ' ĩsī midür yārab hevā-yı haţı-ı la' lün kim
Bulur cān her ķoķulayan ne bŷy-ı cān-fezādur bu

⁴³⁰ Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

- 7 Hevādan **Remzī** hey kılma heves men' itmege nāṣih
Naṣīhat eylesem ' uşşāk içinde bī-nevādur bu

174.⁴³¹

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hüsünüñ çāk çağıdur ey dil-rubā şimden girü
Mübtelāyam bilmiş ol ' ömrüm saña şimden girü
- 2 Bī-bekā dünyāda ' ömrüm zülfüne virdüm gönül
İhtiyār itdüm cihānda bir fenā şimden girü
- 3 Dāstān-ı hüsünü ile vaşf-ı hālümnden benüm
Unudılsun kışsa-i mihr ü vefā şimden girü
- 4 Çünkü didüñ ey sanem sen serv-ḳaddüñ ' aşkına
Eksük olmaz başımızdan bu belā şimden girü
- 5 Gül yüzüñ vaşfında bülbülveş figānı **Remzīnün**
Tolısardur ' āleme āh u şadā şimden girü

Harfū'l-Hā⁴³²

175.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Görmedüm nesrīn-i ruḥuñ lütfun gül-i sır-ābda
Bulmadum la' lüñ şafāsın bir şarāb-ı nābda
- [55a] 2 Kaşlaruñ devrinde kıble alnuñ şanur gören
Ka' be-i ' ulyā muşavver küşe-i mihrābda
- 3 Çok perişānlık getürmezse ' acebdür başıma
Gice gördüm zülfüñi ben ḳara günlü ḥ'ābda
- 4 Yere göge şıgmaz ey māh olduğıçün zerrece
Pertev ü nūr-ı ruḥıñdan mihr-i ' ālem-tābda
- 5 Eşk-i çeşm içre ey[a] māh-ı hilāl-ebrü felek
Fülk-i ser-gerdāna düşmüş devr ider girdābda
- 6 Seyr iderken şuda görmüş serv ḳaddüñ ' aksiñi
Varup ay u mihr ḥayretde ḳalmış kenār-ı ābda
- 7 **Remzī** gibi bende var iken senüñ tābıñ degül
Mıḥlanup ḳalmaḳ ḥasūda ḥālḳa-vār ol bābda

⁴³¹ MN, s. 2111.

⁴³² Başlık tarafımızdan eklenmiştir.

176.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Gördüm sefer[de] Mūsî-vār ol māhtābda
Cān-ı 'azîzim olsa n'ola ıztırābda
- 2 Hatt-ı 'izāruñ āyet-i meh-rū muḥabbeti
Vefk etmiş ey kamer şeref-i āfitābda
- 3 Cūy-ı sirişk içinde başım bir ḥabābdur
Serviñ hevāsı top[to]ludur ol ḥabābda
- 4 Haddüñ hayāli dün gece çeşmimde tā seher
Güyā ki 'aks-i şem' idi cām-ı şarābda
- 5 Yandı yakıldı nār-ı firākuñ añup ḥasūd
Didüm ki yaraşur n'ola şeytān 'azābda
- 6 Ey dil [gel] itme perde-i nāmūsı çāk idüp
'Arz eyle yāra ḥālîñi ḳalma ḥicābda
- 7 Şıdk-ı kemāle irdi eşigiñde **Remz**inüñ
Yokdur nazîri mā-ḥaşal anuñ bu bābda

177.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- [55b]
- 1 Ey şoḥbet eylemek dileyen ḥūr u 'în-ile
Gülşende 'ālem it yûri bir nāzenîn-ile
 - 2 Hālāt olur selāşe-i ğassāleden k'anuñ
Olmaz birisi zāhide biñ erba'în-ile
 - 3 Od ḳor yer-ile nüh felege ger ḥarîḳ-i 'aşḳ
Bir nāle verdin ide ḳalb-i ḥazîn-ile
 - 4 Hünin gözüm hayāl-i ḥaṭuñla bi-'aynihi
Vālā-yı sürḥe döndi tolu misk-i Çîn-ile
 - 5 Hāk olduğum ḳapuñda bu kim āsitāneden
Gece gece dāmenüñ doḳına āstîn-ile
 - 6 Ol meh-liḳā şu vech-ile tā bendedir k'anı
Şeksüz bilür görenler ırāḳdan yaḳîn-ile
 - 7 **Remz**i hayāl-i yāra gönül gencin it maḳām
Ma' mūr it ol ḥarābeyi genc-i defîn-ile

178.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Devr-i hüsnünde gözüñ bu zülf-i müşk-efşân-ile
Rûm ili sulţânıdur şâh-ı Firengistân-ile
- 2 Aşmasun hâdden cefâ 'uşşâka tahmîn ide gör
Kullaruña eyle zulmı hey begüm oran-ile
- 3 Tîr-bārân-ı ğamıñdan teşne dil bulur hayât
Âb-ı hayvân yağdurur güyâ ki bir müjân-ile
- 4 Kaatre-i eşkümce olmaz tās-ı pür-hûn-ı felek
Hic habâb olur mı hem-ser lücce-yi 'ummân-ile
- 5 Hâke şalup cur' añı n' içün dökersin kanımı
Ma' nide 'ârifler anı bir tutarlar kan-ile
- 6 **Remzî**yi aġyâra nisbet eyleme ey gül-'izâr
Bir midür zâġ u zaġan murġ-ı laţîf-elhân-ile

179.

mef' ülü / fā' ilātü / mefā' ilü / fā' ilün

mużârî' - - . / - . - . / - . - . / - . -

- [56a]
- 1 Gül gibi varma şöhbete her bir fülân-ile
Ey dost bir iş itme ki şöñra utanıla
 - 2 Cevr itme gel zemâne bigi bana bî-günâh
İtdüklerüñe nâdim olursın zemân-ile
 - 3 Ol şâha kendi hâlümü söyler bulunmadı
Kaldı meger ki bildürem âh u figân-ile
 - 4 Hic i' tiķadı yok baña biñ şadaķam virsem
Kavline hâsidüñ inanur bir yalan-ile
 - 5 Ger biñ dilim ola diyemez biñde birini
Kâbil mi vaşfuñ idebilem bir zebân-ile
 - 6 Evrâķ-ı **Remzî** sūz-ı dil eyler müsevvedât
Gelsin beyâna hâme-i âteş-feşân-ile

180.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Dest-i ġam seng-i belâ şalduķca Ferhâd üstine
Daşıdı daş derd-mendiñ kaldı feryâd üstine

- 2 Bî-vefâ[dur] milk-i dünyânîñ esâsî‘ ahd-i dost
Tekye itmen â‘ kıl ol bî-aşl u bünyād üstine
- 3 ‘ Âlem etmek ister-iseñ bādeyi elden koma
Kim urulmuştur bināsî ‘ âlemüñ bād üstine
- 4 Sidre üstinde döner fāvūs bāğ-ı cennete
Şalsa ger sünbüllerüñ ol ser-āzād üstine
- 5 Hüsrevā **Remzî** uşandırır n’ola Ferhād kim
Şimdi mi şākird olan iş aşdı üstād üstine

181.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Beñ degüldür zeyn olan bu hadd-i rengin üstine
Şaçılıpdur müşg uvağı berg-i nesrin üstine
- 2 Çeşm-i pür-hünümde ey meh-rü hayâl-i hâcibüñ
Kurulur kıavs-ı kızağdur şañki pervin üstine
- [56b] 3 Başına şihhat günü toğardı ben dil-hastenüñ
Ol meh-i şubh-ı sa‘ âdet gelse bālin üstine
- 4 Öldüğüm vaktin beni yārın güzergāhında koñ
Gün gibi gecdikce tā kim nūr insin üstine
- 5 Nazma bir vech-ile **Remzî** hüsni şüret virdi kim
Gören eş‘ arın okur tahsin tahsin üstine

182.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şaçılıp beñler bu la‘l-i şekker-ālūd üstine
Müşg uvağın zeyn ider helvā-yı bî-dūd üstine
- 2 Gün yüzüñ üstünde kılsa zülf-i müşkinüñ karar
Vechi var kim âteşüñ lābüdd çıkar dūd üstine
- 3 Sākin olmaz sünbülüñ uymuş şabā tahrikine
Gülşen-i haddünde gūyā kim тұrur od üstine
- 4 Devlet-i ‘ aşkıñda altun üzre sīm-efşān olur
Eşk-i sīm-ābım aķup döner zer-endūd üstine
- 5 Yār-ile ahvālîñi destān ideydiñ **Remzîyā**
Nükte kıorduñ kışsa-ı Āyās u Maḥmūd üstine

183.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Hâzır olup cân-ı dil ğamgîn ü maḥzûn üstüme
Yaş döker ben ḥaste içün çeşm-i pür-ḥûn üstüme
- 2 Bir başumla n'eyleyem 'ummāna mānend-i ḥabāb
Çıkdı geldi gözlerümden iki Ceyhûn üstüme
- 3 Sırr-ı 'uşşākuñ ki ben ḥākūñ ḥabāb-ı eşki āḥ
Al atlasdan kırar çetr-i ḥümāyûn üstüme
- 4 Şaf düzüp kibriklerümden ğam gününde göz yaşı
Kanlı yağıdur ider her dem sen_ içün üstüme
- 5 Esb-i nāza **Remzî**yā ol şehsüvār oldu bugün
At şalup sürdi cefā naṭ' ında oyun üstüne

184.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- [57a] 1 Bakmazam dārü's-selām-ile cinān gülzārına
Var-iken yārın cemālî aşkına ola dīdārına
- 2 Boynı tūmār-ı du' ā-yı Nūrdur kim ruḥları
Sūre-i ve's-Şems⁴³³ yazmış şūret-i tūmārına
- 3 Berg-i gülde müşğ uvağıdur şanur iden nāzar
Ruḥlarında zeyn olan bu ḥāl-i 'anber-bārına
- 4 Ḥ'ān-ı vaşlından naşībim yok deyu incinme var
Ki gedā ni' met bilür derdini şeker it dārına
- 5 Da' vî-i imān ider şādık degüldür ben 
Ey şanem bel bağlamayan zülfüññ zünnārına
- 6 Gelmedi ol meh bugün ferdāya şalmış va' de[yi]
Yarını yād itdi ḥayfā kıldı ḥasret yārına
- 7 **Remzî** gibi yokdur ey meh-rū ḥarīdāruñ senüñ
Gerçi çokdur müşteriler ḥüsnüññ bāzārına

⁴³³ “Güneşe andolsun.” *Kur'an*, 91. Şems Sûresi, Âyet 1

185.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Bir aybaşından iki hilâl-i ser-âmede
İden nazar virür şalavâtı Muhammede
- 2 Kudret-i deyri başladı vaşf-ı hilâle
Altun kalemle yazmağa tâk-ı zebercede
- 3 Nür kaṭ-ı ṭâli' üñ şeref-i kuvvet üzredür
Yevmen-fe-yevmen ide Allâh ebbede
- 4 'Aşkuñ kitâbın ezber okurdı bu tıfl-ı dil
Başlatmadan beni âb u vecd daḥı ebcede
- 5 **Remzî** yüzüme baksa giderdi kaşâvetüm
Şüret bulurdı cüsse şatardı müsevvede

186.

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [57b]
- 1 Müddei mey şunsa būs-ı la' l-i cānān almağa
Gösterür şişeyle şu şeytāndur imān almağa
 - 2 Top alup çignine zülfüñ çünkü ḥāzır başdur
'Arızuñda kıl pür  ḥaṭuñ cān almağa
 - 3 Kuḥl erbāb-ı nazardur gerd-i āhından geçüp
Ey şabā 'azm eyleme kuḥl-i Şafāḥān almağa
 - 4 Ey kemān-ebrū ider gamzeñ dile pertāb-ı ter
Gönderür Cibrīli İsmā' ile kurbān almağa
 - 5 Ol perīnūñ devr-i la' lünde ḥaṭı bir dīvdür
Dīvle gūyā gelür mühr-i Süleymān almağa
 - 6 Kan yerine cān alur neşterler çeküp cānāndum
Çeşm-i cerrāḥuñ cerden başlasa kan almağa
 - 7 Tīg-ı cān ne'çün revān kaşd eyledükçe cānına
Remzî-i bī-çāre başlar cān virüp cān almağa

187.

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün

mużâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Gamzeñ ki dikdi göñlümi cāy-ı nişānede
Gūyā ok atdı findığa ta' līm-ḥānede

- 2 Naṭ' -ı felekde ruḥları bir lu' b-ile ol mehüñ
Mât itdi şāh encümi dördünci ḥānede
- 3 Qadr-ile āsumāne irer başı gün gibi
Her kim ki yūzi ḥāk ider ol āsitānede
- 4 Kevşer leb ü miyānıña cān olsa cā n'ola
Göz görmedügi nesneler olur ḥizānede
- 5 Ög **Remzî** göklere çıkar ol meh-liḳāyı kim
Mişliñ felek getürmedi devr-i zemānede

188.

mefā'ilün / mefā'ilün mefā'ilün / mefā'ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- 1 Vuḏü'dan el yuyup didi vü virdi zühd-ile bāde
Ayak getürse zāhid gelse bāğ-ı cennet-ābāda
- [58a] 2 Hoş insāniyyetin gördüm bugün [ben] merdüm-i cismüñ
Beni dīvāne kıldı bir melek yüzlü perizāde
- 3 'Alāikden kesil şād ol tarab bāğında şimşād-ı ezel
Belā bendinde[n] āzād ol kıl ol bir serv-i āzāde
- 4 Hevā-yı cām-ı meyden gec gönül bād üzredür 'ālem
Şunar mey destine sāķi virür 'ömrüñ senüñ bāda
- 5 Benüm 'ömrüm benüm dīnüm giriftār olalı hecre
Ne 'ömrümde şafā sürdüm vefā gördüm ne dünyāda
- 6 Nihālünle lebünden cān umar būs-ı kenār ammā
Ne ol var zerre arada ne bu var kılca ortada
- 7 Ḥayāl-i ḥüsn-i yār-ile kılup ebyātıñı ma' mūr
Bu kaşr-ı köhnede **Remzî** el ur bir tāze bünyāda

189.

mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün

muzāri' - - - / - - - / . - - - / - - -

- 1 Hercāyi dil-rübāya şadāḳat ne fā'ide
Bī-mihr olana mihr ü muḥabbet ne fā'ide
- 2 Çok dest-būs-ı dil-bere fırsat gözetdüm āh
El virmedi bu fırsat ne fā'ide⁴³⁴
- 3 Hoş devlet-idi yār-ile vuşlat didikleri
Yār olmadı faķire bu devlet ne fā'ide

⁴³⁴ Vezin eksik.

- 4 Yārın tūrup anuñla vazem bulışam dimiş
Kaldı n'idem kıyāmete ḥasret ne fā'ide
- 5 Vardum ṭabībe derdüm içün şerbet isteyü
Bīmāre-yi 'aşka didi şerbet ne fā'ide
- 6 Ney gibi her nefes ben idem nāle derd-ile
Ġayrılar-ile yār ide şohbet ne fā'ide
- 7 **Remzī**ye nāşihā yūri pend itme fāriğ ol
Rüsvā-yı 'aşk olana nāşihat ne fā'ide

190.

mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün

mużāri' - - . / - . - . / - - . / - . -

- [58b] 1 Ol şāḥ-ı gül ki şalına rengin ḳabā-ile⁴³⁵
Gülzār etekleri tola müşkīn hevā-ile
- 2 Zāḥm-ı firāḳ-ı ḥançer-i yāra düşelden āh
Derdā ki içmedüm bir içim şu şafā-ile
- 3 'Ahd eyledüm ki itmeyem artuḳ mu' āhede
Ey ḡonca-leb senüñ gibi bir bī-vefā-ile
- 4 Āhum ḥadengine ṭayanup devr ider felek
Bir pīrdür ki seyr ide çıḳmış 'aşā-ile
- 5 Ben ḥāk-i pāyiñ altun olurdı şehā işi
Bir himmet eyleseñ naẓar-ı kīmyā-ile
- 6 Yüzüm süre ayağıña geldim ḡaribiñem
Üftāde ḡöñlüm al ele bezm-i ḥebā-ile
- 7 Başıñ göge irersede **Remzī** yok ihtimāl
Bir gün vişāle zerrece ol meh-liḳā-ile

191.

fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Rūşen olmazdı ḡöñül cām-ı mey-i nāb olmasa
Zulmet açılmazdı ḥurşid-i cihān-tāb olmasa
- 2 Bulunaydı yāruñ aḡzından mebādā bir nişān
Çeşme-i ḥayvān eger 'ālemde nā-yāb olmasa

⁴³⁵ "ḳıbāb" kelimesi vezin ve anlam gereği "ḳabā" olarak okunmuştur.

- 3 Şu seper cânlar mı bağışlardı her dil-teşneye
Kanlu tîguñ cân-fezā bir tāze cüllāb olmasa
- 4 Āh u zār-ile tolanup yaz u kış ağlar mıdı
Çarh-ı dāire gülşen-i kūyında dūlāb olmasa
- 5 H̄asret-i zūlf ü ' izārıñla kim eglerdi beni
Sūnbül-i ter bitmese gülberg-i sīrāb olmasa
- 6 Def̄ ider bir pāre tîguñ iştiyākum āteşüm
Ben şu şunarlıkdan ölürdüñ lā-cerem āb olmasa
- 7 Düşde görmek ihtimāliyle geçerdüñ **Remzīyā**
Hecr elinden dīdeler giryān [u] bī-h̄'āb olmasa

192.

mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün

hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -

- [59a] 1 Gözüm yaşın döküp dirdüm bahār olsa bahār olsa
Çiçekler açılır göñlüm açılrsa rüy-ı yār olsa
- 2 Kadeh devr eylese bir hoş kenārıñ bezmgāhında
Şafālar der-miyān olsa vefālar der-kenār olsa
- 3 Sürünsem şu gibi pāyince dönsem sāye-i serve
Turup biñ nāz-ile gezse ben olsam bir nigār olsa
- 4 Bahār eyyāmı destümde ayağ eglencem olmazdı
Göñül şabr itse eglensem elimde ihtiyār olsa
- 5 Belā bahrında āhumdan göñül fülki meded bulsa
Kenār-ı vuşlata irsem muvāfıq rūzigār olsa
- 6 Haṭādur bī-vefā sevmek güzel bākī gerek bākī
Cihānda bulunur dil-ber vefādār olsa yār olsa
- 7 Şadākat gösterüp **Remzī** hüner ' arz itmek olurdu
Bilinse ādemüñ ḳadri kemāle i' tibār olsa

193.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şem' -i cem' -ārā olur ağıyāra cānān her gece
Şubḥ olunca nār-ı ḡayretde yanar cān her gece
- 2 Uyḡusın bağladı beñzer zūlf-i sihr-engiz-i yār
Uyumaz yıldız sayar bu çeşm-i giryān her gece

- 3 Meclisiñde şubha deg şevküñle yanar yakılır
Akıdup göz yaşların şem^c -i şebistān her gece
- 4 [Dilde hüsñüñ mihri kıomaz dide-i bahtumda h[~]āb
Güiyā kıoynumdasın sen māh-ı tābān her gece]⁴³⁶
- 5 Gün yüzün hecrinden eflāke ^c ayān olup çıkar
Dūd-ı āhumla şerār-ı sūz-ı pinhān her gece
- 6 Olmadı ol meh saña çün hem-nefes var ey göñül
Şem^c -i meclis gibi sen de odlara yan her gece
- 7 Dimiş-idük **Remzī**ye bir gece hem-pehlū olam
Miskīñ o şevke ider çāk-ı giribān her gece

194.

fā^cilātūn / fā^cilātūn / fā^cilātūn / fā^cilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [59b] 1 Yine kimler meclisinde şem^c idiñ sen dün gece
Nār-ı ğayretten yan[ar]dum şubhdañ ben dün gece
- 2 Bezmimüz çün bizim billāh pür-nūr itmedük
Hem de ne^c çün gelmedüñ ey şem^c -i rüşen dün gece
- 3 Kāñkı bī-dīn kāfirīñ büt-hānesin zeyn eyledi
Şem^c -i kāfüre gibi ol sīm-gerden dün gece
- 4 Bezm-i āgyār[1] şavup bizden yaña ^c azm itmedüñ
Dostum gelseñ gerekmez miydi andan dün gece
- 5 Sen güler oynar yir içerdüñ baña ğam-hānede
Nuql idi ğam āh idi şem^c -i [āteşinden] dün gece
- 6 H[~]āba vardum şandı ^c ālem hayret almış ^c aqlımı
Ol mehüñ rüz-ı vişālīn fīkr iderken dün gece
- 7 Seyr iderken kūyunı **Remzī** bugün yārān görür
Yine seyrinde idermiş bezm-i gülşen dün gece

195.

fā^cilātūn / fā^cilātūn / fā^cilātūn / fā^cilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Göz yaşın ol deñlü zeyn itdüm içine taşına
La^c l ü dürr şanur nazar iden eşigiñ taşına
- 2 Derd-i serle eşigiñ taşına irse haste-dil
Bāliš-i şihhat kıonardı derd-mendiñ başına

⁴³⁶ MN, s. 2327.

- 3 H'ân-ı vaşl umardı çıkdı kâse-i serden gönül
Gü[yi]yâ Mecnûn idi kim geldi Leylî aşına
- 4 Seyr iderken ol nigâr-ı nakş-bendiñ nakşını
Didi bir 'ârif ço nakşı kıl nazar naqqâşına
- 5 **Remzîyâ** dönsün hilâle bulmasun qadr ü kemâl
Her kim ol mâhuñ hilâli nisbet eyler qaşına

196⁴³⁷*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Didiler şağın seni tutar cefâsı taşına
Geldi hep didikleri ben mübtelânun başına
- 2 Nakş-bend-i hüsn-i dil-ber baña bir nakş itdi kim
Âferîn olsun bu nakş-i dil-güşâ naqqâşına
- 3 Cânı yokdur öyküne şâh-i gül-i ra' nâ saña
Gerçi rengin câmeler geymiş içine taşına
- 4 Akdı 'âlem mâcerâ-yı 'aşk ucından çeşmüme
Çünkü kanludan şikâyet kıldılar subaşına
- 5 **Remzîyâ** ben ağlamakdan yüz çevürmezdim n'idem
Bakmaz ol iki gözüm bir dem garîbün yaşına

197⁴³⁸*fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Gülşeni kim beñzedür cânâ cemâlün bâğına
Hârî kim teşbîh ider bir tâze gül yaprağına
- 2 Neydügüm bezmünde yâd itsün unutmasun diyü
Yir yir iplik bağladum cânânenün barmağına
- 3 Âh elinden şöyle mâ'ildür o serv ağıyâre kim
'Âlemi şu gibi şâfi ağıdur ayağına
- 4 Ben gedânun efser-i devlet konardı başına
Ey hümâ ger yüz süreydim ayağun toprağına
- [60a] 5 **Remzîyâ** dülâb-ı çerhün dökdüğü seyl-âb-ı eşk
Gülşen-i küyında döndi yaşımıñ ırmağına

⁴³⁷ P, C. 3, s. 290. *Divan nüshasında yalnızca matla beyti yer alan şiirin son dört beyti mecmuadan alınmıştır.*

⁴³⁸ P, C. 3, s. 431. *Divan nüshasında yalnızca makta beyti yer alan şiirin ilk dört beyti mecmuadan alınmıştır.*

198.

mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün
hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -

- 1 Hāl_ol şanem-i lāle-^çizāruñ eñeginde
Güyā ki siyeh-dānedür alma göbeginde
- 2 Kesb itmez idi mihr-i cemāliñle ħarāret
Olmasa  mäh u sipihrüñ çöreginde
- 3 Raħm olmaz-ise başıma tā rūz-ı kıyāmet
Qalur elim ol serv-i gül-endām eteginde
- 4 Pülād siperdür gün añā çarḥ okı āhum
Gün şem^ç-i zerkāre dönüpdür göbegiñden
- 5 **Remzī** n'ola āh eyler ise derd-i derūndan
Kendüyi bilür dir begüm olan yüreginde

199.

fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün
ced'id . . - - / . - - / . - -

- 1 Tolaşup qara zülfüñ ayağına
Murğ-ı dil düşdi ğam duzağına
- 2 Lebüñi vaşf ider zārāfetle
Egilüp ğonca gül kulağına
- 3 Ruḥ-ı cānāne iki tāze güli
Bağlamış bir benefşe bāğına
- 4 Yüzi bir gül-^çizāra beñzer kim
Sünbül almış iki kucağına
- 5 Bāde sāķinüñ al-ile şu gibi
Aķıdur ^çālemi ayağına
- 6 Cān bulur sīne kim bilür yārab
Nice efsūn okur bucağına
- 7 **Remzīnūñ** ħaste göñli gördi yatur
Ġam evinde belā bucağına

[60b]

200.

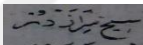
fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Şu bigi yol bulsam ol serviñ qad-i dil-cūsına
Devlet el virse irişsem [uğrayup] pā-būsına

- 2 Şāyed olam hışsedār-ı sehm-i devlet yā naşīb
Sīnemi dutdum ḥadeng-i ḡamzeñüñ karşıısına
- 3 Kaşınıñ her kūşesinden burc-ı kavş ednā iken
Ol mehüñ kim beñzedür kavş-i hilāl ebrūsına
- 4 Cilveler kılduñ geyüp gül gibi rengin cāmeler
Döndüñ ey serv-i hırāmānum cinān tāvūsına
- 5 Hem dökersin kanımı hem hışm idersin şöyle kim
Bağmaz ol denlü be hey zālīm kişi kanlusına
- 6 Bana vaşl oldukça yāruñ cān bağışlar sīnesi
Gerçi ben gördükce cānlar virürem pehlūsına
- 7 Bağlanur tıḡın ḥamāil-vār alur şemşir ele
Remzīyā kuvvetler olsun ol şehüñ bāzūsına

201.

*mef'ülü / mefā'ilü / mefā'ilü / fe'ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- 1 Zeyn itdi ruḥuñ dā'ire-i bāğa benefşe
İki gül-ile bağladı bir bāğa benefşe
- 2 Gül gibi tutar elde şehā 
Kūyuñda gedā şeklini tütmağa benefşe
- 3 Hindū-beçe seyre çıkup 'arş-ı çemende
Güyā tapınur geh şola geh şağa benefşe
- 4 Jengār fitil üzre yaqar şu'le-i kibrit
Şeh bezmine gül şem'in uyar bāğa benefşe
- 5 Tob olup eger şāḥ-ı güli zeyn ide beñzer
Sīmīn belin üstünde siyeh dağa benefşe
- 6 **Remzī** ḥatı geldikce nigāruñ yed-i kudret
Başlar şafaḥāt-ı güle yazmağa benefşe
- [61a] 7 Keşşāf-ı ḡam ol al ele miftāhı dönüp dur
Ḡam-ḥāne-i dil faşlını açmağa benefşe

202.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Aramızda yār-ile kim dirdi kim fırkat düşe
Künc-i hasretde kılam ben cānuma gurbet düşe
- 2 Ayağı toprağına yüz sür selām it bendeden
Ey şabā şāyed mülākāt idesin fırsat düşe
- 3 Zār u tenhā bunda bülbüller revā mı dostum
Pes gül-ile anda hem bigāne hem şöhet düşe
- 4 Düşde görmek arzūsiyla geçürdüm n'eyleyem
Hasret etmişdür beni derd ü gam u hasret düşe
- 5 Düşdügince kıl nazar redd itme şāhum vaqt ola
Yüz süre varam kapuña bendeye hıdmet düşe
- 6 Yārı ağıyār olmasun bārī ilāhī kimsenün
Müdde' ilerle huşūşan araya nisbet düşe
- 7 **Remzī**yā kıl cevre şabr incinme rahm itmez diyü
Cānib-i Hākdan ola kim gönüne rahmet düşe

203.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Zāhir olsa n'ola her gāh ol perī hāmmāmda
Kim perī olanlaruñ olur yeri hāmmāmda
- 2 Şahn-ı hāmmāmı tutar büy-ı gülāb u ' anberin
Derlese yārın ten-i nāzik-teri hāmmāmda
- 3 Ol perī-peyker temāşāsın recā idenlerün
Cāma dönmüş kapu gözler gözleri hāmmāmda
- 4 His idüp cism-i laṭifiñden dil-i senginün
Hacletinden kızdı gördüm mermeri hāmmāmda
- 5 Soyunur bir yalın ayak baş açuk abdāl olur
Seyr ide varanlar ol sīnemizi hāmmāmda
- [61b] 6 Halk-ı ' ālemden kaçarsañ ey perī hālvette
Şöhet **Remzī**yle eyle gel beri hāmmāmda

204.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Bezm-i gülde şevk-i hüsnüñden ki dil nālān ola
Bağrı sūzişden hezārān bülbülüñ biryān ola
- 2 Ben nece şūrīde vü ser-mest ü hayrān olmayam
Mey ola maḥbūb ola 'ālem bahāristān ola
- 3 Kānıma girmek ḥaṭ-ı la' lüñ revā mıdur kim ol
Ḥızr ola hem āşinā-yı çeşme-i hayvān ola
- 4 Bir şeh-i ḥübānuñ ol kim bende-i fermānıdur
Bulmaz ol iḳbālī heft iḳlīme ger sulṭān ola
- 5 Ğam günü peykānlaruñla ölmege cān virdüğüm
Bu ki uyḥu ḥoş gelür ol gece kim bārān ola
- 6 Ḥasret-i hüsnüñle ne' çün öldürür hecrüñ beni
Var mı bir mezhebde kim 'id irmeden ḳurbān ola
- 7 Bezm-i meyde ağzın öpmek isteme **Remzī** müdām
Kān iḳer yok yere yār ortada şāyed ḳān ola

205.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Degme derd-ile ḳuluñ şanma ḳapuñdan dūr ola
Ayırır sa ger ecel benden degül ma' zūr ola
- 2 Naḳd-i ğam dil milkiñi vaşlıñla yakma eyle gel
Devr-i şehde her taraf lāyık bu kim ma' mūr ola
- 3 'Ālem-i vaşl iḳre böyle āḥ u zār eyler gönül
Vāy eger künc-i belāda derd-ile mehcūr ola
- 4 Tā ebed burc-ı şerefde ṭālī' -i pūr nūr olur
Bir dem anuñ kim gözine gün yüzün manzūr ola
- [62a] 5 Zülf ü ḥaṭ olmasa ḥaṭṭ-ı yārda olmaz 'aceb
Gülşen-i cennetde kim gördi ki mār u mūr ola
- 6 Nesl-i Ādemde nazīrin kimseler görmüş degül
Ol perī-peyker 'aceb mi ḥüsnine ma' rūr ola
- 7 Görünür mi gözine 'ālem Ḥudā göstermesün
Zerrece **Remzī** ger ey meh gün yüzüñden dūr ola

206.⁴³⁹*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Baş açık beglik ider başına sultānlar-ile
Mest ü rüsvā yürürem bī-ser ü sāmānlar-ile
- 2 Ehl-i 'aşk ola mı hem-dem vara şūfilere hıc
Mey içenler nice yek-reng ola hayvānlar-ile
- 3 Ruḥuṇa oldı mu' arız ruḥı pervāne-şifat
Baḥş ider dil tutışur şem' -i şebistānlar-ile
- 4 Gözlerüm ' aks-i leb-i la' l-i nigār-ile benüm
Tās-ı saḳkāya dönüpdür tolu mercānlar-ile
- 5 Bir perī-rūdaki ān ola olur şivesi nāz
Uşbu yüzden olacaḳ kim çıkışur anlar-ile
- 6 Ol şehūñ ḳaşr-ı hümāyūnı felekden yücedür
Nice i' lām ide aḥvālūmi efgānlar-ile
- 7 **Remzī**yā irtesi düş ' ālemin itmiş gibidür
Gice mey şoḥbetin iden ḳişi ol cānlar-ile

207.⁴⁴⁰*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Zerreten kemdür dimeñ dönmezse gerdün üstine
Mihr-i ' ālī-ḳadr ider devr itse ger dūn üstine
- 2 Hātem-ile rüy-i zerdüm üzre müşt urşañ eger
Sikke ḳorduñ mühr-i sīmīn-ile altun üstine
- 3 Hil' at-i ḥüsn-ile bir zībā güzelsin gün gibi
Key yaraşur geydügüñ sen serv-i mevzūn üstine
- 4 Yār-i nā-mihrüm gibi benden yiter döndür[me] yüz
N'ola bir gün ben faḳirūñ felek dön[sün] üstine
- 5 Hüsrev oldı ey hümā **Remzī** ḳuluñ devründe kim
Her ḥabāb-i eşk urup çetr-i hümāyūn üstine

⁴³⁹ P, C. 3, s. 231-232.; MN, s. 2384-2385.⁴⁴⁰ P, C. 3, s. 314.

208.⁴⁴¹*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Geçdi 'ömrüm cevr-ile düşdüm tarîk-i zillete
Himmetinde irmedüm şāhum kemāne devlete
- 2 Çok zamāndur şābit olmışdur kapuñda hîdmetüm
Bende çokdan lâyıķ olmışdur efendi hîdmete
- 3 Eylemez halk içre çün kim meyl-i şoḥbet ḥāṭıruñ
Gel senüñle varalum şūfîlenürseñ ḥalvete
- 4 Ey perî âdemlig eyle tek kâdem-rencîde kıl
Gel bizümle bezme vâcîbdür icâbet da' vete
- 5 Şoḥbet-i aḡyār-ile olmaz müyesser vaşl-ı yār
Remzîyā varmak güç olur keşret-ile vaḥdete

Ḥarfü'l-Yā'

209.

*fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün**remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -*

- 1 Halka ey cān-ı cihān baḡş idicek kısmetini
Baña Ḳassām-ı Ezel şundi cihān mihnetini
- 2 Şekerüñ leblerüñ üstinde gören ḥaṭṭuñ okur
*Enbetallāhü nebāten hasenā*⁴⁴² âyetini
- 3 Ḳurtar ey ḥūr-ı cinān hecr elinden bizi gel
Muştafā âteş-i düzaḥda ḳomaz ümmetini
- 4 Devletümdür göre var hem n'ola didüm didi yār
Sözi var ise gülşendeki sen devletini
- 5 Añmañuz baña ṭabîbi ḳoñ ölürsem öleyin
Dil-i bî-çāre çoḡ içmişdür anuñ şerbetini
- 6 Meyl ider şu gibi şāfî meye bî't-tāb' gönül
Dest-i ḳudret mey-ile etdi meger ṭıynetini
- 7 **Remzî** yüz virmedi bir gün saña ol meh-liḳā
Ne umarsın deñediñ gördü ki māhiyyetini

⁴⁴¹ P, C. 3, s. 402-403.⁴⁴² "Allah onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi." *Kur'an*, 3. Âl-i İmrân Sûresi, Âyet 37

210.

*fe' ilātün / mefā' ilün / fe' ilün**cedīd . . - - / . - - / . - -*

1 Ölüruz içmeyince bir dem mey
*Ve mine 'l-mā 'i küllü şey 'in hayy*⁴⁴³

2 Vir gönül naqd-i cāmı dest-i gama
 Ger helāk olsa *eḍ-ḍimān 'aley*

3 Dehenüñ öpmege nedür bir cān
 Biñ olursa yanımda *leyse bi-şey*⁴⁴⁴

[62b] 4 Halka-i çeşm-i gevher-efşānum
 İtdi tūmār cūd-ı Hātemi tayy

5 Baña tağ-ı ecel ider dermān
 Ey ṭabīb *āḥirü 'd-devā el-key*⁴⁴⁵

6 Hoş geçürdüm yanıñda bir dem idi
*Leyse şey 'ün eḥabbü minke le-dey*⁴⁴⁶

7 Fī-' alā cānibik tecellisini

ازادست اجلوس بين يدي

8 Künc-i gāmda beni ḳoduñ gitdüñ
 Yüri hey yār-ı bī-vefā yüri hey

9 Dest-gir ol ḡarīḳ-i eşk oldum
 İriş ey Hızr-vaḳt mezc-i mey

10 Benüm aḡzımdan āh u nāle kıılır
 Remz-ile yāre ḳarşu bezmde ney

11 **Remzī** düşmez saña ḳabā-yı neşāṭ
 Yaraşur ḡam pelāsı egñüñe gey

211.

*fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

1 Haste cān ol yāre bir emsem [lebüñ] cānā didi
 Dimedi hoş ola geldi remz-ile ābā didi

⁴⁴³ “ Her canlı şeyi sudan yarattık.” *Kur'an*, 21. Enbiya Sûresi, Âyet 30

⁴⁴⁴ Deheni zerreye göre ma' düm

Müya nisbet miyānı *leyse bi-şey* P, C. 3, s. 665.

⁴⁴⁵ “Son çare, hastalıklı organı daḡlamaktır.”

⁴⁴⁶ “Elimde senden daha çok sevilecek bir şey yoktur.”

- 2 Teşne cāna şu seper tīguñ senüñ cāna didüm
Hey şundi hançerin al ister-iseñ yā didi
- 3 Kaddimi lām itdi hecrānuñ ol elif kāmetslüye
Lāma vaşl olsa elif n’olaydı didüm lā didi
- 4 Öldürem yarın didigün işidüp āh itdi dil
Öldürür bir gün beni ol va‘ de-i ferdā didi
- 5 Didüm itme merhabāñı yār-ı şadıkdan dirīg
Gerçek idersin be **Remzī** merhabā saña didi

212.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - . - / - . - . - / - . - . - / - . -

- [63a] 1 Pādişāhum degme bir hayvān ne bilsün himmeti
Ādeme eyle eger eylerseñ insāniyyeti
- 2 La‘lüne öykündi çünkim kalsun ayaklardağı
Her kişinüñ sākī yā kendü elinde hürmeti
- 3 Ey yüzi gülşen gāmından kāmetsi dönmüş çüpe
Servüñ aşla adımın atmağa yokdur tākati
- 4 Faşl-ı güldür gül gibi tut cām-ı mey ‘ādet durur
Sāgarı elden düşürme sākıt itme ‘ādeti
- 5 Ey yüzi cennet cehennemden çok artuğdur meded
Uğramasın nār-ı hecrāna Muḥammed ümmeti
- 6 Lā‘l ü gevher-bāruña öykündüğüçün zerrece
Yokdur ey gün yüzlü yākūtuñ yanımda kıymeti
- 7 **Remzī**yā bezm-i ezelde baña bir mey şundi ‘aşk
Mestüm ol demdür bu demdür kim degül keyfiyyeti

213.

mef‘ülü / mefā‘ilü / mefā‘ilü / fe‘ülün

hezec - . . / . - . . / . - . . / . - .

- 1 Bağladı gönül ḥābını gīsüleri ‘ıkdı
Şūrīde kılup miskīni sevdāya bıraktı
- 2 Mey-gün lebüne imrenüp ey sākī-i gül-ruh
Meclisde şurāḥilerüñ ağzı suyu ağıdı
- 3 Beñzetdüğüçün kendüyi kaşına meh-i ‘īd
Şöyle_ itdiler anı ki kamu ḥalk āña bağıdı

- 4 Ol lâle-ruhuñ kaddine sehv-ile uzansın
Beñzetdüğini murğ-ı çemen başına kağdı
- 5 Dil-cū kadüñe gülşen-i hüsn içre görelden
Alındı dil ey serv saña şu gibi ağıdı
- 6 Takrîr ider-iken sūzumı şerh-i derūnum
Sūzıyla zebānın kalemūñ kapkara yağıdı
- 7 Kıldı seni dīvāne be **Remzî** öğdi ol yār
Tā boynıña zencîr-i ser-i zülfini tağıdı

214.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [63b] 1 Ey kemān-ebrū görinen yārimuñ ağızındağı
Oğ degül ağızında kalmış hayretinden barmağı
- 2 Hāk-i pāyiñe şehā yüz süren irer devlete
Başım içün tāt-ı devletdür ayağıñ toprağı
- 3 Ey şeh-i ferruḡ-süvār oldum semend-i ' aşkına
' Arşa-i naṭ' -i melāmet oldı atum oynağı
- 4 Hey ben öldüm bu ḡam u fūrkat nedür cānā didüm
Nāz-ile āh ol şeker-leb geldi didi derd ağı
- 5 Meclis ehlini donadur toladur bir dem sebū
Yağar ağızından ağular vāy bu ağı bardağı
- 6 Yāre ol gün yolda uyuzlandı gördüm bir ḡarı
Döndi dil-ber nāz-ile didi nedir şol bulduğı
- 7 Alduğıçün gönlüni ol sākî-i gül-ruḡ ele
Bādenūñ devrinde⁴⁴⁷ **Remzî** yere başar ayağı

215.

fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Hāne-i dilden gözüm gözler gele diyü seni
Āfitābım her gece tā şubḡa açıkdur revzeni
- 2 ' Āşık öldürmek şevāb imiş kitāb-ı ' aşkda
N'ola qurbān olduğum gel ḡayra gir öldür beni
- 3 Altun esefūñ serverā şan bir hümādır sīm-bāl
Başıña her kōndıgınca pādīşāh eyler seni

⁴⁴⁷ "meclisinde" kelimesi vezin gereği "devrinde" olarak okunmuştur.

- 4 Taşlar-ile döğünür yaşlar döker gülzârda
Şu ‘izârîñ hasretinden ey leţâfet gülşeni
- 5 Dūd-ı ‘âşık jeng ider mir’ât-ı hüsni-ı ‘âkıbet
Âh-ı bülbül den varur âhir yile gül hırmeni
- 6 Toprağa dāmān irişür ‘âm olur lutf u kerem
N’ola ben hâke şehâ doķinsa lutfuñ dāmeni
- 7 Yârı şarar pes diyü cânın çıkarırdum eger
Remziyâ girse [elüme] dil-berüñ pîrāheni

216.

fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- [64a] 1 Ağladur her dem göz açdırmaz dirîgâ gam beni
Gözüme ‘âlem görünmez seyr ider ‘âlem beni
- 2 Eşk-i çeşm-i hün-feşānum bunca demdür âh kim
Kıanlar ağlatdı baña güldürmedi bir dem beni
- 3 Zaħme kılduñ [gey] ‘ilâcı ey ki girdüñ zaħmete
Bilmedüñ şanduñ tabîbâ kıabil-i merhem beni
- 4 Bî-vefâlar sevdüñ itdüñ ‘ömrümüñ milkini harâb
Ey gönül hem kendüñi yakduñ dirîgâ hem beni
- 5 **Remziyâ** atlar gelürse hâlüme tañ mı ki yâr
Şâd ider ağıyârı kılmaz bir nefes hurrem beni

217.

fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün

remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Gelse teşrîfe kıaın tîğ-ı müjeñ cân evini
İşidüp kıarşı kııkar rûh u revānum sevini
- 2 Bîñ tavâf-ı harem-i Ka‘be şevâbın bula yâr
Ger ziyâret ide bir kerre bu gönüm evini
- 3 Kıara gönümüzi uçmağa şal ey şâh-ı cihân
Bu gedâ hânelere mihr-i ruhuñ pertevini
- 4 Dil-berüñ hatt-ı ‘izârıyı Şîrinlig-ile
İdinür hüsnüne Ferhâd-ı cihân Hüsrevini

- 5 Ol perî-rûdan ayırır nice hasûdî⁴⁴⁸
Hâşılı **Remzî** işim bitdi döni döni

218.

fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün
remel . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Virme her hâr u hasuñ destine gül dâmeniñi
Çāk iderler şaķın ol gül gibi pîrâhenüñi
- 2 Ey yüzi gül yeter al âhını bülbüllerüñüñ
Vaķt ola bâda mebâdâ viresin hırmeniñi
- [64b] 3 Şalınup sen gül ile bir ide kūyuñ hüs-n-i hâr
Bülbülüñden ne revâ men' idesin gülşeniñi
- 4 İrmesin gülşen-i hüsnuñ güline bād-ı güzîn
Şaķlasun Hâķ senüñ ol gül gibi nâzûk teniñi
- 5 Bir bilürsin her bigâneleri **Remzî** n'eyler
Vây senüñ bilmedüğüñ dostuñi düşmâniñi

219.

fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilātün / fâ' ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Yine gönñlüm şehrine bir Rûm ili dil-bercigi
Neçe at şaldı aķın eyler görüñ ol gercegi
- 2 'Āşık-ı dil-ḥasteye içirse kesb eyler ḥayât
Āb-ı Hızr-ile şu urulmuş meger ḥancercigi
- 3 Bâri çeksem ḳaddi yādına elifler sîneme
Çekmedüm pehlûya çün ol serv-i sîmîn-bercigi
- 4 Gör ne âdem cāndur kim ol leb-i 'îsî dedüñ
Cān bağışlar merd-i cāna la' l-i cān-pervercigi
- 5 **Remzîyâ** yokdur vefâsı 'āşık-ı şādıķlara
Mü'mine raḥm eylemez gördüñ mi ol kāfircigi

220.

mefâ' ilün / fe' ilātün / mefâ' ilün / fe' ilün
müctes . . - - / . . - - / . . - - / . . -

- 1 Ne buldı kimse şekerden ḥalâvet-i lebiñi
Ne gördi âb u mu' allaķda luṭf-ı ğabġabıñı
- 2 İrince cān lebe sâķî şafâ sürer içerüz
Şun eksük itme bize bâde-i leb-â-lebiñi

⁴⁴⁸ Vezin bozuk.

- 3 Kınardı başıma devlet sitârem olur-idi
Ayıklasañ beni sürsem yüzüne kebkebiñi
- 4 Helâk u hasretem ey cân n'olurdu ihyânen
Ziyâret eyleyü gelseñ maķâm-ı kılbiñi
- 5 Müdâm ayağına düş **Remzî** pîr-i meykedenüñ
Tarîķiñi koma elden yitürme mezhebiñi

221.

*mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün**hezec - - . / . - - . / . - - . / . - -*

- [65a] 1 Gördüm ki yola kâfile-i yâr yöneldi
Kıpdi ceres-âsâ yüregüm ağzıma geldi

- 2 Ol mâhı felek gideyorur gördi seherden
Yırtıp yaķasın mihr külâhın yere çaldı
- 3 Bir yüz[i] şulu kimsedür ey şeh kılıcın kim
Her uğrayan utandı başın aşğa şaldı
- 4 Kıpında yanan meş' ale-i âhumı gördi
Kandîl-i Harem-i Merve haķı aşılı kıldı
- 5 Gül yüzüne öykündüğünü serv işidinçe
Deg geldi tırup kovuıldı sövüldü
- 6 Gördi olamaz ol dür-i nâyâba mülâķî
Gavvâş-ı dil-efgâr belâ baķrına taldı
- 7 Gül yüzlü güzel tâze püserler alamadan
Remzî gama düşdi yazıķ üftâde kocaldı

222.

*fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Lâle rengin tâc urundı çıkıdı şâhîler gibi
Gül çerî çekdi şıdı seni sipâhîler gibi
- 2 Sehv idüp öykünmiş iken kadd-i yâri gördiler
Kıldılar serv-i sehîler secde sâhîler gibi
- 3 Şûfîler zülfün görüp tavķ-ı riyâdan geydiler
Oldılar ser-ķalka-i tevķîd ilâhîler gibi
- 4 Gün yüzün hoş karîn olmuş şol iki mâh-ı neve
Birbiriyle baķr-ı hüsn içinde mâhîler gibi

- 5 Öldüğüme acımadım hecr-i la‘l-i yār ile
Remzī yā helvā-yı düşmen yense kâhiler gibi

223.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Kirpigiñ tîr-i kazâ ebrûlarıñdur yā ‘Alî
‘Āşık-ı mecrûhuñam gitmez dilimden yā ‘Alî
- [65b] 2 Tîğ-ı ğamzeñ vaşfıdur *lā seyfe illā Zülfikār*⁴⁴⁹
Midħad-i zāt-ı şerifiñ *lā fetā illā ‘Alî*⁴⁵⁰
- 3 Zü‘l-ħimār-idi gözüñ gūyā anı bir lu‘b-ile
İki kıldı kara zülfüñ zülfikār-āsā ‘Alî
- 4 ‘Ārızında çekdük imāna getürdük tut ki biz
Kâfir-i tersā-idi bu zülf-i ‘anber-sā ‘Alî
- 5 Ehl-i imānı koyar küfre bu zülf-i ‘anberin
Kâfiri eyler Müselmān ol dağı zibā ‘Alî
- 6 Luţf-ile olmaz kerāmetde nazîriñ bir dil-ber
Hüsn-ile gelmez vilāyetde saña hemtā ‘Alî
- 7 Sa‘y idüp kūyuñ tavāf eylerse **Remzī** bula kim
Oldur erbāb-ı Şafāya Ka‘be-i ‘ulyā ‘Alî

224.

fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilātūn / fā‘ilūn

remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Nāz-ile reftāra gel serv-i ħırāmān ol yūri
Dāmeniñden gül gibi tur ‘anber-efşān ol yūri
- 2 Ben hezār efgān idüp bülbul gibi zār olayın
Şāh-ı gül gibi şalın [sen] şād u ħandān ol yūri
- 3 Luţf ile olup süvār-ı hoş gerdün-ı cemāl
Seyr-i meydān-ı cihān it mihr-i raĥşān ol yūri
- 4 Encüm-i sitāreye dönsün cihān meh-rūları
Hüsn ile sen şehr içinde māh-ı tābān ol yūri
- 5 Firḳatiñden dil helāk olmuşdur ey cān pāresi
Cismine ol mürde-i pejmürdenüñ cān ol yūri
- 6 Ol meh-i Yūsuf-cemālūñ şehrin ey Ya‘kūb-ı dil
Çün kılırsın ārzū var Mışra sulṭān ol yūri

⁴⁴⁹ “Zülfikardan başka (keskin) kılıç yoktur.”

⁴⁵⁰ “Ali’den başka yiğit yoktur.”

- 7 Ola kim **Remzî** naşib ola saña didâr-ı dōst
Cüst u cû kıl şu gibi tur zâr u giryân ol yûri

225.⁴⁵¹

mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün
muzâri' - - . / - . - . / . - - . / - . -

- 1 Sâkî pür eyle sâgarı gördüñ mi lâleyi
Olduğün tehî taş a çaldı piyâleyi
- 2 Taḥşîl-i 'ömr-i bî-'aded eyler içen kişi
Bir mâh-i çâr-deh-ile şarâb-i dü-sâleyi
- 3 Kudret cemâli muşafına kaşın itdi naḡş
Ol levḥe lâciverd-ile çekdi celâleyi
- 4 Seyr ide ḥaddi terledüğün her ki şubḥ-dem
Görmek dilerse dâ'ire-i gülde jâleyi
- 5 Şeydâ gönül yabânda qalurdı ġarîb-vâr
Ḥak yârî kıldı hem-nefes idindi nâleyi
- 6 Bülbülveş ey muğannî-i gül-zâr-i bezm-i şâh
Remzî dilinden okı bu rengin maḡâleyi

226.⁴⁵²

fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün
remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -

- 1 Devlet el virse şalınsam boynuña kâkül gibi
Koklasam gâhî öpüp boynuñ kulağün gül gibi
- 2 İşigüne yüz süre varsam n'ola cārüb-vâr
Ḥidmete bil bağlayam bir boynı bağlu kûl gibi
- 3 Zülf ü ruḡsârūñ hevâsı cānları şeydâ kıılır
Büy-i sevdâsı bahârı hoş-durur sünbül gibi
- 4 Ḥârlarla şalınursın ey leṭâfet gülşeni
Ben belâ bâğında qaldum zâr-ile bülbül gibi
- 5 Cām-i zehr-âlūd-i çerḥūñ semmini def' itmege
Görmedüm tiryâḡ-i ekber **Remzîyâ** hîç mül gibi

⁴⁵¹ P, C. 3, s. 236-237.

⁴⁵² P, C. 3, s. 649-650.; MN, s. 2727-2728.

227.⁴⁵³*fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn**remel - . - - / - . - - / - . - - / - . -*

- 1 Olmasaydı gönlümün bir mihrībān eglencesi
Olmaz-idi cismümün 'ālemdē cān eglencesi
- 2 Rūz-i hecrānuñda ölmek hoş gelür 'ömrüm baña
Rūzedāruñ ḥ'āb olur çün kim hemān eglencesi
- 3 Mest-i cām-i bezm-i nāz ol yūri kurbān olduğum
Çün müdāmī cām olur tāze cevān eglencesi
- 4 Varlığını 'ālemünñ hīç kimse almaz oldu 'aynına
Sen olaldan ḥüsn-ile ḥālḫ-i cihān eglencesi
- 5 Sākīyā meclisde **Remzī** içmedüğün itme 'ayb
Ol idi ol bī-nevānuñ bir zamān eglencesi
- 6 Ğayrıdan terciḥ idersem şī' rümi 'ayb itmeñüz
Çün bilürsüz şā' irüñ olur yalan eglencesi

228.⁴⁵⁴*mefā' ilūn / mefā' ilūn mefā' ilūn / mefā' ilūn**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

- 1 Ne olduk yāre hem-pehlū ne emdük la' l-i cānānı
Berīyüz cümle ḥaṭlardan ne cismānī ne rūḥānī
- 2 Benüm dil-berlere cān virdüğüm men' itme ey zāhid
Kişinüñ neyle kim girdiyse anıñla çıkar cānı
- 3 Niçün ḫanum alur sürer yüzine bī-güneh tīguñ
Ne şanur hey benüm cānum ğarībūñ yok mıdur ḫanı
- 4 Ciger gūşem durur gönder baña ḫandise peykānuñ
Ṭoyınca ey kemān-ebrū başayın bağruma anı
- 5 Kişi öldüğüne dirildüğüne bakmayup **Remzī**
Ola bir pādīşāh-ı 'īd-ı vaşluñ ḫuh-ı kurbānı

⁴⁵³ P, C. 3, s.722.; MN, s. 2656.⁴⁵⁴ P, C. 3, s. 762.

MURABBALAR

1.

*fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün**Remel .. - - / . . - - / .. - - / . . -*

I

- 1 Cevher-i bāde ile kalbimüzi pāk idelüm
Mey-fürüş ayağına rüy-ı zeri hāk idelüm
2 Ne añup cübbe vü destārı ne idrāk idelüm
Mest-i lā-ya' kıl olalım yaqalar çāk idelüm

II

- 3 Bāğa ezhār-ı çemen gibi seher açılalum
Niçe dil-teng olalum gonca şıfat açılalum
4 Sīm ü zer hārc idelüm dökilelüm saçılalum
Mest-i lā-ya' kıl olalum yaqalar çāk idelüm

III

- 5 Geh varup gūşe-i mey-hāneyi me' vā tūtalum
Gül gibi elde gehi bāde-i hamrā tūtalum
[49a] 6 Baş açuk lāle-şıfat dāmen-i şahrā dutalum
Mest-i lā-ya' kıl olalum yaqalar çāk idelüm

IV

- 7 Dest-i sākīlere cām-ı mey-i nāb alduralum
Ayağ üstine duralum tolular kalduralum
8 Muṭribe varımızı hārc idelüm çalduralum
Mest-i lā-ya' kıl olalum yaqalar çāk idelüm

V

- 9 Remzī peymāneleri 'ömrüñüzüñ tōlsa gerek
'Ākıbet dest-i fenādan yaqa çāk olsa gerek
10 Berü gel def' -i ğam için içelüm n'olsa gerek
Mest-i lā-ya' kıl olalum yaqalar çāk idelüm

2.

Bahāriye

*mefā' ilün / mefā' ilün mefā' ilün / mefā' ilün**hezec . - - - / . - - - / . - - - / . - - -*

I

- 1 Biḥamdillāh bahār irdi yine 'ışret zemānıdur
Zeminiñ naqş eyler her çiçek bir tāze Mānıdur
2 Gül eydür 'ış idüñ tūrmaz bu faşlıñ tā zemānıdur
Bahār eyyāmı gül devri yigitlik 'unfuvānıdur

II

- 3 Münakkaş nuṭḡıla tutdı serāy-ı bāğ-ı gūlzārı
 Şafā sür pādīşāhāne ser-ā-ser it şah-ı gūlzārı
 4 Zebān-ı ḥāl ile dir saña idüp murğ-ı gül zārī
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

III

- 5 Nāzar ehline her nergis ki var ‘ayn-ı ‘ināyetdür
 Dıraht-ı gülde her şāḥ-ı ḥamīde dāl-i devletdür
 6 Yüri hey pīr-i nā-bālīg ne hengām-ı naşihatdür
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

IV

- 7 Gül ile lāledür şanma yüzün ider gūlistānı
 Kara toprağ iken cūş itdi yiriñ ḡaynadı ḡanı
 8 Neḡün germ olup içmezsin demidür ḡayretiñ ḡanı
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

V

- [30b] 9 Mey-i maḥbūba ‘ādetdür bu demlerde yasağ olmaz
 Şarāb içmezse ‘aşḡ ehli ölür ḡamdan ya sağ olmaz
 10 Düşün sākī ayaḡına meyi elden ḡomağ olmaz
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

VI

- 11 Bu ben zerreyile gün gibi seḡer kıl seyr-i şahrāsın
 Yanınca olayıñ sāyeñ şalın ey serv-i bālāsın
 12 Esīr-i bend-i pend olma sözine berg uymasın
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

VII

- 13 Oḡusun Remzī bülbul-vār açup gül gibi evrākı
 Ele cām-ı ṡarab-nāk al şafā sür sen ṡurup sākī
 14 Degildür hey begüm ‘ömrüm bu demler kimseye bākī
 Bahār eyyāmı gül devri yigitlik ‘unfuvānıdur

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

XVI. yüzyılda klasik Türk edebiyatı sahasında zirve yapmış usta şâirlerin yetişmesi Remzî gibi birçok şâiri gölgede bırakmıştır. Bu yüzden Remzî, bugüne kadar, hakettiği değeri görememiş ve *Dîvân*'ının incelenmemesinden dolayı da edebiyat dünyasında hak ettiği ilgiyi bulamamıştır. Bu bağlamda, dîvân şiiri zincirinin bir halkası olarak gördüğümüz ve hakkında daha önce müstakil bir çalışma yapılmayan Remzî'nin ve *Dîvân*'ının Türk edebiyatı tarihindeki yerini almasını amaç edindik.

Yaptığımız çalışmalar sonunda XVI. yüzyıl dîvân edebiyatı şâirlerinden olan Remzî için, değeri yeterince anlaşılmamış önemli bir şâirdir diyebiliriz. Remzî, *Dîvân*'ını tasavvufî bir yapı üzerine kurmamıştır. Din adamı olması hasebiyle dînî-tasavvufî öğeler hakkında yeteri kadar bilgili olan şâir, bu öğeleri eserinde geleneksel dîvân şiirinin gerektirdiği ölçüde kullanmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçenin kurallarına uygun tamlamalar yapan şâir, zincirleme tamlamalar ve ağır ifadeleri pek kullanmamıştır. Şiirlerinde genel olarak sade sayılabilecek bir dil kullanan şâirin aruz hataları oldukça fazladır. Manzûmelerinde arkaik kelimelere yer veren şâir, özellikle atasözleri ve deyimleri ustalıkla kullanmıştır. Bunların yanı sıra şâirin üslûbunun en dikkat çekici yanı, îhâm-ı tenâsüb sanatına düşkünlüğüdür.

Özellikle önemli nazîre mecmualarında bulunan çokça şiirinden hareketle, onun bir nazîre şâiri olduğu ve gazelleriyle edebiyatımızda kendine yer edinmeyi başardığı söylenebilir. Âhî, Ahmedî, Ahmed Paşa, Celîlî, Hafî, Harîmî (Sultan Korkud), Hayâlî (Abdülkerim-zâde), Kemâl-i Zerd, Muhibbî, Necâtî, Nizâmî, Revânî, Selîmî (Yavuz Sultan Selim), Şevkî, Şeyhî, Tâcîzâde Câfer Çelebi, Vafî, Visâlî, Zâtî gibi şâirler, Remzî'nin etkilendiği şâirler arasındadırlar.

Ulaşılabilen yurtiçi ve yurt dışı katalogların taranmaları neticesinde, *Dîvân*'ın tespit edilen tek nüshası Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 35851 arşiv numarasında kayıtlıdır. Çalışmamızın temelini oluşturan bu tek nüshanın yanında ek olarak çeşitli şiir mecmuaları taranmış, elimizdeki metinde olmayan kısımlar metne dâhil edilmiştir. Bunların sonucunda tesis ettiğimiz *Dîvân*, mürettep bir dîvân özelliği göstermektedir. *Dîvân* metni “Dîvân-ı Şeyh Remzî” ser-levhasıyla başlar başında manzum-mensur karışık bir dîbâce bulunmaktadır. Bu bölümden sonra biri Arapça biri Farsça olmak üzere beş kasîde yer almaktadır. Kasîdelerden sonra “İbtidâ-i Gazeliyât” başlığıyla harf sırasına göre kafiyenmiş, iki yüz yirmi sekiz gazel bulunmaktadır.

Gazellerden sonra iki murabba yer alır. Kasîdelerin ilki tevhid, ikincisi na't türündedir. Üçüncü ve dördüncü kasîdeler Yavuz Sultan Selim'e dairdir. Beşinci kasîde ise bahariyedir. Ayrıca şâir, birinci murabbayı Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'nin murabbasına nazîre olarak yazmıştır.

Bu çalışmayla; Remzî ve *Dîvân*'ı hakkında tespit edilen kaynaklardan elde edilen bilgiler, mukayese edilip incelenerek ilk defa bir araya toplanmıştır. Ayrıca Remzî ve *Dîvân*'ı ile ilgili, ilk defa müstakil bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Hiç şüphesiz, yaptığımız bu çalışmamız ileride şâir hakkında yapılacak araştırmalarda araştırmacılara yol gösterecek ve onların işini kolaylaştıracaktır.



SÖZLÜK

A

a'dâ (اِعدا): Düşmanlar.

a'lâ (اعلى): En yüksek, en yüce.

a'lem (اعلم): En iyi bilen.

a'zam (اعظم): En büyük.

âb (آب): Su.

abâ (عبا): Kaba yün kumaş, aba.

âbâdân (آبادان): İmar edilmiş.

aceb (عجب): Çok acayib, pek tuhaf.

acîb (عجيب): Benzeri görülmeyen, acayib.

Adem (عدم): Yokluk, olmama.

Âdemî (آدمى): İnsanoğlu.

âdet (عادت): Huy, alışılmış davranış.

âdil (عادل): Adalet eden, adaletli.

adl (عدل): Adalet.

adn (عدن): Cennet.

adüvv (عدو): Düşman.

âfâk (آفاق): Ufuklar.

âferîde (آفریده): Yaratılmış, mahluk.

âferîn (آفرین): Beğenmek, alkış, çok yaşa.

âfitâb (آفتاب): Güneş. Sevgili.

âgâh (آگاه): Kalbi uyanık, haberdar.

âgîn (آگین): Dolu, doldurulmuş.

âğâz (آغاز): Başlama. Başlangıç.

ağyâr (اغيار): Rakipler. Yabancılar.

âh (آه): Feryat etme. İnlenme.

ahbâb (احباب): Dost. Sevilenler.

ahd (عهد): Yemin, and. Söz verme.

ahd ü peymân (عهد و پيمان): Yemin etme, söz verme.

âhenk (آهنگ): Uyum.

âheste (آهسته): Yavaş, ağır.

ahibbâ (احبا): Dostlar, sevilenler, sevgililer.

ahid (عهد): Söz, yemin.

ahkâm (احكام): Hükümler, kanunlar.

ahmer (احمر): Kırmızı.

ahsen (احسن): En güzel. Çok güzel.

âhû (آهو): Ceylan, gazal. Sevgili.

âh u zâr (آه و زار): Ah çekip inleme.

ahvâl (احوال): Haller, durumlar.

akd (عقد): Anlaşma. Düğümleme, bağlama.

akıbet (عاقبت): Bir şeyin sonu.

âkil (عاقل): Akıllı, akıl sahibi.

aks (عكس): Yansıma, akis.

alâ (علاء): Yücelik, şeref.

alâ (على): Üst, üstü, üzeri.

alâik (علائق): alakalar, ilgiler.

âlem (عالم): dünya; evren.

alem (علم): sancak.

alettafsîl (على التفصيل): Ayrıntılı olarak.

âlî (عالى): Yüce, yüksek.

alîm (عليم): Çok bilen.

âlûd (آلود): Karışmış, bulaşmış.

âlûde (آلوده): Bulanmış, bulaşmış.

âmâc (آماج): Hedef. Nişan tahtası.

âmil (عامل): Yapan, işleyen.

âmm (عام): Genel, yaygın.
âmûz (آموز): Öğreten.
anber (عنبر): Amber.
anberbû (عنبربو): Amber kokulu.
andelîb (عندليب): Bülbül.
âne (انه): Gibi anlamını veren son ek.
âr (عار): Utanma, ar.
ârâ (آرا): Süsleyen.
arak (عرق): Ter.
ârâste (آراسته): Süslenmiş, süslü.
ârâyîş (آرایش): Süs. Süslenme.
ârız (عارض): Yanak. Gelen. Engel.
ârif (عارف): Bilen, arif, irfan sahibi.
arsa (عرصة): Yer, meydan.
arş (عرش): Gök. Yüce makam.
arz (ارض): Yer. Dünya, yeryüzü.
arz (عرض): Sunma, arzetme.
ârzû (آرزو): İstek, heves.
asâ (عصا): Değnek, sopa.
âsâ (آسا): gibi.
âsân (آسان): Kolay.
âsâr (آثار): İzler. Eserler.
ashâb (اصحاب): Dostlar, arkadaşlar.
âsım (عاصم): Günahtan sakınan. İffetli.
âsmân (آسمان): Gök, gökyüzü.
âsmânî (آسمانی): Gökyüzüne ait. Gök rengi.
âstân- âsitan- âstâne (آستان): Eşik.
 Tekke.
âstîn (آستین): Yen.
âsûde (آسوده): Rahat, huzurlu.
âş (آش): Yemek.

âşikâr (آشکار): Açık, belli.
âşina (آشنا): Tanıdık, bildik. Bilen.
âşiyân (آشیان): Yuva. Ev.
âşûb (آشوب): Karıştıran.
atâ (عطاء): Bağış, ihsan, bahşış.
âteşbâr (آتش بار): Ateş yağıdın.
âteşbâz (آتشباز): Ateşle oynayan.
âteşfeşân (آتش فشان): Ateş saçan.
atlas (اطلس): Kumaş türü.
attar (عطار): Baharatçı.
âvâre (آواره): Başiboş. Aylak.
avâriz (عوارض): Belalar. Engeller.
âvâz (آواز): Yüksek ses.
âvâze (آوازه): Şöhret, nam. Bağırma.
avn (عون): Yardım.
ayân (عیان): Açık, belli, aşikâr.
âyât (آیات): Âyetler.
ayb (عیب): Ayıp.
âyine (آینه): Ayna.
ayn (عين): Göz. Benzeri, tıpkısı.
ayş -îş (عیش): Yaşama, keyif alma,
 gününü gün etme.
âzâd- âzâde (آزاد): Özgür.
aziz (عزيز): Değerli, saygın.
azm (عزم): Azim. Niyet.
âzürde (آزرده): İncinmiş, gücenmiş.

B

ba'zan (بعضا): Kimi zaman.
bâb (باب): Kapı. Konu. Bölüm.
bâc (باج): Haraç.

bâd (باد): Rüzgâr, yel. Defa, kez.

bâde (باده): İçki. Şarap.

bâğ (باغ): Bahçe, bağ.

bâğbân (باغبان): Bahçıvan.

bahr (بحر): Deniz.

bahş (بخش): Bağışlayan.

baht (بخت): Talih.

baîd (بعيد): Uzak.

bâk (باک): Korku.

bâkî (باقی): Kalıcı, ölümsüz.

bâl (بال): Kanat.

bâlâ (بالا): Yukarı, üst. Boy.

bâlîn (بالین): Başucu. Yastık.

bâliş (بالش): Yastık.

bâr (بار): Yük. Yağdıran, saçan.

bârî (باری): Hiç olmazsa, en azından, hele.

bâz (باز): Oynayan anlamında kullanılan ek.

bazı (بعض): Kimi.

bâzû (بازو): Kol. Güç.

beççe (بچه): Çocuk. Yavru.

bed (بد): Kötü.

bedâyi' (بدایع): Yeni ve görülmedik şeyler.

bedgüher (بدگهر): Kalbi bozuk.

bedmest (بدمست): Kendinden geçmiş derecede sarhoş.

bednâm (بدنام): Kötü tanınan. Adı kötüye çıkmış.

bedr (بدر): Dolunay.

begâyet (بغایت): Çok, son derece.

behcet (بهجت): Sevinç. Güzellik.

behişt (بهشت): Cennet.

behiştî (بهشتی): Cennetlik.

bekâ (بقا): Devamlılık. Kalıcılık.

belâ (بلا): felaket, musibet.

belâgat (بلاغت): Kusursuz söz söyleme.

belî-belâ (بلی): Evet.

bend (بند): Bağ. Zincir. Set.

bende (بنده): Kul. Köle.

benefşe (بنفشه): Menekşe.

beng (بنگ): Esrâr.

berf (برف): Kar.

berg (برگ): Yaprak.

berk (برق): Şimşek.

beste (بسته): Kapalı.

beşâret (بشارت): Müjde.

beyân (بیان): Söz. Açıklama, ifade etme, dile getirme.

beyâz (بیاض): Ak, beyaz.

beyt (بیت): Beyit. Ev.

beyzâ (بیضا): Yumurta. Bembeyaz, çok beyaz.

bezm (بزم): Eğlence.

bezmgâh (بزمگاه): Eğlence yeri, eğlence meclisi.

bîçâre (بیچاره): Çaresiz, zavallı.

bid'at (بدعت): Sonradan ortaya çıkma.

bîdâd (بیداد): Zulüm.

bidâyet (بدایت): Başlangıç.

bîamân (بی امان): Amansız.

bîgâne (بیگانه): Kayıtsız, alakasız. Yabancı.

bîgünah (بی گناه): Günahsız.
bîhaber (بی خبر): Habersiz.
bîhadd (بی حد): Sınırsız.
bihamdillah (بحمدالله): Allah'a şükürler olsun.
bîl (بیل): Bel.
bilâd (بلاد): Beldeler. Memleketler.
bîmâr (بیمار): Hasta.
bîpervâ (بی پروا): Korkusuz.
birâder (برادر): Erkek kardeş.
biryân (بریان): Kebap.
bisât (بساط): Döşek. Yaygı.
bisyâr (بسیار): Ziyade. Çok.
bîvefâ (بی وفا): Vefasız.
bîzâr (بیزار): Bıkmış, usanmış.
bostân (بوستان): Bahçe.
bû (بو): Koku.
bûd (بود): Varlık.
buhrân (بحران): Sıkıntı. Bunalım.
burc (برج): Burç. Yıldız kümesi.
bûse (بوسه): Öpücük.
bûy (بوی): Koku.
bûleğâ (بلغاء): Belagat sahipleri.
bülend (بلند): Yüksek. Yüce.
bünyâd (بنیاد): Temel, kök. Yapı, bina.
bût (بت): Put.
büthâne (بت خانه): Puthane.
C
câ (جا): Yer. Mevki. Makam.
câbecâ (جابجا): Yer yer.
câiz (جانز): Uygun.
câm (جام): Kadeh. Şişe. Şarap.

câme (جامه): Kıyafet.
cân (جان): Ruh. Can. Sevgili.
cânân (جانان): Sevgili.
cânfezâ (جان فزا): Can katan.
cânib (جانب): Taraf.
cârûb (جاروب): Süpürge.
câvidân (جاودان): Kalıcı, sonsuz, ebedi.
cây (جای): Yer.
cedd (جد): Ata.
cefâ (جفا): Üzme, eziyet etme.
cefâcû (جفاجو): Üzen, cefa eden.
cehl (جهل): Cahillik, bilgisizlik.
cem' (جمع): Toplama.
cemâl (جمال): Yüz güzelliği.
cenâh (جناح): Kanat.
ceng (جنگ): Savaş.
ceres (جرس): Çan. Çingirak.
cerrâh (جراح): Doktor.
cevelân (جولان): Dolaşma, gezinti.
cevf (جوف): Boşluk.
cevher (جوهر): Mücevher. Öz.
cevr (جور): haksızlık, üzme, üzülmeye, zulüm.
ceyb (جیب): cep.
ceyş (جیس): asker.
cigergûşe (جگرگوشه): Ciğerköşe, Sevgili.
cihân (جهان): Dünya. Âlem.
cihangîr (جهانگیر): Büyük hükümdar.
cilve (جلوه): Görünme. Naz eda.
cinân (جنان): Cennetler. Bahçeler.
cism (جسم): Vücut, beden.

cismânî (جسمانی): Bedensel.

civan (جوان): Genç.

cû (جو): Arayan

cûce (جوجه): Cıvcıv.

cûd (جود): Cömertlik.

cûş (جوش): Coşku. Kaynama.

cûy (جوی): Arayan. Arama.

cûy (جوی): Çay, ırmak.

cûyende (جوینده): Arayan.

cüdâ (جدا): Ayrı.

cünbiş (جنبش): kıpırtı, hareket, sallanma.

cürm (جرم): Kabahat, kusur.

cüstücû (جست و جو): Arayış, arama.

cüz' (جزء): Medrese kitabı.

Ç

çâbük (چابک): Kıvrak, çevik, çabuk.

çâh (چاه): Kuyu. Çukur.

çâk (چاک): Yırtık.

çâre (چاره): Tedbir. Çare. İlaç, derman.

çâresâz (چاره ساز): Çare bulan.

çarh (چرخ): Felek.

çeh (چه): Kuyu. Çukur.

çehre (چهره): Yüz.

çelîpâ (چلیپا): Haç.

çemen (چمن): Çimenlik, Yeşillik.

çemenzâr (چمنزار): Çimenlik.

çenâr (چنار): Çınar.

çep (چپ): Sol.

çerâğ (چراغ): Mum. Kandil.

çerh (چرخ): Çark. Felek.

çeşm (چشم): Göz.

çeşme (چشمه): Çeşme. Pınar.

çetr (چتر): Çadır. Gölgelek.

çevgân (چوگان): Ucu eğri değnek.

Çevgan oyunu.

çûb (چوب): Sopa.

çün (چن): Gibi. Mademki. İçin. Çünkü.

çüst (چست): Çevik, kıvrak.

D

dâd (داد): Adalet. İyilik, ihsan.

dâğ (داغ): Dağ. Kızgın demirle vurulan işaret. Yara.

dakâyık (دقایق): İncelikler.

dâll (دال): Delalet eden.

dâm (دام): Tuzak, kapan.

dâmân (دامان): Etek.

dâmen (دامن): Etek.

dâmenâlûde (دامن آلوده): İffetsiz.

dâmenbûs (دامن بوس): Etek öpen.

dâne (دانه): Tohum. Yem. Tane.

dâniş (دانش): Bilgi.

dâr (دار): Yurt. Ev.

dâr (دار): Dar ağacı.

dârâ (دارا): Sahip. Büyük İran

hükümdarı.

dârû (دارو): İlaç.

dâver (داور): Allah. Hakim.

def' (دفع): Uzaklaştırma.

define (دفینه): Hazine.

dehân (دهان): Ağız.

dehen (دهن): Ağız.

dehr (دهر): Dünya. Devir
dellâl (دلال): Tellal.
dem (دم): Zaman. Nefes. İçki.
demâdem (دمادم): Sık sık, an be an.
demsâz (دمساز): Refik. Yakın arkadaş.
dendân (دندان): Diş.
der (در): Kapı.
derbân (دربان): Kapıcı.
derdmend (دردمند): Dertli.
derecât (درجات): Dereceler.
dermân (درمان): İlaç. Çare. Güç.
dermeyân (درميان): Ortada.
derûn (درون): İç, içerisi. Kalp. Gönül.
destbûs (دست بوس): El öpen.
destgîr (دستگیر): Elden tutan, yardım eden.
devr (دور): Devir. Dönme.
deyr (دير): Kilise.
dîbâ (ديبا): Bir çeşit ipekli kumaş.
dîbâce (ديباجه): Giriş, önsöz.
dîde (ديده): Göz.
dil (دل): Gönül.
dilârâ (دل آرا): Gönül süsleyen.
dilbend (دلبنده): Gönül bağlanan. Sevgili.
dilber (دلبر): Gönül alan, güzel. Sevgili.
dilcû (دلجو): Gönülün aradığı. Sevgili.
dilefgâr (دل افگار): Gönül yaralı. Âşık.
dilfigâr (دل فگار): Gönül yaralı, Âşık.
dilfürûz (دل فروز): Gönül aydınlatan. Sevgili.
dilgüşâ (دلگشا): İç açıcı, ferahlık verici.
dilhaste (دلخواسته): Gönül yorgun.

dilrübâ (دلربا): Gönül hırsız, gönül çalan. Sevgili.
dıraht (درخت): Ağaç.
dîvân (ديوان): Meclis. Şâirin şiirlerinin bir araya getirildiği kitap.
dîvâne (ديوانه): Deli, akli başında olmayan.
dost (دوست): Sevgili. Arkadaş.
dûd (دود): Böcek, kurtçuk.
dûd (دود): Duman.
duhân (دخان): Duman.
dûr (دور): Uzak.
dûzah (دوزخ): Cehennem.
dürr (در): İnci.

E

eb (اب): Baba. Ata, ced.
ebed (ابد): Sonsuz.
ebr (ابر): Bulut.
ebrişüm (ابریشم): İpek
ebrû (ابرو): Kaş.
ebvâb (ابواب): Kapılar. Bölümler.
ebyât (ابيات): Beyitler.
eczâ (اجزا): Parçalar. İlaç maddeleri.
ednâ (ادنى): En aşağı. Alçak.
efkâr (افكار): Fikirler, düşünceler.
efsun (افسون): Büyü.
efzûn (افزون): Fazla.
ehibbâ /ahibbâ (احبا): Dostlar.
ehl (اهل): Maharet sahibi. Bir yere veya görüşe mensup.
ejderhâ (اژدرها): Büyük yılan. Canavar.

enâm (انام): Canlılar. İnsanlar.
encâm (انجام): Son.
encüm (انجم): Yıldızlar.
endâm (اندام): Boy bos.
erganun (ارغنون): Bir çeşit org.
erguvân (ارغوان): Erguvan.
ervâh (ارواح): Ruhlar.
esb (اسب): At.
esrâr (اسرار): Sırlar, gizler. Keyif veren bir madde.
esved (اسود): Siyah.
eş'âr (اشعار): Şiirler.
eşcâr (اشجار): Ağaçlar.
eşk (اشک): Gözyaşı.
eşkâl (اشکال): Şekiller
evbâş (اوباش): Mahalle çapkını. Ayak takımı, külhanbeyleri.
evc (اوج): Doruk, zirve.
eyyâm (ایام): Günler.
ezel (ازل): Başlangıcı olmayan.
ezhâr (ازهار): Çiçekler.
ezkâr (اذکار): Zikirler. Anmalar.

F

fâide (فائده): Yarar, kazanç, fayda.
fâm (فام): Renk.
fâriğ (فارغ): Rahat, huzurlu.
fâsık (فاسق): Kötülük düşünen.
fâş (فاش): İfşa olmuş, aşık olmuş.
felek (فلک): Gökyüzü. Baht. Kader.
fem (فم): Ağız.
fenâ (فنا): Yokluk. Kötü.

fermân (فرمان): Buyruk.
ferruh (فرخ): Kutlu.
feryâd (فرياد): Bağırma, çığlık atma. Yardım isteme.
fesahat (فصاحت): Dilde düzgünlük.
figân (فغان): Feryat etme. Ah çekme.
fülân (فلان): Falan, filan, falanca.

G

gâh-kâh (گاه): Yer ve zaman bildiren ek.
gâhî (گاهی): Kimi zaman, bazen, arasıra.
galat (غلط): Yanlış.
gam (غم): Keder, üzüntü.
gamnâk (غمناک): Kederli, üzgün.
gamze (غمزه): Süzgün bakış.
ganem (غنم): Koyun.
gâr (غار): Mağara.
gark (غرق): Boğulma, suda boğulma. Batırma.
garrâ (غرا): Parlak.
gavvâs (غواص): Dalgıç.
gayb (غائب): Gizli olan. Gözle görülmeyen.
gedâ (گدا): Dilenci. Yoksul.
geh (گه): Kimi zaman, bazı.
genc-gencîne (گنجينه): Hazine.
gerden (گردن): Boyun.
gerdûn (گردون): Felek. Dünya.
gevher (گوهر): Mücevher.
gîsû (گیسو): Saç.
gîti (گیتی): Dünya.

giyâh (گیاه): Bitki.
gonca (غنجه): Açmamış tomurcuk.
goncedehân (غنجه دهان): Küçük ağızlı, gonca ağızlı sevgili.
gubâr (غبار): Toz.
gûy (گوی): Çevgan topu.
gûyâ (گویا): Sözümona.
güftâr (گفتار): Sözler.
güher (گهر): Mücevher.
gülâb (گلاب): Gül suyu.
gülendâm (گل اندام): Gül boylu.
gülgûn (گلگون): Gül renkli.
gülistân (گلستان): Gül bahçesi.
gülizar (گلزار): Gül yanaklı, pembe yanaklı.
gülrû (گل رو): Gül yüzlü.
gülrüh (گل رخ): Gül yanaklı.
gülşen (گلشن): Gül bahçesi.
gürg (گرگ): Kurt.
güzergâh (گذرگاه): Geçilecek yer.
güzîde (گزیده): Seçilmiş.

H

hâb (خواب): Uyku. Rüya.
habâb (حباب): Hava kabarcığı.
habbetü's-sevdâ (حبهء سودا): Çörekotu.
hâbcâme (خواب جامه): Gecelik.
hacer-ü'l esved (حجر اسود): Kabe'de bulunan meşhur siyah taş.
hadâik (حدائق): Bahçeler.
hadd (حد): Sınır.
hadd (خد): Yanak.

hadeng (خدنگ): Ok.
hadîka (حديقة): Bahçe.
hak (حق): Allah. Pay.
hâk (خاک): Toprak.
Hak Teâlâ (حق تعالی): Yüce Allah.
hakâyık (حقایق): Gerçekler.
hâl (خال): Ben, benek
halâik (خلایق): Yaratılmışlar.
halhal (خلخال): Altından veya gümüşten yapılan ayak bileziği.
hân (خوان): Okuyan.
hân (خوان): Sofra.
hâr (خار): Diken.
har (خر): Eşek.
has (خس): Çöp.
hasûd (حسود): Kıskanç.
hâşâk (خاشاک): Çerçöp.
hatt (خط): Çizgi. Sınır, hudud. Name. Yeni terlemiş bıyık.
hayf (حيف): Amansızlık. Yazık, vah vah manasında kullanılan kelime.
hayy (حي): Diri. Canlı
hazân (خزان): Güz, sonbahar.
hazz (حظ): Sevinç duyma.
hecr-hicr (هجر): Ayrılık.
hemdem (همدم): Arkadaş, yakın dost.
hemîşe (همیشه): Daima, her zaman.
hengâm (هنگام): Vakit, zaman.
herdem (هردم): Her an.
hezâr (هزار): Bülbul. Bin.
hezârân (هزاران): Bülbul. Binlerce.

hırâmân (خرامان): Salınan. Salınarak yürüyen.

hicrân (هجران): Ayrılık. Ayrılık acısı.

hil'at (خلعت): Kaftan.

hisar (حصار): Kale.

hûb (خوب): Güzel. İyi.

hudâ (خدا): Allah.

hulk (خلق): Tabiat. Huy.

hûn (خون): Kan.

hûnâlûd (خون آلود): Kanlı, kana bulanmış.

hunrîz (خونریز): Kan dökücü.

hûr (حور): Huri.

hüsrev (خسرو): Padişah. İranlı büyük Hükümdar.

I-İ

ittılâ' (اطلاع): Bilgi sahibi olma.

i'lâm (اعلام): Bildirme.

ibtidâ (ابتدا): Başlangıç.

icâzet (اجازت): İzin. Mezuniyet belgesi, diploma.

îd-ıyd (عيد): Bayram.

ihlâs (اخلاص): İçtenlik, dürüstlük.

iksîr (اكثير): Olağanüstü etkileri olan derde deva olan madde.

ilâc (علاج): İlaç. Çare.

iş'âr (اشعار): Bildirme, gösterme.

itâb (عتاب): Azarlama.

izz-izzet (عزت): Değer. Yücelik.

J

jâle (ژاله): Çiğ, kırağı. Şebnem.

jengâr (ژنگار): Pas.

K

kabâ (قبا): Cübbe.

kabîh (قبيح): Çirkin, hoş olmayan.

kabr (قبر): Mezar.

kad (قد): Boy.

kadeh (قدح): Bardak. İçki. Şarap.

kadr (قدر): Değer. Şeref. Derece.

kâh (كاخ): Köşk, kasır.

kal'a (قلعه): Kale

kâm (كام): Arzu.

kamer (قمر): Ay.

kâmet (قامت): Namaza başlama işareti. Boy.

kand (قند): Şeker.

katl (قتل): Öldürme, katil.

katre (قطره): Damla.

kavâid (قواعد): Kurallar, kâideler.

kej (کژ): Eğik, eğri.

kemân-ebrû (کمان ابرو): Kaşı yay gibi olan, keman kaşlı sevgili.

kevkeb (کوکب): Yıldız.

kıbâb (قباب): Kubbelere.

kıyâm (قيام): Ayağa kalkma.

kıyâmet (قيامت): Mahşer günü.

kiştzar (کشتزار): Tarla.

kişver (کشور): Ülke.

kûh (کوه): Dağ.

kuhl (کحل): Göz çekilen sürme.

kûşe (كوشه): Köşe.

kühen (كهن): Eski.

külbe (كلبه): Kulübe.

künûz (كنوز): Hazine.

küş (كشت): Güreş.

L

lâ (لا): Hayır. Yok.

la'l (لعل): Kırmızı. Lal taşı. Kırmızı dudak.

lâbüd (لابد): Gerekli, lazım.

lâcerem (لاجرم): Şüphesiz.

lahd (لحد): Mezar, lahit.

lahza (لحظه): An.

lâl (لال): Dilsiz.

lâya'kıl (لايعقل): Akli başında olmayan.

leb (لب): Dudak.

lebâleb (لبالب): Ağzına kadar dolu.

leşker (لشكر): Asker. Ordu.

letâfet (لطافت): Hoşluk. Yumuşaklık. Güzellik.

levend (لوند): Uzun boylu.

levh (لوح): Levha.

leyl (ليل): Gece.

libas (لباس): Kıyafet.

lû'lü (لولو): İnci.

lücce (لجه): Deniz. Engin su.

M

mabed (معبد): İbadethane. Tapınak.

mâh (ماه): Ay.

mahabbet (محبت): Sevgi.

mâh-ı nev (ماه نو): Hilal. Yeni ay.

mâhî (ماهی): Balık.

mâhtâb (ماهتاب): Mehtap.

mal (مال): Mal, mülk. Servet.

mânend (مانند): Gibi.

mâr (مار): Yılan.

matlub (مطلوب): İstenilen, aranan, talep edilen. Alacak.

mebâd (مباد): Sakın, aman sakın,

mecâl (مجال): Güç, kuvvet. Fırsat.

meclis (مجلس): Toplantı yeri.

mecnûn (مجنون): Delice seven.

Leylâ'nın âşığı.

medâr (مدار): Yardımcı.

medâric (مدارج): Merdivenler.

meded (مدد): Yardım.

meges (مگس): Sinek.

meh (مه): Ay.

mehâbet (مهابت): Heybetlilik.

mehrû (مهره): Ay yüzlü. Sevgili

mehtâb (مهتاب): Ay ışığı.

mesned (مسند): Dayanak. Makam.

mest (مست): Sarhoş.

mestâne (مستانه): Sarhoşça.

mest-i harâb (مست خراب): Körkütük sarhoş olan.

meşâyih (مشايخ): Şeyhler.

mey (می): Şarap. İçki.

meydân (ميدان): Arsa, geniş alan.

meygûn (ميگون): Şarap rengi.

meyhâne (ميخانه): Şarap içilen yer.

meykede (ميکده): Meyhane.

mısbah (مصباح): Kandil.
micmer (مجمر): Buhurdanlık.
midhat (مدحت): Övgü.
miftah (مفتاح): Anahtar.
mihr (مهر): Aşk, sevgi. Güneş.
mihribân (مهربان): Şefkatli. Sevgi dolu, muhabbetli.
mir'ât (مرآت): Ayna.
miyân (میان): Orta. Ara. Bel.
mizâc (مزاج): Huy, tabiat.
mû (مو): Kıl.
mu'cizât (معجزات): Mucizeler.
muâriz (معارض): Karşı gelen, itiraz eden.
mûr (مور): Karınca.
murassa (مرصع): Değerli taşlarla süslenmiş.
murg (مرغ): Kuş.
mushaf (مصحف): Kur'ân-ı Kerîm. Sevgilinin yüzü.
mübin (مبین): Açıklayan, açıklayıcı.
mübtela (مبتلا): Tutulmuş, yakalanmış.
müje (مژه): Kirpik.
müjgan (مژگان): Kirpik. Kirpikler.
münevver (منور): Aydınlanmış, parlak.
mürde (مرده): Ölü.
mürid (مرید): Şeyhe bağlı kişi.
mürşid (مرشد): Şeyh. Doğru yolu gösteren, irşad eden.
müzeyyen (مزین): Süslü, ziynetli.

N
na'l (نعل): Nal.
nâb (ناب): Saf, halis, katışıksız.
nâdân (نادان): Cahil. Kaba.
nakd (نقد): Nakit.
nâlân (نالان): İnleyen.
nâpervâ (ناپروا): Korkusuz, pervasız.
nâr (نار): Ateş. Nar.
nâvek (ناوک): Ok.
nazar (نظر): Bakış. İlgi gösterme, iltifat etme.
nâzik (نازک): İnce. Kibar.
nesh (نسخ): Hükümsüz kılma. Nesih yazı.
nevbahar (نوبهار): Yenibahar.
niam (نعم): Nimetler.
nigâh (نگاه): Bakış.
nigâr (نگار): Sevgili. Resim.
nihâl (نهل): Fidan.
nihân (نهن): Gizli.
nişan (نشان): İz, belirti.
nişâne (نشانه): Belirti, işaret.
nişangâh (نشانگاه): Nişan tahtası.

P
pâ (پا): Ayak.
pâdşâh (پادشاه): Padişah.
pâk (پاک): Temiz.
pâsban (پاسبان): Bekçi.
pây (پای): Ayak.
pehlû (پهلو): Bögür, yan.
pelas (پلاس): Çul.

peleng (پلنگ): Leopar. Kaplan.

per (پر): Kanat.

perçem (پرچم): Kakül.

pergâr (پرگار): Pergel.

perîpeyker (پری پیکر): Peri kadar güzel yüzlü.

pertev (پرتو): Işık.

pervâ (پروا): Çekinme. Korku.

pervaz (پرواز): Kanat açma, uçuş.

peydâ (پیدا): Ortada, açıkta.

peykân (پیکان): Temren.

peymâne (پیمانه): Kadeh.

pinhan (پنهان): Gizli, saklı.

pîr (پیر): Yaşlı. Tarikat şeyhi.

pîrahen (پیراهن): Gömlek.

pîrâye (پیرایه): Süs.

piste (پیسته): Fıstık.

pîşe (پیشه): Meslek. Sanat. Huy.

pîşekâr (پیشه کار): Sanatçı. Meslek sahibi.

piyâle (پیاله): Kadeh, şarap kadehi.

postîn (پستین): Kürk.

pûşîde (پوشیده): Örtülü. Gizli, kapalı.

püser (پسر): Oğul.

R

ra'nâ (رنا): Güzel, hoş.

rahşan (رخشان): Parlak.

râm (رام): İtaat eden, boyun eğen.

râst (راست): Doğru, düz. Sağ.

rayb (ریب): Kuşku, şüphe.

râz (راز): Sır.

reftâr (رفتار): Salınarak yürüyüş. Gidiş.

reh (ره): Yol.

remz (رمز): Sembol, işaret. İmalî konuşma.

rengin (رنگین): Renkli. Hoş, havalı.

revân (روان): Giden. Akan.

revzen (روزن): Pencere.

rıdvan (رضوان): Cennetin kapıcısı.

rû (رو): Yüz.

rûh (روح): Can, ruh.

ruh (رخ): Yanak, yüz.

rûşen (روشن): Aydınlık. Açık, aşikar.

rûy (روی): Yüz.

rûy-i zemin (روی زمین): Yeryüzü.

rûz (روز): Gün. Gündüz.

rûze (روزه): Oruç.

rûzgâr (روزگار): Yel. Zaman.

rûsvâ /y (رسوای): Rezil.

S

sabâ (صبا): Meltem. Gündoğusundan esen yel.

sanem (صنم): Put. Put kadar güzel sevgili.

sayd (صید): Av.

sâye (سایه): Gölge.

sayyad (صیاد): Avcı.

saz (ساز): Enstrüman, saz.

sebak (سبق): Ders.

sebük (سبک): Hafif. Kıvrak, çevik. Çabuk.

sebz (سبز): Yeşil.

sebze (سبزه): Çimenlik. Sebze.
sedâ (صدا): Ses.
sefid (سفید): Beyaz, ak.
seg (سگ): Köpek.
sehâ (سَخَا): Cömertlik, eli açıklık.
sehî (سهی): Fidan gibi, düz, doğru.
sehv (سهو): Hata, yanlış.
semen (سمن): Yasemin.
semend (سمند): Güzel ve çevik at.
senâ (ثنا): Övgü.
seng (سنگ): Taş.
serâmed (سرآمد): İleri gelen, önde gelen.
serâpâ (سراپا): Baştan ayağa.
serâser (سراسر): Bir baştan bir başa.
serasker (سرعسكر): Başkomutan.
sertâser (سرتاسر): Baştanbaşa.
serv (سرو): Servi. Sevgilinin boyu.
serv -i bülend (سرو بلند): Boyu servi gibi düzgün ve uzun olan sevgili.
serv -i hırâmân (سرو خرامان): Salınarak yürüyen sevgili.
serv -i nihâl (سرو نهال): Fidan gibi düz servi. Servi boylu güzel.
serv -i revân (سرو روان): Yürüyen servi. Salınarak yürüyen servi boylu sevgili.
server (سرور): Önder, lider, baş.
servkad (سروقد): Servi boylu.
seyl (سيل): Sel.
seylâb (سيلاب): Sel suyu.
sîb (سيب): Elma.

sîmîn (سيمين): Gümüşten. Gümüş gibi beyaz.
sîne (سينه): Göğüs. Ten.
sipâs (سپاس): Şükür.
sipeh (سپه): Ordu. Asker.
sipehsâlâr (سپه سالار): Başkomutan.
sipih (سپهر): Gökyüzü.
sirişt (سرشت): Yaratılış.
sitâre (ستاره): Yıldız.
sitâyîş (ستایش): Övgü.
subh (صبح): Sabah.
subh-dem (صبح دم): Sabah vakti, sabahleyin.
sûfî (صوفی): Mutasavvıf. Sofu.
sûz (سوز): Yanma. Yakma. Yakan.
sûzân (سوزان): Yakıcı. Yanıcı.
sûzen (سوزن): İğne.
sûziş (سوزش): Büyük acı. Yanma, yangı.
sûznâk (سوزناک): Yakıcı.
sûrh (سرخ): Kırmızı, kızıl.
sûrur (سرور): Sevinç.

Ş

şâd (شاد): Bahtiyar, sevinçli.
şâfi' (شافع): Şefâatçi.
şâh (شاه): Padişah.
şakk (شق): Yarık, çatlak.
şâm (شام): Akşam.
şâne (شانه): Tarak.
şeb (شب): Gece.
şeh (شه): Şah, padişah.

şehâ (شها): Ey şah.

şehd (شهد): Bal.

şehenşâh (شهنشاه): Büyük şah, şahlar şahı.

şehsüvar (شهسوار): Binici, usta binici.

şekk (شك): Kuşku, şüphe.

şeydâ (شيدا): Tutkun, divane.

şeyh (شيخ): Yaşlı, ihtiyar. Tarikat lideri.

şikâr (شكار): Av. Av hayvanı.

şimşâd (شمشاد): Şimşir ağacı.

şinâs (شناس): Tanıyan, bilen, sayan.

şîr (شير): Arslan. Süt.

şitâ (شتا): Kış.

şîve (شيوه): Naz, işve.

T

tâ (تا): Kadar.

ta'n (طن): Ayıplama, kınama, kötöleme, suçlama.

taâm (طعام): Yemek.

tâbân (تابان): Parlak, aydınlık.

tâcdâr (تاجدار): Taç sahibi.

tafsil (تفصيل): Açıklama.

tâhir (طاهر): Temiz.

tahtülbahir (تحت البحر): Deniz altı.

tâk (طاق): Kemer.

tâkat (طاقة): Dayanma gücü.

tal'at (طلعت): Yüz. Güzellik.

tarab (طرب): Şenlik, neşelenme.

tarîk (طريق): Yol.

tarrâr (طرار): Yankesici.

târumâr (تارومار): Dağınık. Perişan.

tayy (طى): Katlama, dürme.

tayyib (طيب): Güzel, hoş.

tazarru' (تضرع): Yalvarıp yakarma.

tâze (تازه): Körpe, taze. Genç. Yeni.

tekellüm (تکلم): Konuşma.

tekye (تکيه): Tekke.

telmîh (تلميح): Gönderme, îmâlî anlatma.

temâşâ (تماشا): Seyretme.

teng (تنگ): Sıkıntı, darlık.

ter (تر): Taze. Islak.

terahhum (ترحم): Acıma, merhamet etme.

terennüm (ترنم): Şarkı söyleme, Güzel güzel dile getirme.

tergîb (ترغيب): Rağbet ettirme, istek uyandırma.

tersâ (ترسا): Hristiyan.

teşne (تشنه): Susuz, susamış.

teşnedil (تشنه دل): Seven, arzulu, can atan.

tetebbu' (تتبع): Araştırma, inceleme.

tîğ (تیغ): Kılıç.

tîmâr (تیمار): Bakım.

tîr (تیر): Ok. Sevgilinin kirpiği.

tiryâk (تریاک): Panzehir. Afyon.

tîşe (تیشه): Savaşta kullanılan balta.

tîz (تیز): Keskin. Sivri. Çabuk tez.

tuffâh (تفاح): Elma.

tulû (طلوع): Doğuş.

turre (طرد): Saç lülesi.

tûtî (طوطی): Papağan.

türâb (تراب): Toprak.

tüvân (توان): Güç.

U – Ü

unfuvân (عنفوان): Gençlik dönemi.

usûl (اصول): Asıllar. Yöntem, yol
yordam, metod.

üftâde (افتاده): Düşmüş. Düşkün. Âşık.
Zavallı.

üslûb (اسلوب): Anlatım tarzı.

V

vâlâ (والا): Yüksek, yüce.

vâr (وار): Gibi, benzer.

varak (ورق): Yaprak. Kağıt.

vasf (وصف): Nitelik, özellik. Övgü.

vasl (وصل): Ulaşma. Kavuşma, vuslat.

vecd (وجد): Yüksek heyecan. Coşku.

vech (وجه): Yüz. Sebep, ilgi,
münasebet. Vasıta.

vefâ (وفا): Sözünde durma.

vefk (وفق): Uyum. Uygun.

veş (وش): Gibi.

vîrân (ویران): Yıkık, harap olmuş.
Yıkıntı, harabe.

vird (ورد): Dua.

vuslat (وصلت): Ulaşma. Kavuşma.

Y

Yâd (یاد): Hatırlama. Gönül. Anı, hatıra.

yağmâ (یغما): Talan, çapul.

yakîn (یقین): Kesin bilgi.

yâr (یار): Dost. Sevgili. Arkadaş.

yârân (یاران): Dostlar, Arkadaşlar.

yed (ید): El. Güç.

yegâne (یگانه): Biricik.

yeksân (یکسان): Bir şekilde. Birlikte.

yevm (یوم): Gün.

yezdân (یزدان): Allah.

Z

za'f (ضعف): Zayıflık, zaaf.

zâğ (زاغ): Karga.

zağân (زغن): Çaylak.

zâhir (ظاهر): Ortaya çıkan, görünen,
zuhur eden. Belli, açık, aşikâr.

zahm (زخم): Yara.

zaîf (ضعیف): Zayıf, güçsüz.

zâr (زار): Perişan, ağlayan, inleyen.
İnilti.

Zâr (زار): Yer.

Zevâhir (ظواهر): Dış görünüş.

Zebân (زبان): Dil.

zebûn (زبون): Alçak. Aciz, zavallı.
Güçsüz.

zehrînak (زهرناک): Zehirli.

zekan (زقن): Çene.

zenehdân (زنخدان): Çene.

zeng (زنگ): Zil. Pas.

zengî (زنگی): Zenci, siyahî.

zer (زر): Altın.

zerd (زرد): Sarı.

zerrin (زرین): Altından.

zeyn (زین): Süs.

zill (ظل): Gölge.

zîbâ (زيبا): Güzel.

zinde (زنده): Diri, canlı.

zindegânî (زندگانی): Yaşam.

zînet (زينت): Ziynet, süs.

zühd (زهد): Zahitlik, aşırı sofuluk.

zünnâr (زنار): Papaz kuşağı.



KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, (1994), “Dîvân Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. IX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 389-427.
- ALBAYRAK, Nurettin, (1993), “Cem”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 279-280.
- ASLAN, Rukiye, (2006), “16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer’iyye Sicillerine Göre)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- Âşık Çelebi, (2010), **Meşâ’irü’s-Şu’arâ: İnceleme-Metin**, Filiz Kılıç (Haz.), C.I-III, İstanbul Araştırma Enstitüsü, İstanbul.
- ATALAY, Mehmet, (2013), “Zahîr-i Fâryâbî”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XLIV., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 87-88.
- ATLANSOY, Kadir, (1998), **Bursa Şâirleri - Bursa Vefeyatnamelerindeki Şâirlerin Biyografileri**, Asa Kitabevi, Bursa.
- BANARLI, Nihad Sâmi (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I-II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BANARLI, Nihad Sâmi ve GÖNENSAY, Hıfzı Tevfik, (1943), **Başlangıçtan Tanzimat’a Kadar Türk Edebiyat Tarihi**, Remzî Kitabevi, İstanbul.
- Bağdatlı Ahdî, (2005), **Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı**, Solmaz Süleyman (Haz.), Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- BAYAT, Ali Haydar, (2000), **Türk Kültüründe Lokman Hekim**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- BELENKUYU, Bekir, (2013), “Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972’de Kayıtlı Mecmû’â-i Eş’ar (VR.80b-160a) (İnceleme-Metin)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul.
- BEYSANOĞLU, Şevket, (1957), **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları I**, Şehir Matbaası, İstanbul.

- Bursalı Mehmed Tahir, (H.1333), **Osmanlı Müellifleri**, C. II, Matba-i Amire, İstanbul.
- BÜNGÜL, Nureddin Rüşdü, (1939), **Eski Eserler Ansiklopedisi**, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul.
- ÇELEBİOĞLU, Âmil, (1998) “Harflere Dair”, **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2007), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DURMAZ, Gülay, (2005/1) “Dîvân Şiirinde Rind”, **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 8, Bursa, ss. 57-78.
- Edirneli Sehî, (H.1325), **Tezkire-i Sehî**, Matbaa-ı Âmidî, İstanbul.
- ERAYDIN, Selçuk, (1977), “Cem”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. II, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 33-34.
- ERDEM, Sargon, (1991), “Amber”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. III, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 7-8
- ERGÜN, Sadeddin Nüzhet, (1955), **Bektaşî Edebiyatı Antolojisi On Yedinci Asırdan Beri Bektaşî- Kızılbaş Alevî Şâirleri ve Nefesleri**, Maarif Kitaphanesi, İstanbul.
- ESKİGÜN, Kübra, (2006), “Klasik Türk Şiirinde Efsanevi Kuşlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kahramanmaraş.
- Evliyâ Çelebi b. Derviş Mehmet Zillî, (2011), **Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi**, Robert Dankoff vd. (Haz.), C. I, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- EVLİYÂĞİL, Necdet, (1958), **Edebiyatımızda Divan Şiiri**, Ajans Türk Matbaası, Ankara.
- FAYDA, Mustafa, (1998), “Hulefâ-yi Râşidîn” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 324-338.

- GIYNAŞ, Kamil Ali, (2014), **Pervâne Bey Mecmuası – Pervâne B. Abdullah**, C. I-III, Türk Dünyası Vakfı, Eskişehir.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, (1977), **Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**, İnkılap ve Aka Kitapevleri, İstanbul.
- GÖYÜNÇ, Nejat, (1969), **XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı**, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- HATİBOĞLU, İbrahim, (2008), “Tarih Boyunca Din”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 25-43.
- HATİBOĞLU, İbrahim, (2008), “Hz. Muhammed ve İslamiyet’in Doğuşu”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 54-58.
- İNAL, İbnü’l-Emin Mahmud Kemal, (2002), **Son Asır Türk Şâirleri- (Kemâlû’s-Şuarâ)**, İbrahim Baştuğ (Haz.), C. IV, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- İSEN, Mustafa, (1997), “Dîvân Edebiyatında Mahlasdaş Şâirler”, **Ötelerden Bir Ses - Dîvân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler**, Akçağ Yayınları, Ankara ss. 195-208.
- İSEN, Mustafa, (1994), **Kühû’l- Ahbâr’ın Tezkire Kısım**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- İPEKTEN, Haluk – İSEN, Mustafa, (1992), “XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C.III, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, ss. 130-156.
- İPEKTEN, Haluk, (2010), **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- İPEKTEN, Haluk vd., (1998), **Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İPŞİRLİ, Mehmet, (2006), “Osmanlılarda Müderris” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXXI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 468-470.
- KABAKLI, Ahmet, (1994), **Türk Edebiyatı**, C. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 9. Baskı, İstanbul.

- KAM, Ömer Ferid, (2003), **Dîvân Şiirinin Dünyasına Giriş (Âsâr-ı Edebiye Tedkikatı)**, Halil Çeltik (Haz.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KARADAŞ, Cağfer, (2008), “Meleklerle İman”, **İslam’a Giriş - Temel Esaslar**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 178-184.
- KARAGÖZ, İsmail, (2010), “Allah”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 23.
- KARAGÖZ, İsmail, (2010), “İbadet”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 285.
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Cebrâil”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 85.
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Peygamber”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss.539-540
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Ahiret”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.13
- KARAMAN, Fikret, (2010), “Şeytân”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, ss. 619-620.
- Kâtip Çelebi, (1971), **Keşf-El-Zunûn**, C. I., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KAYA, Resul, (2008), “Mehmet Nâil Tuman ve Tuhfe-i Nâilî’si (İnceleme-Metin-İndeks Sayfa 301-400)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Balıkesir.
- KILAVUZ, A. Saim, (2007), “Allah”, **İslam’a Giriş - Gençliğin İslam Bilgisi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul, ss. 41-58.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, (1989), **Tezkiretü’ş-şuarâ**, İbrahim Kutluk (Haz.), C. I-II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, (2001), “Dîvân Şiirinde Okçuluk Terimleri’ne Ekler”, **Türklük Bilimi Araştırmaları**, 10, ss. 235-254.
- KÖKSAL, Mehmet Fatih, (2001), “Mecma‘u’n-Nezâ‘ir – (İnceleme-Tenkitli Metin)”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

- KURNAZ, Cemal, (1995), “Felek, (Edebiyat)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 306-307.
- Kurul, (1986), “XVI. Yüzyıl Dîvân Edebiyatına Toplu Bakış”, **Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih-Antoloji-Ansiklopedi**, C. III, Ötüken-Söğüt Yayınları, İstanbul, ss. 195-209.
- Kurul, (1990), “Remzî”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. VII, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 308-310.
- LEVEND, Agâh Sırrı,(1941), **Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar**, Niğde Halkevi Neşriyatı, İstanbul.
- MERMER Ahmet ve KOÇ KESKİN Neslihan, (2011), **Eski Türk Edebiyatı Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Nev’î-zâde Atâî, (H.1268), **Hadâiku’l-Hakâik fî Tekmîletü’ş-Şakâik**, C. II, Matbaa-ı Âmire, İstanbul.
- ONAY, Ahmet Talat, (1992), **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Cemal Kurnaz (Haz.), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ORTAYLI, İlber, (2001), “Osmanlı Devlet’inde Kadı” **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXIV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 69-73.
- ÖZTOPRAK, Nihat, (2010), “Dîvân Şiirinde Giyim Kuşam Üzerine Bir Deneme”, **Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4, İstanbul, ss.103-154.
- PAÇACI, İbrahim, (2010), “Hac”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, s. 210.
- PAÇACI, İbrahim, (2010), “Kurban”, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara. s. 388.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, (1946), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- PALA, İskender, (1989), **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara.

- PALA, İskender, (1992), “Bezm-i Elest (Edebiyat)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. VI, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: s. 108.
- PEREMECİ, Osman Nuri, (1940), **Edirne Tarihi**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul.
- RİTTER, Helmut (1979), “Ferîdüddîn Attâr”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, C. III, Dergâh Yayınları, İstanbul, ss. 200-201.
- Riyâzî, **Riyâzuş-Şuarâ**, Milli Kütüphane, 06 Hk 1275, vrk. 55b.
- SARAÇ, M. A. Yekta, (2010), **Klâsik Edebiyat Bilgisi Belâgat**, Bilimevi Yayınları, İstanbul.
- SÜREYYA, Mehmed, (1996), **Sicill-i Osmani**, C.IV, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- ŞARDAĞ, Rüştü, (1982), **Şair Sultanlar**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Şemseddin Sâmi, (1891), **Kâmûsu'l- A'lâm**, C. III, Mihran Matbaası, İstanbul.
- TOLASA Harun, (2002), **Sehî, Lâtîfi ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, Akçağ Yayınları, Ankara.
- TÖKEL, Dursun Ali, (2003), **Divan Şiirinde Harf Simgeciliği**, Hece Yayınları, Ankara.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, (2003), “Lebîd b. Rebîa”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXVII., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 121-122.
- ULUDAĞ, Süleyman, (2000), “İbnü'l- Fârız”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. XXI., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss. 40-43.
- ULUDAĞ, Süleyman, (1991), **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Marifet yayınları, İstanbul.
- ÜNVER, İsmail, (1993), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, C.XI, Sayı I, İstanbul: s. 51-89.
- ÜZGÖR, Tahir, (1990), **Türkçe Dîvân Dîbâceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- YENİTERZİ, Emine, (1993), **Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji)**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

YENİTERZİ, Emine, (2010), “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Volume: 3, Issue: 15, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-, ss. 301-334.

YILMAZ, Mehmet, (2013), **Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)**, Kesit Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Mehmet, (2008), **Kültürümüzde Arapça ve Farsça Asıllı Vecizeler Sözlüğü**, C. I-II, Sütun Yayınları, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar:

Beyânî, **Tezkitetü’ş-şu’arâ**, Eyduran, Aysun Sungurhan (Haz.), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0> (21.08.2015)

Fatîn Davud, **Hâtimetü’l-Eş’âr (Fatîn Tezkiresi)**, Ömer Çiftçi (Haz.) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0> (03.11.2016).

DİZİN

-A-

Acem, ix, 29, 96
 Arap, ix, 3, 23, 67, 78, 83, 85, 88, 90,
 92, 96, 175, 193
 Âyâz, ix, 86
 Azrâ, ix, 85

-B-

Bursa, v, vi, ix, 4, 6, 9, 10, 14, 21, 30,
 97, 336, 337

-C-

Cem (Cemşîd), ix, 92
 Ceyhun, 101, 102

-Ç-

Çaç, ix, 97
 Çîn, ix, 98

-D-

Dârâ, ix, 93

-E-

Ebû Cehl, ix, 89, 144
 Edirne, ix, 4, 9, 12, 100, 341
 Engürüs, ix, 96, 204
 Erdebil, ix, 99, 203
 Eyyüb, 59, 64

-F-

Ferhâd, ix, 21, 79, 83, 84, 85, 88, 102,
 117, 146, 149, 172
 Ferîdûn, ix, 94
 Ferîdüddîn-i Attâr, ix, 91, 143
 Fırat, 24, 101, 171
 Freng, ix, 96
 Frengistan, ix, 99

-G-

Galata, ix, 12, 14, 15, 30, 100
 Gürcü, ix, 96, 97

-H-

Hallâc-ı Mansûr, ix, 88
 Hassân bin Sâbit, ix, 89
 Hâtem-i Tay, ix, 88

Hıtâ, ix, 99, 137, 163
 Hızır, ix, 60, 80, 86, 87, 95, 180
 Hindistan, ix, 99
 Hindû, ix, 96, 99, 114
 Hocenî Kemâl, ix, 90
 Hüsrev, ix, 84, 85, 94, 104, 143
 Hz. Âdem, viii, 59, 60, 67, 68
 Hz. Eyyûb, viii, 59, 64
 Hz. İbrâhîm, viii, 59, 61, 67
 Hz. İsâ, viii, 59, 66, 67
 Hz. İsmâil, viii, 51, 59, 61, 67, 73, 74
 Hz. Muhammed, viii, 59, 67, 68, 69, 70,
 76, 338
 Hz. Mûsâ, viii, 59, 64
 Hz. Nûh, viii, 59, 60
 Hz. Süleymân, viii, 59, 65, 66, 108
 Hz. Yakûb, viii, 59, 62, 64
 Hz. Yûsuf, viii, 59, 62, 63, 64, 100, 105,
 159, 165

-İ-

İskender, ix, 50, 80, 81, 86, 93, 94, 95,
 149, 340, 341
 İstanbul, ix, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14,
 15, 16, 23, 38, 50, 51, 54, 56, 59, 63,
 67, 69, 87, 90, 91, 92, 93, 100, 105,
 125, 126, 136, 138, 145, 149, 167,
 184, 336, 337, 338, 339, 340, 341,
 342

-K-

Ka'ûbe, 69, 72, 102, 106, 189, 204, 243,
 276, 281, 285, 290, 310, 313

-L-

Lebîd b. Rebîa, ix, 90, 341
 Leclâc, ix, 95
 Leylâ, ix, 21, 83, 84, 85, 130, 329
 Lokmân, ix, 87

-M-

Mahmûd, ix, 86
 Mânî, ix, 95, 98
 Mecnûn, ix, 21, 83, 84, 85, 124, 130,
 146, 149, 152
 Merve, 61, 72, 102, 276

Mısır, x, 63, 64, 100, 101

-N-

Nil, 24, 64, 101, 102, 171, 229, 266

Nûreddin Abdurrahman Câmî, ix, 92, 143

Nûşirevân, ix, 94

-R-

Rûm, x, 101

-S-

Şafâ, 102, 276, 317

-Ş-

Şâm, x, 101

Şeyh Sadî-i Şirâzî, ix, 92, 143

Şîrîn, 21, 83, 84, 85, 102, 117, 134, 156, 172

-T-

Tatar, ix, 97, 137, 163

-V-

Vâmık, ix, 85

-Y-

Yavuz Sultan Selîm, ix, 4, 89

-Z-

Zahîr-i Fâyâyî, ix, 90, 91, 336

